



# Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

## Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

### Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

### Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

# Ulfborg Herred

En historisk-topografisk Beskrivelse

af

**P. Storgaard Pedersen**

*Udgivet med Støtte af Carlsbergfondet*



**Ringkjøbing**

I Kommission i N. P. Holms Bøghandel (P. Holm)

Trykt hos A. Rasmussen

1900

## FORORD

---

Efterfølgende Arbejde fremtræder som en Fortsættelse af min i 1896 udgivne Beskrivelse af Hing Herred. Om alle Sognene, der fra gammel Tid af horte til Ulfborg Herred, er der her givet Oplysninger, og det er mit Haab, at denne Samling maa blive modtagen med Velvilje af Egnens Folk, for hvem Bogen særlig er skreven. Hvad de Kilder vedrører, hvoraf jeg har øst ved Udarbejdelsen, da ere de her paa Egnen faa og smaa, naar jeg undtager Nørre Vosborgs Arkiv, som jeg med Ejerindens velvillige Tilladelse har gennemgaaet.

Det har været mig til god Hjælp, at jeg ved Velvilje fra afdøde Dr. O. Nielsens Arvinger har haft Lejlighed til at gennemgaa hans til Herredets Historie efterladte Samlinger i Nationalmuseets Arkiv, ligesom jeg ogsaa skylder Tak for, at jeg i mit Hjem har haft til Laan de i Ribe Katedralskoles Arkiv værende Præsteindberetninger fra 1766, som indeholdt mange gode Meddelelser om Sognenes daværende Tilstand og Fortidshistorie.

Blandt de mange, jeg maa takke for Oplysninger,

maa jeg særlig nævne Arkivassistent i Viborg Hr. Cand. mag. S. Nygaard, som i flere tvivlsomme Spørgsmaal har givet mig Vejledning og Raad.

For den mig fra Carlsbergfondet tildelte gode Støtte, hvorved Arbejdets Udgivelse i Trykken blev muliggjort, er jeg en særlig Tak skyldig.

**Forfatteren.**

## Person-Register

- Andersen, Jakob 144.  
Andrup, Ingeborg 173.
- Banner, Niels Eriksen 160. Sidsel 72.  
Barfod, Jens 93.
- Basse, Helle Gertrud, 83, 100, 101. Erasmus 83, 101. Anna 101.
- Benzon, Niels 146, 160.
- Bilde, Sophie Dorthea 27. Eske 97.
- Bjelke, Ide Sophia 139, 140. Maren 140. Ove 139.
- Bjørn, Vibeke 91, 103, 112.
- Blik, Birgitte 254, 258. Elsebe 254, 258. Løger 254, 258. Mette 258, Ove 253, 257, 258.
- Blaabjerg, Jes 43, 120, 220, 224. Bork, 28.
- Borreby, Mathias 150. Mette 150.
- Bording, C. L. 169, 170. L. 169.
- Brahe, Sophie 183.
- Brejnholt, Maren 88. Marie 94. Jens 94.
- Brok, Niels 134.
- Bryske, Ejler 4.
- Brøllund, C. M. 32. Else 28. P. 28, 31.
- Bugge, Niels 10, 11, 127 ff. Nielsen 127. Niels Terkildsen 119. Johannes 119. Kaud 129. Kirsten 129. Ellen 130. Lisbeth 129.
- Clemensen, Niels 4, 181, 184, 220. Rasmus 4.
- Crone 261.
- Daa, Gregers 26, 27, 31, 45.
- Dyre, Anne 253, 258. Claus 146, 207. Christence 146, 160. Elisabeth 196, 207, 211, 254. Iver Clausen 256. Iver 258.
- Ebbensgaard, Ane Margrethe 88. C. 88, 94. C. J. 88. Jensine 88. Karen 88. Marie 88.
- Eilertz, Susanne 153.
- Fabricius, C. 87.
- Fangel, Ane Marie 107.
- Fastie, Karen 186. Jørgen Splid 256.
- Fenger, Marie 155.
- Fogh, P. 146.
- Friedenreich, C. D. 61, 84, 85, 94, 161, 163, 184, 207. D.

## VIII

84. C. L. 85, 86, 151, 161, 184, 207. F. 61. J. 44, 207.  
 Friese, W. 210.  
 Friis, Jep 18. Bodil 90. Niels 256, 263.  
 Frost, Esge 10, 11, 15. Sofia 15.  
 Fuglsang, I P. 21, 28.
- Galskott, Ingeborg 24. Tomas 24.**  
 Gedde, Knud 139, 141.  
 Gedsted, P. 208.  
 Gjødansen, Marine 73.  
 Glob, Melchior 156.  
 Grib, Ytte 260.  
 Grove, Albert 107, 145.  
 Grubbe, Jakob 74  
 Grøn, Mette 24. Peder 208.  
 Laurits 252.
- Gyldenstjerne, Anna Mouridsdatter 132. Anna Henriksdatter 157. Gabriel 18. Knud 14, 125, 126, 138, 165, 140, 244. Knud Henriksen 134, 135, 156. Lisbeth 93. Prebjørn 118, 121, 122, 123, 136 ff. 163, 165, 166. Peder 6, 7, 76. 118, 243. Sofia 64, 159.**
- Haffner, W. 260.**  
 Hansen, L. 256.  
 Harbou, Jens Mogensen 78.  
 Hardenberg, Mette 137.  
 Hee, Jens 18.  
 Hjul, Thomas 92.  
 Hinsch, I. F. A. 210.  
 Hoffmann, S. H. de 161, 164.  
 Ingeborg 162.  
 Holst, C. J. 208.  
 Hoppe, C. B. 89. T. A. 89.
- Huusmann, Conrad 190.**  
 Hvass, Anne 181. F. 213. J. 213. Mette 186.  
 Høg, Bo 15, 16. 75. Eskild 22.  
 Gunner 16. Ide 22. Iver Juul 80. Niels 16. N. T. 80. Peder 16, 17, 43
- Irminger, C. C. V. 86, 87.**  
 Iversen, Per 70, 134, 229, 245.
- Jensen, K. 29. Iver 70.**  
 Jepsen, J. 187.  
 Jermiin, J. 209.  
 Jernhat, Johannes 69.  
 Juel, Anne Marie 30. Anne 25.  
 Barbara 256. Christence 138.  
 Christen 12, 19, 24, 25 Elisebe 79, 183, 205, 211. Enevold 244, 245. Erik 159, 245.  
 Hermann 138. Iver 24, 185, 186, 229. Jens 26, 120, 138, 183, 186, 244. Margrethe 183.  
 Markor 59. Mogens 5, 12, 23. 24, 76, 78, 90, 99, 138, 158, 229, 245, 246. Niels 5. Palle 20, 22, 23, 24, 42, 73, 75. 76, 185, 186, 225, 256. Susanne 26.
- Julsgaard, I. C. 260.**  
 Juul, Axel 81. Christian 26, 188. C. F. 28. Henrik 238.  
 Iver 19, 26, 42. Otto Henrik 27. Ove 26. Ove Henrik 27.
- Kiaer, Mette 153. Niels 153.**  
 Kirk, Gregers 184. Ole 121.  
 Kjerulf, Bertel 34 ff. 48. Jakob Gjedsted 36.

## IX

- Klausen, Jes 124.  
 Knudsen, K. 29. J. L. 29.  
 Koefoed, C. D. 106, 154.  
 Krabbe, Hans 138, 159. Erik 156. Dorthe 23. Christen 48. Gregers 257. Ingeborg 189. Margrethe 23. Mette 205. Susanne 256, 263. Tyge 23.  
 Krag, Else 25. Erik 25. Henrik 193. Jytte 64. Niels 49, 71, 74, 157, 193. Otto 256. Palle 81.  
 Krarup, Sofie 209.  
 Krok, Niels 59.  
 Krogenos, Oluf Stigsen 132.  
 Krusc, Else 27. Jørgen 206, 219. Kristoffer 245.  
 Kaalund, H. F. 55.  
 Kaas, Anne 76. Johann 193.  
 Lange, Anne 156. Erik 157. Hans 138. Ide 138, 139.  
 Langelund, C. 64.  
 la Cour, O. A. 74. 187.  
 Lassen, Ane 160. Hans 171. Mads 161, 164, 171, 176. P. T. 160.  
 Lauridsen, Malte 245.  
 Lerche, V. 261.  
 Leth, Chr. 150 ff. H. J. 147, 152, 171. N. 146, 258.  
 Lime, L. M. 46, 49.  
 Linde, Chr. 81, 82, 147, 183, 184, 187, 188, 194, 207, 247, 252, 258, 259, 263. Frans 35, 60, 61, 83, 84, 91, 99, 100, 104, 148. 161, 184. Maren 147. Niels 253, 254, 258. Rudolph H. 259, 263. Sophie 14, 172.  
 Lindenow, Anna 60. Hans 205, 189. Jens 205.  
 Lund, Augusta 259.  
 Lunge, Anne 25. Elsebe 23. Jørgen 183. Karen 165, 182. Kirstine 25. Ove 158.  
 Lunow, Laurids 25. Otto 25.  
 Lykke, Anne 75, 186. Erik 75. Hans 78, 79. Jakob 255.  
 Lüttichau, Hedevig 259, 260, 263. Helle 209.  
 Mavors, Marie 102.  
 Meinert, Marie 106, 153. A. E. 153.  
 Meyenstrup, H. 59.  
 Mogensen, N. 93, 244.  
 Moltke, E. 130. Jytte 130.  
 Mormand, C. U. 211. 212.  
 Munck, Chr. 122 ff, 124. Peder 124.  
 Mund, Maren 194.  
 Munk, Anne 79, 90, 205. Dorthe 81. Else 89. Iver 205. Kirsten 193. Marine 92. Mogens 204, 229. Oluf 116, 123, 125, 134, 156, 202, 204, 212. Peder 79, 92, 93. Poul 79, 81, 205, 211.  
 Møller, C. 208.  
 Nielsen, C. H. 184.  
 No, Chr. 152, 153, 154.  
 Nybo, I. 263.  
 Nødkou, C. 199. J. C. 199.  
 Obelitz, Ellen Marie 147.  
 Olufsen, Simon 122.  
 Parsbjerg, Enevold 81. Christoffer 81. Sofie Amalie 81.

- Pedersen, Mads 90, 91, 103, 104, 112.
- Podcbusk, Anne 132. Hans 130. Ingeborg 132. Jytte 134. Klaus 130. Predbjørn 119, 130, 132 ff, 156.
- Pæsz, Chr. 119.
- Qvidzou, Erik 26.
- Qvistgaard, Karen 209.
- Rafn, K. 93. N. H. 102.
- Randrup, P. 203, 208, 214.
- Rantzau, Elisabeth 83. Johan 227. Henrik 3, 5. Poul 26.
- Riber, C. C. 55. J. A. 50.
- Rindom, Christiane 87, 88.
- Roar, L. F. 35, 93, 102. Helle 102.
- Rosenkrans, Axel 78, 90. Birgitte 77, 78, 90, 93. Børge 78. Erik 77. E. O. 132. Helle 79. Henrik 5. Holger 79. Karen 258. Otto 182. Timme 90. Vibeke 132.
- Rosensparre, Birgitte 137, 161.
- Rosenørn, Poul 253.
- Rostrup, Hans 247.
- Rolfeld, Niels Jensen 18.
- Rud, Mette 79.
- Rød, Lave 16.
- Rüse, H. 26. Johanne 26.
- Schiak, N. J. 28.
- Schwanewede Alhed Magdalene 146, 160. C. 146. Charlotte Amalie 146. Edel Lisbeth 160. Hermann F. 50, 116, 140 ff, 160, 165. Katrine Margrethe 146.
- Sehested, Axel 64, 160. Jens 64, 245. Klaus 18, 59. Maltte 157. Mogens 60, 93. Niels 146. Sophie 159. Tønne 146, 160. Thomas 19, 25, 205. Øllegaard 14.
- Simonsen, Oluf 116, 117, 135.
- Skarpenberg, Gottskalk 129.
- Skcel, Albert G, 219, 245, 246. Anne 89. Elisabeth 60, 93. Herman 246. Jakob 74.
- Skram, Anna 205. Erik 156. P. 136.
- Skriver, C. N. 203.
- Spend, Ellen 23, 187. Jens 22, 134, 157, 225.
- Spliid, Johanne 256. Jørgen 256. Helvig 256. Mette 256. Palle 23, 256.
- Stangeberg, H. 70.
- Stauning, Karen 31.
- Stenfeld, Chr. 131.
- Stenum, Chr. 162. H. C. 162. P. 162.
- Strandbygaard, C. 87, 88. Karen 89. Maren 188. N. 74. N. A. 74.
- Tang, Claus 124. A. E. M. 127, 154, 155. Jens 22, 28. Laurits 124, 152. Niels Kiaer 153 ff. Peder 151, 152, 153, 161. Søren 63, 64, 152, 161.
- Tranberg, J. 88, 162, 173, 208.
- Trolle, Børge 79, 205. Herluf 79. Hille 80, 81. Niels 79, 80, 90, 99, 107.
- Ulfeld, Corfits 205. Jakob 255. Mogens 205.



## XI

- Ulftand, Axel 158. Else 158.  
     Gregers 134, 140, 156, 157.  
     Holger 132, 134, 156, 157,  
     165. Margrethe 158. Thale  
     158.
- Vad, C. 184, 187. L. 187. N.  
     C. 184, 187.
- Valentiner, U. C. 261.
- Valeur, H. S. 127, 155. C. 155.
- Vejrup, N. J. 134.
- Vestrup, F. 209.
- Vendelbo, Chr. 130. Ingeborg  
     16, 129, 130, 131. Niels 130.  
     Peder 129.
- Viffert, Axel 196. Christoffer 90,  
     134. Karen 90, 205. Laurs  
     89. Malte 89.
- Vind, J. F. 139, 141, 193.
- Vissing, Ellen 208. N. 207, 210.  
 Vium, P. 207.
- Vognsen, Ane 164, 183. Erik  
     181, 182, 194. Jakob 181,  
     182, 245. Jens 181. Mar-  
     grethe 182, 183.
- Wedel-Jarlsberg, Juliane 89.
- Wedel - Wedelsborg, Elisabeth  
     210.
- Wegener, K. 50.
- Wendtzel, T. A. 187.
- Windfeldt, Dorte 29. Hans 29.  
     C. H. 89. Mette 89. I. B. 88.
- Waad, P. Aa. 261.
- Ølgaard, Anna 164, 172 R. 172.
- Aagaard, S. C. 47, 50. Poul 261.

## Ulfborg Herred

---

L ANGT tilbage i Oldtiden, da Landet endnu var meget tyndt befolket, foretoges Herredsinddelingen, som utvivlsomt er Landets ældste Inddeling, og da man udleder Ordet Herred af det gamle nordiske „herr“, der betyder Hundrede, saa har et Herred vistnok fra først af kun været en Forening af hundrede Familier.

Ulfborg Herred naar mod Vest til Vesterhavet, mod Nord til Nissum Fjord og Hjerm Herred, mod Øst til Hammerum Herred og mod Syd til Hing Herred. Fladeindholdet er  $8\frac{1}{5}$  □ Mil, og af Hartkorn har Herredet paa Ager og Eng  $1829\frac{1}{4}$  Td. og af Mølle-skyld  $35\frac{7}{8}$  Td. Folketallet var 1855: 5,484, 1870: 6,404 og 1890: 6,952. Herredet danner et Provsti sammen med Skodborg-Vandfuld Herreder, dog har Madum Sogn siden 1884 hørt til Hing m. fl. Herreders Provsti.

Herredet har faaet Navn efter Ulfborg Sogn, hvor Herredstinget i ældre Tider blev holdt. Det er ogsaa sandsynligt, at den kongelige Ombudsmand har boet ved Ulfborg Kirke i Skodborg, der sikkert har Navn af den gamle Skatteydelse „Skot“ som der skulde leveres. Ombudsmændenes Virksomhed svarede nærmest til de senere Lensmænds. Herredstinget holdtes paa Tinghøjen, der ligger mod Øst i Ulfborg Sogn

ude i Heden. Her samledes Herredets Mænd i gamle Dage med Herredsfogden, der var udvalgt blandt dem, for at pleje Retten, der altid blev holdt under aaben Himmel. Ikke langt fra Tinghøjen ligger Galgehøjen, hvor de paa Tingstedet dømte Forbrydere endte deres Dage. Ulfborg Kirke har sikkert den Gang været Fjerdingkirke eller Hovedkirke i Herredet, og i den blev der holdt Gudstjeneste før Tinget holdtes; saaledes paabyder Christian II. 1521, „at alle Dommere bør hver Dag høre Messe, førend de sætte dem til at høre Sager“. Senere holdtes Tinget ved Ulfborg Kirke, indtil der 12. Maj 1638 kom kongelig Brev og Bud om, at Ulfborg og Hing Herreder skulde sammenlægges og Tinget holdes ved Madum Kirke om Torsdagen. Ved Reskript af 13. Marts 1688 skete der atter Omordning med Herrederne, og fra den Tid gemmes Herredernes Tingbøger, hvoraf det, ligesom af Thestrups „Relation af Tingene“, ses, at Tinget holdtes ved Madum Kirke om Onsdagen.

Ulfborg Herred afgrænses mod Nord af Storaas der dog paa et enkelt Sted i gammel Tid havde et lidt andet Løb, hvilket kan ses af et Tingsvidne fra Hjerm Herreds Ting, hvori det hedder, at Gamnel Vosborg havde staaet vesten for Aaen i Hjerm Herred, og at en stor Part af Prebjørn Gyldenstjernes og Holger Ulfstands Agre laa i Hjerm Herred, hvor de ogsaa hentede deres Ilding til begge Gaarde. Mod Syd er Madumaa Herredsgrænse et langt Stykke. Om Herredskellet længere mod Øst fik Fogden paa Tinggaard, Gregers Thomsen, Tingsvidne 2. Juni 1543, at Sandemænd fra Ulfborg og Hing Herreder havde gjort Skel mellem Klejnstrup og Askov, og at de havde begyndt deres Tog i Terkildsvad, hvor de satte den første

Skelsten midt i Strømmen; dernæst satte de den anden Sten midt i Præstbjergvad; fremdeles gik de vesten med samme Aastrøm til en Eng, som brugtes til Vind Præstegaard, der satte de den 3die Sten. Fremdeles gik de med samme Strøm til andre Marker vedtager. Disse Sten og Stabel udviste de for ret Herredsskel\*).

I Valdemars Jordebog, der indeholder en Fortegnelse over Kronens Godser og de Afgifter, som deraf ydedes, staar, at af „Ulburghæreth“ skulde ydes 16 Mark rent Sølv\*\*). Disse Krongodser overlodes senere til Lensmændene, undertiden som Løn for tro Tjeneste, undertiden som Pant for laante Summer. Niels Eriksen Gyldenstjerne til Tim var Lensmand over Ulfborg Herred fra 1454. I Aaret 1461 skrev Kongen til Niels Eriksen, „advocato nostro in Uldborg“, at han skal lade Christiern Knuds være fri for Sandtold af saa mange Sild, som han lader fiske til sin egen Kost\*\*\*). Om denne Sandtold findes senere et Par kongelige Skrivelser; saaledes udgik 1542 et kongeligt aabent Brev til Adel og Præster i Skodborg-Vandfuld, samt Ulfborg og Hing Herreder, at da Kongen har hørt, hvordan Adelsmænd og Præster holde Arbejdskarle og Folk paa Bøndernes Skibe og lade fiske med dem for at spare Sandtolden, saa bydes det, at ingen skal være fri, Præster eller andre; thi hver, som vil fiske, skal give Sandtold. Samme Aar skrev Kongen til Ulfborg Herred, at der er berettet for ham, at mange fordriste sig til at bruge Vaad ved Forstranden uden at yde den tilbørlige Told; derfor har han forskikket

\*) O. Nielsens: Gl. jydsk Tingsvidner, Nr. 25.

\*\*\*) 1 Mark Sølv = 1/2 Pd. og svarer i vore Penge til omtrent 32 Kr.

\*\*\*) Regesta Diplomatic Hist. Dan.

nogle Riddermændsmænd derover, som skulde forfare og sige, hvad Told samme Fiskere vare pligtige at give. Det blev da fastsat, at der af hvert Vaad skulde ydes 2 Tdr. Sild. Hvis nogen fordristede sig derimod at gøre, skulde Lensmanden Henrik Rantzau straffe dem derfor paa Liv og Gods\*).

1461 skrev Kongen til Niels Eriksen Gyldenstjerne, „consiliario nostro“, at han skulde holde Krigsfolk rede til Hjælp, hvis Toget mod Sverig skulde gaa uheldigt, og 1471 udgik kongeligt Bud til alle adelige og Frelsesmænd i Ulfborg Herred om at komme til Skibs til København med deres Tjenere veludrustede med Harnisk og Væрге til et Tog mod Sverig. „hvor Hr. Iver Axelsen agter at komme Gulland fra os og Danmarks Krone“. Lensmanden skulde give dem, der ikke havde noget Len, Skib og Kost indtil Mikkelsmesse næstkommendes\*\*).

Niels Eriksen Gyldenstjerne nævnes 1474 som Lensmand i Herredet, og han havde det vistnok til sin Død 1484. Nogle Aar senere havde Niels Clemensen Herredet som Len paa Regnskab, og han havde blandt andet den Pligt, at han hvert Aar skulde forsyne „herren (Kongen) mett saa møgen tør fisk som behoff giordis“\*\*\*).

Efter Niels Clemensens Død i Foraaret 1518, var Ejler Bryske i et Par Aar Lensmand i Herredet; han afstod Lenet til Niels Clemensens uægte Søn Rasmus Clemensen, der skildres som en raa og brutal Herre, som bl. a. med stor Strengthed inddrev de haarde

---

\*) Danske Magazin, III. Række, 6. Bind, Side 323 og 340.

\*\*\*) Diplomatarium Chr. I., Side 247.

\*\*\*) Ny danske Magazin, VI. B., 319.

Skatter, Chr. II. i disse Aar paalagde Bønderne. Mogens Juel til Udstrup opkrævede 1524 Skatter af Ulfborg og Hing Herreder; men samme Aar fik Henrik Nielsen Rosenkrans kongeligt Følgebrev til Bønderne i disse Herreder, som han næste Aar fik i Pant for 1,234 Mark dansk paa Tjeneste, og han skulde give deraf al Sandtold, alt Vrag og halv Sagefald. Pantesummen blev udbetalt, da Rosenkrans en Tid efter fik Gulland til Len. Maaske har Mogens Juel derpaa haft Lenet her; thi 29. November 1526 fik han Kvittans for alt, hvad han havde oppebaaret og udgivet af Ulfborg-Hing Herreder, fra han fik dem, til han skiltes ved dem, og paa Regnskabet skyldte han for 1,675 Hvilling og 8 $\frac{1}{2}$  Td. Sild. 1529 fik Henrik Rosenkrans Kvittans for 300 Mark, som han foregaaende Aar havde oppebaaret af Almuens Kongeskat i disse Herreder, da hver 4 Mænd maatte yde 4 Mark.

Kongen var jevnlig i Pengeforlegenhed i de følgende Aar, da en Hær maatte holdes rustet mod den landflygtige Chr. II., og for at faa Penge til Krigen, maatte Kirkerne afstaa alt det Sølv, som fandtes i dem undtagen 1 Kalk, 1 Disk og en Sølvbuddike, som Guds Legem bares i til syge Folk. Det er slet ikke underligt, at Præsteskabet ivrede mod denne Udskrivning, der løb op til større Værdier. Alene af Ulfborg og Hing Herrederes Kirker udtoges 862 Lod Sølv, som Jens Hvass til Kaas fik kongelig Kvittans for 1532\*).

Paa Reformationstiden var Henrik Rantzau Lensmand i Herrederne her, som Niels Kjeldsen Juel 1549—1558 havde paa Regnskab; men „hverken lidt eller meget af Herrederne skal komme Niels Juel til

---

\*) Frederik I. Reg., Side 60, 92, 123, 200, 314 og 375.

Gavn, og han skal ikke hugge i Skovene i nogen Maade<sup>\*)</sup>. I Septénber 1554 maa Lensmanden af disse Herreders Indtægter sende 30,000 Hvillinger og anden Fetalje til Kongen. Niels Juell fik 1561 Kvittans paa Lensregnskaberne saunt paa de af ham oppbeaarne Kongeskatter og Hjalpesvin af Bøvling Len og Ulfborg-Hing Herreder. Den næste Lensmand Albert Skeel maatte gøre Regnskab for Gæsteriet, saa at det kom Kongen til Gode; men 50 Hestes Gæsteri maatte han selv have til Brug, naar han skulde udrette Kongens Ærinde i Herrederne. Af de to Herreder udrededes ialt 860 Hestes Gæsteri, og desuden omtales 1574, at 44 Gæsteriheste vare udgaede, da Ejendommene vare ødelagte af Sandflugt.

Peder Gyldenstjerne til Tim fik Lenet 1561 tillige med Holstebro By, som fra gammel Tid havde hørt til Ulfborg Herred, hvortil en Del af Byens Markjorder, der skatte 15<sup>3</sup>/<sub>4</sub> Td. Hartkorn, høre. Samme Aar fik Lensmanden Befaling til at holde Mønstring over Herredernes vaabenføre Bønder og siden holde deres Rustning og Værge tilstede<sup>\*\*</sup>).

1568 fik Peder Gyldenstjerne Brev paa at have Ulfborg og Hing Herreder uden Afgift, dog forbeholdt Kongen sig alt Vrag, som indstrandede paa Kysten, og Lensmanden skulde tjene Riget med 6 Gerustheste<sup>\*\*\*</sup>). Det var paa denne Tid, at Sandflugt paa mange Steder hærgede Eggen. I Aaret 1569 sendtes et kongeligt Brev til Bønderne i Vedersø, Nissum, Husby og Staby Sogne om, at „da Hugsand nogen Tid siden skal være

---

\*) Erslev og Møllerup: Danske Cancelliregistr., 24. Februar 1549.

\*\*\*) Cancelliets Brevbøger, 3. Juli og 29. Oktober 1561.

\*\*\*) Cancelliets Brevbøger, 14. Marts 1568.

med Sand igendrevet, Vandet derfor ikke kan have sit Udløb, men er vorden saa stort, at det flyder over de omliggende Byers Agre og Enge og allerede har gjort stor Skade; dertilmed begynder og Sand at faa Overhaand og fordærver mange Marker, og hvis det ikke i Tide forekommes, er at befrygte, at alle disse Sogne ville fange deraf en ubodelig Skade“, hvorfor de befales at hjælpe til at rydde og opkaste dette Udløb efter Paavisning af Peder Gyldenstjerne eller hans Foged\*). Det er sandsynligt, at Vedersø Kast og Staby Kast ere blevne til i Følge dette Paabud, og Vandet fra de oversvømmede Enge lededes gennem disse Udløb mod Syd til Veststadilfjord og mod Nord til Nissumfjord.

Ikke faa Ejendomme bleve ødelagte ved Sandflugten. I en Indberetning derom 1592 fra Lensmanden meddeles, at „Saandt haffuer forødt Øgaardt i Husby, der forhen svarede 2 Ørte Rug, 1 Pd. Smør, 1 Svin, 1 Faar, 1 Gaas, 2 Høns, 1 Skovvogn, 1 Fønød, 8 Hestes Gæsteri og 20 Snes Hvilling“. Ligeledes var øde i Nissum et Boel, hvoraf Maren Nielsen plejede at svare 2 Ørte Byg\*\*).

Fra 1597 laa Ulfborg og Hing Herreder til Stadighed under Lensmanden paa Bøvling Slot, indtil den gamle Lensordning ophævedes ved Enevoldsmagtens Indførelse, da Bøvling Len og Lundenæs Len lagdes sammen under een Amtmand. I den derpaa følgende Tid kaldes disse sammenlagte Len Lundenæs og Bøvling Amter, og først i dette Aarhundrede have de faaet Navnet Ringkøbing Amt. Af de Jordebøger, som

---

\*) Register o. a. Lande, 8. Septbr. 1569.

\*\*\*) Topografiske Slgr. paa Papir i Rigsarkivet.



Lensmanden maatte indsende til Regeringen, kan man se, at kun faa af Bønderne i Herredet vare Selvejere. Af jordegne Bøndergaarde fandtes her 1642 kun 14 Helgaarde, 15 Halvgaarde, 18 Boel og 1 Halvboel. 1651 var dette Tal gaact noget ned. Af Gaarde med særligt Navn vare følgende jordegne: Sand, Vejvad, Røding, Søgaard, Nørby, Bakby, Mosgaard, Madum Bundgaard, Madum Kærgaard, Slaby Bundgaard, Bundesgaard, Idomlund, Pradtsgaard og Reving. Af Halvgaarde og Boel nævnes: Lund, Mosgaard, Blaakær, Kærgaard, Madum Bundgaard, Blesgaard, Tandrup, Reving og Kjeldal\*).

Ulfborg Herreds ældste Segl er fra 1584; det viser i Feltet en paatvers liggende Figur med to hjærtedannede Vinger, mest lignende en simpel Fremstilling af en Sommerfugl; men det kunde ogsaa være et tverdelt Hjærte med et opvendt Hjærte eller et Søblad i øverste og et nedvendt i nederste Halvdel. Omskriften er: WULBORE HERETS SEGIEL. Langt pynteligere er et Segl fra 1610, hvori en Borg med Omskriften: WLBORGE HERRIT 1610. I et tredie Segl fra 1648 findes en springende Ulv og Indskriften: ULBORIG HERRETSEGE<sup>l</sup>\*\*\*).

---

## Sønder Nissum Sogn

grænser mod Nord og Øst til Nissum Fjord, mod Syd til Husby Sogn, med hvilket det udgør et Pastorat,

---

\*) Kvittancebilag til Lensregnskabet 1651.

\*\*) Tidsskrift for Kunstindustri 1893.

og mod Vest til Vesterhavet. Sognets Flademaal er 5,470 Tdr. Land med 171 Tdr. Hartkorn, der i 1890 var fordelt paa 51 Gaarde og 120 Huse. I Aaret 1766 havde Sognet 333 Personer over 12 Aar, og siden har Folketallet været saaledes: 1830: 666, 1840: 675, 1850: 657, 1860: 704 og 1890: 795 Indbyggere.

I Oldtiden, da Engene mellem Husby og Nissum udgjorde en Del af Fjorden, har Sognet strakt sig som et Næs ud i Vandet, og denne Beliggenhed har givet Sognet sit Navn, der 1340 skrives Nesium, og i de følgende Aar skrives Nesym og Nesom, der svarer til den nuværende Udtale af Navnet. Endelsen „um“ i danske Stednavne betyder oftest Hjem, og stammer vel fra Stedets første Bebyggelse, da der blev et Hjem paa Næsset.

Ude langs med Vesterhavets Kyst har Klitdannelsen formet Landskabet paa sin ejendommelige Maade, og Klitterne have i Husby og Nissum Sogne en Størrelse og Udstrækning som kun faa Steder paa Kysten. Gaar man herude i Klitterne en Sommerdag i stille Vejr, høres Havet som en sagte Brummen, og Klitsandet ligger roligt mellem Helmen, der har sine Rødder strakt mange Alen ned i det løse Sand og ved sin blaagraa Farve giver hele Danuelsen derude sin særegne Kolorit. Skønt man ikke herude er langt fra Huse og dyrkede Marker, mærkes dog Ensomheden som midt i en Ørken; thi i limevis kan man hvile her uden at forstyrres af noget levende Væsen. Naar Vestenvinden om Sommeren stryger ind over Landet, bringer den ofte med sig en kold Taage, som Klitboerne kalde „Havsug“, fordi Vinden ligesom har suget den med sig fra Havet. I Vestenstorm, naar de mægtige Bølger brydes over Sandrevlerne, hvirvles Klit-

sandet omkring som Snefnug, og ligesom Snedriver dannes „æ Havbjerge“, der i Form og Udseende paa Afstand ligne en virkelig Bjergkæde. Klitternes Form forandres dog de fleste Steder ikke ret meget fra Aar til andet, saa flere af de høje Toppe kunne tjene til Vejledning for de søfarende og ere dannede for Aarhundreder siden. Ovenbjerg vest for Fjandhuse har en Højde af omtrent 80 Fod og nævnes 1638 i en Præsteindberetning som det Sted, hvortil den gamle Kæmpevise fra Valdemar Atterdags Tid henfører den engelske Kongesøns Stranding og hans Plyndring af Esge Frost.

I Peder Syvs Optegnelse af Visen nævnes dog Bovbjerg som Strandingsstedet, ligesom ogsaa Niels Bugge omtales som boende paa Hald. Det er muligt at Visens Forfatter eller dens Optegner ikke har været kendt med Egnen og derfor har forvekslet Stederne. Sikkert er det, at Esge Frost havde sit Strandlen her i Nissum Sogn, og naar de skibbrudne fandt Værn og Hjælp hos Niels Bugge, ligger det nærmest for, at han da maa have boet paa sin fædrene Gaard Vosborg og ikke paa Hald, der ligger mange Mil inde i Landet. Selve Strandingen omtaler Visen saaledes:

„Det var stor Ynk at se derpaa,  
 det Skib sloges alt i Stykker smaa.  
 Den Herre kom dog levend' til Land,  
 gik sorrigfuld hos den stormende Strand.  
 Den Herre gik og klaged sig saare:  
 Jeg tænker, jeg har ikke uretfærdig Vare,  
 foruden saa liden en Ganger rød,  
 den tog jeg fra en faderløs Mø.  
 Vil Gud, jeg kommer vel hjem igen,  
 da skal jeg give hende to for én.  
 Som han det taled, udi samme Sind',

da kom til Land hans forgyldte Skrin.  
 Og der kom gangend en Kokkedreng,  
 han gjorde den Herre saa stor en Mæn,  
 han havde med sig de Svende fem,  
 Hr. Esge Frost han red med dem.  
 Den Kongesøn ham randt Taare paa Kind:  
 Krist naade mig, jeg kom for Bovbjerg (Ovenbjerg) ind.  
 Nu er jeg kommen saa ilde at holde,  
 er kommen i Hr. Esge Frost hans Volde;  
 men havde jeg kommen i Hr. Bugge hans Len,  
 da havde mig røvet hverken Ridder eller Svend.  
 Mig røved Hr. Esges mindste Kokkedreng,  
 jeg skal det hævne, om jeg kommer hjem.  
 Vil Gud det, jeg maa blive i Live,  
 jeg skal det Kongen af Danmark tilskrive.  
 Det første Hr. Bugge den Tidend mon faa,  
 han sendt efter ham sine Sønner to,  
 han sendte efter ham de Svende fem,  
 lod hente den Herre til Hald? og hjem.  
 Hr Bugge undfik den unge Herre,  
 de danske lod ham til England føre,  
 der bleve de undfangne med Skænk og Ære.  
 Men Børen blæser dennem vesten ind for Danmark!"

Man ved med Sikkerhed, at Havet i de sidste 500 Aar ikke har røvet ret meget af Kysten her; derimod har Sandflugten ødelagt større Strækninger, og mange Steder dækker Flyvesandet endnu over Tørvemoser og den forhen dyrkede Muldjord. Denne Ødelæggelse skete særlig i det 16. Aarhundrede. Flere Klager findes derover fra Præsterne; thi Præstegaarden i Husby, der den Gang laa tæt øst for Bræmlands Hus, hvor Byggestedet endnu kunde ses 1740, blev ilde modtagen af Sandflugt, saa Præsten nødtes til at bo paa Annexgaarden i Nissum, indtil Sandet ogsaa drev ham derfra. Præsten klagede da sin Nød for Kongen, som ogsaa ydede Hjælp, hvilket følgende Brev ud-

viser: „Vi Frederik II. osv. gøre alle vitterligt, at efterdi denne Brevviser, hæderlige Mand Hr. Clement Michelsen, Sognepræst til Husby og Nysum Sogne, underdanigst haver berett for os, hvorledes fornævnte hans Sogne meget af Sand skal være fordærvet, saa han derover lider Brøst paa hans Underholdning, da have vi af en synderlig Gunst og Naade undt, bevilget og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev under, bevilger og tillader, at forn.te Hr. Clement Michelsen maa og skal aarligen bekomme og oppebære 14 Tdr. Korn, Rug og Byg, af vor og Kronens Part af Korn-tienden af forn.te Sogne, og dennem have, nyde, bruge og beholde kvit og fri, indtil saalænge vi anderledes vorder derom tilsigendes. Thi forbyder vi vore Fogder, Embedsmænd og alle andre forn.te Hr. Clement Michelsen herimod paa forn.te 14 Tdr. Korn Afgift af Tienden af forn.te Sogne eftersom forskrevet staar at hindre eller udi nogen Maade Forfang at gøre. Under vor Hyldest og Naade. Givet paa vor Slot Koldinghus den 27. Februar 1579.“

Christen Juel til Udstrup og Mogens Juel til Pallesbjerg havde paa den Tid Husby og Nissum Sognes Kongetiende i Fæste; de søgte Kongen om at faa Afgiften nedsat, „da en Part af samme Sogne ere fordærvede af Sand og Vand,“ og i Følge Jydske Tegnelser 15. Maj 1580 ses det, at de virkelig fik den søgte Nedsættelse.

I Sognets østlige Del har Sandflugten ikke gjort nogen nævneværdig Skade; men her har Oversvømmelse gentagne Gauge hærget Egnen. Nytaarsaften 1723 brød Havet ind over Nørreklit, hvor fire Huse bleve ganske ødelagte, ligesom ogsaa to Steder længere oppe i Sognet lagdes øde samme Aften. Ved en Storm-

flod 1741 gennembrødes Torsminde paa sit nuværende Sted, og i Juletiden 1760 var her atter stor Oversvømmelse, som begyndte om Natten, mens Folk laa og sov, og denne Gang steg Vandet med stor Voldsomhed til en hidtil ukendt Højde. Fire Gaarde: Brandborg, Kaarsgaard, Suddergaard og Krogsgaard maatte Aaret efter opbygges paa højere Grund, da Vandet havde ødelagt det meste af Husene.

Præsten, Magister Skougaard, skrev derom i en Indberetning 1766; „Guds Beskærmelse var saa stor, at Folkene i betimelig Tid bleve opvækkede af Sønnen og med stor Livsfare flygtede fra Hus og Hjem, saa ingen Mennesker omkom; men en Del af Kreaturerne drukkede og ødelagdes. En Times Tid efter begyndte Floden at falde, og den havde da mange Steder været over tre Alen høj. Samme Aften blev det fjerde Sted paa Nørklit ganske ødelagt, og Vandet har siden den Tid tæret saa meget der, at Kilden, som stod midt i Gaarden, nu staar i Havstokken. Dette Sted laa tæt ved Torsminde.“

Natten mellem 5. og 6. Februar 1825 trængte atter en Stormflod ind hos flere Beboere i Sognet. Fjandenge led stor Skade af det overskyllede Sand, ligesom ogsaa Sæden blev fordarvet paa lavtliggende Steder. For tre Aar siden steg Vandet i kort Tid omtrent 8 Fod over daglig Vandstand ved en lignende Stormflod.

Nissum Sogn er i det hele lavtliggende. Kirken ligger omtrent 20 Fod, Skolen 14 Fod og Herregaarden Udstrup knapt 17 Fod over Havet.

Langs med Fjorden findes gode Marskeuge, og disse forøges flere Steder ved Opgrøde. Den rige Høavl hjælper meget til at forbedre Markerne, som ogsaa

særligt i den østre Del af Sognet give ret gode Afgrøder. Mergel findes i Sognet og bruges en Del.

Torsminde, der forbinder Nissum Fjord med Havet, har flyttet sig i Tidernes Løb. Udløbet har tidligere været længere mod Nord, og man kan endnu skelne det Sted, som kaldes gamle Minde. Syd derfor laa 4 Klitgaarde, der hver havde omtrent 3 Tdr. Hartkorn; men som ved Sandflugten bleve næsten værdiløse. Knud Gyldenstjerne til Tim skænkede 2 af disse Gaarde til sit Datterbarn Jomfru Øllegaard Sehested\*).

Ved Udskiftningen af Sognets Forde og Fælled 1804 fremtraadte Ejeren af den øde Klitgaard og krævede at faa sig udlagt en Del svarende til over 10 Tdr. Hartkorn, som de gamle Klitgaarde i sin Tid havde skattet af; men denne Fordring fik han dog ikke sat igennem. Nu ere Engene nord for Torsminde solgt i mange Parceller.

Mindet lukkede sig ikke sjældent i gammel Tid, og det nuværende Udløb har siden 1804 hyppigt maattet genaabnes ved Spadens Hjælp. 1868 dannedes i England et Selskab, der vilde udtørre en Del af Nissum Fjord; men efter at der var ofret store Summer paa dette Arbejde, maatte det opgives som uigennemførligt, og paa Selskabets Regning maatte Mindet atter udgraves. Endnu staa de vældige Sluser med Murværk paa begge Sider som et Vidne om det uhyre Arbejde og de store Værdier, som forgæves ere ofrede.

Mod Nordvest i Sognet ligger Byen Fjand, der deles i Nørfjand og Sønderfjand. Vestligst i Byen ligger Bjergchuse med Redningsstation. Omtrent midt

---

\*) Viborg Landstings Skøde- og Panteprotokoller, 8. Septbr. 1632.

i Byen ligger Harbogaarde og Fjandgaarde. Navnet Fjand skreves i gammel Tid meget forskelligt. Saaledes findes i Tingsvidner fra det 15. Aarhundrede Formerne: Fielnde, Fjenle, Fjalend, Fjelne og Fjelde\*). Ved at sammenligne disse Former med andre ældre Former af Stednavne kan man se, at Navnet har sin Oprindelse af „Fal“ eller „Fel“, der betyder et Vade-sted, og sikkert har dette Vadested været ved det nuværende Felsted. Præsten meddeler 1766, at der ved Fjorden var et Sted, hvor der var Kørsel over, og dette Sted kaldtes Felsted.

I Fjand laa i meget gammel Tid et Slot, som hed Fjandhus. Endnu findes Sagn om, at hvor der nu er Klitter, havde der forhen staaet en Bygning, man mente en Kirke, og der er ogsaa i Førstningen af dette Aarhundrede fundet Stenhobe og Brolægning af en større Bygning i Nærheden af Fjandby. Paa Fjandhus boede den Esge Frost, der forhen er nævnt i Kæmpevisen om „Kongesønnen fra England“. Datteren Sofie Frost ægtede Bo Høg, som derved blev Ejer af Fjandhus og det tilliggende Strøgods i Ulfborg og Hing Herreder. Bo Høg og Sofie Frost nævnes 1367, da de skødede Ørum i Ty til Kong Valdemar. Af et Tingsvidne fra 1424 fremgaar det, at Bo Høg havde ejet Fjandhus og hele Fjandby saa nær som en Selvejergaard. Til Fjandby hørte Fjandgrønne indtil Lunds-holm, der formodentlig har ligget tæt ved Bjergehuse. Tillige havde han ejet Neder Torup, der var fæstet bort til Peder Tysk og før ham til hans Fader, der havde været Steger (Køgemester) for Bo Høg. Glistrup var samme Tid fæstet til Paabe, en Søn af Bo Høgs

---

\*) Slgr. til jydsk Hist. og Top., VII. 41.



Slegfredssøster. Desuden havde Bo Høg ejet Gadegaard og flere Boelsteder i Nissum Sogn samt store Ejendomme i de omliggende Sogne. Fjandhus har sikkert været en meget værdifuld Ejendom fordi Forstrandsretten paa Ulfborg Herreds Kyst laa derunder. Bo Høg var død 1406, da Sønnen Peder Høg stadfæstede Faderens Salg af Ørum. Fjandhus og dets tilliggende Ejendomme forblev uskiftede mellem Arvingerne, af hvilke Sønnen Niels ejede Aabjerg i Vedersø Sogn, og Datteren Gunner, der først var gift med den berøgtede Erland Kalv og siden med Lave Rød, efter hvem hun nævnes som Enke 1411. Hendes Søn er vistnok den Lage Rød, der 15. Novbr. 1424 paa Harsyssels Ting fik Vidne paa, at ovennævnte Gods tilhørte Bo Høgs Arvinger, skønt Fru Ingeborg Vendelbo til Vosborg paastod at have Panteret dertil. Paa Tinget forligtes de saaledes, at de begge skulde møde i Fjand sammen med gode Mænd (Adelsmænd), der skulde høre begge Parters Breve og Bevisninger og siden være Voldgiftsmænd. Sagen fik sikkert et heldigt Udfald for Bo Høgs Arvinger, som 40 Aar senere atter fik Tingsvidne paa deres Rettigheder.

Høgslægten, der førte et Svinehoved i Vaabenet, uddøde snart paa Mandssiden, men Navnet blev optaget af Kvindesiden, idet Sofie Høg, en Datter af Niels Høg og Fru Kirsten Røkkenberg, ægtede Niels Eriksen Banner til Asdal. Fra hendes Børn nedstamme de nye Høger, der brugte Bannerslægtens Vaaben. Af denne Slægt var Peder Høg, der fra 1466 optræder som Medejer af Fjandhus, der da var ødelagt, og det tilhørende Gods, idet han gjorde sin Lavhævd paa Fjandgaard, Fjandby og Fjandgrønne fra Torsminde ned til Lundsholm, undtagen Kongens Rettighed til

Forstranden og Selveje i Fjandby. Ligeledes indværgede han Nørre Tordrup, de to Gadegaarde, den øde Vejlgaard og Glistrup, Samtidig gjorde han Fordring paa Klitgaardene norden for Torsminde og dem sønden for Torsminde, undtagen 2 Bøndergaarde i Fjand og Lundsholm, som Bispen havde, ligesom han ogsaa tilsvor sig al Gronnejord paa Sønderklit, saalangt som Ulfborg Herred naaede. Torsminde havde altsaa 1466 omtrent sit nuværende Løb, og Fjandhus var nedlagt som Hovedgaard. 1470 tog Peder Hog Vidner paa, at Fjandby fra gammel Tid havde haft Brugsret til Fjandgrønne. Denne Rettighed droges siden i Tvivl, hvorfor uvillige Bygdemænd blev satte til at granske og udlede, om Fjandgrønne var Hr. Peder Høgs rette Forde. Brevet derom lyder med Nutids Skrivemaade saaledes: „Vi Christiern osv. gøre alle vitterligt, at vore Sandemænd i Ulfborgherred have gjort et Tov ved Torskeminde, for hvilket Tov Hr. Peder Høg, Ridder, pladser og deler med forskrevne vore Sandemænd og vil fælde dem med villige Dommere og ej med Bygdemænd, som der i Syssel bosiddende ere, efterdi som Loven udviser, hvilket vi ej tilstede vil eller maa. Thi melde vi dem ved deres fuldkommelige Magt at blive for forskrevne Tov, saalænge Hr. Niels Eriksen, vor elskelige Mand og Raad, hjem kommendes vorder af vor Tjeneste, som dem ndi Forsvar haver paa vore Vegne, og de saa lovlig rygges kunne med Biskop og uvillige Bygdemænd, som Loven udviser. Thi forbyde vi osv. Givet paa vort Slot Havn den 24. April med vort Segl trykt under nærværende Skrivelse, Aar 1470.“\*)

---

\*) Harsyssels Dipl., Side 57.

Spørgsmaalet var dog ikke dermed ude af Verden, og endnu i Aaret 1545 udgik fra Viborg et kongeligt Bud til Jep Friis og Niels Jensen Rotfeld, der med deres Hustruer havde arvet en Del af Bo Høgs Ejendomme her, at de næstkommende Fredag før Palmesøndag skulle sig forsaule paa samme Ejendom sammen med Klaus Schested, kongelig Embedsmand paa Riberhus, og Gabriel Gyldenstjerne, der skulde granske, ransage og dømme, om Fjandgrønne og andet omstridt Gods var Kronens eller ikke\*).

Dommen er sikkert nok gaact i samme Retning som forhen, thi fra gammel Tid blev Fjandgrønne regnet som Byens fælles Ejendom. Fjandgaard laa som Fæstegods under Tinggaard indtil 1771. Den i de gamle Vidnesbyrd ofte omtalte Ejendom Lundholm, der tilhørte Bispem eller Kirken, findes ikke længere og er sagtens ødelagt af Sandflugt. Det er sandsynligvis denne Ejendom, som Bispem Jens Hee skænkede for sin Sjæls Frelse til St. Anna Alter i Ribe Domkirke, og da Biskoppen 1327 var død, udgik kongeligt Bud til en Mand ved Navn Jonas Ravn, at han skulde tilskøde Domkapitlet Gaarden, som gav en aarlig Skyld af 12 Ørt Korn og  $\frac{1}{2}$  Td. Smør, og som havde  $2\frac{1}{2}$  Mark Jord og Eng til 100 Læs Hø\*\*). Ved Aaret 1440 ejede Kapitlet kun een Gaard i Nissum, og det maa vel nok være ovennævnte\*\*\*).

Harbogaarde har Navn af Harbo, der fra først af var et Fællesnavn for Folk i Harsyssell, ligesom man endnu kalder en Mand fra Tysyssell for en Tybo og

---

\*) Woss Samlinger i Rigsarkivet.

\*\*\*) Harsyssels Dipl., Side 3.

\*\*\*) Ribe Oldemoder, Side 60.

fra Vendsyssel en Vendelbo; men Navnet Harbo brugtes ogsaa hyppigt i de gamle Tingsvidner som Egetnavn. Torup skreves forhen som Tordrup, det vil sige Tors Torp, og var 1636 en jordegen Bønde-gaard beboet af Christen Pedersen og Sibast Rasmusen. 1611 var Gaarden pantsat til Thomas Maltesen Sche-sted, men siden havde Lensmanden paa Bøvling Ind-tægten af den. Overtorup havde 1766 tre Gaarde, der laa under Udstrup, Mellemtorup en Gaard, der til-hørte Rösensten, Nedertorup to Gaarde, der laa under Palleshjerg. I Klem By fandtes 1766 syv Ejendomme, hvoraf seks laa under Udstrup og en under Palles-hjerg. Vang By havde saantidig fire Ejendomme; de tre laa under Udstrup og den fjerde tilhørte Kaptejn Halchus paa Aabjerg.

Knud Gyldenstjerne paa Timgaard havde overtaget Kronens Rettigheder til en Gaard i Vang By og en Gaard i Sønderby indtil 1546; samme Ret fik Christen Juell til Udstrup 1574 med Tilladelse til at købe Bøn-dernes Ejendomsret; Gaardene vare dog Selveje 1625 og svarede deres Afgifter til Lensmanden paa Bøvling\*).

Iver Juell til Villestrup bortskiftede 1622 Gaarden Vang, syv Huse i Nissum samt Fjandgaard til Kronen.

Pilgaard ejedes indtil 1548 af Knud Gyldenstjerne. Gaardens Skyld var 6 Ørte Korn, 1 Skovsvin, 1 Skov-vogn, 1 Langægt, 1 Fodenød, 12 Snese Hvilling og 12 Hestes Gæsteri. Et Boel paa Gaardens Mark skyldte aarlig 1 Ørte Korn. Kronen fik nævnte Aar denne Ejendom for Nøresp i Torsted, men afhændede den sammen med to øde Gaardes Jorder og Enge til Christian Juell paa Udstrup 1566. Da Pilgaard ligger

\*) Bøvling Lens Jordebøger 1625.

tæt op til den Egn, der i dette Tidsrum hærgedes af Sandflugt, maa de to Gaarde sikkert deraf være lagt øde. 1766 var her to Gaarde Store og Lille Pilgaard, der begge endnu laa under Udstrup.

Sittrup, vistnok oprindelig Sigers Torp, laa 1766 under Udstrup. Kaarsgaard og et Boel derved fik Palle Juel til Udstrup 1549 i Mageskifte af Kronen for Fornager i Vinding Sogn og et Boel i Græm; men han skiftede igen 1560 disse Ejendomme tillige med Bavnbæk og Gadegaard for Krongods i Staby. Senere havde Mogens Juell til Pallesbjerg nævnte Gaarde i Pant af Kronen, indtil de efter hans Død lagdes under Bøvling Len<sup>\*)</sup>; men 1766 laa de tillige med Gelstrup og Sudergaard under Pallesbjerg. Suder er det gamle Navn for en Skomager.

Bavnbæk hed forhen Bavnbak og har sit Navn af en Bakke tæt ved Gaarden, hvorpaa Bavnen i gamle Dage tændtes, naar der kom Fjender i Landet. De to Glistrupgaarde og en Gaard i Sønderby laa 1766 under Pallesbjerg. Stednavne med Endelsen torp, trup, rup have næsten altid været sammensatte med et Personnavn, som det ofte er vanskeligt at kende paa Grund af de Forandringer, Udtalen og Skrivemaaden har haft igennem Tiderne. Glistrup skrives 1424 Glymstrup. Annekspræstegaarden skal forhen have haft 12 Tdr. Hartkorn, og det lader til, at Præsten har boet her i den katolske Tid; thi 1450 nævnes Peder Nielsen, „Præst i Nesym“. Præstegaardens Jorder skal da have strakt sig helt op til Kirken, men denne Strækning er nu hærget af Sandflugt. 1766 havde Anneksgaarden 6 Tdr. 1 Skp. Hartkorn og paa Marken laa fem jordløse Huse.

---

\*) Kronens Skøder og Bøvling Lens Jordebog 1609.

Gelstrup nævnes 1523, da Ejeren Matis Seurinsen fik Livsbrev paa tre Byggesteder i Torup for 9 Skilling aarlig Skyld, et Sted i Gelstrup for 2 Mark aarlig og et Sted i „Nyffue“, som Severin Fynboe paa-boede, for  $\frac{1}{2}$  Td. Sild aarlig. Kongen skulde af disse Ejendomme have 1 Td. Sild, 1 Skovsvin og 8 Hestes Gæsteri om Aaret\*).

### Hovedgaarden Udstrup

ligger paa et Højdedrag sydøstlig i Nissum Sogn, og Markerne ere paa alle Sider omgivne af Enge og lave Strækninger. Fra gammel Tid var Udstrup en fri og komplet Herregaard; men den har næppe nogen Sinde været befæstet med Volde og Grave, fordi den naturlige Belliggenhed i de Tider, da Adelen Gaarde dannedes til Fæstninger, her har ydet tilstrækkeligt Værn. Udstrup ligger midt i sine Marker, der for Størstedelen ere gode sortmuldede Jorder, som give rigelige Afgrøder. Gaardens Enge, der ligge uden om Marken ere ret gode Marskenge.

I forrige Aarhundrede havde Hovedgaarden omtrent 25 Tdr. Hartkorn; men efter at Rentekammerets Tilladelse til Udstykning af Gaarden var indhentet 10. Oktober 1807, bortsolgte en Del af de 61 Parceller, hvori Gaarden var udstykket, saa Hovedgaarden derefter havde 18 Tdr. Hartkorn. Den følgende Ejer Jens Peter Fuglsang købte en Del af de bortsolgte Lodder tilbage, saa Gaardens Hartkorn er nu  $20\frac{1}{3}$  Td. I forrige Aarhundrede laa dertil omtrent 280 Tdr. Hartkorn i Bøndergods, der laa i Nissum, Husby,

---

\*) Frederik I. Reg., Side 38.

Vinding, Vind, Torsted, Omme, Hover, Nysogn, Gammelsohn, Rindom, Vem, Egvad og Aadum Sogne; men da dette Gods laa saa spredt, kom det aldrig til at gøre Hoveri til Hovedgaarden, men svarede blot det sædvanlige Landgilde. 1812 havde Udstrup kun 24 Tdr. ufrigt Hartkorn; det øvrige var frasolgt i de nærmest foregaacnde Aar.

I Følge Præsteindberetningen 1766 var Hovedgaardens Bygninger da ikke stort bedre end paa Præstegaarden eller andre skikkelige Bondergaarde i Sognet med Lervægge og Straatag. Da der samtidig i mange Aar havde været Forpagter paa Gaarden, og Ejeren havde boet andet Steds, var Bygningerne en Del forfaldne, hvorfor Hr. Jens Tang 1784 lod opbygge en ny smuk Gaard. Den sværtbyggede, smukke Hovedbygning ligger endnu som den Gang. Den har to Sidefløje med takkede Gavle, og midt paa Hovedfløjen ud mod Gaarden er en Frontespice, der forhen prydedes af et svært Sejerværk. Laden og Sidefløjene dertil ere solidt og godt byggede. Paa Ladens Gavl staar „J. T. 1784“.

### Udstrups Ejere.

I Ellen Gøjes Jordebog, Side 368, nævnes Jens Spend til Ulstrup (Udstrup), da han 1473 afstod sin Part af en Gaard i Husby, som han havde købt af Maje Andersdatter. Afstaaelsen er sket paa Udstrup Kyndelmissedag 1473. Samme Jens Spend boede paa Rammegaard 1491 og 1498, og hans Hustru Ide Høg var en Datter af Eskild Nielsen Høg til Eskær. Formentlig har dette Ægtepar haft Sønnen Mogens Spend, hvis Datter Ellen var gift med Palle Juel der

i flere Aar ejede Udstrup. Palle Juel nævnes 1508 ved Gudum Kloster, for hvilken han menes at have været Forstander, og i hvis Kirke han og Hustru bleve jordfæstede. Paa den østre Mur i samme Kirke er indmuret en Ligsten over dette Ægtepar. Paa Stenens Midte er udhugget Juelveabnet og Spendveabnet, og i Hjørnerne findes Evangelisternes Tegn. I Randen har i Følge Maleren Abildgaards Tegning i Nationalmusæets Arkiv staaet følgende Indskrift: „hic jacet palo juel arniger de utstrup cum uxor sua domina elena benedicti reqviescant“. (o: Her hviler Palle Juel Væbner til Udstrup med sin Hustru Fru Ellen. Lad dem hvile med Hæder.) Deres Søn, Mogens Juel, arvede Udstrup, hvortil han nævnes 1511, da han skulde stille en Mand til Krigstjeneste\*). Han var gift med Dorte Krabbe, en Datter af Mogens Krabbe til Bustrup og Elsebe Lunge. Sammen med sin Hustrues Søskende Tyge Krabbe til Bustrup og Fru Margrethe Krabbe samt Svogeren Palle Splid til Mindstrup stiftede han 1518 to Aartider (Messer) i Aarhus Domkirke for Familiens Sjæles Frelse\*\*).

1526 fik han Afregning fra Kongen for, hvad han havde oppebaaret og udgivet af Ulfborg-Hing Herreder i den Tid, han havde dem i Len, og samtidig fik han Livsbrev paa Sandfar Mølle og Gaard i Vind Sogn. Siden nævnes Mogens Juel hyppigt som Dommer i Ejendomstrætter, og han var ogsaa blandt de Adelsmænd, der mødte paa Herredagen i København 1536, da man vedtog, at Kirkerensningen skulde gennemføres her i Landet; han levede paa Udstrup 1538,

\*) Danske Magazin, 4. R., 2. B., S. 298.

\*\*\*) Heise: Fam. Rosenkrans Dipl., Side 40.



men døde et af de nærmest følgende Aar. Fadrene-gaarden forblev vistnok en Tid lang udelt mellem Børnene. Der var 6 Sønner og 5 Døtre. Af Sønnerne nævnes Palle Juell flere Gange til Udstrup i Aarene fra 1544—78\*). Af Kronens Gods fik han 1560 en Del større Ejendomme i Staby Sogn, og paa disse byggede han Gaarden Pallesbjerg, hvortil han senere hyppigst skriver sig. Broderen Mogens Juell, der var gift med Ingeborg Galskøtt, en Datter af Thomas Galskøtt til Hvilstedgaard og Fru Mette Grøn, skrives ogsaa til Udstrup. Hans Frue døde 1551 og skal være jordfæstet i Flade Kirke\*\*). En tredje Broder, Iver Juell, fik 1561 Gaarden Bekmark i Len af Kronen; og 1567 fik en fjerde Broder, Christen Juell, Brev paa denne Ejendom, hvis han overlevede sin Broder. Christen Juell skrives ved denne Lejlighed til Udstrup. Samme Aar fik han Brev paa Kongetienden af Bur og Navr Sogne og Kronens Rettighed til alt Kirke-gods øde og bygget i Ulfborg Herred uden Afgift\*\*\*).

Under Syvaarskrigen gjorde Christen Juell Tjeneste til Søs, en Tid som Fører af Skibet „Grif van Königsberg“. For denne Tjeneste lønnede Kongen ham ved 22. April 1574 at overdrage ham Kongetienden af Lomborg og Rom uden Afgift, samt Konge- og Kirke-tienden af Nissum mod en aarlig Ydelse af 7 Tdr. Rug og 7 Tdr. Byg til Kirken og ligesaa meget til Kongen. Samme Aar fik han Gaarden Bekmark, som han havde til Len, i Mageskifte af Kronen for 8 Bøndergaarde paa Sjælland.

---

\*) Danske Magazin, 4. R., I. B., S. 175 og 275, II. B., S. 75.

\*\*\*) Klevenfelts geneal. Samlinger i Rigsarkivet.

\*\*\*) Cancelliets Brevbøger 20. og 21. April 1567.

Bekmark ligger i Flynder Sogn, og i den derværende Kirkes Kor er opstillet en smuk Gravsten, hvorpaa Christen Juel og Hustru ere afbildede, han i fuld Rustning, hun i lang Brokades Kjortel, opstaaende Pibekrave og perlestukken Hue. Ved Siderne ere deres Forfædres Vaabenmærker udhuggede og nederst paa Stenen læses: „Her ligger begrafuit vnder denne Stien erlig och welbørdige Mand Chresten Juel til Ustrup, som døde then 13. Dag December Aar 1585, med sin kiere Hostru erlig och welbørdige Frue Anne Lunge, som døde then dag . . . . och hinnis kiere Søster erlig och welbørdige Jomfrw Kierstine Lunge, som døde pa santi Hans Dag Aar 1574. Gud gifve thenom Alle en gledelig Upstandelse.“

Enken giftede sig med Thomas Maltesen (Shested) til Tanderup, og af et Gravmæle over dette Ægtepar ses det, at hun døde 1607, 57 Aar gammel, hendes Mand 1609, 54 Aar gammel. Thomas Maltesen havde vistnok Udstrup til sin Død, da han havde erhvervet sig en Del Gods i Nissum Sogn i Pant, hvilket først 1611 blev indløst af Kronen\*).

I faa Aar derefter ejedes Udstrup af Laurids Lunow, der døde vistnok i Foraaret 1616. Enken Else Krag, en Datter af Erik Krag til Kjellingbjerg og Anne Nielsdatter Juel, henvendte sig derefter til Kongen og meddelte, at Laurids Lunow havde efterladt sig stor Gæld paa adskillige Steder, hvorfor hun sammen med Otto Lunow til Holmgaard, en Søn af Laurids Lunows første Ægteskab, bad om at maatte sælge deres efterladte Arvegods, for at Gælden kunde blive betalt. Hun havde da 4 umyndige Børn: Erik, Ove,

\*) Bøvling Lens Jordebøger 1609—11.

Jesper og Anna. hvis Arvegods hun efter sin Henvendelse til Kongen fik Lov til at sælge\*).

Senere ejedes Udstrup af Juulslægten paa Villestrup, vistnok først af Iver Juul, der var Lensmand paa Bøvling 1617-27, og derefter af Sønnen Ove Juul, men 1660 tilhørte Gaarden Erik Qvidzou til Sandager. Denne Ejer drev Udstrup sammen med Gaarden Aabjerg, som han havde arvet med sin Hustru Susanne Juel, Datter af Jens Juel til Keldgaard og Fru Ide Lange, men 6. Maj 1669 skødede han Gaard og Gods til Henrik Rüse paa Bøvling. Denne Ejer var en indvandret Hollænder, der for Kongen anlagde Kastellet i København og flere Gader. Som Betaling for sit Arbejde fik han udlagt Bøvling Slot og en Mængde Bøndergods, hvilket han senere forøgede ved Køb, saa han 1672 var Ejer af 3,500 Tdr. Hartkorn. 1664 blev han optagen i den danske Adelsstand, og 1671 blev han udnævnt til Friherre af Rösenstein, under hvilket Navn Bøvling Slot og Gods Aaret efter ophøjedes til et Baroni.

Datteren Johanne Marie Rüse var først gift med Oberstløjtnant Poul Rantzau, der døde 1675; men derpaa ægtede hun 1678 Oberst Christian Juul til Lundbæk, og denne arvede Aaret efter ved Svigerfaderens Død de store Godser og blev ligesom denne optagen i Friherrestanden. 1689 blev Christian Juul sendt til Irland som Oberst for nogle danske Lejetropper, og der døde han det følgende Aar. I noget over 100 Aar laa Udstrup til Stadighed under Friherskabet Rösenstein. Da Johanne Marie Rüse tredie Gang indlod sig i Ægteskab 1694 med Gregers Daa,

---

\*) Jyske Reg. 7. September 1616.

en Søn af den ulykkelige Guldmager Valdemar Daa til Borreby og Fru Else Kruse, styrede de Godserne, indtil Stamherren Ove Henrik Juul, Fruens Søn af andet Ægteskab, blev fuldmyndig. Dette skete 1703, hvorfor Gregers Daa dette Aar købte Hald Gaard og Gods, hvor han og Hustru siden boede. I Aaret 1710 blev Daa udnævnt til Generalmajor i Rytteriet, og det følgende Aar fulgte han Hæren til Meklenborg og Pommern. I Slaget ved Gadebusch 20. Decbr. 1712 udviste han stor Tapperhed og blev dødelig saaret. Med ham uddøde Daaslægten paa Mandssiden. Faa Dage før var hans Hustru efter længere Tids Svaghed død paa Lundbæk. Dette Ægtepars jordiske Levninger bleve bisatte i et Kapel ved Viborg Domkirke, og efter at Kapellet er forsvundet, staa nu de overordentlig smukke Kister i en lille Udbygning paa Domkirken.

Ove Henrik Juul til Rösensten, Lundbæk. Pandum og Udstrup fødtes 1685, og 11 Aar gammel kom han paa Ridderakademiet i København. 1702 var han Kornet ved det sjællandske nationale Rytterregiment, hvorfra han tog sin Afsked det følgende Aar, da han ægtede Ide Anne Grevinde af Rantzau og overtog sine fædrene Godser. Han døde 1749, hvorefter Sønnen Otto Henrik Juul, født 9. Juli 1706, overtog Faderens Godser. Denne Ejer var i 34 Aar gift med Sophia Dorthæa Bilde, som overlevede sin Husbond i 6 Aar og døde 1775. I denne Ejers Tid tog Udstrups Marker og Enge en Del Skade under den store Vandflod 1763. I Følge Præsteindberetningen 1766 var Gaarden bortforpagtet for 80 Rdl. i danske Kroner om Aaret. Den aarlige Udsæd var 20 Tdr. Rug, 10 Tdr. Byg og 20 Tdr. Havre. Paa Engen kunde avles 80—90 Læs Hø.

Besætningen var foruden Heste og Køer 40 Staldstude, hvoraf Forpagteren havde sin bedste Indtægt.

Christian Frederik Juul, forrige Ejers Broder, blev dernæst Ejer af Udstrup, som han 9. Maj 1776 solgte til Hr. Jens Tang, der havde været Forpagter paa Gaarden siden 1765. Denne Ejer var en Bondesøn fra Nørre Tang i Ulfborg Sogn, hvor han var født 1742 af Forældrene Laurids Christensen og Maren Pedersdatter. 1765, da han blev Forpagter paa Udstrup, ægtede han den forrige Forpagter Peder Brøllunds Datter Else Katrine Brøllund, som døde 1775. Han døde den 24. Februar 1789 og Præsten, Christen Skougaard, indførte ved hans Død følgende Vidnesbyrd om ham i Kirkebogen: „Hr. Jens Tang var en god, ærlig, from Mand og ret en Menneskeven“.

I nogle Aar lod Arvingerne Udstrup styre af Forvalter, og senere solgte de Gaarden til Mads Andersen, der 1805 lod Godset sælge ved Auktion og flyttede til Ulfborg. Byfoged Bork, Købmand Christen Husted af Ringkjøbing og Proprietær Lars Sørensen paa Tinggaard købte Gaarden ved denne Lejlighed og fik fælles Skøde paa den. 1. Maj 1807 blev Bork Eneejer, og samme Aars 10. Oktober fik han det kongelige Rentekammers Tilladelse til Gaardens Udstyknings, hvorefter en Del Eng og Mark frasolgte. Agermarken købtes igen til Gaarden af den følgende Ejer Jens Peder Fuglsang, som 1811 fik Skøde paa Hovedgaarden af Byfoged Borks Enke, Kirstine Marie Ølgaard.

Fuglsang, der var gift med Krigsraad Heides Enke fra Ringkjøbing, boede paa Udstrup til 1819, da han solgte Gaarden og flyttede til Sofielyst i Nørre Lem. Udstrup blev stillet til Auktion den 27. September 1819 og købtes da af Niels Jensen Schak fra Rejsby

for 12,880 Rigsdaler. Skødet udstedtes først 14. August 1820, og Købesummen nævnes der at være 8,360 Rdl., saa nogle Gaarden tilhørende Kirketiender skattende af omtrent 8 Tdr. Hartkorn maa sikkert være afhændede i den mellemliggende Tid.

Niels Jensen Schak, der var gift med Dorte Kathrine Windfeldt, døde 1845, og Gaarden gik da i Arv til Sønnen, Hans Windfeldt, der var født i Røjsby den 21. Marts 1819. Denne Ejers Hustru Kirstine Knudsen fødtes i Ribe 1811 og var Søster til den dygtige og brave Bonde Knud Knudsen i Forballum og til Præsten Jens Lassen Knudsen i Lejrskov.

Deres Søn Knud Jensen har ejet Udstrup siden 1880.

### Sønder Nissum Kirke

er bygget af Granit i Rundbuestil og har fra først af været uden Taarn ligesom de fleste af de samtidig opførte Kirker i Vestjylland. Skibet og Koret, der har lige Afslutning mod Øst, er opført af tilhængede Granitkvadre. Søkkelstenene have simpel Skraakant. Den nordlige Kirkemur findes endnu i sin oprindelige Skikkelse med de smaa rundbuede Vinduer, og man ser tydeligt Kvindernes Indgang, der i en senere Tid er tilmuret. Paa Sydsiden ere de oprindelige Vinduesindfatninger fjernede, og ud for Mændenes Indgang er tilbygget et Vaabenhus med Tegltag. Baade Skib og Kor have Blytag og Bjælkeloft, og disse tvende Bygningsdele staa i Forbindelse med hinanden ved en Korbue, der har samme Ælde som Kirken og er opført af Granit med Kragsten, som for neden bære en mindre Frise.

Taarnet er sandsynligvis opført ved Reformations-tiden, og dets nederste Skifter ere Granitkvadre, der oprindelig have siddet i Skibets Vestgavl. Taarnet er forøvrigt opført af Mursten i omtrent 60 Fods Højde. Mellem Skibet og det nederste Taarnrum findes en Bueaabning, og dette Rum, der nu ligesom Skibet har Stolestader, har forhen været hvælvet. Kirkens sydlige Mur hen imod Koret er af Mursten, og i Følge gammel Fortælling har her været tilbygget et Gravkapel ud mod Syd paa Kirkegaarden. Denne Begravelse omtales i Indberetningen 1766, men naar den var ødelagt, vidste ingen dalevende. Her havde forhen, hedder det, Liget af en adelig Herre fra Udstrup hvilet, og et Sværd laa paa hans Kiste. Dette Sværd blev stjålet af en Mand fra Sønderby, hvorfor Præsten næste Søndag ikke kunde forrette sit Embede i Kirken uforstyrret; thi Adelsmanden sukkede inde i Kapellet over den ham tilføjede Uret. Først da Øvrigheden havde funden Tyven, og Sværdet var kommet tilbage paa sin Plads, fik den døde Ro i sin Kiste og Præsten paa sin Prædikestol.

Paa et Epitafium i Koret kunde man nogle Aar før 1766 læse, at det var ophængt over en Frue eller Jomfru Anne Marie Juell fra Udstrup. Dette Mindesmærke, der muligvis forhen havde haft sin Plads i Gravkapellet, blev delvis ødelagt ved et Lynnedslag 1731, ved hvilken Lejlighed tre Bjælker kom i Brand, uden at der dog skete nogen videre Skade paa Kirken. For omtrent 70 Aar siden fandt man under Jorden syd for Kirken et hvælvet Gravkammer, hvori stod to Kister, som maaske vare nedsatte der efter Kapellets Nedrivning.

Kirkens Inventar er tarveligt udstyret. Døbefonten

er sikkert Kirkens oprindelige, og den er godt forarbejdet med Prydelser haade paa Fod og Kumme. Det oprindelige gamle Stenalter findes endnu uden noget Dække, men en simpel Træskive ligger derpaa fastgjort til Altertavlen, som er givet til Kirken 1703 af Herskabet paa Udstrup. Paa Tavlens Midtfelt er Nadverens Indstiftelse fremstillet. Tvende Sidefløje kunne drejes paa Hængsler og lukke for ovennævnte Alterbillede. Paa den venstre Fløj fandtes forhen Juulslægtens Vaaben og paa den højre Fløj fandtes Gregers Daa's Vaabemærke, 1845 blev Altertavlen opmalet, men næppe forskømet. Ved denne Lejlighed overmaledes de gamle Vaabemærker, og i deres Sted sattes Troens og Haabets Sindbilleder. Alterstagerne ere købt til Kirken 1858. Kalk og Disk ere 1702 skænkede af Gregers Daa. Giverens Navn og Aars-tallet findes indridset paa Kalkens Fod, der er af sjældnere Form.

Paa Kirkens Loft henstaa tvende Billeder fra den katolske Tid, et Mariabillede med Jesusbarnet paa Armen, som forhen stod i Koret syd for Alteret, og et Krucifiks, hvorunder 1766 fandtes følgende Vers:

»Ved Slangelist har Døden vist  
 Sig trængt ind til os alle;  
 Men Christi Død borttog den Nød  
 For dem, som til ham falde.« 1703.

I Kirketaarnets nederste Rum henstaa nu en Gravsten, der forhen har ligget syd for Kirken. Stenen bærer følgende Indskrift: „Herunder hviler velagte Dannemand Peder Christensen Brøllund, født paa Udstrup den 14. Oktober 1712 og var først i Ægteskab med Karen Christensdatter Stauning og avlede 2 Børn, kom siden i Ægteskab med velagte Pige Ane Marie



Pedersdatter og avlede 6 Børn, 2 Sønner og 4 Døtre. I Herren hensøved og døde hand samme Sted dend 17. Septbr. 1758. Gud give ham med alle udvalgte en glædelig Opstandelse paa den yderste Dommedag.“ Denne Mand havde i flere Aar været Forpagter paa Udstrup, og hans Fader Christen Madsen Brøllund, der var født i en af Brøllundgaardene paa Holmsland, havde ogsaa i sin Tid været Forpagter paa samme Gaard. I en Gravhøj mod Nord paa Kirkegaarden hvile Ligene af 24 engelske Matroser, der drev i Land her paa Kysten fra de to store engelske Linieskibe, „St. Georg“ og „Defence“, som strandede Natten mellem den 23. og 24. Decbr. 1811 tæt ved Torsminde. Kun 17 af disse to Skibes 1,700 Mands Besætning kom levende i Land.

### Sønder Nissum Sogns Skolevæsen.

Ved Konfirmationens Indførelse 1736 blev det en Nødvendighed at forbedre Almuens Undervisning, og Aaret efter nedsattes en Kommission, som skulde overveje, hvad der kunde gøres i denne Retning. Resultatet blev en kongelig Forordning, der udkom 1739 og paabød, at Skoler skulde opføres trindt i Landet, saa at alle Børn foruden at modtage fornøden Undervisning i Kristendomskundskab kunde lære Læsning, Skrivning og Regning. De fleste Steder blev Forordningen kun daarligt gennemført; thi Penge-mangel var der alle Vegne baade i Statens Kasse og hos Godsejere og Bønder, hvilke sidste væsentlig kom til at udrede Udgifterne. Alligevel skete dog en Del Fremgang de fleste Steder. Sønder Nissum Sogns Skolevæsen blev ordnet ved Fundats af 6. Maj 1741, og

samme Aar byggedes ved Kirken en Skole, hvortil en Lærer blev kaldet, som skulde holde Skole i Fjandby fra Mortensdag til 14 Dage efter Jul, den øvrige Del af Vinteren ved Kirken. Lærerens Løn var fra først af  $1\frac{1}{2}$  Td. Rug og  $1\frac{1}{2}$  Td. Byg, hvilken Ydelse siden fordoblede, og 7 Rigsdaler og 4 Skilling af Kirkens Lysepenge, samt 1 Skilling ugentlig af hvert Barn, som lærte at læse, og 2 Skilling af dem, som baade lærte at læse, skrive og regne. Tillige skulde Skoleholderen nyde de „Videpenge og Straffebøder, som i Sognet falder, og nødvendig Ildebrand.“

Indberetningen 1766 meddeler, at Læreren ingen Fornøjelse fik af disse Videpenge og Bøder, saa som de aldrig bleve udbetalte. Dette kunde man ogsaa vel tænke, da det fra gammel Tid var Skik, at Bønderne holdt sig en glad Dag for de Bøder, som i Følge Videbrevets Bestemmelser vare indkomne i Aarets Løb.

Skolefundatsen af 1741 gjaldt indtil 1818, da Amtets Skoledirektion lagde en ny Plan for Sognets Skolevæsen, saa derefter fik Sognet to Skoler, den ene i Fjand, den anden ved Kirken. Den sidste er senere flyttet  $\frac{1}{8}$  Mil mod Øst for at lette Skolegangen for Børnene. Kirkesangen i Nissum Kirke lededes indtil 1837 af Degnen i Husby; siden den Tid har Læreren ved Kirkebyens Skole tillige været Kirkesanger.

OTTO BUCHWALD var den første Lærer i Sdr. Nissum. Han blev kaldet hertil af Udstrup's Ejer Baron Juul, for hvem han en Tid havde været Foged. Han døde 1759.

SØREN JENSEN, født 1734, var ogsaa Foged paa Udstrup før han blev Sognets Lærer. Han virkede i 45 Aar og døde 1805.

JENS SØRENSEN, Formandens Son, var født 1764 og

var Faderens Medhjælper i Embedet fra 1799—1805, hvilket Aar han blev kaldet hertil af Schach de Hoffmann til Sønder Vosborg. Han søgte sin Afsked 1828 og døde Aaret efter.

ANDREAS SØRENSEN, forriges Søn, fødtes 25. Juni 1803, blev dimitteret fra Borris Seminarium 1826. Fra 1828—67 var han Lærer ved Kirkebyens Skole, og fra 1837 tillige Kirkesanger. A. Sørensen havde stor Interesse for Egnens Historie, og han har leveret flere Bidrag til „Samlinger af jysk Historie og Topografi“. Hans vigtigste Arbejde dertil er: Fortællinger og Sagn om Sønder Nisum Sogn 1869, hvoraf enkelte Dele ere brugte ved nærværende Beskrivelse. Det fortælles, at naar han paa sine ældre Dage kom ud blandt Folk og kom til at fremdrage Træk fra gamle Dage af sit store Forraad, da kom der et særegent Liv over ham, saa Folk lyttede med Glæde til hans dygtige Fortælling. Han døde den 26. Juli 1871 paa Højloft.

NIELS PETERSEN (1867—1875) født 22. Decbr. 1840, dimitteret fra Ranum 1861 med Karakteren: Meget duelig, blev Førstelærer paa Bogø 1875.

M. K. KORSGAARD (1875—1887) pensioneret paa Grund af Svagthed.

JOHANNES KAPPEL (1887—1893) født i Heltborg Skole i Ty 4. Decbr. 1864, dim. 1884 fra Ranum med 1. Karakter, forflyttet til Verst ved Kolding.

CHR. MARIUS KNUDSEN (1893—).

### Kjerulf Stiftelse.

Bertel Bertelsen Kjerulf fødtes 1676 i Vesterbølle, Viborg Stift, hvor hans Fader var Præst. Han var i

mange Aar Foged paa Udstrup, i hvilken Stilling han tjente sig en ret anselig Formue. Paa sine gamle Dage boede han i Husby Degnebolig hos en Slægtning, og her bestemte han, at af hans Formue skulde 2000 Rdl. bruges til de Fattiges Gavn i Sønder Nissum. Af Renterne, 80 Rdl., skulde de af hans Familie, som trængte til det, fortrinsvis nyde Hjælp, og Resten skulde bruges til Sognets Fattige. Herredets Provst, Hr. Peder Hald i Idom og Hr. Laurits Frantzen paa Stabykærgaard skulde udføre hans sidste Vilje efter Testamente af 7. Juni 1748. Kjerulf døde 19. Juli 1748, og derefter opførtes ved Nissum Kirke en solid Bygning af brændte Sten murede i Kalk og med Tegltag. Dette Hospital var 26 Alen langt og 9 Alen bredt og forsynet med Bagerovn, 2 Jern-Kakkelovne, Sengesteder og „al anden Magelighed for skrøbelige Folk“. Da Testamentets Executores vare døde 1755, inden Bygningens Fuldendelse, overtog Frans Linde paa Palleshjerg deres Hverv; men først to Aar efter stod Stiftelsen færdig til at modtage de fem Lemmer, hvorfor den var bestemt, og den havde da kostet 780 Rdl., som var indkommen som Renter og ved Auktion i Dødsboet. Legatkapitalen, 2000 Rdl., blev af Frans Lindes Svigersøn Friedenreich indsat i Sønder Vosborg, hvis Ejer stadig skulde forrente Kapitalen med 80 Rdl., og samme Ejer tillige med Sognepræsten i Husby skulde have Tilsyn med Stiftelsen.

Over Hospitalets Indgangsdør sattes følgende Vers:

Betænk i Fattige, hvad Hus I her kan finde:  
 Et Opholds Fødested og hvad I har behov.  
 Tak Bertel Kjerulf, men tak og Hr. Frans Linde,  
 Fordi I til at gaa herind kan faa Forlov.  
 Den første Penge gav, den anden dem anvendte

saa redelig og ret, foruden Vederlag.  
 De derfor ogsaa har en Kapital paa Rente,  
 Som dem betaales skal paa Dommens store Dag.

Anno 1757.

Legatet blev 1784 forøget med 400 Rdl., skænkede af Stifterens Slægtning Jakob Gjedsted Kjerulf. I Aaret 1798 var der 2,446 Rdl., som indtoges under Forvaltning i Stiftsmidlerne; men ved de uheldige Finansforhold gik den 1813 ned til 890 Rdl. Da Stifterens Familie var uddød, overgik Høspitalet 1822 til at være Fattighus for Husby og Sdr. Nissum Sogne, og 1859 tillod Amsraadet, at Legatkapitalens Renter aarlig maatte indgaa i Sognets Fattigkasse. Saaledes er Kjerulfs skønne Stiftelse nu helt udenfor Stifterens Hensigt; men hans gode Vilje overfor de Fattige bør ikke glemmes.

---

## Husby Sogn

ligger syd for Nissum Sogn, med hvilket det danner et Pastorat. Det grænser mod Vest til Vesterhavet, mod Øst til Staby, og her danner Husby Sø Skellet for største Delen; mod Syd danner Hugsø og dens Udløb mod Vest Skellet mellem Husby og Vedersø. Til Husby Sogn hører en Klitstrækning i Hingherred mellem Vedersø Klit og Holmslands Klit. Her boede 1690 8 fattige Familier, som intet Tiendekorn svarede til Præsten, da de intet avlede; men hver Familie gav en Fisk eller to. 1766 boede 10 Beboere paa Husby Klit, og de vare alle Fæstere til Baroniet Rösensten. Siden den vestlige Del af Stadil Fjord er

bleven udtørret, er Forbindelsen herfra med Oplandet bleven meget bedre, saa hvor man før maatte køre gennem Fjorden næsten  $1\frac{1}{2}$  Mil, er der nu Veje forsynede med de nødvendige Broer over Kanalerne. Husby Sogns Jorder ere mod Øst jevnt gode og sandmuldede; mere mod Vest ere de paa mange Steder lærgede af Sandflugt, saa man flere Steder 1-2 Alen under Overfladen kan finde den Muldjord, der forhen har været dyrket. Sognets Areal er 4,563 Tdr. Land med 136 $\frac{3}{8}$  Td. Hartkorn fordelt paa 46 Gaarde og 63 Huse. Folkemængden var 1830: 433, 1860: 550 og 1890: 587.

Sognet danner en Kommune, der horer under Ulfborg-Hing Herredets Jurisdiktion og til Ringkøbing Amts 1ste Valgkreds.

Hovednæringsvejen er Agerbrug; men Indvaauerne langs Vestkysten drive Fiskeri. Denne sidste Næringsvej drives omtrent paa samme Maade nu som i forrige Aarhundrede med temmelig smaa aabne Fartøjer og er et ret farligt og anstrængende Erhverv. Præsten Klaus Skougaard fortæller 1766 derom saaledes: „Havfiskeriet begynder her om Foraaret i April, da Fiskendefolkene drage til Havet, hvor de paa Havsanden bygge nogle smaa Fiskerhytter eller saakaldte Fiskerboder, hvorudi de have deres Bolig, mens Fiskeriet varer. Siden naar Fiskeriet ophører, brydes de ned igen. Til Fiskeriet bruges store Baade eller Fiskeskibe, som de her kaldes. Til hver Baad eller Skib er 6 Karle, som med de dertil brugelige Kroge drage ud paa Havet at fiske, 2, 3 a 4 Mil fra Landet. De haver Kompas paa ethvert Fiskerskib, hvorefter de rette deres Kaas, eftersom de tidt drage Landet af Sigte. Før de drage ud paa Havet, falde de samtlig paa

Knæ ved Havstranden og gøre deres Bøn til Gud om hans Velsignelse og Beskærmelse. Siden gør de Bøn igen paa Havet, før de kaste deres Garn ud, og ligesaa gør de Bøn igen, naar de have indtaget deres Garn af Havet med Fiskene, hvilket sker efterat de have ligget for Anker 3—4 Timer, ligesom Vejrliget er til.

Krogene makes med Orm eller smaa Fisk, hvortil hver Fiskendskare har fæstet en Kvinde, medens Fiskeriet varer. Hendes Arbejde kaldes her at æse, og kaldes samme Kvinder Æsere. Her fiskes Torsk, Hvillinger, Røkker og nogle faa Skuller, hvoraf en Del sælges fersk til omliggende Sogne, og de købe den ferske Fisk ved Havet, men nogle køre til Købstæderne og sælge dem. En Del af Torskene blive flækkede og uden Salt tørret paa Stenene ved Havet, en Del blive saltet og ophængt i Stejle for at tørres; men Røkkerne tørres i Stejle uden Salt. Hvillingerne blive mestendels opskaarne i Bugen, derpaa saltes de og tørres i Stejle; men nogle blive flækket og uden Salt tørret paa Havsanden. Disse sælges mest til de østlige Sogne, og en Del sælges i Ribe til St. Hans Marked. Forarsfiskeriet ophører 14 Dage før St. Hans Dag, og de fleste Fiskendsfolk drage til ommeldte St. Hans Marked i Ribe, hvor de lade sig bortleje til Slesvig, Holsten og de omliggende Sogne ved Ribe og Varde til Mikkelsdag. Naar Folkene da komme hjem igen, begynder Havfiskeriet sidst i September eller først i Oktober, og det vedvarer, saa vidt Vejrliget tillader, indtil Juleaften. Krogene æses paa denne Tid hjemme i Skibsejerens Hus, af hvilken Kvinde, de dertil kan leje, og samme Kvinde faar for sin Unage hver Gang 2 Skilling danske. Fiskene, som paa denne Aarsens Tid fanges, sælges ferske, en Del til omliggende Sogne,

en Del til Hølstebro, Ringkøbing, Kolding, Viborg, Randers og Ribe. Denne Fisk bliver nedsaltet og saaledes ædes af Saltet. Ellers har Fiskeriet her om Høsten ej været uden meget temmelig paa nogle Aar. Især sidst afvigte Aar, da ved Høstfiskeriet et Skib blev kulkastet ved Husby Klit med 6 Karle, hvoraf de 5 druknede, og 1 paa sin Aare flød til Land og blev frelst. Dette skete den 2. Oktober 1767. Ogsaa druknede i Nissum ved Foraarsfiskeri 1761 den 11. April 2 Skibslav, som var 10 gifte Mænd og 2 unge Karle, hvilke ulykkelige Hændelser har indjaget Fiskendsfolkene saadan en Frygt, at de ikke med forrige Frimodighed vove sig saa yderlig som forhen, og mærkes det, at Havet Aar efter andet bliver alt mere og mere uroligt. Aarsagen vil nogle foregive at være de Jordskælv, som her er fundet Stød af.“

Som Bierhverv var Husfliden i ældre Tider af mere Betydning end nu til Dags. Baade Husmænd og Gaardmænd brugte hjemmegjorte Klæder, og derved sparedes meget, saa mange, skønt Indtægterne vare smaa, dog kunde lægge nogle Skillinger i Kistelæddiken. Saaledes meddele Præsten 1766: „Folk her i Sognene gøre uldent Tøj, Firsil kaldet, hvilket de bortsende til Stampemøllerne at stampe og til Købstæderne at farve. I Præstegaarden gør man Tosiltoj, lader samme stampe, overskære, farve eller sværte, og bruges samme i Steden for Klæde, som nu er dyr, endogsaa til Præsteklæder.“

Sognets Navn skreves allerede ved Aaret 1340 som nu. Rigtignok skrives 1266 Horseby, men denne Skrivemaade er vistnok fejlagtig\*).

---

\*) Ribe Oldemoder, Side 17.



Der findes kun faa Oldtidsminder her i Sognet, men et Fund, man gjorde, da Husby Sø 1869 blev udtørret, tyder paa, at Stenaldersfolkene har færdedes her ude. Paa Søens Bund stødte man paa en lille Plet oversaaet med Flintflækker, deriblandt en smukt tilhugget Kile med skarp skraa Eg. Tillige fandt man her et Stykke af Forin som en Krumkniv samt en flad Pilespids. Paa samme Plads, der kun var af nogle faa Skridts Diameter, fandtes to større Granitstykker, og det hele gjorde Indtrykket af, at her havde været et lille Værksted i Stenaldertiden, og Søbunden har sagtens i hin Tid været tørt Land, hvilken Mening ogsaa støttedes ved, at der paa Søens Bund fandtes en Mængde Træstammer af Eg, Hassel og Birk, hvis Stammer mod Søens Nordside vare af henved en Snes Alens Længde. Man fandt paa Søbunden hele Skæpper af velbevarede Hasselnødder, men ikke Spor af Naaletræer. Ved samme Udtørring fandtes tillige en Baad, som var formet af en udhulet Træstamme; dens Længde var 14 Fod, Bredden 4 Fod og den indvendige Dybde 14 Tommer.

I Nørby findes to Høje fra Broncealderen, og 1766 meddeler Pastor Skougaard, at Folk havde fortalt ham, at der i disse Høje i Fordums Tider havde været Bjergfolk, og en gammel Mand berettede, at han i sine unge Aar, mens han vogtede Faar, en Søndag under Prædiken og i klart Solskinsvejr havde set en stor lang Mand komme ud af den vestlige Høj og lægge sig i Solskinnet; men Drengen skyndte sig hjemad med Fæet, saa snart ske kunde; dog kunde han se Manden, saa længe han var paa Marken.

Paa Kirkegaarden findes en Høj vistnok ogsaa fra Broncealderen, ligesom de tre Høje vest for Kirke-

gaarden, hvor Sandflugten i gammel Tid har hærget Egnen. Den vestligste af disse Hoje kaldes Brunbakke. Nordvest for Kirken ligger Bavuehøj, som forhen brugtes i Krigstider, naar Fjender kom i Landet. Flere Kæmpehøje have ligget, hvor Flyvesandet dækker Jordsmonnet. Saaledes stødte Plantør Drewsen i sin Mark, der var købt fra Gaarden Hulveje, paa en Kæmpehøj, hvori et Par Fod under Overfladen fandtes en vaseformig Urne, hvis Højde var 13" og Tvermaal 9", halvt fyldt med brændte Ben. I den modsatte Side af Højen fandtes Lerskaar, Trækul og Aske. Ved Aaret 1860 fandtes Urner med brændte Ben i to andre Hoje, der førtes bort til Planteskolen som Kulturjord.

Vest for Husby Kirke strække Klitterne sig i omtrent  $\frac{1}{2}$  Mils Bredde ud mod Vesterhavet, og her har Sandflugten hærget meget i ældre Tid. Til Sandflugtens Dæmpning brugtes forhen store Summer hvert Aar; men ved Fredning af Klitterne og ved Tilplantning med Helme paa de aabne Steder, er der nu sat Grænse for Sandets Ødelæggelser. I Følge Lov af 29. Decbr. 1857 om Sandflugtens Behandling, blev det følgende Aar 200 Tdr. Land indtagne til Forsøg med Træplantning her vesten for Husby Kirke. Plantør Drewsen, der kom til at lede dette Arbejde, var en meget dygtig og ihærdig Mand, som lykkeligt overvandt de Hindringer, som den stærke Vestenvind og en karrig næringsfattig Jordbund lagde i Vejen. Hvor Sandet ikke er i Ro, maa det først dampes ved Nedsækning af Klitterne og Dækning med Lyng og Lyngtørv. Først plantede man mest østerrigsk Fyr; men de vare ikke holdbare nok, og ere siden afløste af Bjergfyr. Hvert Aar skrider Plantningen fremad, idet

der aarlig indtages omtrent 50 Tdr. Land. Til de 800 Tdr., som for største Delen var tilplantet, købtes 1898 endnu 1200 Tdr. Land i Husby og Nissum Sogne.

Træerne udvikle sig ret godt i Klitdalene, medens Toppene af Klitbakkerne mere vanskeligt dækkes med Trævækst.

Klitsandet er den tarveligste Jordbund her i Landet, og selv Hederne paa de længere mod Øst liggende Bakkeøer indeholde flere Gange saa mange Næringsstoffer for Plantevækst.

Ved Kirken ligger Kirkeby, hvori Skolen ligger, og her fandtes midt i forrige Aarhundrede 3 Gaarde, som hørte under Udstrup, 2 Gaarde under Pallesbjerg samt 3 Huse. Iver Juell til Villestrup bortsiftede 1622 en Gaard i Kirkeby. Gramby havde samtidig 6 Beboere, der alle laa under Rösensten. 1 Gaard i Gram tilhørte 1549 Palle Juell til Udstrup, og han bortsiftede den dette Aar til Kronen og fik for denne Gaard og Gaarden Fornager i Vinding Sogn Gaarden Korsgaard i Nissum Sogn og et Boel i Sønderby. Korsgaard skattede 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre, 1 Skovsvin til Kronen og 2 Ørte Byg til Kirken, og Boelstedet i Sønderby skattede 1 Td. Byg til Kirken og en Mark til Kronen\*).

Moesby havde 1766 tre Beboere, der vare Fæstere til Udstrup.

Bækby, sydvest for Husby Kirke, havde 1766 fire Beboere; den større Gaardskattede af 4 Tdr. Hartkorn og hørte til Rösensten, en mindre Gaard hørte til Udstrup og den mindste til Aabjerg. Ved Bækby findes nu ingen Bæk; men Syd herfor findes en lav Mose-

---

\*) Danske Cancelliregistranter, v. Erslev og Møllerup, S. 348.

strækning, og her ligge to Smaasøer, Øvand og Dommersø, saa det er slet ikke usandsynligt, at et Bæklob herfra i ældre Tid har givet Bækby Navn.

Syd for disse Søer og deres lave Omgivelser ligger Øby, der nu ikke længere danner nogen Ø, hvorvel den ved Højvande kan være omflydt af Vand undtagen mod Vest, hvor Flyvesand har opfyldt de lave Omgivelser. Paa denne Ø har der vistnok i meget gammel Tid kun været en større Gaard og nogle Boelsteder, og samme Gaard omtales i Tingsvidnerne som Bo Høgs rette Arvegods, og 1466 gjorde Ridder Peder Høg sin Lovhævd paa Øgaard, som Nis Termansen iboede, paa en Gaard ved Husby Kirke og et Toftsted liggende næst op til Degneboel\*).

Fra 1492 findes et Tingsvidne om en Ejendom, Brun Smitz Eje, paa samme Ø, og der vidnedes, at denne Gaard, der tilhørte Borgemester Jes Blaaberg i Holstebro, var ret Bondegods, hvoraf der ikke var givet Leding og Setgerd til denne Dag\*\*). I forrige Aarhundrede laa tre af Gaardene paa Øby under Aabjerg, en Gaard laa fra 1721-- 1771 under Tinggaard, og en Gaard laa under Rösensten. Præstegaarden fik sin nuværende Plads 1684, da Hr. Jakob Riber opbyggede Gaarden med fire sammenbyggede Huse, der alle havde Lervægge og Straatag. Salshuset var prydet med to Kviste, en mod Nord og en mod Syd. Præstegaarden havde 10 Tdr.  $3\frac{2}{3}$  Skp. Hartkorn, og Anneksgaarden i Nissum havde lidt over 6 Tdr. Hartkorn hvoraf Præsten fik den aarlige Landgilde, men Herligheden tilhørte Baroniet Rösensten. Præsten nød ogsaa Landgilde af Bremlands Hus, Hulvoje og Svolling.

\*) Jydske Slgr.. 7. Bind, Side 261.

\*\*\*) O. Nielsen: Gl. jydske Tingsvidner, S. 28.

Gaarden Silbjerg, sydøst for Præstegaarden, har formodentlig Navn af, at Skraaningen i gammel Tid har været bevokset med Pil, hvis ældre Navn var Silja.

Vester Sogaard var Sognets eneste Selvejergaard i forrige Aarhundrede. Paa denne Gaard boede Gert Jørgensen, som havde været Tjener hos Janus Friedenreich paa Palstrup. Han blev 1751 gift med Pastor Aagaards Datter Anna, der ved en ulykkelig Hændelse var bleven blind i sit 11te Aar. Hun døde her 1754, og Manden flyttede til Ringkøbing med sine to smaa Døtre. I de følgende Aar ejedes V. Sogaard af Christen Jensen, der havde været Foged paa Volstrup, Sønder Vosborg og Pallesbjerg, og som 1762 blev Birkedommer over Tingaards Birk. Øster Sogaard var 1766 Fæstegaard til Pallesbjerg ligesom Gaarden Mose. Pratsgaard nævnes i Christian den I.s Breve, da Landstingshorer Niels Skriver skødede Gaarden til Kronen\*).

Gaarden Krog laa 1766 under Aabjerg, og samtidig laa begge Bjerggaardene under Pallesbjerg som Fæstegods.

### Husby Kirke

er ligesom de fleste Kirker her paa Egnen bygget af tilhugne Kampestenskvadre i Rundbuestil. Den lidt fremstaaende Sokkel har en simpel Skraakant. Den oprindelige Indgang mod Nord for Kvinder er tilmuret, men Stedet ses endnu tydeligt, saa den nordre Mur staar vistnok endnu omtrent saaledes, som da Kirken byggedes med sine smaa rundbuede Sten over Vin-

---

\*) Ældste danske Arkivregistraturer, 4. Bind, Side 406.

duerne. De oprindelige Vinduesindfatninger ere fjernede mod Syd baade i Skib og Kor for at faa Plads til større Vinduer. Udenfor Mændenes Indgang mod Syd er tilbygget et Vaabenhus af Mursten. Hele Kirken er blytækket. Taarnet er ogsaa her en senere Tilbygning, og den nederste Del af dens Mur er bygget af de Kampesten, der har siddet i den oprindelige Vestgavl; medens det øverste af dens Mure er af brændte Sten. Taarnet har et højt rankt Spir, og Præsten Jens Nielsen Staby meddeler 1638 herom: „Och er Husby Kirke den allernederst her ved Haffsiden, och er der en spiiir paa tornett, huoraf de, der sejler, haffuer stor Kundskab i Søen“. 1766 meddeler Pastor Skougaard, at Taarnets Spir paa Søkortene kaldes Skarpenspiir og holdes for et ligesaa godt Sømærke som Bovbjerg.

Indvendig har Kirken endnu sin oprindelige Korbue af Granit med svære glatte Kragsten. Fra Skibet ind til det nederste hvælvede Taarnrum findes en noget lignende Bue af Mursten.

Døbefonten er af Granit og sikkert Kirkens oprindelige; den er smukt udhugget med Figurer baade paa Kumme og Fod. Døbefadet af Sølv er skænket til Kirken 1880 af Pastor Østergaard.

Det gamle Stenalter saa ud til at være fjernet, og Alterbordet er lukket og uden Prydelse.

Altertavlen er opsat ved Aaret 1700, formodentlig af Gregers Daa, hvis Vaaben tillige med Juelveabenet forhen fandtes malet paa Tavlens Midtfelt, nedenfor et Billede af Jesu Forklarelse paa Bjerget. Dette Billede er nu afløst af en tarvelig Fremstilling af Opstandelsen. Altertavlen har tvende Fløje, der som Døre kunne lukkes for Midtfeltet. Paa den nordre Fløj

fandtes forhen et Billede af Evangelisterne Mathæus og Markus, og paa den sydlige Fløj vare Lukas og Johannes afbildede; men disse Billeder ere uheldigvis oversmurt for at give Plads for et Par allegoriske Fremstillinger af Troen og Haabet. De fem smaa Felter nedenfor Altertavlen findes endnu i deres oprindelige Skikkelse. I det nordligste Felt findes et Lys, hvorunder Indskriften: Nil nisi me ꝑ: Intet uden mig; i næste Felt er malet en Struds med Unger og derunder staar: Sub umbra alarum tuarum, ꝑ: Under dine Vingers Skygge; i det mellemste Felt findes en Snegl over Indskriften: Nil ultra, ꝑ: Intet mere; den skal være Tegn paa Forkrænkelyheden; fjerde Felt har paa malet et Hjerte og en Engel, hvorunder staar: Virescit vulnere virtus, ꝑ: Dyden grønnes i Nøden; I femte Felt afbildes en Haand med en Krukke, hvoraf den øser Vand i et Hjerte, herunder staar: Invidentes egent, ꝑ: De misundelige ere meget fattige.

Kirkens Kalk og Disk ere af Sølv og agte forgyldte; de bære følgende Indskrift: „Ano 1634 foræret Claus Nielsen, Nør Tang, Ridefoget til Vosborg, denne Kalk og Disk til Husby Kirke“. Paa Foden staar: Claus Nielsen, Margrethe Kjeldsdatter, Ano 1634.

Prædikestolen stod i ældre Tid lige for Korbuen, og paa dens Forside vare de tolv Apostle maalede i fuld Figur. 1744 blev den flyttet til sin nuværende Plads og Krucifikset hang senere tværs for Buen.

Under Altergulvet er en Begravelse for Præsterne Laurids Madsen Lime og Peder Christensen Møborg, og 1766 hængte et Epithasium over dem paa Korets nordlige Væg med følgende Indskrift: „Herunder hviler udi Herren hæderlige Mand Hr. Laurids Madsen Lime, som døde 1647 den 4. Decbr., og Hr. Peder

Christensen Møborg + 1674 med deres kiære Hustru Margrethe Jakobsdatter, som døde 1681. Gud give dennem en glædelig Opstandelse. Dette Epithafium haver Hr. Peder Christensen Møborg ladet bekoste sig og sine til Admindelse.“ Nord for Alteret laa forhen den Ligsten, som nu staar lænet mod Korets Sydside og har følgende Indskrift:

»Her hviler udi Gud et saligt Ægtepar,  
 som i Guds sandede Frygt ret hjerte bunden var.  
 En Mand, som tjente Gud i Arons Kald og Stand,  
 og en Mandinde, som af Dyd berømmes kan.  
 Hr. Jakob Andersen med Ære bar sit Navn,  
 i 28 Aar Guds Hus med Frugt og Gavn  
 han trolig forestod; i Ribe var han fød, (1644 den 4. Marts)  
 fra Husby flytted han og Hus i Himlen nød (1707 d. 8. Septbr.)  
 Margrethe Kiøler var hans Hus- og Hjertero,  
 hun frygtede sin Gud og favned Jesu Tro.  
 I Skalkendrup paa Fyen hun Liv og Aande fik (1638 d. 1. Aug.)  
 i Husby døde hun og saa til Himlen gik. (1706 d. 4. Jan.)  
 Debito honora defunctorum in domo hoc mon  
 p. c. A. et S. Chr. Sev. Aagaard.

Sic tandem placida recreantur membra quiete,  
 quæ lapis hic multo fessa labora tegit;  
 at vos felices animæ pulcherrima summi  
 delectat facies aulaque celsa dei.  
 Ossa tamen rediviva, deo mandante, resurgent  
 et repetant omnes pignora chara suas.

Eftermanden Søren Christensen Aagaard beder her om, at man vil ære de jordiske Levninger af hans kære, fromme Morbroder og Embedsbroder, og det efterfølgende latinske Vers kan i Oversættelse lyde:

Saaledes de hvilende Lemmer, som Stenen her dækker  
 af Arbejde trætte, forfriskes igen ved den rolige Hvile;  
 men hist i Guds himmelske Bolig den skønneste Form



skal iklædes eder, I salige henfarne Sjæle.  
 Dog skal Legemet atter opstaa paa Herrens Befaling  
 og leve Livet igen med alle de kære paa Jord.

Under Korbuen findes en anden Ligsten med saadan Indskrift:

Hodie mihi, eras tibi ☩: I Dag mig, i Morgen dig.  
 Herunder ligger begravet Hans Nielsen, sal. Mester  
 Niels Clausens Søn i Vilslev Præstegaard, forrige  
 Præst til Husby og Nissum Sogne, som døde den 1.  
 Februar 1614 og blev begravet her i Husby Kirke  
 den 16. Februar. Gud give hannem med alle Guds  
 udvalgte en glædefuld Opstandelse.

Tæt nord for Kirken ligger Fogden, Legatstifteren  
 Bertel Kjerulf jordet under en stor flad Sten med  
 følgende Indskrift:

Herunder hviler Sl. Bertel Bertelsen Kjerulf, f. i  
 Vesterbølle Præstegaard 1676 in Septbr., som døde  
 her i Husby Degnebolig den 19. Juli 1748. Gud, som  
 har Sjælen i sin Gemme, samler den med Legemet  
 paa Dommedag til evig Glæde.

Omkast mig ej mit Hvilested,  
 Nu Jorden mig bedækker;  
 Men lad mig hvile her i Fred,  
 Til Jesus mig opvækker.

### Præster i Husby og Nissum Sogne efter Reformationen.

Hr. CHRISTEN KRABBE var Præst for disse Sogne  
 1526. Han siges at være adelig og kommen hertil fra  
 Færring. Han er vistnok en Sønsøn af den Christen  
 Krabbe, der 1471 var Landsdommer i Jylland, og  
 brugte ligesom denne samme Vaabenmærke som Jucl-  
 slægten. Efter Reformationen maa han være indgaaet

i Ægteskab, thi 1545, da han var død, var Niels Krag paa Kjællingbjerg i Vedersø Sogn Værge for hans Børn, der dette Aar havde Trætte med Jørgen Friis om Ejendomsretten til Langergaard samt 4 andre Gaarde og en Mølle i Fabjerg.

Hr. PEDER IBSEN (c. 1545—1569) var Provst i Herredet, men i sine sidste Aar maa han have haft sin Søn Mikkel Pedersen til Medhjælper i Embedet . . . Hans Grav har vistnok været i Kirkens Kor, hvor en til Dels ulæselig Indskrift findes paa en Sten, der forhen har dækket hans jordiske Levninger. Af Indskriften kan læses: „Her ligger Hr. Peder Jøbsen Farfader min . . . . . han levede sit Liv som en christen Mand, Gud gifve hanom en gledelig upstandelse. Clement Mikkelsen 1569.“

Hr. MIKKEL PEDERSEN, forriges Søn, maa være død omtrent samtidig med Faderen.

Hr. CLEMENS MIKKELSEN (c. 1569—1595) er omtalt i det foregaaende, da han 1579 fik 14 Tdr. Korn af Kongetienden tillagt paa Grund af, at Sandflugten havde ødelagt Præstegaarden. Han nævnes 1584 som Præst her i Anledning af Chr. IV.s Kroning, og han skal i sine sidste Aar have været Herredsprovst.

Hr. JENS NIELSEN VILSEV, døde 1. Februar 1614 og blev jordet under Korbuen.

Hr. JAKOB NIELSEN, Staby, (1614—1641) var Præstesøn fra Staby.

Hr. LAURIDS MADSEN LIME (1641—1647), Søn af Delefoged og Kræmmer i Ribe Mads Nielsen Lime og Hustru Karine Olufsdatter, hvis Bedstefader Niels Tor-kildsen var Chr. II.s Skriver paa Københavns Slot og blev ophøjet i Adelsstanden 1520. Lime var gift med Formandens Datter Margrethe.

Hr. PEDER CHRISTENSEN MØEBORG (1647—1674), Søn af Præsten Christen Nielsen i Møborg, blev Hører ved Ribe Skole 1641 og ægtede efter sin Kaldelse til Husby Formandens Enke, der overlevede denne sin anden Mand i 7 Aar.

Hr. KRISTOFFER WEGENER (1674—1684) aflagde sin Præsteed til Embedet her den 13. April 1674 og døde, vistnok ugift, i en Alder af 38 Aar. Han ligger begravet i Præsternes Begravelse under Alteret ved Siden af sine tvende Formænd.

Hr. JAKOB ANDERSEN RIBER (1684—1707). Faderen var Byfoged i Ribe. Efter at Riber i nogle Aar havde været Hører ved Viborg Skole, blev han Præst i Thisted og Binderup, og her kom han ved en Hændelse til at prædike for Adelsmanden Gregers Daa, der fattede Godhed for ham og ved følgende Vakance flyttede ham til Husby, hvor han begyndte Sognets ældste Kirkebog. Han omtales som en munter og ligefrem Mand, og som en opbyggelig Prædikant, tillige mente hans Samtid, at han i den sorte Skole havde lært mere end sit Fadervor. I Aarene 1692—93 havde han en slem Strid med Generalmajor Schwanewede paa Vosborg, som vil blive omtalt i det følgende. Han og Hustru, Margrethe Køler, ere jordede nord for Alteret i Husby Kirke.

Hr. CHRISTEN SØRENSEN AAGAARD (1707—1740) født paa Romø 1682, blev Student fra Ribe Skole 1698 og kaldet hertil som Medhjælper for Formanden 1704, hvilket Aar han ægtede Ribers Plejedatter Birgitte Lindgaard. Pastor Aagaard var en dygtig og habil Mand, skriver Pastor Skougaard om ham, og af Legemskræfter var han stærk som en Eg, saa det fortælles om ham, at han en Søndag med sin Spanskrøstok

avede nogle Mænd, som satte sig til at drikke i et Hus ved Kirken i Stedet for at høre Prædikenen. Han nød almindelig Agtelse for den Flid og Nidkærlighed, hvormed han røgtede sit Kald, og hans Menighed fulgte ham med Sorg til Graven. I sine 6 sidste Leveaar var Aagaard Herredsprovst. Han ligger jordet paa Husby Kirkegaard, og hans Grav dækkedes forhen af en Sten, som havde følgende Indskrift:

Christen Aagaard, Husby Præst,  
her hviler mæt af Dage.  
Birgit Lindegaard dernæst  
som hans trofast Ægtemage  
født i Fyen (1671), paa Romø han (1682),  
samlet udi Ægtestand 1704.  
Fire Børn ved Morfars Ben  
sover under næste Sten,  
fire deres Fader savned,  
Moderen og herhos havned (1749).

Stenen ved Siden af dækkede Birgit Lindegaards Fader, Johannes Thorsen, og hendes fire Børn, hvoraf de tre vare udøbte, det fjerde havde Navnet Jakob. Denne Sten bar følgende latinske Indskrift:

„Unicus en tumulus par Fratrum parqve Sororum  
Continet heic unus qvos dedit ante torus.  
Nomina, si qværis, nomen modo competit uni  
Jakobo, in coelis cetera scripta manent  
Johannes illi nomen, Thorsonius omen,  
Vir bonus ætatis lustra bis octo tulit.“

HR. KLAUS SVENDSEN SKOUGAARD (1740—1768) var født 27. Februar 1709 i Ørsted Sogn paa Sjælland, hvor Faderen var Degn. Efter at han 1730 havde taget Embedseksamen, var han Lærer for Biskop Ankersens Børn, indtil han 1737 blev Rektor i Lemvig, og Aaret efter tog han Magistergraden. Latinskolerne i de

mindre vestjydske Byer nedlagdes alle ved Aaret 1740, og Skougaard, som derved blev uden Virksomhed, kaldedes samme Aar til Præstekaldet i Hou, hvor han kun virkede kort Tid, fordi Baron Ove Henrik Juul til Rösensten udnævnte ham til Præst i Husby og Nissum efter Pastor Aagaards Død. 1741 ægtede han Christiane Borch, der var født i Fredericia, hvor Faderen, Magister Christen Sørensen Borch, var Præst ved Trinitatiskirken. Skougaard døde 1785, men i flere Aar havde hans Søn været Faderens Medhjælper og var 1768 udnævnt til hans Eftermand.

Hr. CHRISTEN BORCH SKOUGAARD (1768—1790), født 1742, tog Embedseksamen 1763, og ægtede 1772 Jomfru Anna Margrethe Nyboe fra Holstebro. Hun døde 1776 og Aaret efter blev han gift med Johanne Cecilie v. Cappelen, Præstedatter fra Møborg. Han døde 21. Februar 1790, og en stor Sten dækker hans Grav nord for Husby Kirke.

Hr. CHRISTIAN SIERSTED (1790—1813) fødtes 1670 paa Skougaarde ved Faaborg, hvor Faderen var Toldinspektør. Samme Aar som han blev kaldet til Embedet her, ægtede han Karoline Christiane Adolfine Bagger. De havde 8 Børn, af hvilke en Søn i 47 Aar var Degn i Vedersø. Siersted døde 18. Maj 1813.

Hr. KNUD BISTED (1813—43), Præstesøn fra Vorbasse, hvor han fødtes 1766, var 1802—13 Præst i Vandborg. Hans første Hustru, Magdalene Steffensen, døde 1806, og siden ægtede han Mette Kathrine Storm, som døde i Vedersø 1856.

Hr. LUDVIG FELBERG (1843—50), født 21. Maj 1803 paa Lindholm ved Slangstrup, blev Kandidat 1828 og var Sognepræst i Skagen 1833—43. Han blev 1833 gift med Karen Johanne Schouboe, Præstedatter fra

Glostrup. De havde 4 Sønner. Kaldet hertil Embedet 12. Decbr. 1843 og forflyttet til Qværndrup paa Fyen 8. Oktober 1850.

Hr. CHRISTEN CHRISTENSEN ØSTERGAARD (1850—77), f. 14. Juli 1804 i Østergaard i Hee, hvor Faderen Christen Iverøen var Gaardmand. I sin Ungdom var han Biskolelærer, og kom først i ældre Alder til at studere. Han blev Kandidat, da han var 28 Aar gammel, og var fra 1833—40 Præst i Upernivik i Grønland, derefter Præst i Sønder Felding fra 1842—50 og i Husby fra 1850—77, hvilket sidste Aar han søgte sin Afsked. Hans første Hustru, Lovise Nicoline Hedevig Garnæs, døde i Upernivik 1837, men 1844 ægtede han hendes Søster Juliane Eleonora Garnæs, født 1811 i Kolding, hvor hendes Fader var Præst. Østergaard og Hustru døde begge 1883, og ligge jordede i det sydvestlige Hjørne af Husby Kirkegaard.

Hr. JAKOB SØREN HANSEN, født 12. Februar 1845, tog Embedseksamen 1869, kaldedes hertil 1877 og forflyttedes til Tisted 1896.

Hr. HANS IVER FREDERIK CARL MATHIESEN, født 23. Marts 1861, tog Embedseksamen 1886, blev det følgende Aar residerende Kapellan i Dronninglund, og kaldedes hertil 24. Decbr. 1896.

### Skolevæsenet og Lærerne.

I ældre Tid forrettedes Degnetjenesten i begge Sogne, Husby og Nissum, af een Mand, og Degueboligen, der nævnes 1466 i et gammelt Tingsvidne\*) laa tæt nord for Husby Kirke. Før Reformationstiden var

---

\*) Jydske Samlinger VII., Side 261.

Degnetjenesten indskrænket til at være Præstens Medhjælp ved Gudstjenesten, men i Chr. III.s Kirkeordinans 1537 hedder det: „Saa skal Sognedegne undervise det unge Bondefolk udi Børnelærdomme og Katekisme en Sinde om Ugen udi Sted og Stund, som Sognepræsten dennem foreskriver“. Degnene skulde ved denne Tid og senere synge latinske Messer ved Søndagstjenesten og ved Brudevielse, og derfor skulde den, der i hin Tid søgte Degneembede, overhøres af Provsten, om han kunde den latinske Gramatik og Katekismen, og om han forstod at undervise Bønderbørn i denne. Hvis Provsten fandt Ansøgeren dygtig nok, skulde Valget samtykkes af Sognepræsten og Sognemændene. Senere paabydes det i Chr. V.s danske Lov, at Degnene i Landsbyerne skulde, foruden den Undervisning, som skete om Søndagen, tillige en Gang om Ugen undervise Ungdommen i Børnelærdommen. Videre end dertil lader det ikke til at Undervisningen har strakt sig noget Steds her i Herredet, før Chr. VI. ved sine Forordninger og ved sin Iver for Almuens Oplysning fik Godsejerne til at oprette Skoler paa deres Godser. Husby Sogns Skolefundats er af 6. Maj 1741, og efter den skulde Degnen holde Skole de seks Vintermaaneder, fra Mikkelsdag til Paaskedag, for de Børn som komme til ham. Degnens Løn var omtrent den samme som i Nissum Sogn. 1766 meddeler Pastor Skougaard følgende om Skolevæsenet her: „Da Sognemændene i dette Sogn er Skolen langt fraiggende, eftersom Degneboligen ligger tæt norden for Kirken, og Beboerne alle ere syd for Kirken, kunne de ikke altid formedelst Vand og Vejenes Længde lade deres Børn komme til Skolen; men de ere dog selv saa retsindige i deres Børns Undervisning hjemme

i deres egne Huse, at nogle af de Børn, som aldrig komme i Skolen, findes køn bekvemme til at katekiseres af Præsten til Konfirmation.

Det gamle Degneboel i Husby havde 2 Tdr. 5 $\frac{1}{2}$  Skp. Hartkorn; men Jorden var af ringe Godhed, og da Skolen tilmed laa yderst mod Nord i Sognet, var dette vel Grunden til, at en Flytning er sket til et Sted sydøst for Kirken. Degnen i Husby var indtil 1837 tillige Kirkesanger i Nissum. Følgende Mænd have virket i Embedet her:

OLUF MADSEN, der døde her 1621.

CHRISTEN CHRISTENSEN RIBER døde 1682.

JEPPE CHRISTENSEN JEGIND, Søn af Præsten Chr. Berntsen paa Jegindø, var i Embedet 1688. Hans Enke Kirstine Christensdatter døde 1691.

POUL HENRIKSEN døde i Marts 1717.

SØREN DEGN døde 1744.

PEDER MOGENSEN KLEJN blev den 28. Novbr. 1759 ved en Provsteret dømt fra Embedet formedelst Lejermaalssynd med Anne Christensdatter. Han flakkede siden omkring i Egnen og fandtes ved Aaret 1760 liggende død paa en Hede mellem Holstebro og Viborg. Hans Hustru, Birgithe Marie Sørensdatte Kjerulf, døde 19. Juni 1758.

FREDERIK RYDER døde 1773, og var da 34 Aar gl. Som Følge af uordentlig Levnet lagdes han tidlig i Graven.

SØREN FRIIS var Student og virkede her i Embedet til omtrent 1800. Han døde 1808 i en Alder af 63 Aar. Som Taler og Prædikant var han udmærket.

HANS FREDERIK KAALUND var ogsaa en studeret Mand. Han døde i Juni 1809, 45 Aar gl.

HANS JOHNSEN, Seminarist fra Tønder Seminarium,



var Degn i Vedersø fra 1801 1809 og virkede siden her i Embedet til sin Død 1837.

ANDERS PEDERSEN SAHL, født i Sal Sogn den 8. April 1791, kom her til Embedet 1837 fra Nøvling. Entlediget 31. Decbr. 1866.

JENS PINHOLT, født i Tørring 30. Oktober 1840, Seminarist fra Blaagaard 1862 med Karakteren: Meget duelig, blev kaldet hertil 31. Decbr. 1866 og døde 26. Marts 1884.

C. M. C. NIELSEN, født 22. Febr. 1857, dimit. 77 fra Gedved med Karakteren: Duelig, forflyttedes herfra 1892.

NIELS KAPPEL IVERSEN, født 1861 i Skanderup, dimit. 1889 fra Gedved med Karakteren: Duelig, kaldedes hertil 23. Juni 1892.

### Madum Sogn,

der danner en Kommune, var Anneks til Tim Sogn indtil 1822; men fra dette Tidspunkt var det annekteret til Staby til 1884, da det igen lagdes til Tim. Sognet har 2,959 Tdr. Land, hvoraf den nordlige og østlige Del for største Parten bestaar af Hede, Sandflugtsstrækninger og Moser. Mod Syd adskilles Madum Sogn fra Tim ved Madum Aa, langs med hvilken der findes Engstrækninger, som sikkert nok have givet Sognet Navn. Det gammeldanske Ord Marth betyder tyk Skov eller lavt Land, bevokset med Skov. Her findes rigtignok ikke Skove i Sognet nu, men Moserne vidne om den gamle Skovvækst, ligesom ogsaa flere af Gaardene forhen havde Skovskyld. Endelsen „um“

er vistnok ogsaa her det gamle „hem“, der betyder Hjem, hvilket den nuværende Udtale „Maarem“ viser hen til. I den østlige Del findes hyppigt Tørvejord dækket af et Sandlag paa 2-3 Alens Tykkelse. Under dette Tryk har Tørvejorden opnaaet en særlig Godhed, og Salget af „Klyne“ har i flere Aar været en god Indtægtskilde for enkelte af Beboerne. Kun den sydvestlige Del af Sognet er vel tjenlig til Agerbrug; men forhen har været dyrket større Strækninger, der i forrige Aarhundrede hærgedes af en fordærvelig Sandflugt. Sagnet fortæller derom, at man et Aar havde en meget stærk Tørke, saa Græsset svædes af og Jorden laa helt bar. Da skete det, at to Tyre fra Pallesbjerg løb løse og her i Sognet kom op at stanges, saa de rodede Jorden op paa en lang Strækning, hvori en Vestenstorm, der samtidig indtraf, ret kunde faa fat, og nu fløj hele Muldlaget væk af en Strækning paa omtrent 50 Tdr. Land. Sandet er hvirvlet op til alle Sider, men særlig mod Øst, hvor større Strækninger dækkedes af Flyvesandet, der her har formet sig som et helt Klitparti, var Skaden stor, saa fire Gaardes og nogle mindre Steders Jorder bleve ødelagte. Man kan endnu et Par Steder se, hvor Gaardene have ligget. Omtrent 450 Tdr. Land blev ødelagt, og Ødelæggelsen vilde være gaaet videre, hvis den ikke var bleven standset ved Plantning af Klittag, som ved Aaret 1780 blev begyndt paa Foranstaltning af daværende Amtmand, Etatsraad Hansen. Siden 1883 er 133 Tdr. Land paa Sognets Bekostning tilplantet med Fyr og Gran, og Vækstforholdene her ere særdeles gode, idet Flyvesandet er blandet med den gamle dyrkede Muldjord, saa Plantningen staar ualmindelig godt.

Ved Madum Kirke ligger Annekspræstegaarden og Skolen. Syd derfor ligger Madumby med Gaardene Poulsgaard, Feld, Gade, Gadegaard og Madumgaard. Vest for Kirken ligger N. Bondgaard, Vibholm, Sørresig og Kærgaarde. Mod Sydvest ligge S. Bondgaard, Madum Mølle, Bro og Bjerrum. Mod Nordøst ligge Nygaard og Madumflod.

Sognet havde 1890 32 Gaarde og 47 Husc med 94 $\frac{1}{2}$  Td. Hartkorn. Folketallet var 1830: 280, 1860: 319, 1870: 407, 1880: 405 og 1890: 385.

Det ældste Brev, der fra Ulfborg Herred findes i Rigsarkivet, er paa Latin, og lyder i Oversættelse saaledes: „Erik, af Guds Naade Danskernes og Slavernes Konge, hilser i Herren alle dem, som se nærværende Skrivelse. Vi have kundgjort for alle, og erkende, at nærværende Fremviser, Aage kaldet Sab, har til vor Tilfredshed nøjagtig betalt de 300 Mark, han skyldte os som Bøde for sin Forseelse, for hvilke Hr. Johannes Andersen var gaaet i Borgen for ham, hvorfor vi nu kvitterer og ganske tilgiver samme Aage og Hr. Johannes for vor Fordring paa nævnte Sum, og tilkender samme Aage til frit Brug alt sit Gods, som har været pantsat til nævnte Johannes for hans Skadesløsholdelse, nemlig den Gaard, i hvilken hans Fader har boet, med en Mølle i Madum Mark, samt alt nævnte Gaard og Mølle tilhørende. Til Vidnesbyrd derom have vi sat vor og vor elskede Moders Segl under nærværende Skrivelse. Givet i Ribe i det Herrens Aar 1292, Søndagen før Filips og Jakobs Fæst, og Vidner dertil vare Peder Nielsen, forrige Drost, og Skjelm Stigsen, vor Drost\*).

---

\*) O. Nielsen: Harsyssels Diplomatarium, Side 1.

Samme Gaard og Mølle og 3 andre Gaarde i Madum Sogn købtes senere af Biskop Christiern i Ribe, og da samme Mand i Aaret 1298 i Ribe dannede en Stiftelse til Understøttelse for 20 fattige Skolebørn, som vare tjenlige til at studere og som skulde tages fra alle Egne i Stiftet, tillagde han samme Stiftelse, som blev kaldet Puggaard, sit Gods i Madum. Ved Aaret 1367 blev Kanniken Hr. Niels Krok Forstander for Puggaard, og han skulde paase, at Stiftelsens Ejendomme ikke forringedes, hvilket godt kunde have sine Vanskeligheder i hine Tider. Saaledes meddeles det, at Slotsherren paa Koldinghus, Henrik Meyenstrup, angreb nævnte Gods her i Madum, og med væbnet Haand røvede Stude, Heste og anden rørlig Ejendom herfra, saa det siden den Tid laa øde. Domkapitlet opfordrede Ransmanden til at give Erstatning, hvilket han ikke vilde, hvorfor han blev sat i Band af Ærkebispnen Fredagen før St. Jakob Apostels Dag (d. 23. Juli) 1389\*). Før 1537 var Puggaards Gods i Madum og andre Steder forlenet til Ridder Markor Jucl, og senere fik Klaus Schested, Lensmanden paa Riberhus, det i Væрге paa sin og sin Hustrus Livstid. Efter hans Død 1568 fastsatte Kongen, at intet af Puggaards Gods maatte bortforlenes. Da Matriculen 1688 blev udarbejdet, hørte 5 Gaarde i Madumby under Ribe Hospital, og det er formodentlig det før nævnte Skolegods, der senere er lagt til Hospitalet.

I Følge Bøvling Lens Jordebog var der 1636 to Gaarde Selvejendom: Madum Kærgaard havde tre Beboere, der svarede til Lensmanden 1 Mark, 3 Album Vognpenge, 4 Pund og 5 Mark Smør, 1 Svin,

---

\*) Klinch: Ribe Byes Historie, 1. B. 123 og 254.

8 Album Leding og 8 Hestes Gæsteri. Madum Bundgaard havde to Beboere, der tilsammen svarede 14 Skilling Vognpenge, 8 Album Leding, og Setgård, 2 Pund Smør, 1 Svin og 4 Hestes Gæsteri.

Mogens Sehested til Holmgaard skødede 1646 en Gaard i Madumby til Oluf Parsbjerg, og denne Gaard samt Gadegaard og 1 Gaard i Madumflod laa 1682 og senere under Pallesbjerg. Den vestre Gaard i Madumflod, og Bødkerhuset laa senere under Nørre Vosborg.

Anna Elisabeth Lindenow skødede 1682 Vibholm, Sørresig og Poulsgaard til Rasmus Andersen paa Søgaard. I Aaret 1751 stiftede Frans Linde paa Pallesbjerg et Legat paa 2000 Rigsdaler til Fordel for Skole- og Fattigvæsenet paa sit Gods, og denne Kapital skulde staa fast i den lille Hovedgaard Brunbjerg og tilliggende Bøndergods, hvoraf omtrent 33 Tdr. Hartkorn laa i Madum til Gaardene Vibholm, Gadegaard, Nygaard, Østerby, 1 Gaard i Madumflod, og 1 Gaard i Madumby. Af Legatkapitalens Renter skulde Madum Sogns fattige have 6 Rigsdaler 4 Mark udbetalt Fredagen efter den tredie Søndag i Advent. 1793 laa Gaardene Feld, de to Madumgaarde, Søndergaard, Poulsgaard, Sørresig og Vibholm, samt nogle Gaarde og Steder uden Navn, ialt 55 Tdr. Hartkorn, under Staby Kærgaard. Største Delen af det øvrige Bøndergods i Madum laa under Timgaard som Fæstegods, saaledes en Gaard i Madumby, der først i forrige Aarhundrede beboedes af Sættedommer og Sognefoged Christen Lauritsen, og senere af Sønnen Laurits Christensen, Gaardene Bro, Feld, Bjerg, og en Gaard i Østerby. Hvor Sanden nu er, laa før Byen Nørby. Her laa Gaarden Bjerg, der 1688 tilhørte Fru Elisa-

beth Skel, og senere blev udflyttet fordi Sandflugten havde ødelagt de ved Gaarden liggende Marker. Under denne Sandflugt boede en Bonde ved Navn Peder Christensen i „Øde Nørby“, og det lader til, at han har været saa forarmet, saa han ikke kunde betale Skatterne, hvorfor Fogden paa Timgaard 1742 og følgende Aar stævnedes ham for Retten. Ved Herredstinget blev han dømt til at betale, og da han indankede Sagen for Landstinget, blev han desuden dømt til at betale 8 Rigsdaler i Omkostninger og 3 Rdl. til Domhuset. Nødskov fremfører dette i sin „Timgaards Beskrivelse“ som en mærkværdig Prøve paa, hvorvidt en Bondes og ethvert Menneskes Trodsighed kan gaa, naar hverken Religion eller Ærekærhed tilholder ham at give Gud, hvad Guds er, og Kongen hvad Kongens er; allerhelst, naar til hans naturlige Vanart kommer Opflammelse af tjenstvillige Folk, der gerne fiske i rørt Vand.

Da Frans Linde en Tid ejede baade Timgaard og Pallesbjerg, havde han med disse Gaarde omtrent alt Bøndergodset i Madum, og fra 1757 ejedes det af hans Svigersøn Christian Daniel Friedenreich, der 1771 overdrog Timgaard og Gods til Sønnen Major Frans Friedenreich. I den Tid maatte Bønderne almindeligvis yde Tiende af Kærven, og de havde derfor ikke Lov til at køre Kornet hjem, selv om det var tørt, førend Tienden var udtagen. Frans Linde ejede Madum Sogns Konge- og Kirketiende, og da han var en særdeles medgørlig Godsejer, fik Madum Sognemænd 1756 den Overenskomst i Stand med ham, at han i Stedet for Tienden af Kærven aarlig skulde nyde 31 Tdr. 6½ Skp. Rug, 11 Tdr. 5½ Skp. Byg og 3 Mark.

Major Frans Friedenreich roses ikke for at have

været nogen human Godsejer, og han vilde omstøde den indgaaede Overenskomst til stor Skade for Bønderne her, der ogsaa i Aarene 1772 og 73 hjemførte hele Kornafgrøden uden forudgaaende Tælling og Tiendeudsættelse. Herremanden stævnedes da Bønderne til Herredstinget, hvor Herredsfogden Fuglsang gav dem Medhold i deres Færd. Da Sagen derefter indankedes for Landstinget, gik Dommen i en hel anden Retning. Først fik Herredsfogden i April 1775 følgende slemme Dom: „Herredsfoged Fuglsang synes af Uvidenhed at have afsagt to modstridende Domme, og han maa derfor paa egen Bekostning forfriske denne Sag, og hvad der forhen er dømt og passeret bør uefterrettelig at være“. For samme Dom maatte Herredsfogden betale Friedenreich 10 Rdl. for Kost og Tæring og 1 Rdl. til Domhuset. Samtidig dømtes Sognemændene til inden 4 Uger at betale Herremanden 12 Rdl. til Procesomkostninger, og til Domhuset 2 Rdl.

En anden Sag vandt Godsejeren paa samme Tid over Bonden Peder Andersen i Bjerrum, fordi denne, som det hed i Klagen, tvertimod Loven havde opført paa Klagerens Grund den Bygning, han boede i, uden dertil at have erhvervet Grundejerens Vilje, Samtykke eller Tilladelse. Ved Hjemtinget havde Peder Andersen faaet Ret; men ogsaa denne Dom af Herredsfoged Fuglsang blev underkendt, dog fik han her ikke anden Straf, end at han paa sin egen Bekostning skulde forfriske Sagen, naar Citanten det maatte forlange, fordi Landstingsdommerne mente, han havde handlet af Uvidenhed og ikke vist forsætlig Overtrædelse\*).

---

\*) Se Viborg Samler og Jyske Efterretninger 1775.

Peder Andersens Sag blev siden forfrisket ved Herredstinget 1777.

Fæsterne under Tinggaard blev Selvejere ved Aaret 1806, og 10 Aar senere købte Fæsterne fra Pallesbjerg Selveje paa deres Gaarde.

I gamle Dage gik den alfare Vej gennem Madum Sogn forbi Madum Kirke og videre nordpaa, hvor de gamle Spor endnu ses i Heden. 1783 blev den saakaldte gamle Landevej i høj Grad forbedret og paa flere Steder gjort jævn og lige. Den grundforbedrede Hovedlandevej, og den vestjydske Længdebane gaar nu gennem Sognets østlige Del.

Herredets ældste Tingbog er begyndt 13. Februar 1695, og da holdtes Tingstedet for de sammenlagte Ulfborg og Hing Herreder ved Madum Kirke, der laa midt i begge Herreder. Tinget blev sikkert nok i Almindelighed holdt under aaben Himmels, da der ikke i de ældste Tingbøger omtales noget Tinghus. Herredstinget blev flyttet herfra til Ringkjøbing 1778.

### **Madum Kirke,**

der ligger omtrent midt i Sognet, er, baade hvad Bygningsstil og Byggemateriale vedrører, en af de mindst anseelige Kirker i Herredet. Korets Mure ere byggede af tilhugne Granitkvadre, Skibet af utilhugne Kampesten, og det store svære Taarn af Mursten. Koret og Skibet har Bjælkeloft, hvorimod det nederste Taarnrum er dækket af en Hvælving. Hele Kirken er blytækket.

Kirken var holdt meget slet vedlige i forrige Aarhundrede, indtil Søren Tang ved Købet af Tinggaard blev dens Ejer. Han lod den istandsætte indvendig,



saa den blev næsten helt ukendelig. Kirkestolene lod han delvis forny, og Prædikestolen lod han opmale. Der blev lavet nyt Gitterværk for Alteret, og Altertavlen blev opmalet. Ligeledes lod han Væggene istandsætte indvendig, og paa dem blev der „til Andagtens Befordring“ malet nogle Vers, der dog nu ere overkalkede. Søren Tang var selv Forfatter til de fleste af Versene. Over Kordøren stod:

„Naar du igennem denne Dør  
Til Herrens Bord vil træde,  
Da kom ihu, om ikke før,  
Den evig salig Glæde,  
Som Jesus med sit dyre Blod  
Os alle har forhævet,  
Hvorved han fyldestgjorde Bod  
Og Satans Magt fordæved.“

Over Prædikestolen stod:

„Gid Bøn og Bod og Tro maa virke Sjælero  
Ved Ordets Hørelse, ved Sakramenterne,  
Ved Prædiken og Sang! Det ønsker Søren Tang.“

Den gamle Altertavle var 1688 skænket til Kirken af Hr. Axel Sehested og Fru Jytte Krag til Timgaard. Det oliemalede Billede i Midtfeltet forestiller Christi Korsfæstelse, og er nu indfattet i en ny og smukkere Ramme. De gamle Præste- og Degnestole skænkedes til Kirken ved Aaret 1710 af Fogden paa Timgaard, Christen Langelund, som derfor med sin Familie skulde have Ret til at jordes i det aabne Gravsted under Koret.

Messingstagerne paa Alteret bære Sehestedslægtens og Gyldenstjernerens Vaabenmærker og Bogstaverne S. J. S. — S. G. samt Aarstallet 1695. Disse Bogstaver vil sige: „Salig Jens Sehested — Sofia Gyldenstjerne“.

Alterkalk og Disk ere indkøbte til Kirken 1856 af Sognets Beboere, der nu ere Kirkens Ejere.

Kirkeklokken, der har en temmelig daarlig Klang, hænger i Taarnet og er uden Indskrift.

Paa Kirkegaarden var forhen Gravsteder for en Del af de Retsbetjente, der boede her i Sognet, mens Tingstedet var ved Kirken. Her hvilede Herredsfogden Hans Madsen Blankenbjerg, der døde 1728, og hans Svigersøn Thomas Kragelund, der døde 1730. Ligeledes hvilede her Birkedommer og Herredsskriver Klaus Jensen Tang, der døde 1731. Han var en Søn af Herredsskriver Jens Bertelsen paa Nørre Tang i Ulfborg Sogn, og han var Herredsskriver her i 40 Aar. Ved Kirkegaardens Sløjfning 1884 stødte man nord for Kirken paa en sammenstyrtet muret Gravhvalving, der rimeligvis havde været Hvilested for en af de ovennævnte Retspersoner.

### Madum Sogns Skolevæsen.

Ved Skolefundats af 1741 blev det fastsat, at Degnen i Tim skulde lønne en Skoleholder i Madum. Skoleholderen skulde give Ungdommen Undervisning i Læsning og Religion, og han skulde være den halve Tid i Bondgaard og den anden Tid i Madumgaard. Hvis nogen af Forældrene vilde have et Barn undervist i Regning og Skrivning, skulde de yde derfor til Skoleholderen ugentlig 2 Skilling for hvert af Fagene.

Forøvrigt skulde hver Gaardmand i Sognet yde Degnen i Tim et Læs Tørv aarlig, ligesom han skulde nyde Kirkens Lysepenge, og en aarlig Indtægt her fra Sognet paa omtrent 10 Rigsdaler, samt Indtægten af det gamle Degneboel, der laa, hvor nu Fattighuset

ligger, lidt syd for Kirken. Da Skoleloven af 1814 udkom, var Madum mellem de fattige Sogne, der fritoges for at fyldestgøre Lovens Fordringer, og den gamle Skoleordning vedblev her indtil langt op i Aarhundredet, da et Skolehus blev opført ved Kirken. Degnen i Tim vedblev at være Kirkesanger her indtil 1847, da Degneembedet i Tim blev ledigt ved J. C. Fauerbys Død. Derefter blev det vedtaget, at Madum Sogn skulde have en fast Lærer. Da Fæsteren af Degnebolet døde, blev der tilkøbt en Ejendom vest for Kirken, og her indrettedes Embedsbolig til Læreren.

ANDERS CHRISTIAN OVERBY, f. 1824, dimitteret 1844 fra Snedsted med 1. Karakter, kaldedes hertil fra Vorbasse 1855, og han var Sognets første faste Lærer og Kirkesanger.

LUCAS POULSEN, f. 5. Maj 1856, dimit. fra Ranum 1884 med 1. Karakter, kaldedes hertil 1885, og forflyttedes til Tim 1893.

CHRISTEN ANDERSEN SØGAARD, f. 19. Septbr. 1869, dimit. 20. Maj 1892 med 1. Karakter, kaldedes hertil 14. Juli 1893, og forflyttedes til Holsted 18. September 1897.

J. P. JAKOBSEN, f. 3. Juni 1872, dimit. 27. Juli 1894 med 2. Karakter, kaldedes hertil 15. December 1897.

---

## Staby Sogn.

Naar man fra Husby Sogn gaar mod Øst, kommer man nord for Husby Sø over det gamle Kast, som den Kanal kaldes, der i ældre Tider gravedes for at

lede Vandet af Søen ud i Nissum Fjord. Nord derfor ligge i Staby Sogn Nørkær Enge, der mod Vest grænse til Husby og Nissum Sognes Enge. Nissum Fjord gaar saa langs med Staby Sogns Nordside. Mod Øst grænser Sognet til Ulfborg og Madum Sogne, og mod Syd til Vedersø Sogn, hvor Madum Aa danner Grænsen.

I Staby Sogn er kuu faa Minder fra Oldtiden, og Sognet har vistnok da været tyndt befolket. I Aaret 1879 fandtes i en Mose i Sognet 8 meget smukke Flintkiler, der laa paa nogle faa Kvadratalen tæt under Jordoverfladen, og de formodedes at være nedlagte som et Offer til Guderne. Sognets Størrelse er 4,933 Tdr. Land. Ned mod Fjorden findes gode Enge, oven for disse findes et Bælte af ret god Agermark. Mod Syd og Sydøst ligge skarpsandede Jorder og Hede-strækninger, og her findes det højeste Punkt i Sognet 66 Fod over Havfladen. Sognets Hartkorn er 305 Tdr. og fordelt paa 81 Gaarde og 114 Huse. 1766 var her 60 Gaarde og 7 Huse, samt nogle enkelte Huse paa Heden. Her var da 550 Beboere over 12 Aar. 1830 var her 610, 1860: 800 og 1890: 958 Indbyggere, hvoraf største Parten ernære sig ved Jordbrug. Pastor Vindelin indberettede 1766 til Biskoppen, at Jorden her forarbejdedes i 4 Aar, det første Aar saades Byg og siden toges 3 a 4 Kærve Rug, hvorefter Marken laa ud med Græsning i 2—4 Aar.

Bøndernes Huse vare den Gang af Bindingsværk med Lervægge og Straatag, mestendels holdt vel ved Lige og i god Stand. Af den Slags Bygninger findes næppe nogen i Sognet nu, thi ved Aarhundredets Begyndelse lærte man her paa Egnen at brænde Teglsten, og ved 1860 havde Sognet 5 Teglværker, der

aa­rlig producerede omtrent  $\frac{1}{2}$  Million Mursten, saa nu have omtrent alle Gaarde og Huse grundmurede Bygninger.

Pastor Vindelin udtaler 1766 den Formodning, at Sog­net har Navn efter Gaardenes Beliggenhed i en lige Række efter hinanden. 1313 og 1340 skrives Stabby, og det er sandsynligt nok, at Byens Forn som en Stav har givet Sog­net Navn<sup>\*)</sup>.

Mod Vest i Sog­net ligger Gaardene Pallesbjerg med Afbyggergaardene Herrestoft og Nygaard, Bles­gaarde, Kast, Brink, Frø­sang, Kirkebyen med Gaar­dene Skodborg og Kirkegaardene, Smedsgaard, Kort­borg og Munkhule.

Nordlig i Sog­net ligge Svendsholm, Arbjerg, Nør­gaard, Tokesdal, Hundhale, Bendesgaarde, Mølgaard, Volsager, Moustesgaard, Tyskesgaard, Siggaard, Le­gaard, Harboesgaard, Bondgaarde, Klostergaard, Præ­stegaarden, som forhen hed Gammelgaard, Nistrup­gaard, Ting, Stavnsbjerg og Neder Ulkjær.

Længere mod Syd ligge Julsgaarde, Silbjerg, Skor­kjær, Bjerg, Flodgaard og Brunbjerg; og paa Sog­nets Sydside: Sønderby, Søndertoft og Staby Kærgaard.

Allerede meget langt tilbage i den katolske Tid hørte en Del af disse Gaarde til Kirker og Kløstre. Saaledes blev Gaarden Svensholm i Aaret 1266 skødet til Ribe Domkirke, som følgende Oversættelse af det latinske Skøde, der findes i „Ribe Oldemoder“, ud­viser: „Agho, Ridder, kaldet Thysæsk, hilser i Her­ren alle, som se nærværende Skrivelse. Siden alt, hvad et Menneske vinder i sin Livstid, forlader et Menneske med Tiden, uden det, som udgives til Gud

---

\*) Se N. M. Petersen: Sl. Afhandlinge I, Side 147.

for Sjælene i Haab om evig Gengældelse, har vi villet kundgøre for Samtid og Eftertid, at vi til St. Mariekirken i Ribe, af hvilken vi have modtaget megen Hæder og Godhed, have til Biskoppens Bord skødet vor Gaard i Svendsholm med Jord, Bygninger, Frugthave og Træer samt alle de Marker og Enge, som vi have mod Øst og mod Nord, til den Strøm, som kaldes Hasselbæk, saavel som de Agre og Græsgange vesten for „Døuækith“ lige til de Agre, der ligge vest for Gaarden Uglækjar, ligeledes de Agre, som strække sig til Vejen, der skiller Agrene fra Hovedlodden. Dette Gods skøde vi som evig Ejendom efter vor Død, i Fald vi ikke skulde have Afkom med vor Hustru, til Brug for denne og efterfølgende Biskopper i Ribe. Og ville vi, at nævnte Gods ikke sælges eller bortbyttes med andet Gods, for at denne Gave, skænket til Frelse for Synderes Sjæle, kan være i Bispedømmets stadige Besiddelse.

Vi vil ogsaa, at vor kære Hustru Fru Inger, til hvem vi fastholdes med Ærbødighed og Ære, skal, hvis hun overlever os, bo i nævnte Gaard 40 Uger efter vor Død, Dette Skøde om nævnte Ejendomme have vi gjort i den ærværdige Fader Biskop Esgers Kappe i Aaret 1266. Som Vidner underskriver bl. a. Bo, Præst i Husby og Giverens Søstersøn Petrus, der var Degn i Staby.“ Aage Thysæsk menes allerede ved Aaret 1240 at have været Bispens Staller\*).

Biskop Johannes i Ribe blev 1319 Ejer af en Gaard i Staby, som han gav en Eng for til Domkapitlet, der havde faaet Gaarden af Johannes Jernhat\*\*)

---

\*) Klinch: Ribe I, Side 88.

\*\*\*) Ribe Oldemoder, Side 102.

I Aaret 1489 nævnes, at Niels Paaske skænkede Ejendomme i Staby, maaske de senere saakaldte Klostergaarde, til Mariager Kloster, der i en senere Tid har ejet disse Gaarde, som derved have faaet deres Navn.

Bispedømmet i Ribe fik allerede før den Tid sine Ejendomme i Staby forøgede, vistnok af Biskop Henrik Stangeberg, der sad paa Bispestolen fra 1454 65, og han pantsatte Svendsholm og mere Gods i Staby til velbyrdig Mand Iver Jensen. Denne Iver Jensen døde ved Aaret 1495, og hans Hustru Eline og hendes Børn fik derefter Ejendommene i Pant paa Livstid. I Brevet derom nævnes Svendsholm, 5 Gaarde i Nistrup, hvis aarlige Skyld var 13 Ørtug Korn, og 6 Pund Smør, 1 Gaard næst østen for Præstegaarden, som skyldte aarlig 3 Pund Korn og 1 Pund Smør, Gaarden Padbjerg, som Fru Eline og hendes Børn paaboede, skyldte aarlig 3 Pund Korn og 1 Pund Smør, 2 Gaarde i Nørre Staby skyldte aarlig 9 Ørtug Korn og 3½ Pund Smør. Dette Gods var pantsat for 100 Mark, og Iver Jensens Børn fik ikke alene Brugsret, men ogsaa Hals-, Haands-, Doms- og Bandsret over Godset, indtil den længst levende døde. Da Pantesummen var mindre end Ejendommenes Værdi, skulde Pant haverne erlægge 6 Mark aarlig til Bispestolen, saalænge Fru Eline levede, og efter hendes Død skulde Børnene svare aarlig 10 Mark før hvert Aars St. Hansdag paa Bispegaarden i Holstebro. Naar derefter den længstlevende af Børnene var død, skulde Pantebrevet paa de 100 Mark være udbetalt\*).

Af disse Iver Jensens Børn nævnes Per Iversen

---

\*) Harsyssels Diplomatarium, S. 76—77.

1492, og han var da Væbner og førte et Vaabenmærke, der meget ligner Slægten Skeels. Han nævnes hyp-pigt som Dommer i Ejendomstrætter og levede endnu i Aaret 1552. Han døde vistnok dette Aar, da han ellers sikkert havde været nævnet i følgende Brev om et Mageskifte, som Familien gjorde med Niels Krag til Kjellingbjerg: „Vi efterskrevne Edel Klausdatter til Søndervang, Karen Iversdatter og Sidsel Iversdatter til Svendsholm gøre vitterligt for alle med dette vort aabne Brev, at vi med vor kære Svoger Niels Glambæk til Svendsholms Raad og Samtykke have gjort et venligt Mageskifte med ærlig og velbyrdig Mand Niels Krag til Kjellingborg i saa Maade, at vi skal have af ham et Stykke Jord i Vedersøkær Mark liggende i Fure ved vor egen Tjeners Jord, som kaldes Vang norden for den Vej, som løber fra Vedersø Kærgaard og til Vedersø By, hvilket forskrevne Stykke Jord løber med den nør Ende paa vor Vang. Derimod skal han have af os til evindelig Ejendom et Stykke Jord i Kjellingbjerg paa nør Side ved Vejen, som vor egen Ager ligger sønden ved, saa meget norden Vejen som kan falde halvanden Skp. Korn i. Hvilket St. Jord vi bepligte os og vore Arvinger at fri og frelse Niels Krag og hans Arvinger for hver Mands Tiltale, som derpaa kan tale med Rette. Til Vidnesbyrd trykke vi vore Indsegl med forskrevne Niels Glambæks nedenfor dette vort aabne Brev. Aar efter Guds Byrd 1552 Torsdag næst efter Paaske“<sup>\*)</sup>).

Ovennævnte Niels Glambæk nævnes til Svendsholm allerede 1593<sup>\*\*)</sup>. Han var en Søn af Klavs Lagesen

\*) Originalen paa Papir i Rigsarkivet ved Frisenvold.

\*\*) Gl. jydsk Tingsvidner, S. 36.



Glambæk til Starupgaard og Fru Sidsel Banner. Fædrengaarden Starupgaard ejede han i Aarene 1536—41; men han boede paa Svendsholm 1537, da Sønnen Klaus Glambæk blev født. Efter Reformationen indtog Chr. III. Bispegodserne under Kronen, og 1545 fik Niels Glambæk det i Staby Sogn liggende Gods i Pant i Følge et Pergamentbrev, som gemmes i Rigsarkivet og med Nutids Skrivemaade lyder saaledes: „Vi Christiern osv. gøre alle vitterligt og kendes med dette vort aabne Brev for os og vore Arvinge, efterkommende Konger i Danmark, os af ret vitterlig Gæld skyldig at være os elskelige Niels Glambæk til Svendsholm og hans Arvinge halvfjerde Hundrede Jochimsdaler, som gode ere af Korn og Slag og uforfalskede Daler, og halvandet Hundrede rinske Gylden i Guld, gode af Slag og fuldvægtige rinske Gylden, som i Lybæk og Hamborg gænge og gæve ere, og en god Mand kan den anden her udi vort Rige Danmark til Takke med betale, som han os nu til vort og Rigens Nytte og Behov laant haver. For hvilke fornævnte halvfjerde Hundrede Jochimsdaler og halvandet Hundrede rinske Gylden i Guld vi nu have i Pant sat forn. Niels Glambæk efterskrevne vort og Kronens Gods og Ejendom udi Staby i Ulfborg Herred i Ribe Len liggende, som er først Svendsholmgaard, som forn. Niels Glambæk nu selv iboer, item fem Gaarde i Nistrup, som skylder 13 Ørtug Korn og 6 Pund Smør, en Gaard næst østen for Præstegaarden, som skylder 3 Ørtug Korn og 1 Pund Smør, og den Gaard i Padbjerg, som Hustru Eline og hendes Børn iboe, som skylder 3 Ørtug Korn og 1 Pund Smør, item to Gaarde i Nør-Staby, den ene skylder 6 Ørtug Korn og 1 Pund Smør, og den anden skylder 3 Ørtug

Korn og 1<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Pund Smør, hvilke fornævnte Gaarde og Gods med al deres rette Tilliggende, Rente og Rettighed forn. Niels Glambæk, hans Arvinge maa og skulle have, nyde, bruge og beholde for et frit brugeligt Pant, indtil saa længe det bliver dem eller deres Arvinger igen afløst af os eller vore Arvinger, efterk. Konger i Danmark, for forn. 350 Daler og 150 riinske Gylden i Guld, som forskrevet staar. Dog saa, at forn. Niels Glambæk og hans Arvinge saa længe, som de forn. Gaarde og Gods i Værgø og Pant have, skulle gøre os og Riget deraf tilbørlig Tjeneste og holde samme Gods ved god Bygning og ved Hævd og Magt og Tjenerne, som derpaa boende ere, ved Lov, Skel og Ret og ingen af dem uforrette mod Loven eller udfæste af deres Gaarde al den Stund og saa længe, som de aarligen til god Røde udgive deres rette Landgilde og holde deres Gaarde vedlige og ved Magt, og ej slaa eller slaa lade, skyde eller skyde lade eller ellers i nogen Maade ødelægge noget ædelt Vildt eller anden grov Vildt. Thi forbyde vi alle, hvo de helst ere eller være kunne, særdeles vore Fogeder, Embedsmænd og alle andre forn. Niels Glambæk herimod paa forn. Pant eller efter som forskrevet staar at hindre eller i nogen Maade Forfang at gøre. Under vor Hyldest og Naade. Givet paa vort Slot Koldinghus Onsdagen næst efter Søndagen Reminiscere Aar 1545.

Niels Glambæk døde før Aaret 1564, og hans Enke Marine Sørensdatter, af den adelige Familie Gjødesen, døde Aar 1600. De ligge begge jordede i Hvirring Kirke ved Horsens. Allerede flere Aar før hans Død var Godset her blevet indløst af Kronen, som 1553 pantsatte det til Palle Juell til Udstrup for 850 Daler,

og 1560 fik han det ved Mageskifte som Ejendom. Fra den Tid fik Padbjerg Navnet Pallesbjerg, og Svendsholm laa derunder som Fæstegods og beboedes 1662 og i Følge Matrikullen 1688 af 2 Bønder. Ved Aaret 1812 blev Svendsholm Selvejergaard, idet Pallesbjergs daværende Ejer, Strandbygaard, overdrog Gaarden til sin Svigersøn Otto Aug. la Cour, som 1822 igen solgte den til Svogeren, Niels Andreas Strandbygaard, hvis Sønnesøn, Niels Strandbygaard, nu ejer Gaarden, der er en smuk og skønt beliggende Ejendom.

Kronen havde efter Reformationen inddraget mere Gods her i Sognet, saaledes fik Jakob Skcel 14. Decbr. 1547 Brev paa 6 Gaarde her, mod at yde 10 Mark dansk og  $\frac{1}{2}$  Td. Smør til St. Hanskloster i Horsens. Mogens Juel til Pallesbjerg fik 1584 af Kronen Kløstergaard samt to Boel, et i Kirkeby og et i Nistrup. Navnet Nistrup er en Forkortelse af Nielstrup.

Toftogaard fik Kronen 1638 i Mageskifte af Jakob Grubbe til Hvilebjerg.

Huudhale, Blesgaard og Bundgaard samt 4 andre Gaarde her i Sognet svarede 1625 deres Afgift til Bøvling Lensmand, og de vare vist alle Selvejergaarde.

Gaarden Ting skal have faaet det Navn, fordi Herredstinget en Tid har været holdt her.

Arbjerg skreves i ældre Tid som Arnbjerg.

Leggaard skreves forhen Lidgaard, og Navnets Forstavelse kommer af Lide, en Skraaning\*).

Julsgaard og en Gaard i Kirkeby laa en Tid lang under Kronen, indtil de 1617 bortskiftedes til Niels Krag paa Volbjerg. (Kronens Skøder).

Harboesgaard, der har sit Navn af Harbo, det

---

\*) Se N. M. Petersen, Sl. Afhandlinger I, S. 139.

er en Mand fra Harsyssel, laa i forrige Aarhundrede som Fæstegods under Nørre Vosborg.

Nørgaard nævnes 1424 blandt de Ejendomme, som gamle Bo Høg havde ejet under Fjandhus\*). I Følge den gamle Matrikul skattede denne Gaard aarlig 1 Skovvogn og 1 Skovsvin.

Silbjerg kan have sit Navn af, at Marken har været overgroet af Siljer, som en Art Piletræer forhen nævnedes; men Sel var ogsaa, i Følge Fritznors Ordbog, Navnet paa et Hus opført i Udmarken til Sommerophold.

### Pallesbjerg.

Som forhen nævnt, blev Gaarden Padbjerg og mere Gods i Staby af Kronen afhændet til Palle Juel i Aaret 1560. Fra dette Tidspunkt blev Padbjergs Navn forandret til Pallesbjerg, og Palle Juel har sagtens opbygget Gaarden, idet han gjorde den til sin Sædegaard og gav den Navn efter sig selv. Han ejede ogsaa Strandet, en Herregaard i Fjends Herred, og hertil skriver han sig hyppigt i de Aar han fra ca. 1560—80 var Landsdommer i Nørrejylland. Endskønt Palle Juel i Følge sin betroede Stilling maa have været en nogenlunde fordomsfri Mand, saa ses det dog, at han var et Barn af sin Tid med Hensyn til Overtro. Gaarden Strandet ligger i Ørum Sogn, og her blev en Kvinde, Karen Sofie Kjær, greben og anklaget for Trolddom. Under Forhøret tilstod hun, at hun sammen med en anden Kone ved Navn Apclone, Mogens Andersens Kone i Ørum, havde udøvet Trolddom mod Palle Juels Hustru, Anne Lykke, der var

---

\*) Slgr. t. jydsk Hist. og Top., 1. R., 7. B., 259.

en Datter af Erik Lykke til Skovgaard og Fru Anne Kaas.

Karen Sofia Kjær blev for denne og flere slemme Gerninger dømt til at dø paa Baalet; men ogsaa over for Præsten, der før hendes Død havde givet hende Sakramentet, havde hun været bestandig i sine Bekendelser, ja, endog fire Nætter i Rad, tilstod hun, havde hun været sammen med Apalone ude paa Heden, for at forgøre Fru Anne Lykke. Palle Juell stævnedes derefter 1571 Apalone for hendes Deltagelse i den omtalte Gerning, og det er næppe tvivlsomt, at han fik hende dømt, thi i den Slags Sager blev i hin Tid næsten ingen frikendt, særlig ikke da naar selve Landsdommeren vare Anklager\*).

Maaske var Palle Juell Landsdommer allerede 1558, hvilket Aar han paa Livstid blev forlenet med Holstebro Bispegaard, der ved Reformationen var kommen i Kronens Eje. Han fik denne Gaard med „Bønder, Tjenere og al sin Tilliggende“. 1584 skænkede Kongen denne Bispegaard til Peder Gyldenstjerne paa Tinggaard; men han skulde først have den i Eje, naar Palle Juell afgang ved Døden, hvilket skete mellem Aarene 1589 og 1593.

I Aaret 1584 nævnes Sønnen Mogens Juell til Pallesbjerg, da han af Kronen mageskiftede sig til nogle Ejendomme i Staby: 1 Gaard kaldet Kloster, 1 Boel i Kirkeby og 1 Boel i Nistrup. Mogens Juell var født paa Udstrup 2den Søndag efter Hellig 3 Konger 1548; i sin Barndom blev han sat i Skole hos Præsten Hr. Peder i Husby; derefter kom han i sit 11te Aar i Viborg Skole, hvor han gik paa 4de Aar, indtil han

---

\*) Kolderup-Rosenvinge: Gl. danske Domme, 3. Bind, S. 128.

kom i Tjeneste hos sin Morbroder, Erik Lykke til Skovgaard. Siden rejste han til Udlandet og tjente i 4 Aar hos Pfaltzgreve Johan Casimir, og deltog ogsaa i den nederlandske Krig og Krigen mod Tyrkerne. Efter sin Hjemkomst kom han i Tjeneste hos Kong Frederik II., og 1576 holdt han i Malmø Bryllup med Birgitte Rosenkrans, en Datter af Erik Rosenkrans til Landting og Rybjerg. Han var Medlem af Rigens Raad, da han 1597 blev udnævnt til Landsdommer. Som Len havde han Asmildkloster, og her kom han til Skade paa en Køretur, hvor han væltede og slog sit Ben itu. Dette Fald blev Aarsagen til hans Død, der indtraf paa Asmildkloster den 30. April 1605. Den 14. Maj hensattes hans Lig til Hvile i Viborg Domkirke. Han efterlod sig to Sønner, Byrge og Palle, af hvilke den første var tæt ved Myndighedsalderen, da Faderen døde. Tiderne vare da meget daarlige her i Landet, thi af Adelstanden havde mange levet over Evne, og de sad med stor Gæld paa deres Gaarde, saa de, i Følge en Udtalelse af Anders Sørensen Vedel, ofte maatte gaa paa Kieler Gade med Hatten i Haanden og byde der ud ti eller tolv i Rente af hvert Hundrede. Rigsraadet omtaler ogsaa samtidig i en Erklæring til Kongen, at en stor Del af Adelen var Penge skyldige i Holsten, og de vilde i Tilfælde af Krig komme i den højeste Nød, hvis Pengene bleve opsagte til Udbetaling. De fremsætter endvidere: „Hvad Borgere og Bønder ere anrørende, da er iblandt dem større Armod, end lettelig kan gives tilkende; endnu befindes nogle Tusende Bøndergaarde, som staa øde, hvilke snart vilde blive flere, om nogen synderlig Skat og Besværing paa-kommer; og det kunde være at befrygte, at andre

Ulykker deraf kunde opstaa, som tilforn i Grevens og Skipper Clements Fejde er sket; thi en forarmet Almue, som Besværing paakommer, kan lettelig lade sig bevæge“\*).

Mogens Juell dannede ingen Undtagelse fra Tilstanden, som den ovenfor er skildret, han var ved sin Død i stor Vidtløftighed, og hans Enke, Birgitte Rosenkrans, stævnedes Gang efter anden for Gæld. Jens Mogensen paa Sindinggaard stævnedes hende 1606 til Landstinget i Viborg, fordi han vilde fries fra det Forløfte (Kaution), han 1604 havde paataget sig for Mogens Juell. To Jomfruer af hendes Slægt, Dorthé og Anne Vestenic, stævnedes hende 1608 for 7,250 Rdl., som de havde laant Mogens Juell mod Pant i Ryomgaard, der paa den Tid af Enken var skødet til Broderen Børge Rosenkrans, uden at Pantessummen var tilbagebetalt. Axel Rosenkrans til Halkjær tiltalte hende 1609 paa Landstinget, fordi hun havde indløst hans Pant i Brunbjerg Hovedgaard og underliggende Gods: Flodgaard, 3 Gaarde og 2 Huse i Sønderby, Pilgaard, Skaarkjærgaard, <sup>2,3</sup> af en Gaard i Ø i Husby, 1 Gaard i Østerlund i Ildom Sogn og 1 Gaard i Mødum. Dommen lød paa, at det pantsatte Gods skulde følge ham som Ejendom.

Hans Lykke til Krabbesholm stævnedes hende 1610 for sit Pant i Pallesbjerg og dets Tilliggende, som var vurderet til 4000 Rdl. Enken mødte denne Gang selv paa Landstinget og begærede, „at man hendes fattige Børns Vilkaar maatte anse, og at man ingen Dom lod gaa paa Pallesbjerg, førend hendes Søn Børge Juell, der nu var sin egen Værges maatte derom

---

\*) Chr. 4.s Breve ved C. Molbech.

til Landstinget stævnes.“ Hendes Bøn hjalp intet, og Pallesbjergs Gaard og Gods tildømtes Hans Lykke, med mindre Pantessummen, 4,367 Rdl., straks blev indbetalt.

Det lader til, at en Part af Pallesbjerg allerede var afhændet nogle Aar før; thi allerede 1607 skriver Elsebe Juell, Poul Munks Enke, sig til Krogsdal og Pallesbjerg, og nævnte Aar fik hun Brev paa følgende Gods i Staby, som hun havde købt af Peder Munk paa Stabykjærgaard og Jesper Bram i Flensborg, nemlig: Torkildsdal, Smedegaard og to Gaarde i Sønderby. Hendes afdøde Mand Poul Munk havde ejet Tviskloster til sin ød 1601, Dog Aaret efter afstod Enken denne Gaard til Svigersønnen, Børge Trolle, der 1597 havde ægtet Anne Poulsdatter Munk (f. 2. Juni 1580 † 1641). Det lader til at Børge Trolle har indløst den pantsatte Del af Pallesbjerg kort før sin Død 1610, thi Enken Anne Munk ejede Gaarden 1638. Sønnen Niels Trolle, der var født 20. December 1599, skriver sig hyppigt til Pallesbjerg, og han havde ogsaa jus patronatus til Kirken. Han gik i sin Ungdom i Herlufsholms Skole, der var bygget til Minde om hans Bedstefaders Broder, den navnkundige Herluf Trolle, og siden studerede han i Strasburg. 1626 ægtede han Mette Rud fra Sandholt, og efter hendes Død Helle Rosenkrans, en Datter af Holger Rosenkrans til Gavnø og Vemmetofte. Han var en af sin Tids største Godsejere, og 1628 havde han Ejendomme til 552 $\frac{1}{2}$  Td. Hartkorn\*). Han var Statholder i Norge fra 1656—61. Han døde i København 1667 og blev jordet i Roskilde Domkirke, hvor

---

\*) Adelsaarfog, VIII. B.



hans Gravkapel endnu findes, og hvor den smukt smedede Indgangsdør til Kapellet bærer Trollernes Vaabenmærke, skønt Gravkamret 1743 blev omdannet til Hvilested for Fr. IV.s anden Dronning, Anne Sophie Reventlau og hendes Børn, medens Niels Trolles og hans Slægts Kister sattes i Kælderen neden under.

Niels Trolle havde kun ejet de 3 Fjerdeparter af Pallesbjerg, som gik i Arv til hans Datter Hille Trolle, der var født 10. Juli 1657. Knap 16 Aar gammel ægtede hun Adelsmanden Iver Juul Høg til Bjørnsholm. Han fik 1681 af Bjørnsholm og et Par andre Herregaarde oprettet et Baroni, som efter ham selv kaldtes Høgholm. Han pantsatte 1682 sin Del ( $\frac{3}{4}$ ) af Pallesbjerg og tilliggende Bøndergods. Flere af de underliggende Gaarde havde den Gang Skovskyld, og selv om Skovene paa den Tid vare ødelagte, saa viser den gamle Skyldsætning, at der i ældre Tid har ligget Skov til Gaardene. Gaardene Tokesdal, Sig, Gammelgaard (den nuværende Præstegaard) og Stavnsbjerg samt 3 Gaarde i Sønderby, havde Skovskyld, Tokesdal skulde aarlig yde et Skovsvin, de andre hver en Skovvogn\*). Baron Høg døde 1683, og Hille Trolle sad som Enke i 4 Aar. Hun havde ved Mandens Testamente beholdt Mejlgaard, Østergaard, Hedegaard og Pallesbjerg, hvorimod hendes eneste Søn, Niels Trolle Høg, der ved Faderens Død kun var et Aar gammel, skulde have Baroniet.

Da der 1688 fastsattes en ny Matrikul, nævnes det, at de  $\frac{3}{4}$  af Pallesbjerg tilhørte Baron Iver Høgs Arvinger, hvorimod den sidste Fjerdepart tilhørte Enc-

---

\*) Viborg Landstings Skøde og Panteprotokollér 1682.

vold Parsbjergs Arvinger. 1687 ægtede Hille Trolle Oberst Palle Krag til Katholm. Denne var en Søn af Gehejmerraad Erik Krag til Bramminge og Lydomgaard, og ved Tyveaarsalderen var han allerede Kammerjunker og Premierløjtnant i Fodgarden. Han udmærkede sig i den skaanske Krig og blev saaret ved Malmø 1677. I Aaret 1710 udnævntes han til Generalløjtnant, og 2 Aar efter kæmpede han meget tappert i det ulykkelige Slag ved Gadebusch, hvor han udfoldede stor Dygtighed for at afværge Nederlaget. 1713 udnævntes han til Gehejmerraad og Stiftamtmand over Viborg Stift. Han døde paa Katholm 1723; men hans Hustru døde Aaret forud. Pallesbjerg var dog allerede flere Aar før kommet ud af denne Families Eje, idet Palle Krag ved et Skøde, dateret paa Katholm den 1. Juli 1692, afhændede de  $\frac{3}{4}$  af Gaard og Gods til Christen Linde, Borger og Handelsmand i Holstebro samt Ejer af Stenumgaard. Den sidste Part af Pallesbjerg købte Christen Linde samme Aar den 15. August af Axel Juul og Fru Sophie Amalie Parsbjerg\*).

Denne sidste Fjerdedel, som havde tilhørt Enevold Parsbjerg, der var Medlem af Rigets Raad og Befalingsmand over Vestervig Kloster, og som døde 1680, var sikkert gaaet i Arv til ham fra hans Bedstefader Christopher Parsberg til Sødal, som var gift med Dorthe Munk, en Søster til den i det foregaaende nævnte Poul Munk, der vistnok faa Aar før sin Død havde faaet nævnte Part af Pallesbjerg i Eje.

Arent Berntsen, der omtrent paa denne Tid skrev sin Bog om „Danmarks og Norges frugtbare Herlig-

---

\*) Viborg Landstings Skøde og Pantebøger 1692.

hed“, nævner Pallesbjerg som en smuk Gaard, der baade ved sine Bygninger og det tilliggende Jordegods var en herlig Ejendom.

Christen Linde, der nu fik Pallesbjerg samlet for en Købesum af 14,000 Rdl., var Søn af Borger og Handelsmand i Holstebro Christen Jepsen Linde, hvis Fader menes at være fra Linde i Asp Sogn. Sagnet fortæller, at Christen Linde i sine yngre Aar havde gaaet omkring som Bissekræmmer, og at han da en Gang paa sin Vandring havde købt et strandet Guldtrug af en Bondekone, som mente, at det var af simpelt Metal, og derved skulde han være kommen til sin store Rigdom. Denne Historie er lidet sandsynlig, hvorimod det er sikkert, at han har været en overordentlig dygtig og driftig Købmand, der maaske efter Faderen har arvet nogen Formue, som forøgedes, da han, 34 Aar gammel, 1660 ægtede Borgemester Niels Solgaards Datter, Dorthea. Fra den Tid findes hans Navn meget hyppigt nævnt i Landstingets Panteprotokoller, idet han laante baade større og mindre Summer ud til forarmede Adelsmænd, og naar disse saa ikke kunde betale Renterne, gjorde han Indførsel i det pantsatte Gods, saa han ved sin Død skal have været Ejer af 10 Herregaarde, der tilsammen havde 3—4000 Tdr. Hartkorn. 1704 blev Christen Linde optaget i Adelstanden, og i hans Adelskjold fandtes for neden en vinget Lindorm med spyddannet Tunge, og i det øverste Felt et Lindetræ.

Allerede 1667 lod han i Holstebro Kirke opstille et prægtigt Gravmæle med sit og sin Hustrues olie-malede Billeder, og i Kirkens søndre Fløj lod han indrette et Gravkapel for sin Familie. Hans Hustru, Dorthea Nielsdatter Solgaard, der var Moder til 9

Sønner og 8 Døtre, døde 1685, og Christen Linde døde paa Pallesbjerg 1706. Af Lindes Børn døde 9 som smaa; de efterlevende Børn delte hans Godser, og Sønnerne havde arvet Faderens Evne til at samle, saa de i Vejle, Viborg og Ringkøbing Amter ejede Jordegods til henved 7000 Tdr. Hartkorn.

Sønnen Frans Rantzau Linde, der var født 1681, arvede Pallesbjerg og Stenumgaard, hvortil han senere købte Tinggaard og Sdr. Vosborg. Han synes at have været en ualmindelig human Godsejer, der efter bedste Evne støttede sine undergivne, ligesom han stiftede et Legat paa 2000 Rdl. til Fordel for Skole- og Fattigvæsenet i de Sogne, hvori hans Godser laa\*). Staby Sogns fattige skulde ifølge dette Legat hvert Aar have 20 Rdl., og Sognedegnen i Staby skulde, „saa længe han fuldkommer sin Pligt med Ungdommens flittig Oplysning“, aarlig af Legatets Renter nyde 3 Rdl. og 2 Mark.

Frans Linde ægtede 1713 Helle Gertrud von Basse, en Datter af Erasmus Casimir von Basse, Kavalleri-oberst, Ejer af Tanderup i Thy, og Fru Elisabeth Sophie Rantzau. Hun døde 1715 i en Alder af 22 Aar, og efterlod sig et Barn, en lille Datter, Elisabeth Dorthea, der ved Moderens Død var et Aar gammel.

Nede ved den gamle Lade, der vistnok delvis er bygget af gamle Christen Linde, hænger en Klokke med følgende Indskrift: „Anno 1750 lod velbyrdige Frans Linde til Pallesbjerg omstøbe denne Klokke i Viborg og veyer 149<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Pund. C. Kønig me fecit.“

Frans Linde afstod 1757 Pallesbjerg og Tinggaard til Svigersønnen, Christian Daniel Friedenreich; men

---

\*) Hoffmanns Fundatssamling IV.. S. 660.

endnu i 8 Aar levede han paa Pallesbjerg; thi i Staby Sogns Kirkebog staar: 19. August 1765 blev den i Livet højædle og velbaarne, nu i Haabet salige Frans Rantzau Linde, forhen Herre til Pallesbjerg, hensat til sit Hvilested udi sin Alders 84 Aar og 2 Maaneder.

Slægten Friedenreich siges at stamme fra en østerriksk Officer, der paa Reformationstiden blev ophøjet i Adelsstanden. En af Efterkommerne, Daniel Friedenreich, var Canonicus i Eutin og efterlod sig 4 Sønner, der alle bleve Apotekere. Af disse drev Daniel Frederik Friedenreich et Apotek i Viborg; han døde 1706 og ligger sammen med sin Hustru jordet under en stor Gravsten i Viborg Domkirke. Hans Sønneson er den Christian Daniel Friedenreich, som blev Ejer af Pallesbjerg, der i hans Tid omtales saaledes: Borgegaarden bestaar af 3 Vaaningshuse bygget af Bindingsværk og tækket med røde Tegl. Paa Hovedfløjen findes et Taarn af Træ. Ladegaarden har tre store Fløje af Bindingsværk tækket med Straa, og alle Bygningerne ligge i Kvadrat. Hovedgaardens Takst var 58 Tdr.  $5\frac{3}{4}$  Skp., og det underliggende Bøndergods var saaledes beliggende: 60 Beboere i Staby skattede af 251 Tdr. 5 Skpr., 16 Beboere i Husby skattede af 55 Tdr. 6 Skpr., 23 Beboere i Nissum skattede af 78 Tdr. 6 Skpr., 33 Beboere i Madum Sogn skattede af 96 Tdr. 3 Skpr. Desuden hørte Staby Sogns Kirke-, Konge- og Kvægtiende, der tilsammen var skyldsats for 33 Tdr. Hartkorn, til Pallesbjergs Ejendom. Paa Hovedgaarden holdtes 1 Hingst og 10 Hopper og Tillæget deraf; der holdtes tillige 150 Staldøksner og 70—80 Faar uden mindste Tiendetagelse paa Kærven. Der saaledes aarlig 60—70 Tdr.

Rug, 20—30 Tdr. Byg og 100—110 Tdr. Havre. Af Hø kunde avles 4—500 Læs.

C. D. Friedenreich døde 1780 i en Alder af 69 Aar, men allerede 1771 havde han overladt sine Godser i Ulfborg Herred: Pallesbjerg, Sønder Vosborg, Stenumgaard og Krogsdal til Sønnen Christen Linde Friedenreich, som dertil købte Nørre Vosborg 1779. Junker Christen, som denne Ejer i daglig Tale kaldtes, var en jævn og gemytlig Mand, der har et grumme godt Lov paa sig som Godsejer. Han var i Leve-maade og Klædedragt, fortælles der, som en velhavende Bondemand. En Dag var han nede paa Rösensten for at købe Stude af den derværende Forpagter, og sammen med denne gik han nede ved Ladegaarden og smøgede af sin Pibe, hvorfra Ildgnisterne fløj rundt omkring. Dette lagde Baron Juul Mærke til oppe fra Borggaarden, og han sendte sin Tjener ned til den Fremmede, som han ikke kendte, med Bud om, at han skulde lade være at ryge, da der let kunde ske en Ulykke derved. Friedenreich gav Tjeneren det Svar: „Hvis det skete, at jeg skulde svide Gaarden af, kan du hilse din Herre, at jeg er Mand for at betale det“. Baronnen forundrede sig over dette Svar, og sendte atter Tjeneren ud for at faa Underretning om, hvem den fremmede var, og da han havde faaet dette at vide, bød han ham op til sig og bad ham om Undskyldning for sin Tiltale, da han slet ikke kunde tænke, at en saa rig Godsejer gik saa simpel klædt. Hertil svarede Friedenreich: „Baronen har nok hørt det gamle Ord-sprog: Man skal ikke skue Hunden paa Haarene“\*).

---

\*) Slgr. til jydsk Historie og Topografi, III., S. 256.

Selv om Historien ikke er fuldt paalidelig, saa giver den os dog en Forestilling om, hvordan Mindet om denne Godsejer i Sagnet er bleven bevaret.

Friedenreich døde paa Nørre Vosborg 22. Februar 1786, og Pallesbjerg solgtes samme Aar til Generaladjutant Poulsen, der atter byttede med Palstrup, som ejedes af Ritmester Carl Christian Vilhelm Irminger. Denne var en Fætter til den foregaaende Ejer, og havde 1781 paa Palstrup ægtet Katharina Velleja Hygom, en Datter af Justitsraad Jakob Hygom og Hustru Ulrikka Antoinette Sundt, efter hvilke han 1783 blev Ejer af Palstrup, som han nu afhændede 1786, mod at blive Ejer af Pallesbjerg. I Tingbøgerne fra 1788 findes en lang Retstrætte, som denne Ejer havde med en Bønde paa Godset, fordi denne havde solgt Hø og Tag fra Gaarden og var efterladende med Avlingens Drift. Irminger sad smaat i det, og 1790 vilde han have Gaarden solgt ved Auktion, uden at der dog gjordes noget antageligt Bud paa den. I „Jydske Efterretninger“ Nr. 44, 1790, hvori Gaarden udbydes til Auktion, omtales, at der til Pallesbjerg laa to Avlsgaarde: Brunbjerg og Stabykærgaard. Godsets Indtægter nævnes saaledes: Landgilde: 612 Rdl, 38 Tdr. Rug, 17 Tdr. Byg og 2 Tdr. Havre samt 69 Lispund Smør. Forpagtningsafgiften af Hovedgaarden var 2,150 Rdl., og den aarlige Indtægt af de to Avlsgaarde, som Ejeren selv drev, var sat til 800 Rdl. 1791 pantsatte han Pallesbjerg og Brunbjerg for ret betydelige Summer\*). Samme Aar døde hans Svigermoder Ulrikke Antoinette Sundt paa Pallesbjerg i sin Alders 74 Aar, og hun bisattes i Staby Kirke

---

\*) Herredets Skøde- og Panteprotokoller 1791.

den 13. September. Efter at Irniinger det følgende Aar havde afhændet Pallesbjerg, købte han Ølufgaard i Nebel Sogn, og her døde han 1797. To Aar efter giftede Enken sig med sin Forvalter Christen Fabricius\*).

Købmand i Ringkøbing, Christen Strandbygaard, der ved Auktion den 2. Marts 1792 blev Ejer af Pallesbjerg, som kostede 67,000 Rdl., siges at være en Bondesøn fra Strandby Sogn i Gislum Herred. Han var født 1748, og ved sit Ægteskab med Christiane Dorteia Rindom, en Datter af Købmand Rindom i Ringkøbing, blev han en velstaaende Mand. Denne Ejer lod det gamle Bindingsværks Stuehus ombygge i Aaret 1800, og opførte den i 1898 nedbrudte Hovedbygning, der vidnede om, at han i den Tid ikke har sparet ved Opførelsen. Paa en Sokkel af to Rækker Kampestenskvadre opførtes de solide Mure af røde Sten. Paa Bygningens Midte over Indgangsdøren ud mod Gaarden fandtes en Frontespice forsynet med et Taarnur, som senere blev nedtaget.

De vidtløftige Ladegaardsbygninger, mestendels opførte med Bindingsværk, lod denne Ejer staa uforandrede, og hvis man kan tro Sagnet, skal Laden være bygget forud for Svenskekrigen 1658, thi endnu viser man i den en Bjælke, hvorover de svenske Soldater med Sværdene huggede Toppen af Havrekærvene, som de skulde bruge til deres Heste. De gamle Grave findes endnu i en Firkant omkring baade Ladebygning og Hovedbygning, og de have en Længde af omtrent 300 Alen paa hvert Led, saa de have ikke dannet noget solidt Værn for Gaarden.

---

\*) O. Nielsen: Skads Herred, S. 250.



I Staby Sogns Kirkebog staar: 21. April 1812 blev Hr. Strandbygaard til Pallesbjerg jordet i sin Alders 64 Aar, og 1813 den 13. April jordfæstedes hans Enke Christiane Dorthé Rindou i sin Alders 43 Aar. De efterlod sig en talrig Børneflokk. Disse Arvinger havde Godset et Par Aars Tid, hvorefter de 1816 solgte det ved Auktion til et Konsortium: Justitsraad Schönau i Lemvig, Herredsfoged Jørgen Tranberg i Holstebro, og Agent Buch i Ringkøbing. Disse Herrer, der vare med til at slagte flere Herregaarde her paa Egnen, udparcellerede nu Hovedgaarden og frasolgte Bøndergodset i de nærmest paafølgende Aar. Af Hovedgaarden solgte de Mark og Eng til omtrent 30 Tdr. Hartkorn, og Hovedparcellen med omtrent 26 Tdr. Hartkorn afhændede de 1822 til Gaardmand Christen Jensen af Ebbensgaard i Ulfborg. Christen Ebbensgaard, som han altid senere kaldtes, var Enke-mand, da han købte Pallesbjerg — hans Hustru Stine døde den 17. April 1821 — men her giftede han sig med den 21-aarige Maren Brejnholt, hvis Forældre da boede paa Staby Kærgaard.

Deres Børn ere:

Karen Ebbensgaard, født den 10. Maj 1823.

Jens Brejnholt Ebbensgaard, f. 18. Maj 1824, døde som Ejer af Pallesbjerg.

Marie Ebbensgaard, f. 29. Maj 1825, ægtede Gaardmand Knud Nielsen, Stadil.

Jensine Ebbensgaard, f. 26. April 1827, gift 1850 med J. B. Vindfelt til Landting.

Ane Margrethe Ebbensgaard, f. 9. December 1828.

Christen Ebbensgaard, f. 26. Juni 1836, er nu Ejer af Handbjerg Hovgaard.

Christen Ebbensgaard døde paa Pallesbjerg 17.

Februar 1836 66 Aar gammel, og hans Hustru døde 1854 paa Staby Kærgaard, hvor hun var flyttet til, da den ældste Søn Jens Brejnholt Ebbensgaard havde overtaget Pallesbjerg. Han boede her til sin Død 1868, hvorefter hans Enke Mette Hansine Caroline Windfelt, en Datter af Claudius Hansen Windfelt og Hustru Karen Strandbygaard til Landting, 1874 skødede Pallesbjerg til Cand. jur. Christian Benzon Hoppe. Denne, der er en Søn af Stiftamtmand, Kammerherre T. A. Hoppe, blev født 29. Februar 1844, og gift 1874 med Baronesse Juliane Frederikke Helene Louise Wedel-Jarlsberg, f. 5. Juni 1853 og død 1898. Pallesbjerg er under denne Ejer forskønnet og forbedret saare meget. Saaledes opførtes 1897 et smukt Porttaarn ved Indkørslen til Gaarden, og det følgende Aar byggedes en ny smuk Hovedbygning, der sammen med de store og velholdte Plantninger omkring Gaarden, gør Pallesbjerg til en af Vestjyllands smukkeste Herregaarde.

### Brunbjerg

ligger sydøstlig i Staby Sogn ved nogle brune Hedebakker, som sikkert har givet Gaarden Navn. Denne Ejendom har i gammel Tid været en adelig Sædegaard, hvis Ejere dog sjældent nævnes i de gamle Tingsvidner, og maaske har enkelte af dem boet paa andre Gaarde.

I Rostgaards Stamtavle over den adelige Familie Viffert nævnes Malte Lauridsen Viffert til Brombjerg. Han nævnes som en Søn af Laurs Viffert og Else Munk og var gift med Anne Skeel\*). Det er sagtens

---

\*) Skeel: Familien Skeel, S. 60.

den samme Mand, som 1522 ejede Herregaarden Albæk i Hornum Herred\*).

Sønnen, Kristoffer Maltesen, der var gift med Bodil Friis, boede paa Brunbjerg (Broffuensbjerg) 1546—47\*\*), og han er ifølge Stamtavlen hos Klevenfelt Fader til Karen Maltedatter Viffert, som ejede Brunbjerg 1574, da hun ægtede Timme Rosenkrans paa Rydhave. Efter hendes Mands Død 1592 beholdt hun Brunbjerg og Lindtorp\*\*\*). Hun boede paa Brunbjerg 1602; men kort efter maa hun have afhændet Gaarden til Mogens Juel, hvis Enke Birthe Rosenkrans 1609, som forhen omtalt, maatte afstaa dette Gods til Axel Rosenkrans. Senere ejedes Brunbjerg af Anne Munk, efter hvem Gaarden arvedes af Niels Trolle. Han bortfæstede denne lille Hovedgaard, der baade efter gammel og ny Matrikul skattede af 24 Tdr. Hartkorn, til to Bønder, og solgte Gaarden 1677 til Christian Corneliusen i København; men 1688 ejedes Brunbjerg af Baron Høgs Arvinger, og beboedes af Mads Pedersen, der havde Gaarden i Pant og kort efter blev Ejer af den. Den 1. August 1690 frasagde han sig paa Viborg Landsting den Sædegaards Frihed og Rettighed, som Brunbjerg hidtil havde haft†). Mads Pedersen var Foged paa Pallesbjerg, da han 2. November 1689 fremstod paa Ulfborg Herreds Ting, hvor Niels Christensen Bøvling af Søndergaard i Madum den Dag var Sættedommer, og forlangte Vidnesbyrd mod Schwanewede paa Vosborg om Ret til Lyngslæt paa Vosborg Hede sydøst for

\*) Jydske Slgr. 10, S. 377.

\*\*) Danske Magz., 4 R., 1. B., S. 167.

\*\*\*) O. Nielsen: Hjerm-Ginding Herreder, S. 404.

†) Viborg Landst. Skøde- og Panteprotokoller.

Knygsand og østen for Tranflod. Forlig opnaedes, og den Ret stadfæstedes, at Pallesbjerg aarlig maatte bjerge 34 Læs Lyng, Præstegaarden 6 Læs og Brunbjerg 10 Læs paa nævnte Hede. Brunbjerg havde i denne Ejers Tid 14 Tdr. Hartkorn, og der kunde fødes „40 Øksne, 50 Faar og 6 Bæster“.

I Aaret 1701 stiftede Mads Pedersen og Hustru Vibekke Jensdatter Bjørn, et Legat, som ifølge Hoffmanns Fundatser, IV. Bind, Side 663, var paa 150 Sletdaler, hvoraf Renten, der da var 7½ pCt. p. A., skulde deles saaledes, at Sognedeggen skulde aarlig nyde 3 Sletdaler for desto flittigere og villigere at fremme Ungdommens Undervisning i Børnelærdommen, medens de øvrige 4½ Sletdaler skulde aarlig den fjerde Dag før Julcdag ved Sognekirken uddes til de allerarmeste Mennesker i Staby Sogn efter Sognepræstens og Brunbjergs Ejers bedste kristelige Tykke. Disse 100 Sletdaler samt 20 Rdl., hvoraf Renten skulde bruges til Vedligeholdelse af Legatstifternes Gravsted i Staby Kirke, skulde til evindelig Tid blive staaende i Brunbjerg og altid ved Arv, Køb, Salg og Mageskifte forud afkortet Købesummen.

Denne sidste Bestemmelse er ikke siden overholdt, sagtens fordi Gaarden er bleven udstykket i mange Parceller, og af Legatkapitalen, der nu udgør henholdsvis 200 og 50 Kr., opbevares den første Del i Finansministeriet og den sidste Del indestaar i Ulfborg Sogns Sparekasse. Legatet forvaltes af Sogneraadet og Sognepræsten i Forening, ifølge min. Resolution af 7. November 1872.

Efter Mads Pedersens Død købte Frans Linde paa Pallesbjerg Brunbjerg, og han lagde en Del Bøndergods mere under denne Ejendom, for at der kunde

blive god Sikkerhed for det Legat paa 2000 Rdl., som denne Ejer stiftede 1751 til Fordel for Skole- og Fattigvæsenet paa sine Godser.

Af de Gaarde i Staby der nu laa under Brunbjerg vare: Toftgaard, Hundhale, de to Bendesgaarde, Bundgaard, Bjerg og Flodgaard. Det øvrige Bøndergods laa i Madum Sogn, og det hele skattede af 67 $\frac{1}{2}$  Td. Hartkorn. Hovedgaarden dreves ved Hoveri fra 9 Bøndergaarde, hvorimod Hoveripligten fra det øvrige længere bortliggende Bøndergods betaltes med Penge. Pallesbjergs Ejere vedbleve indtil dette Aarhundredes Begyndelse at drive Brunbjerg paa denne Maade. Nu er Gaarden udstykket i en Mængde Parceller, hvoraf den største kun er en lille Bondegaard.

### Staby Kærgaard

har i ældre Tider været en adelig Sædegaard, men synes dog i tidligere Tid kun at have været en større Bondegaard, hvis Ejer vel har været den „Mas Mekelsen Kjargordt“, som 1519 skænkede Kirkeklokken til Staby Kirke, ligesom ogsaa Chisten Jensen i „Kyer-gaardh“ var Tingsvidne 1544\*). I Slutningen af samme Aarhundrede boede Peder Munk paa Staby Kærgaard, og han var Søn eller Stedsøn af Borge-mester Svend Nielsen i Lemvig\*\*). Han var 1585 gift med Marine Munksdatter, Thomas Hjuls Enke, og foruden Staby Kærgaard ejede han en Tid flere Gaarde i Staby, deriblandt Torkildsdal, Smedegaard og Gaarden Kalstrup, som nu ikke findes, hvilket

\*) Gl. jyske Tingsvidner, S. 32.

\*\*\*) Viborg Landstings Domsprotokoller 1631, S. 405.

Gods han 1608 havde afhændet til Berte Rosenkrans paa Pallesbjerg\*). Peder Munk var død 1616, da hans Enke Fru Karen, hans anden Hustru, af Jens Barfod stævnedes for en Gaard i S. Nissum, som hendes Mand 1607 havde købt, og ligeledes tiltalte han hende for en Arv, hun havde faaet efter hendes Fæster Fru Gertrud Olufsdatter, der var død paa Staby Kærgaard en Tid i Forvejen\*\*). Hun ægtede siden ærlig og velbyrdige Niels Mogensen i Holstebro. Siden ejedes Staby Kærgaard af Mogens Sehestedt til Holmgaard, og Gaarden var da kun en almindelig Bondegaard, der beboedes af 2 Bønder. Paa Skiftet efter ham og hans Hustru Lisbeth Gyldenstjerne arvedes Staby Kærgaard af Datteren Fru Lisbeth Sehestedt, der var gift med Anthoni Redtz, og hun ejede Gaarden endnu 1688, da den var bortforpagtet til Knud Rafn, der siden boede paa Østertoft i Stadil Sogn.

1735 blev Laurids Frandsen Roar Ejer af Staby Kærgaard. Han var gift med Eleonora Kathrine Ibsen, en Datter af Tvis Klosters Ejer Niels Ibsen Solgaard. Hun var 1730 bleven Enke efter Købmand Mourids Andersen Graah i Holstebro, og hun medbragte ret gode Midler til sin anden Mand. Præsten Jens Christian Windelin skrev i Staby Kirkebog: „1755 den 2. Februar blev den i Livet velædle og retsindige, nu i Døden himmelsalige Seigneur Laurids Frandsen, boende paa Staby Kærgaard, meget priselig begravet. Anno ætatis 60.

Hver dydig Leveaar  
mig ej af Minde gaar.“

\*) Secher: Kongens og R. R. Domme 361.

\*\*) O. Nielsen: Hjeru-Ginding Herreder, S. 171.

Hans Enke døde 1766 paa Staby Kærgaard 77 Aar gammel.

Efter hendes Død købtes Gaarden af Christian Dan. Friedenreich paa Pallesbjerg; den havde da 16 Tdr. Hartkorn, „var skikkelig af Bygning og kunde føde 40 Øksne, 50 Faar og 8—10 Bæster“. Denne Ejer lagde en Del Bøndergods under Staby Kærgaard og drev den ved Hoveri af 21 Gaarde og 5 Husc. Bøndergodset, hvoraf omtrent  $\frac{1}{3}$  laa i Staby, Resten i Madum, havde 73 Tdr. Hartkorn. De følgende Ejere af Pallesbjerg vedblev at drive Gaarden paa denne Maade, indtil Strandbygaard 1802 afstod den til sin Svigersøn Jørgen Rudolph Linnet. Denne Ejer gik i Armod i den paafølgende Pengekrise, og Gaarden blev paa Nationalbankens Vegne solgt 1825 ved Auktion, og den købtes af Jens Brejnholt paa S. Vinkel. Denne Ejer var en Søn af Chr. Jensen Østergaard og Marie Pedersdatter Brejnholt af Kappel. Han døde paa Staby Kærgaard den 25. Marts 1835; men hans Enke Karen Stokholm overlevede ham i mange Aar og døde her den 29. Juni 1848, 82 Aar gammel. Senere ejedes Staby Kærgaard af Chr. Ebbensgaard der 1862 solgte Gaarden til Mikkelt Jensen. Flere Parceller blev ved denne Lejlighed udstykket fra Gaarden, deriblandt to mindre Gaarde, Vestergaard og Lille Kærgaard. For en halv Snes Aar siden er Hovedparcellen atter delt mellem to af Mikkelt Jensens Sønner.

### Staby Kirke

er paa Grund af sin Korrunding (Absis) den mærkeligste af Herredets Kirker; den er opført i den romanske Bygningsstil af Kampestenskvadre, hvorimel-

lem man dog i Koret har tilføjet nogle tyndere Skifter af Ahl. Kirken har oprindelig kun bestaaet af Skibet, der er opført paa en Sokkel med almindelig simpel Skraakant, og Koret, hvortil der mod Øst sluttede sig en halvrund, hvælvet Absis, der udvendig er prydet med Buer og Pilastre af Granit, hvis Kapitæler ere udhugne, de to med Djevlehoveder, de fem med Helgenhoveder. Oprindelig har Skib og Kor haft rundbuede Vinduesindfatninger, der nu ere fjernede for at give Plads til større Vinduer, men Kor-rundingen modtager sit Lys gennem nogle mærkelige smaa firkløverformede Aabninger, der ere udhugne i en Sten.

Skib og Kor staa i Forbindelse med hinanden ved en halvrund Triumfbue, hvis Kragsten af Ahl ere udhugne, og paa den ene ses et Mandehoved, paa den anden et Kvindehoved.

Udenfor Mændenes oprindelige Indgang mod Syd er tilbygget et Vaabenhus, og ud for Kvindernes Indgang mod Nord lod Frans Linde opbygge et Gravkapel for sig og sin Familie. Dette Kapel staaer i Forbindelse med Skibet ved en rundbuet Aabning, der er forsynet med et smukt forarbejdet Jærngitter. Kirketaarnet er en senere Tilbygning, som oprindeligt er opført over den vestlige Del af det nuværende Skib; men da Kirken senere har trængt til en Udvidelse, har man flyttet Taarnet et Stykke længere mod Vest, hvilket Forhold tydeligt kan ses paa Sokkelstenene. Taarnets nederste Parti er dækket af en Murhvælving, og paa dets Spids var forhen fire murede Taggavle, hvoraf de to ifølge Præsteindberetningen 1766 nedfaldt under en Storm i Aaret 1719.

Om Bygningen af denne smukke Kirke haves ad-



skillige Sagn, og her meddeles Præsteindberetningen fra 1638 med Nutids Retskrivning: „Efter gamle Folks Beretning skal Staby Sognekirke have været den skønneste Landsbykirke i Fordums Tid, som i denne Egn kunde være at finde for den herlige og anselige Bygning da paa hende var; dog den nu er ganske meget brøstfældig og forfalden, eftersom der paa hendes Bygning intet er bleven anvendt i mange Aar. Og er der et lidet Kapel, som Bønderne kalde en Sangers, sat til samme Kirke, som siges at være givet dertil af en Kongesøn i England, som skal have lidt Skibbrud i Vestersøen og skal være kommen i Land for Nissum, hvor hannem blev megen Fortræd bevist, og derfor forføjede sig til næste Sogn Staby, hvor hannem bevistes al Ære og godt. Af Taknemlighed derfor skal han have givet forskrevne Kapel til deres Sognekirke, som ikke uden stor Bekostning er bleven opsat, som det endnu er at se af de mærkelige og kunstige hugne Sten, som der udi er, og som er Vinduer udi. En Del her udi forskrevne Sogn siger, at en fattig Dreng, som var født og gik omkring her i Sognet og bad om sit Brød i Guds Navn, skal omsider være kommen til England og kommen til saadan stor Formue og Rigdom, at han skal have skicket disse kunstige udhugne Sten her til Landet, og ladet denne Kapel paa sin egen Bekostning opsætte til sin Sognekirke, og til Minde om sin forrige Armod og Betleri har ladet noget udhugge i en Part af Stenene, som er udi Brøds og Fiskes Lignelse, som hannem udi sin Barndom meddeltes, der han gik og bad om sin Føde hos godt Folk. Hvilken af disse to Beretninger, der skal staa fast, er uvis. Hvad sig anbelanger det Spøgelse, som her

siges af udi forskrevne Staby Kirke at skulle have brugt adskilligt Aberi i min salig Formands Faders Tid, synes vel unødigt vidtløftigt om at melde.“

Det var Præsten Mads Andersen Ebberup, som meddelte det foranstaaende, og han havde Ret i sin Klage over Kirkens daværende daarlige Forfatning.

I Aaret 1594 var der Strid mellem Ribe Domkapitel og Mariager Kloster om Patronsretten til Staby Kirke, som Domkapitlet havde mageskiftet bort til Klosteret for Lønborg Kirke, dog havde Kapitlet forbeholdt sig en Mark aarlig af Staby Kirke. Domkapitlet paastod at have beholdt Patronsretten ved Handelen, og at Domprovsten ligesom i gammel Tid skulde udøve den. Landstinget, der 1594 dømte i Sagen, gav Mariager Kloster Medhold, og da Harsysels Provst 1599 paany rejste Sagen, faldt Dommen i samme Retning\*). Mariager Kloster nød nu Indtægten af denne og flere Kirker, men Bygningerne forfaldt alle Vegne, da der slet intet blev ofret paa deres Vedligeholdelse.

Staby Sognemænd søgte 1613 om, at deres Kirke, som af Arildstid havde ligget til Mariager Kloster og nu var forfalden baade ud- og indvendig, maatte blive sat i Stand som andre Kirker i Herredet. Eske Bilde lod da, vistnok efter kongeligt Paabud, tage Syn over Kirkens Tilstand, og Herredsfogden for Ulfborg Herred Christen Matzen og de tilkaldte Vidner afgav da 15. Maj 1613 følgende Erklæring om Sagen: „Kirkens Glarvinduer vare mesten ude og tilstoppede med Hø og Halm; paa Gulvet var mange Huller, og der var hverken Degne- eller Skriftestol. Der var ingen Streng

---

\*) Kolderup-Rosenvinge: Gl. danske Domme.

i Klokken, saa der kunde ikke ringes. Blytaget var paa mange Steder saa, at Lægterne stode bare, og en Del af Sparrerne vare itu, saa det regnede ned i Kirken. Messesærk og Alterklæde vare meget slette, Guds Bord for det meste nedfalden, ligesom det Hus, hvori man kastede de dødes Ben, var faldet ned. Digerne omkring Kirkegaarden vare nedfaldne, saa man hverken kunde holde Kvæg eller Svin ude. Skaden vilde koste 400 Rigsdaler at reparere, da alting var saare forfalden<sup>\*)</sup>. Mariager Kloster og dets underliggende Ejendomme vare paa Reformationstiden inddragne under Kronen og udgjorde et af de kongelige Len, saa det var Regeringens Pligt at faa det paaklagede elendige Forhold afhjulpet; men dog hengik der fire Aar, inden her blev gjort noget, thi alle Klostrets Kirker vare meget forfaldne, og Indtægten af Kirkerne kunde intet forslaa til at afhjælpe et saadant Forfald. Blandt Brevene til det danske Kancelli 1617 findes et Overslag til, hvad det vil koste at afhjælpe Staby Kirkes Bygfældighed: Kirkegaardsdiget af Kamp er slet forfalden og kan ej gøres færdig under 40 Rdl. Kirkeporten er slet borte, den kan gøres med Egefjæl og Jærn for 14 Daler. De fire Stætter kan gøres med Jærn og Staaltrømmer for 15 Daler. Taarnet skal hjælpes med 10 Rdl. Alterbordet, Tavlen og Prædikestolen vare vel ved Magt, idet sal. Mogens Juel havde ladet dem gøre efter kongelig Befaling; men Klokken skulde hænges med nyt Tømmer og Staal, Vinduerne istandsættes med Glas og Bly, og Lys skulde skaffes til Kirken, da der ingen havde været i mange Aar.

---

\*) Danske Magz., VI. B., 83—92.

Samme Aar udgik kongelig Befaling om, at der til Staby Kirkes Reparation skulde ydes Hjælp af de andre Kirkers Forraad;\*) men at denne Hjælp har været sparsom, kan ses af foranførte Præsteindberetning fra 1638.

Efter den Tid, ved Aaret 1650, blev Pallesbjergs Ejere tillige Ejer af Kirken, og blandt dem har særlig Frans Linde ofret ikke lidt paa Kirkens Forskønnelse. I Korrundingen lod han 1752 indrette et lille Kapel. Altertavle og Prædikestol lod han opmale 1709. I Tavlens Midtfelt var Nadverens Indstiftelse fremstillet, i Sidefelterne vare Billeder af Moses og Aron, og i det øverste Felt af Opstandelsen. Bag paa Altertavlen staar: „Anno 1597 lod ærlig og velbyrdig Mogens Juel denne Altertavle reparere paa Kirkens Bekostning“. Derover staar Præsternes Navne og Dødsaar paamalet.

Det gamle Stenalter er fjernet, og den store Kampestens Overligger, med et Hul i Midten indhugget til Reliquigemme, ligger nu udenfor Indgangsdøren til Vaabehuset. Paa Alteret staa to prægtige Lysestager, der ere skænkede til Kirken af Hr. Niels Trolle og Fru Helle Rosenkrans, hvis Vaabenskjolde ere paa-loddede, og derover Givernes Navnetræk og Aars-tallet 1668.

Alterkalken er sjælden ved sin Fod, der er fra Middelalderen og paa Søjlen i ophøjet og forgyldt Arbejde har 6 Knopper, hvoraf hver bærer et Bogstav: J H E S U S, hvilket er den gamle Form for Navnet Jesus. Selve Bægeret er omdannet og forstørret i Aaret 1764. Døbefonten, der sikkert er

---

\*) Jydske Tegnelser 25. August 1617.

Kirkens oprindelige, er af smukt forarbejdet Granit. Døbefadet har i Bunden en Fremstilling af det romersk-kejserslige Vaaben, og paa Randen staar O. S. oven over Skramslægtens Vaaben: en Enhjørning, og E. R. over et andet noget utydeligt Vaabenmærke, samt Aarstallet 93, saa det er vistnok givet til Kirken af Ove Skram og Ellen Rostrup. Frans Linde lod 1713 under Altergulvet indrette et Gravsted for sig og Familie; men da der undertiden stod Vand deri om Vinteren, overlod han det til andre. Heri stedtes Præsten Albert Villadsen Groves Enke, Præsten Jørgen Muldorff og otte af hans Børn, samt Anne Joakimine Helt, der var Enke efter Fuldmægtig Ellerrup paa Pallesbjerg, til Hvile.

I Kirkeskibet lod Frans Linde bygge en Herregaardstol med Indgang fra Nordsiden paa Kirken, ligesom han ogsaa 1753 skænkede den tolvarmede Lysekroner til Kirken.

I Gravkapellet mod Nord fra Skibet er Frans Linde og Frue samt en af hendes Slægt lagt til Hvile.

Paa hans Kiste findes følgende Indskrift:

„Herudi er henlagt og til Hvile hensat højædle og velbaarne Herre Frans Rantzau de Linde, født Ano 1681 den 24. Maj. Blev Ejer af Pallesbjerg og Stenumgaard Ano 1706 efter Faderens Død, kom i Ægteskab med nu salige, Højædle og Velbaarne Frøken, Helle Gertrud v. Basse Ano 1713 den 17. November, som igjen døde 1715 den 29. Juni. Udi dette Ægteskab avledes en Datter Elisabeth Dorthca Linde, som kom i Ægteskab med Højædle og Velbaarne Hr. Christian Daniel Friedenreich Ano 1734. Tilkjøbte sig siden Sdr. Vosborg 1746, Timgaard 1756 foruden

andre ucompletterede Gaarde. Dette Jordegods afstod han uden Hæftelse til sin kære Svingersøn Ano 1757. Han var elskværdig og fredelig sindet, de fattiges Ven og alle trængende til Hjælp. Døde Enkemand Ano 1765 den 28. Juli i sin Alders 84. Aar 2 Maanedre og 4 Dage.

Spørges nu ved Eftertale om, hvordan hans Ros nu gaar,  
 Kan enhver sig det afmale udi, hvad som efter staar;  
 To Gang trende Sognes Lykke og et fattigt Præstebrød  
 Nyde godt nu af hans Skygge. skønt han nu fra dem er død.  
 Han det gjorde fast og vigtig før sin Dødsdag mange Aar,  
 At det skulde holdes rigtig, indtil Tiden Ende faar."

Paa Fruens Kiste staar:

„Herudi hviler den Højædle og Velbaarne sal. Fru Helle Giertrud v. Basse, født paa Nygaard ved Kolding Ano 1692 den 8. December af Højædle og Velbaarne Forældre: Hr. Erasmus Casimir v. Basse til Tanderup i Thy, kgl. Maysts. Obrist ved Cavalleriet og Fru Elisabeth Sophie Rantzau, indtraadt i Ægteskab Ano 1713 den 17. Novbr. med Velædle og Velbaarne Frans Linde til Pallesbjerg og Stenumgaard. Der med en Datter Ano 1714 den 17. Novbr. blev velsignet og saligen hensov paa Pallesbjerg 1715 den 29. Juni i hendes Alders 22. Aar 6 Maanedre 3 Uger.

I samme Gravhvælving henstaar Liget af Marie Anne Rutelia v. Basse, født paa Saksløfgaard i Hedemarken 1666, jordfæstet fra Pallesbjerg 13. Juni 1758 i hendes Alders 92 Aar.

Vest for Indgangen til Lindes Gravkapel hænger et Epitaphium over Provst Jens Christian Windelin og Hustru Benthe Marie Lund, der begge hvile norden for Kirkemuren vest for Kapellet.

I Hvælvingen under Kirketaarnet findes tvende

Epitaphia, men de tilhørende Kister ere for flere Aar siden flyttede ud paa Kirkegaarden, og nu er der Indgang til Kirken gennem dette Rum. Paa det ene Epitaphium staar:

„Herunder i dette Begravelse hviler ærlig og velfornemme Mand Sr. Niels Hansen Rafn, forrige Borger og Indvaaner i Holstebro, født udi Ncesborg Sogn udi Haugaard 1644 den 27. April, med sin kjære Hustru den gudfrygtige Matrone Marie Sophie Ernsdatter Mavors, født paa Bøvling Slot den 13. Maj 1665. De levede udi Ægteskab i 13 Aar og 4 Maaneder af Gud velsignet med 8 Børn, 5 Sønner og 3 Døtre. Han døde paa Brunbjerg den 14. April 1722 og hun døde paa Vinderup den 13. Novbr. 1702.“

Paa en anden Tavle staar:

„Herunder hviler den i Livet velædle, højfornemme nu i Døden Himelsalige Sr. Lars Frandsen Roer, født paa Stubergaard udi Sevel Sogn Ano 1695, den 11. December, Hans Fader var den ædle og velfornemme Sr. Frands Michelsen, Forpagter paa Stubergaard og Moderen den ædle og gudelskende Madame Helle Larsdatter Roer, som udi sit 14. Aar kom i Tjeneste hos Frue Brigaderinde v. Eiffler paa Tanderup og tjente med Troskab der i 2de Aar, dernæst Sl. Baron Gersdorff 1 Aar, siden Højædle og Velbaarne Frans Linde til Palleshjerg udi 15 Aar, og endelig hos Højædle og Velbaarne Niels Linde til Tirsbæk i 5 Aar. Kom udi Ægteskab Ano 1732 med hans nu efterlevende Enke Velædle Madame Eleonora Cathrine Ibsen. Efter den ulykkelige Ildsvaade udi Holstebro, hvor de boede, kom her til Stabykjærgaard, hvor han efter 20 Aars Forløb endte sin christelige og gudelige

Vandel i Verden og døde beredt til Himlen den 17. Februar 1755 udi sin Alders 59 Aar 9 Uger og 4 Dage.

- Her under disse Stene er lagt en from Mands Bøne
- Som ret i Livet var en Ven af Faderløse, mod Enker, hjælpeløse.
- O, Gud! hvor var han rar.
- Følg du hans Liv og Vandel, hans Dyd i al din Handel
- Min Læser, som her staar.
- Lev trofast, dydig ærlig, for Gud og Næsten kærlig,
- Med ham du Himlen faar.◀

I samme Gravkammer stod vistnok de jordiske Levninger af Brunbjergs Ejer Mads Pedersen og Hustru Vibeke Jensdatter Bjørn, og til Vedligeholdelse af Begravelsen var stiftet et Legat paa 20 Sletdaler\*).

I Kirketaarnet hænger 2 Klokker. Paa den store Klokkes øverste Kant staar: „Surgite mortui venite ad iudicium“. (Det er: Staar op fra de døde, kommer til Dom!) Paa Klokkens Midte staar nogle Støbemærker, og paa den nederste Rand staar: „Mas Mekelsen Kiargort haver ladet støbe mig po kins veni 1519.“ De to sidste Ord skulle sikkert være en Forkortelse af „Kirkens Vegne“.

Paa den lille Klokke, der kaldes Frans Lindes Klokke og maaske er skænket af ham, læses følgende Indskrift: „Sancte Katerina. anno domini 1513. Henrick van lupke“.

### Præsteembedet og Præsterne i Staby efter Reformationen.

Da Mariager Kloster i den katolske Tid ejede Kirken og den underliggende Kirkegaard, og da samme

\*) 10 Rdl. Sølv regnedes den Gang til 15 Sletdaler.



Kloster havde Kaldsret til Embedet, saa meddeles det efter et gammelt Landmaalingstog, at Præsten havde Brugsret til  $\frac{1}{3}$  af Kirkegaard, medens selve Præstegaarden var af ringe Størrelse og laa paa en lille Toft lige ved Kirken. Alligevel var Indtægterne kun ringe, hvorfor Præsten Mads Andersen 10. December 1639 søgte Kongen om at faa en Gaard, beboet af to forarmede Mænd, lagt under Præstembedet. Chr. IV. skænkede da 27. Jan. 1641 Fæstegaarden Lydersgaard til Præsteembedet for Kaldets Ringheds Skyld at bruge under Præstegaarden uden Fæsteafgift, Ægt og Arbejde. Det var den saakaldte Herlighedsret, som Præsten derved fik til Lydersgaard, hvorved han var fri for Afgift til Kronen, hvorimod Gaardens Bondeskyld,  $1\frac{1}{2}$  Ørte Rug,  $1\frac{1}{2}$  Ørte Byg, 1 Pund Smør, 1 Skovvogn, 1 Svin, 1 Fødenød, 1 Gaas, 2 Høns og 3 Mark i Gæsteripenge maatte svares til Gaardens Ejer. Jørgen Ritze ejede en Tid Lydersgaard og solgte den til Mads Pedersen paa Brunbjerg, og han afhændede den atter til Frans Linde. Efter Matrikullen 1683 havde Lydersgaard 4 Tdr. 5 Skpr. 1 Fdk. Hartkorn.

Den gamle Præstegaard nedbrændte 1655, og ovennævnte Præst Hr. Mads Andersen Vinding klagede atter sin Nød til Kongen, som da bevilgede ham 2 Rdl. af hver Kirke i Stiftet\*). Præstegaarden blev dog ikke genopbygget, thi Præsten flyttede nu hen i Lydersgaard; den gamle Byggeplads ved Kirken blev opbrudt til Sæd, og Jorderne dyrket under Fæstegaarden, der nu havde omtrent 8 Tdr. Hartkorn. Da Pastor Windelin kom til Embedet 1749, meddeler

---

\*) Jydske Reg. 18. Maj 1655.

han, at Lydersgaard var i en saa ussel og ringe Forfatning, saa dens Lige som Præstegaard næppe var at finde i Stiftet. Han opbyggede Gaarden i 10 Aar med megen Møje og stor Udgift. Til Præstegaarden laa i hans Tid to Huse ved Kirken; de vare begge i god Stand, og i det ene boede Pastor Broagers Enke. Samme Præst købte 1777 Bondeskylden af Lydersgaard for 250 Rdl., og han søgte da om og fik Tilladelse til, at denne Sum maatte blive staaende i Præstegaarden, og de følgende Præster skulde saa ved deres Embedstiltrædelse betale Pengene til Formanden eller dennes Arvinger\*).

I Begyndelsen af dette Aarhundrede og i Slutningen af den forfaldne og forsømmelige Pastor Büchlers Embedstid forfaldt Præstegaardens Bygninger i høj Grad, og mens han i Aarene 1822—25 var suspenderet, skete her noget, der næppe nok findes Mage til i dansk Præstegaardshistorie, idet Præstegaarden blev nedbrudt og bortstjaalet med Undtagelse af et lille Stykke af Vaaningshuset, hvori Fru Büchler boede og laa syg. Man kunde endnu for faa Aar tilbage i enkelte af Sognets Bygninger paavise Materialier, som vare bjergede fra Præstegaarden. Da Büchler i Februar 1825 havde faaet sin Afsked, blev F. C. J. Petersen senere paa Aarct kaldet hertil som Præst. Det fortælles, at da han kom kørende til Sognet og spurgte en Mand om, hvor Præstegaarden laa, fik han det Svar: „Aah! den e stollen.“ Petersen troede, at Manden var fjollet, men da han paa et senere Spørgsmaal fik samme Svar, maatte han til sidst tro derpaa. Han blev meget vred, da han saa

---

\*) Hoffmanns Fundationer, 11. Bind, 676.

de sørgelige Rester, der vare levnet til ham, og i sin Vrede befalede han Kusken at køre til Nørre Vosborg, hvor Biskop Koefoed ofte boede, fordi han var gift med Godsejer N. K. Tangs Enke, Marie Kathrine Meinert. Naar Pastor Petersen blev vred, fik hans Stemme en høj, pibende Lyd, og da han her med heftige Ord bebrejdede Biskoppen, hvad der var sket i Staby lige for hans Øjne, forekom denne Optræden Biskoppen saa pudsigt, at han uvilkaarlig slog ud med Armene og raabte: „Kykliky!“ Dermed vilde han udtrykke den forbavsende Lighed, som den unge Præst i Øjeblikket havde med en Hanekylling. Petersen for bort i Vrede, men siden blev han godt hjulpen til Rette af Biskoppen. Først fik han Tilladelse til at oppebære hele det foregaaende Aars Indtægt af Præstekaldet, og dernæst maatte han bortsælge den gamle Præstegaards Jorder og Bygningsrester og købe en nyopbygget Ejendom Gammelgaard for 1420 Rdl. Til denne Gaards Indretning til Præstebolig fik han 300 Rigsdaler.

Disse Penge indkom paa følgende Maade:

Den gamle Præstegaads Bygrester . .	102 Rdl.
Bortsolgte af sammes Jorder for . . .	351 —
Indløsningssum . . . . .	500 —
Salgssum for Tim gamle Præstegaard	766 —

Af den gamle Præstegaards Ejendomme beholdt Præsten Nørkær Eng og Siglukker, som siden dreves under den ny Præstegaard eller bortlejedes. Da Madum Sogn paa den Tid lagdes som Anneks til Staby, og Tim lagdes til Stadil, saa blev derved en Præstegaard tilovers, og den blev jo nu brugt til at bøde paa Elendigheden i Staby.

Embedets Præster fra Reformationstiden ere:

Hr. CHRISTEN RØDHOVED, der skal have været her i den katolske Tid og nogle Aar efter.

Hr. JENS JENSEN (c. 1550—1573).

Hr. NIELS CHRISTENSEN IKAST (1573—1616).

Hr. CHRISTEN NIELSEN STABY, forriges Søn, døde 1635.

Hr. MADS ANDERSEN EBBERUP (1635—1677).

Hr. ANDERS MADSEN, forriges Søn, kaldedes 1677 af Hr. Niels Trolle, som 1650 havde erhvervet sig Kaldsret hertil\*). Han døde 1. Oktober 1687. Med sin Hustru Anne Jørgensdatter havde han en Søn, der var udset til at blive Faderens Eftermand; men da han holdt sin Prøveprædiken, mente Herremanden deri at finde Spor af papistiske Vildfarelser, hvorfor han ikke fik dette Embede, ej heller noget andet, men døde i Skodborg ved Ulfborg Kirke i Juli 1715. Denne Mads Andersen var gift med Anne Marie Fangel og efterlod sig tre Døtre.

Hr. ALBERT VILLADSEN GROVE (1687—1713) blev gift med Formandens Enke, der overlevede ham i 27 Aar og døde i Skodborg ved Ulfborg Kirke i Oktober 1739. Hun jordedes under Kirkens Kor ved Siden af hendes tvende Mænd.

Hr. JØRGEN LUDVIGSEN MULDORPII (1712—1739) var Præstesøn fra Bedsted i Thy og kaldedes hertil af Frans Linde til Pallesbjerg. Hans Hustru Marie Margrethe v. Hess var en Datter af Vicekommandant i København Oberstløjtnant David v. Hess og Hustru Margrethe Juul. De havde 12 Børn, hvoraf kun 4 overlevede Moderen, der døde 31. Maj 1766.

---

\*) Jydske Reg. 17. Juni 1650.

HR. IVER NIELSEN BROAGER (1739—49) var Præstesøn fra Broager. En Tid var han Huslærer paa Broholm, hvorefter han blev Hjælpepræst i Tim og Madum hos Provsten Christen Jensen Møborg, hvis Søsterdatter Kirsten Marie Pedersdatter blev hans Hustru. 1739 kaldede Frans Linde ham til Staby, hvor han virkede til sin Død 26. April 1749. Hans Enke døde i Marts 1776. De ligge jordede under Kirkegulvet.

HR. JENS CHRISTIAN WINDELIN (1749—1787) født i Viborg 20. Marts 1720, blev 1738 Student fra sin Fødebyes Latinskole, og 8. Maj 1749 fik han af Frans Linde Kaldsbrev paa Embedet her. Aaret efter ægtede han Benthe Maria Lund, der var født i Aalborg 3 Decbr. 1728 og døde her 31. Maj 1781.

Windelin var Herredsprovst i sine sidste 17 Leveaar og døde 23. Novbr. 1792. Som Indskriften paa hans og Hustrues Epitaphium udviser, ligge de jordede tæt nord for Kirkemuren og vest for Frans Lindes Gravkapel.

HR. NIELS SØRENSEN WINDELIN (1787—1808) forrige Brodersøn, var barnefødt i Viborg og ægtede ved den Tid, han kaldedes hertil, Mariane Bonderup, en Datter af Svend B. til Bækmark. Fra 1800—1808, da han søgte sin Afsked, var han Herredets Provst. Sine sidste Leveaar tilbragte han i Viborg, hvor han døde efter 1825.

HR. JOHAN CONRAD BÜCHLER (1808—1825) fødtes i København 1768. I Aaret 1800 blev han kaldet til at være Missionær i Grønland, og før sin Afrejse ægtede han Mette Marie Simonsen. I Grønland gik det ham ikke godt, og allerede 1803 søgte han om Tilladelse til at komme hjem, da han var svagelig og

ikke kunde lære det grønlandske Sprog. Denne Ansøgning blev nægtet; men senere sendtes der fra Grønland Klage over ham til Missionskollegiet. Der klagedes over, at han havde sagt, at han ønskede, Fanden vilde tage de Grønlændere, som døde af Kopperne. Om denne hans Udtalelse og andre Bedrifter var der lavet en Smædevise, men Büchler paastod overfor Missionskollegiet, at det var Løgn altsammen og klagede over, at han havde faaet Bank, fordi han ikke vilde drikke med Købmændene. Paa Grund af disse meget uheldige Forhold kom B. hjem 1804, skønt han som gift Missionær skulde have været i Grønland i 10 Aar. 1808 kaldedes Büchler til Embedet her, hvor det gik ham lige saa daarligt. Han var en udygtig Mand med grumme lidt Forstand paa verdslige Ting, saa han kom i største Armod og kunde hverken udrede Formandspension eller Skatter. Hans Kone var nok ikke mindst Skyld i Elendigheden, thi hun var ødsel og saa forfalden til Drik, at hun solgte Kreaturerne bort af Præstegaarden for at faa Penge.

Øvrigheden var naturligvis ikke uvidende om Büchlers daarlige Embedsførelse; men naar han lovede Forbedring, blev der Gang efter anden baaret over med ham. 1822 nødsagedes Øvrigheden dog til at tage fat imod ham, og medens Sagen stod paa, flygtede B. til København, hvor han vedblev at opholde sig, efter at han ved Provsteretsdom af 8. Febr. 1825 var afskediget fra Embedet. Forfatteren Frederik Barfod har fortalt, at Büchler i København lejede sig ind hos en Vægter, hvem han dog intet kunde betale for sit Ophold. Da Vægterfamiliens Datter en Tid efter blev syg, kneb det med at skaffe Lægehjælp og Pleje til hende, og Forældrene talte da om at

bortjage den stakkels Præst, som var til megen Byrde. Den syge Datter hørte, hvad Forældrene talte om, og da hun havde fattet Godhed for den hjælpeløse, bad hun indstændigt Forældrene om at beholde ham og lovede, at hun nok skulde pleje ham, naar hun blev rask. De brave Folk nænnede da ikke at jage ham bort, og de vedbleve i over 20 Aar at yde ham det fornødne til Livets Ophold, og da han i sine sidste Aar var stadig sengeliggende, ydede de ham ogsaa kærlig Pleje. Büchlers Hustru forblev i Staby, hvor Eftermanden i Embedet tog sig kærligt af hende og plejede hende en Tid i Præstegaarden. Siden fik hun Bolig i Enkesædet ved Kirken, og her døde hun 15. September 1839.

Hr. FREDERIK CHRISTIAN JOHAN PETERSEN (1825 - 1845) var født i Vejlbj ved Aarhus 1800, blev Kand. 1823 med Karakteren laud., hvorefter han var Adjunkt i Frederiksborg i 2 Aar. Han nyder godt Eftermæle for sin 20aarige Embedsvirksonhed her, særlig tog han sig med Flid af Skolevæsenet og fik god Orden paa de mange daarlige Forhold fra Formandens Tid. Han blev Provst 1840 og var Medlem af Amtsraadet 1841-45. Sidstnævnte Aar kaldedes han til Præst i Stouby, Vejle Amt, hvor han døde 12. Maj 1856. Hans Hustru hed Else Kirstine Rosendal.

Hr. HANS VILHELM RIBER SCHØLER (1846—57) fødtes 1811 i Hammel, hvor Faderen var Lærer og paa den Tid velkendt som Vejrpofet. Han blev Kand. 1839 med laud., og de to følgende Aar rejste han i Udlandet. Efter sin Hjemkomst var han stærkt optaget af den da opkomne Sprogkamp i Sønderjylland, hvorfra hans Slægt stammede. Kongen brugte ham til at undersøge Folkestemningen dernede, og i Decbr.

1843 bragte han Bud til Laurids Skau, som atter skulde meddele det til de andre Førere, at Kongen havde den højeste Interesse for Oprettelsen af en folkelig Højskole. En saadan Skole kom ogsaa i Gang det følgende Aar, og Schøler blev Medbestyrer\*). Her i Staby gav han Stødet til Oprettelsen af en „højere Bondeskole“, som Staby Højskole fra først af kaldtes, og Skolebygningen blev opført tæt øst for Præstegaarden 1852. Denne Højskole, der var opført og fra først af drevs af et Aktieselskab, ejes nu af Amtet og uddanner Biskolelærere.

Schøler var 1849—54 og 1864—65 valgt til Folketingsmand for Ringkøbing Amts I. Valgkreds. 1843 havde han ægtet Johanne Marie Ammitzbøll, Datter af Proprietær Iver Ammitzbøll til Mørup.

Hr. RASMUS WINTHER ASSENS (1857—67) født i Ørslevkloster 1821, blev Adjunkt i Sorø 1848, gift dette Aar med Marie Krag, Præstedatter fra Gjelsted, og kaldet herfra til Græsted og Maarum Pastorat paa Sjælland 29. Novbr. 1867.

Hr. JOSEPH ALBRECHT SØRENSEN (1868—74) er født i Sønderhaa 1827, var med som frivillig Soldat 1848, blev Kandidat 1854, og det følgende Aar Lærer ved Hindholm Folkehøjskole. Derefter blev han Forstander for Staby Højskole, som han ogsaa vedblev at lede efter at han 14. Februar 1868 var kaldet til Sognepræst i Staby. Gift 1857 med Inger Dorthe Sørensen, Skolelærerdatter fra Hillerslev. Kaldet herfra til Jerslev-Hellum Menigheder 5. Marts 1874, og 1878 blev han Provst for Hvetbo og Børglum Hrdr.

---

\*) Se Joh. Ottesens Bog om P. Hjort Lorenzen, S. 139—40.



Hr. CHR. JØRGENSEN (1874—82) kaldet herfra til Visby og Heltborg.

Hr. HALDUR PETER BJARNESEN virkede her fra 28. Novbr. 1882 til 31. Jan. 1888.

Hr. G. A. OLSEN (1888—95) blev 1893 Provst for Ulfborg m. fl. Herreder, kaldet til Sognepræst for Ulfborg-Raasted 1895.

Hr. L. L. SCHOUGAARD 1895— )

### Skolevæsenet og Lærerne.

I „Jydske Registre“ 23. April 1574 hedder det: I Staby er intet Degneboel; men Degnen beboer et Kirkeboel i Staby, som herefter maa være og blive Degnens Bolig, dog skal han give deraf til Staby Kirke den sædvanlige Landgilde. Af samme Dag og Aar nævnes i „Kronens Skøder“ et Gavebrev paa dette Kirkeboel til Degneembedet.

Hovedskolen blev oprettet ved Fundats af 18. April 1741 og skulde holdes i Degneboligen ved Kirken. Degnen skulde for Skolehold i de fire Vintermaaneder nyde følgende Løn: Kirkens Lysepenge 3 Rdl. 2 Sk., 2 Rdl. af Mads Pedersens og Vibeke Jensdatter Bjørns Legat, samt 1½ Skilling af hver Td. Hartkorn i Distriktet.

Pallesbjergs Ejer havde Kaldsret til Embedet. Ved samme Lejlighed blev det fastsat, at en skikkelig Husmand skulde holde Skole i Sognets nordøstlige Del, og han skulde derfor have et Fæstehus med rummelig Bolig, 3 Rdl. 2 Skilling, 1½ Skilling af hver Td. Hartkorn i Distriktet, samt 1 Rdl. 3 Mk. 14 Sk. af Husmændene. Ved Skoleloven af 1814 bleve disse Lønninger forbedrede, saa begge Sognets

Skoler fik omtrent ens Lønning. Hovedskolen havde da 4 Tdr. Rug, 25 Tdr. Byg, c. 3 Traver Kærver, 4 Rdl. af Frans Lindes Legat, Nannest bestaaende af 24 Faarelaar, 1 Skp. Rug og 1 Skp. Byg, samt en Jordlod til 4 Køer og 6 Faar.

EBBE HENRIKSEN (1717—1735) gift med Karen Pedersdatter, var Broder til Degnen Poul Henriksen i Husby og døde i Januar 1735.

ANDERS POULSEN, forriges Brodersøn, virkede her til sin Død i Maj 1749. Hans Enke Maren Nielsdatter ægtede derefter en Gaardmand i Svendsholm, hvor hun døde 1766.

SØREN CHRISTENSEN HOLST, gift 1749 med Karen Nielsdatter Gerner, virkede her til 1775. I Kirkebogen staar: „Den 13. Oktober 1775 blev hæderlige og vellærde Attestatus Søren Chr. Holst, Sognedegn udi 26 Aar til Staby Menighed, efter et møjsommeligt Livets Løb af 68 Aar efter en hastig Død begravet“.

LARS CHISTENSEN, gift med Mariane Eriksdatter Nørgaard, døde 1787.

JØRGEN KANNEWURFF, Præstesøn fra Idum, blev gift med Formandens Enke. I omtrent 30 Aar virkede han her i Embedet og levede 1830 som pensioneret Lærer, da hans Hustru døde 70 Aar gl.

LAUST PEDERSEN var Lærer her 1819, da han 28 Aar gammel ægtede Birgitte Christensdatter Tokkesdal, der døde det følgende Aar. 1822 var han atter indtraadt i Ægtesknb med Maren Jepsdatter, som i mange Aar overlevede sin Mand, der døde c. 1823, og 1836 ægtede hun Gaardmand Henrik Graversen i Sønderby.

OLE HOSTRUP virkede her fra 1824—1828. Han

døde 30. Aug. 1828. Hans Hustru hed Kirsten Hansdatter.

LINDVIG døde efter et Par Aars Virksomhed.

JENS PEDER THYGESSEN (1831—1857) døde 1882 som pensioneret Lærer hos sin Søn Gaardmand Henrik Thygesen i Sø i Husby. Hans første Hustru Henriette Andrea Poulsen døde 1833, 27 Aar gammel, og hans anden Hustru Eleonora Frederikke Siersted, en Datter af Pastor Siersted i Husby, døde 5. Maj 1851, 55 Aar gammel.

JENS HANSEN virkede her derefter i 5 Aar, hvorefter han byttede Embede med Læreren i nordre Skole.

PEDER CHRISTIAN AMSTRUP, f. 1807, var Skolelærersøn fra N. Nissum og dimit. fra Lyngby 1831. Han søgte sin Afsked 1876 og døde 1879 paa sin Gaard Neder Uglkær 72 Aar gammel.

NIELS GULDBRANDSEN (1876—82) kaldedes herfra sidstnævnte Aar og blev Lærer ved Ranum Seminarium, hvorfra han faa Aar senere afskedigedes. Han er nu Medlem af Rigsdagens Folketing.

J. JØRGENSEN, f. 31. Maj 1850, dimit. 1871 fra Jelling med 2. Karakter. 1879 blev han Lærer i Ulhre og Organist ved Brande Kirke, og 1882 kaldedes han hertil som Lærer og Kirkesanger.

## Ulfborg Sogn

ligger midt i Ulfborg Herred og har givet Herredet Navn.

Paa Sognets Nordgrænse løber Storaæn, som tæt

ved Sognets Nordøstgrænse optager et mindre Vandløb, Lilleaa. Mod Øst ligge Annekssognet Raasted og Vind Sogn, mod Syd ligge Thorsted og Madum Sogne, og mod Vest ligge Staby Sogn og Nissum Fjord.

Sognets Størrelse er 12636 Tdr. Land, der har 343 Tdr. Hartkorn, fordelt paa 71 Gaarde og 125 Husc. Indbyggerantallet var 1801: 579, 1830: 788, 1840: 799, 1860: 921, 1890: 1180.

Mod Vest og Nord ere Sognets Jorder af ret god Beskaffenhed; men mod Syd og Øst ligge store Hede-strækninger, hvoraf en Del ere tilplantede med Naale-træer i de senere Aar.

Ulfborg er paa Grund af sine gode Enge og Kærjorder og sine paa mange Steder ret frugtbare Ager et af de gode Sogne i Vestjylland, og her har ogsaa fra tidlig Tid været flere større Gaarde.

I Sognets østlige Del strækker sig en Højderyg paa Grænsen mellem Ulfborg og Raasted. Dette Højdedrag, der hører til Skovbjerg Bakkeø, har flere Punkter, hvorfra haves vid Udsigt over de vestlige flade Egne. Lidt syd for Holstebro-Vejlstrup Landevej ligge „Femhøje“, nogle gamle Kæmpehøje, omtrent 120 Fod over Havfladen. Sydøst derfor ligger Tinghøjen af 144 Fods Højde, og her ser man i Heden de mange Vejspor, som i ældre Tider førte Folk til Tingstedet fra alle Sider. Lidt længere mod sydøst ligger det 185 Fod høje Skovbjerg, og mod Syd hen imod Vind Sogneskel ligger Lærkehøj, der er 221 Fod høj.

Dette Højdedrag hører til Glacialdannelsen og bestaar af Hedeland, der mod Sydvest er hærgnet af Sandflugt og danner en Række Indreklitter. Sydligst

i dette Parti ligger Stjernehøj, hvis Højde er 147 Fod, og tæt her omkring ligger Ulfborg Aktieplantage paa omtrent 400 Tdr. Land, samt Ulfborg Kommuneplantage paa omtrent 200 Tdr. Land. Desuden har flere enkelte Mænd indtaget store Stykker af den her liggende Hede til Naaletræplantning.

Lystlund By er i ældre Tider hærget meget stærkt af Sandflugt, som her lagde 10 Gaarde øde. Vest herfor strækker sig et Kær- og Mosedrag, som synes i gamle Dage at have været en Fortsættelse af Nissum Fjord. Syd for denne Lavning ligger en temmelig skarpsandet, højere Strækning. Her ligger den stærkt voksende Ulfborg Stationsby omkring den gamle Ulkær Kro. Ulkær nævnes 1266 og Navnet skrives da „Uglækjar“. Denne Gaard laa under Tvis Kloster, da Oluf Munk 1547 fik Skøde paa alt Klostergodset.

Vestergaard, Melgaard og Østergaard hører til Byen Sønderkær, der i alt har en halv Snes Gaarde.

Melgaard var kongeligt Ryttergoods 1692, da Generalmajor Schwanwede til Nørre Vosborg ønskede at faa Gaarden i Mageskifte fra Kronen.

Nord for Sønderkær ligger de to Holmgaarde ligesom paa en Ø i Kæret. Her laa forhen kun een Gaard, som efter Sagnet skal have været beboet af Adelsfolk. Ved Aaret 1532 skødede de tre Brødre Milter, Christen og Oluf Simonsen Gaarden til Kongen tillige med en Eng og noget Ejendom, som de havde købt 1519\*). Oluf Simonsen var Herredsfoged og vedblev at bo paa Gaarden; thi 1537 skriver Kongen, at han paa sin Rejse vilde overnatte paa Tim-

---

\*) Frederik I.s Reg., S. 350.

gaard eller hos Oluf Simonsen paa Holm. Det er maaske ved denne Lejlighed, at han blev tildømt en Gaard, han havde Pantebrev paa, og omtrent paa samme Tid fik han bevilget Kongetienden af Raasted og Idum Sogne saa længe han lever og bruges i Kongens og Rigens Tjeneste. 1538 klagede han til Kongen over, at nogle havde købt sig ind i Gaarden og sad ham til Trængsel. Han fik da af Kongens særdeles Naade Ret til at nyde samme Gaard udelt og at give de andre Ejere Skæppeskyld for deres Part efter Lensmands og uvillige Mænds Sigelse. Dog skulde han yde Landgilde og anden Rettighed til Kronen\*).

Under Grevens Fejde sluttede dette Herreds Bønder sig ogsaa til Opstanden, hvorfor de bagefter maatte bøde med Tabet af deres Ejendomsret til Gaardene, hvis de ikke kunde bevise at være uden Del i Oprøret. Dette kunde Oluf Simonsen, saa 1544 fik han kongeligt Brev paa, „at han maatte beholde alt det Bondegods, han havde i Værge den Gang Fejden begyndte, for slig Landgilde, Tynge og Tjeneste, som deraf gik i gammel Tid, thi han havde bevist for Kongen, at han under Fejden laa inde paa Skanderborg og holdt sig troligen og vel, da „han havde slaget sit Ben sønder“\*\*). Aaret efter var Chr. III. atter paa Rejse i Vestjylland, og efter at have overnattet i Ringkøbing, drog han til Oluf Simonsen paa Holm, hvor han opholdt sig en Nat. Man ser deraf at denne Herredsfoged har været en rig og højagtet Mand. Man ser ogsaa, at han blev sat i Skat sammen med Adelsmænd, hvilket ogsaa 1543 var Tilfældet

\*) Danske Cancellireg. 8. Marts 1538.

\*\*\*) Danske Magz., 4. R., 1. B., S. 52,

med Niels Olufsen til Holm, som sagtens var en Søn af Herredsfogden ligesom den Simon Olufsen, der siden i en Aarrække boede paa Holm. Om ham findes følgende Tingsvidne: „Christen Nielsen i Hvolby, Dommer til Ulfborg Herreds Ting, Niels Madsen i Damgaard, Laurids Smed i Ulfborg og Hans Pedersen gøre alle vitterligt, at Aar efter Guds Byrd 1579 Løverdag næst før Palmesøndag paa forn. Ting var skikket ærlig Svend Christen Skriver, Foged paa Vosborg, paa ærlig og velb. Mand Prebjørn Gyldenstjerne til Vosborg hans Vegne, bad og fik et fuldt og enigt Tingsvidne af 8 Dannemænd, som er Niels Braming til Kærgaard, Peder Bertelsen i Kyttrup, Simon i Staby, Thomas Christensen i Bundgaard og Chr. Christensen i Ugelkiar, hvilke forn. 8 Dannemænd alle endrægtelig vidnede paa deres gode Tro, Sjæl og rette Sanden, at de saa og hørte samme Dag og Tid paa forn. Ting, at Simon Olufsen i Holm fremgik inden alle 4 Stokke, skødede og afhændede med Muld og Kniv efter vor Lands Lov fra sig og hans Arvinger den tredie Part udi Neder Vium til Prebjørn Gyldenstjerne og hans Arvinger“\*).

Peder Gyldenstjerne til Tim fik 1579 overladt Kronens Rettighed til den jordegne Bondegaard Holm med Tilladelse til at købe Ejendomsretten, og derfor maatte han afstaa fra det Tilsagn, han af Kongen havde faaet paa 7 Gaarde liggende paa en Ø tæt ved Timgaard (Stadilø?). I Matrikulen af 1688 nævnes, at Holm havde 21 Tdr. 6 Skpr. Hartkorn og ejedes af Schwanewede paa Nørre Vosborg.

Nord for Holm er en Dal, der gennemløbes af

---

\*) Dokument paa Papir i N. Vosborg Arkiv.

Støvlbæk. Denne Sænkning har i ældgammel Tid været en Fjordarm, og Gaarden Vejlstrup ved dens Nordside har Navn af Vejlen, det gamle Navn paa et Vadested.

Nord derfor ud mod Fjorden ligger Gaarden Vester Tang, som i Erik Menveds Tid ejedes af Ridder Christen Pæsz. Denne Mand stiftede 1310 i Ribe Domkirke et Alter, hvorved hans og hans Hustru Christines Aartid skulde holdes, og 1319 skænkede han til Domkirkens Byggefond sin Gaard Tange, som var en stor Ejendom, der styredes af en Bryde. I Domkapitlets Brevbog „Ribe Oldemoder“ omtales Gaarden nærmere: Den havde fire Bygninger: et Stuehus, to Lader og et lille Loft. Paa Marken kunde aarlig saas  $\frac{1}{2}$  Læst Korn af hver Slags og somme Tider lidt mere ( $\frac{1}{2}$  Læst = 24 Tdr.) Af Hø avledes 15 Læs. Der holdtes 4 Stude, 5 Køer, 2 Unghøveder, 2 Kvier, 2 Heste og 8 Geder. Til Gaarden var købt Mark i Kyttrup til  $\frac{1}{8}$  Læst Korns Udsæd, og Eng til 10 Læs Hø var købt af Niels Thorkildsen Bugge og hans Broder Johannes, ligeledes var en Eng til 5 Læs Hø købt af Niels Gunildsen for 9 Mark Penge\*).

Domkapitlet afhændede Gaarden 1491, som følgende Brev udviser: „Jeg Prebjørn Podebusk, Ridder af Vosborg, gør alle vitterligt med dette mit aabne Brev, at jeg haver gjort et venligt Mageskifte med hæderlig Kapitel i Ribe med en Kapitels Gaard liggende i Hardsyssel i Ulfborg Herred i Ulfborg Sogn, som kaldes Vester Tange, som Jes Jyde nu iboer; thi sætter jeg og lover paa Tro og Sanden, at jeg vil fuldkomme det Kapitels Brev, som for-

---

\*) 9 Mark var  $4\frac{1}{2}$  Pund Sølv, og 1 Mark var 32 Kr.



nævnte Jes Jyde derpaa haver, saa fornævnte Jes Jyde skal ingen Tiltale have til forskrevne Kapitel paa dette Brevs Vegne med Rette i uogen Maade. Til Vidnesbyrd hænger jeg mit Indsegl neden for dette Brev, skrevet efter Guds Byrd 1491 den hellige Pave Gregors Dag<sup>\*)</sup>).

Øst for Vester Tange ligger Kyttrup By, hvis Navn sikkert er sammensat af det gamle Mandsnavn Køti og torp. Flere af Gaardene her havde Skovskyld ifølge de gamle Jordebøger, og dette tyder paa, at der her ligesom flere Steder i Sognet har været Skove i gamle Dage. Grydgaard skal have Navn af, at der paa denne Gaard i tidligere Tid har været drevet Pottemageri.

Sydvest for Ulfborg Kirke ligger Vester Rævsgaard og Korsgaard. Den sidste af disse Gaarde tilhørte 1492 Borgemeester Jes Blobjerg i Holstebro, da den blev skuret i Fæld eller erkendt for at være Selvejer-gods; senere laa denne Gaard under Kronen, som 1632 bortmageskiftede den til Jens Juel til Vosborg.

Gaarden Brøde har Navn af, at Præsten og Degnen i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede i Fællesskab opbrød et Stykke øde Jord, hvorpaa Gaarden siden blev bygget. I Matrikullen af 1688 hedder det ogsaa, at Christen Madsen Degn maatte svare Skat af nogle Agre, som kaldes Brødjord, der laa sønden for Præstegaarden. Forhen laa Præstegaarden i Dystrup By øst for Ebbensgaard, indtil den dygtige Præst Bjørn Drachart flyttede til det Sted, hvor den nu ligger, paa Skraaningen af den 100 Fod høje Præstegaardsbakke. Paa Ebbensgaard boede den dyg-

---

\*) Harsyssels Diplomatarium, Side 73.

tige, oplyste Bondemand Ole Kirk fra 1823 til sin Død 1876. Han var Medlem af Viborg Stænderforsamling og af den grundlovgivende Rigsdag, og han deltog med Dygtighed i Forhandlingerne, ligesom han ogsaa i sin Hjemegn var med til at fremme det gode, der i hans Tid kom frem.

Prebjørn Gyldenstjerne til Vosborg fik 1579 ved Magelæg med Kronen følgende Gaarde i Ulfborg Sogn: Over Vium, der aarlig skattede 1 Td. 3 Harboskæpper Rug, 5 Harbopund og 8 Harbomark Smør, 1 Skovsvin, 1 Mark Vognpenge, 8 Mark Ledingspenge og 6 Hestes Gæsteri; Gaarden Vode, hvis aarlige Skyld var 3 Harbopund Smør og 1 Skovsvin. Tillige fik han Kronens Rettighed til den jordegne Bondegaard Neder Vium, der paaboedes af Gravers Stisen, Niels Skræder og Melchior Stisen og skyldte aarlig 1 Td. 1 Harboskæppe Rug, 1 Harbopund og 6 Harbobismemark Smør, 1 Skovsvin, 8 Mark Vognpenge, 5 Mark 2 Skilling Ledingspenge og 6 Hestes Gæsteri. Herremanden fik ved samme Lejlighed Tilladelse til at købe Ejendomsretten til sidstnævnte Gaard, og derfor varede det næppe længe, inden han ved List eller Magt havde faaet Bønderne til at afstaa deres Selvejerrettigheder; i hvert Fald var Gaarden Fæstegods 1651.

Vester Vium skænkedes 1569 af Kronen til St. Hans Kloster i Horsens. Navnet Vium betyder et Hjem for Helligdommen, og her maa altsaa i Hedenold have været et Gudehov og Offersted.

Øster Rævsgaard ligger ude paa Hedens Grænse. Denne og flere Gaarde her i Sognet plagedes i ældre Tider saa haardt af Ulve, at Afgifterne desaaarsag bleve nedsatte.

Om Bavnbæk og et andet nu ukendt Boel findes

følgende Tingsvidne: „Simon Olufsen til Holm, Dommer til Ulfborgherreds Ting, Jens Christensen i Bundgaard og Hans Persen gøre alle vitterligt, at Aar efter Guds Byrd 1591 Løvedag næst før Palmesøndag paa forn. Ting var skikket ærlig Svend Christen Skriver, Foged paa Vosborg, paa hans Husbonds ærlig og velb. Mand Prebjørn Gyldenstjerne til Vosborg hans Vegne, bad og fik et fuldt standende Tingsvidne af otte Dannemænd, som er Jens Christensen i Bundgaard, Jep Matzen i Staby, Offue Mogensen, Anders Karlsen, Christen Jensen i Madum, Per Bertelsen i Kyttrup, Tames Jørgensen i Svendsholm og Christen Matzen i Bundgaard; disse forn. otte Dannemænd alle samdrægtig vidnede paa deres gode Tro, Sjæl og rette Sanden, at de saa og hørte samme Dag og Tid paa forn. Ting, at Christen Munck i Øgelstrup stod i Dag for Tingdom og gjorde forn. Christen Skriver paa hans Husbonde Prebjørn Gyldenstjernes Vegne et fuldt trygt og uigenkaldelig Skøde med Muld og Kniv efter vor Lands Lov paa tvende Bole liggende udi Ulfborg Sogn, den ene kaldes Bavnæk, som Christen Villandtsen paaboer og den anden Stoeltøft, som Christen Jepsen paaboer, med Huse og Jord, Gaard og Gaardsted, Ager og Eng, Hede og Mose, Fiskevand og Fægang, Tørvegrøft og Lyngslet, øde og bygget inden Mark og uden Mark, aldeles intet undtagen, med alt, som nu til forn. tvende Bole tilligger og af Arilds Tid tilligget haver, som forn. Christen Munck afhænder fra sig og sine Arvinger og til forn. Prebjørn Gyldenstjerne og hans Arvinger til evindelig Ejendom; thi bepligter forn. Christen Munck for sig og sine Arvinger at fri og frelse, hjemle og fuldkommelig at tilstande forn. Pr. G. og

hans Arvinger forn. Bavnbak og Stoeltoft med alle deres rette Tilliggelse og Ejendom intet undtagen med alt, som der nu tilliger og af Arilds Tid tilligget haver, for hver Mands Paatale, som derpaa kan tale med Rette. Item hvis saa sker, det Gud forbyde, om noget af forn. tvende Boels rette Tilliggelse af Ejendom, som der nu tilligger, var forn. Pr. G. eller hans Arvinger afvunden i nogen Dom eller Rettergang, enten med Lands Lov eller Kirkelov eller i nogen anden Maade med nogen nye Paafund, da bepligter forn. Chr. Munck og hans Arvinge at vederlægge og igen at give forn. Pr. G. eller hans Arvinger med saa godt Gods og Ejendom og saa vel belejligt udi alle Maader inden 6 samfulde Ugers Dag, der næst efter kommendes vorder, og holde Pr. G. og hans Arvinger dette alt skadesløst udi alle Maader.

Det kundgør Chr. Munck at have annammet og opbaaret Pendinge og fuldt Værd af forn. Pr. G. for forskrevne Ejendomme til al hans Nøje og Minde, og blev forn. tvende Bøel og deres Ejendom lovlige lavbuden til Ulfborg Herredsting, førend Skødet blev givet. Til Vidnesbyrd hænge vi vor Signet neden under dette vort aabne Brev med forn. Chr. Munck hans Signet hængende ogsaa her neden under og underskriver med sin egen Haand. Datum ut supra. Christen Munck.“

Oluf Munk paa Tvis Kloster ejede 4 Gaarde i Lillelund indtil 1550, da han solgte dem til Knud Gyldenstjerne paa Vosborg sammen med Nørre Tang samt Skærungaard og Mølle. Lillelundgaardene havde den Gang Skovskyld, og Navnet tyder ogsaa paa tidligere Skovvækst.

Nørre Tang blev siden ved at være Fæstegods

under Nørre Vosborg, og 1683 boede Herredsskriver Jens Bertelsen paa denne Gaard, hvor han holdt 1 Ridekleppert at bruge til Tingene og andet Steds, hvor behøves, 4 andre Heste, 4 Stude, 6 Køer, 10 Svin, 16 Faar, 4 Lam og 2 Beder, og ifølge Matr. 1688 svarede han i Fæsteafgift 4½ Ørte Rug, 4½ Ørte Byg, 1 Pd. Smør, 1 Svin, 1 Fødenød, 2 Rdl. Gæsteripenge samt en Skovvogn. Den følgende Herredsskriver Klaus Jensen Tang boede ogsaa paa denne Gaard indtil sin Død 1731, og derefter blev den bortfæstet til Laurids Christensen, fra hvem den dygtige og velkendte Familie Tang nedstammer.

Skærumgaard med tilliggende Mølle og Laksgaard var en værdifuld Ejendom, hvorpaa Tviskloster før Reformationstiden havde en Slags Lensmand. 1477 nævnes Jes Klausen i Skærum; han havde et Vognehjul i Vaabenet og var vistnok adelig. Siden nævnes Christen Munk til Skærum 1546\*), og Sønnen Peder Munk havde allerede 1542 faaet Livsbrev paa Skærumgaard og Gods, som han besad endnu 1559, da Knud Gyldenstjerne fik kgl. Stadfæstelse paa Købet af dette og mere Gods\*\*). Skærumgaards aarlige Skyld var 12 Tdr. Rug, 12 Tdr. Byg og ½ Td. Smør.

Lidt syd for Skærum Mølle ligger en gammel Kæmpenhøj fra den senere Stenalder. Vest for den nye Landevej ned mod Storaacn ligger et Højdedrag, der skraaner stejlt ned mod Aaen. Fra denne Skraaning flyder en Kilde ned i Aadalen, og denne Kilde blev i den katolske Tid anset for at være hellig og have lægende Kraft. Kilden, hvortil man valfartede

\*) Danske Magz., 3. R., 4. B. 340 — 4. R., 1. B. 195.

\*\*\*) Topografiske Samlinger i Rigsarkivet: Irup.

i hine Tider, er sikkert Aarsag til, at Skærum Kapel, der laa lige oven for Kildens Udspring, blev bygget, for at Kildegæsterne her kunde forrette deres Gudsdyrkelse, og bringe deres Tak og Takofre, hvis de bleve helbredede. Dette Kapel tilhørte Tvis Kloster, som ved Reformationen blev inddraget under Kronen. Folketroen vendte sig nu fra de hellige Kilder, og mange spottede aabenbart over den gamle Overtro. Derfor kunde det snart ventes, at Kapellet vilde forsvinde, og ifølge Uddrag af et kongeligt aabent Brev fra 1547, ses det, at „hans kgl. Majestæt haffuer naadeligen undt og givet den capel, der stander ved Skyrne, til Hospitalet udi Ribe, at Forstanderen dertil maa den nedbryde og sælge Sten og Tømmer at forvende til de fattige, syge Menneskers Gavn Nytte og Bedste“\*).

Den Gang blev Kapellet dog ikke nedbrudt, og det er sandsynligt, at dette Gavebrev er forglemt, da Kongen samme Aar solgte Tvis Kloster med tilliggende Gods til Oluf Munk; thi 1550, da denne solgte Skærumgaard og Mølle til Vosborgs Ejer Knud Gyldenstjerne, solgte han ogsaa sin Rettighed til Skærum Kapel efter de Breves Lydelse, han derpaa havde. Sidstnævnte Mand, der forhen havde været Biskop paa Fyen og vel endnu i Hjærtet holdt ved den gamle Lære, afkøbte nu Hospitalet i Ribe dets Rettigheder til Kapellet, som han lod staa, skønt det var dømt til at nedbrydes. Folk blev naturligvis ogsaa ved at valfarte dertil; thi Troen paa Kildens Hellighed lod sig ikke udrydde paa en Gang. Det er ogsaa rimeligt, at Knud Gyldenstjerne har haft ikke saa ringe

\*) Danske Magz., 4. R., 1. B. 318.

Fordel af disse Valfarter; men de bleve meget unaadigt optagne hos Kongen, der 19. Oktober fra Kolding lod udgaa følgende Befaling til Herremanden:

„Vider, at vi er kommen udi Forfaring, hvorledes at I nogen Tid siden forleden skulle have købt Skierum Kapel af Forstanderne for vort almindeligt Hospital udi vor Købstad Ribe for en ringe Penning, og Hospitalet derudi ikke er sket Skel. Sammeledes forfare vi, at I for en føje Fordels Skyld tilsteder, at der bruges Afguderer og anden Uskikkelighed i samme Kapel. Thi bede vi eder og ville, at I med det første tiltænker, at stille forn. Forstandere tilfreds, saa at de paa Hospitalets Vegne fanger Fyldest for samme Kapel, hvad det kan være værd, og naar I dennem det betalet haver, at I straks lader det Kapel afbryde og bortføre, saa at deraf intet bliver standendes igen, paa det den Uskikkelighed, som der bruges, kunde blive nederlagt“.

Skærum Kapel nævnes endnu 1559 i en Vidisse over en Del Ejendomme, Knud Gyldenstjerne havde købt; men derfor kan Kapellet godt paa dette Tidspunkt være nedbrudt. Det har alle Tider for Folkebevidstheden staaet som en meget syndig Handling at nedbryde en Kirke, og Sagnet fortæller ogsaa, at ingen havde Kraft til at nedstøde den første Sten af det herværende Kapel, fordi det var en hellig Bygning. Vosborgs Ladefoged prøvede tilsidst sine Kræfter; men ingen Sten vilde springe, før han i sin Vrede raabte: „Saa da i Satans Navn“, da sprang den første Sten, hvorpaa de andre lettere løsnedes, og Kapellet snart blev nedbrudt. Ladefogden fortrød bagefter sin Gerning, og i Anger og Fortvivlelse gik han hen og hængte sig; men end ikke efter sin

Død kunde han komme til Ro; det spøgede ved hans Grav ved Nattetide, indtil man pløjede og saaede over Graven, saa kunde han ikke gaa igen\*).

Kapellet blev altsaa nedrevet; men Pladsen blev ikke godt jævnet, og enkelte af Grundstenene bleve siddende, saa man kan skønne, at Bygningens Grundplan har været omtrent 15 Alen bred og dobbelt saa lang. Skønt Kapelpladsen laa midt i den dyrkede Mark, blev den dog fredet gennem Tiderne, og ifølge en Indskrift paa en Sten der paa Pladsen, skal denne bestandig fredes efter Evald Tangs Vilje. Dette kan saa meget lettere lade sig gøre nu, da Henrik Valcur i Aarene 1878—79 har anlagt en Plantning af Naaletræer omkring Kapellets Tomt.

### Nørre Vosborg

ligger nær ved Storaasens Udløb i Nissum Fjord og er en af Danmarks ældste og mærkeligste Herrsæder. Den har faaet Navn efter sin Beliggenhed ved en Os, som var det gamle Navn paa en Aamunding. Gaarden nævnes allerede 1299, da Erik Menved lovede at afstaa en Ottendedel af „Fosborg“ til Ærkebiskop Jens Grand. Kort Tid efter maa Gaarden have tilhørt Bugge Nielsen til Hegnet, der hørte til Grev Gerts jydsk Tilhængere, og nævnes som Vidne paa holstensk Side i Forliget af 10. Januar 1332 mellem Kong Christoffer og Grev Gert.

Gamle Slægtbøger fortælle, at Bugge Niensens Søn, Niels Bugge, opbyggede Vosborg, som sin rette fædrene Borg, længe før han grundlagde Hald. Borg-

\*) Slgr. til jydsk Hist. og Top., I. R., 4. B.



gaarden laa, ifølge et Tingsvidne fra Reformationstiden, nord for Aaen i Hjerm Herred, mens Lade-  
gaarden laa syd for Aaen i Ulfborg Herred. Sagnet  
fortæller, at en engelsk Bygmester arbejdede paa  
Borgens Opførelse i tre Aar. Voldstedet, hvor denne  
Borg opførtes, ses endnu, og saa vidt man kan skønne,  
har her ligget fire Fløje og et Taarn, der ifølge Sag-  
net skal have været saa højt, at dets Mage aldrig før  
var set paa denne Egn. Det fortælles, at da Byg-  
mesteren skulde rejse, krævede han saa stor Løn for  
sit Arbejde, at det vakte Ridderens Harm. Hr. Niels  
Bugge udredede vel Summen, men bød en af sine  
Svende at ride efter Bygmesteren, og naar han var  
kommen tæt bag ved denne, skulde han raabe:  
„Mester, Mester! Taarnet hælder!“ Hvis Manden da  
vendte sig om og saa paa Taarnet, skulde Svenden  
dræbe ham og føre hans Peuge hjem med sig; det  
vilde nemlig være et Vidnesbyrd om, at han ikke  
havde skilt sig godt fra Arbejdet. Bygmesteren saa  
sig dog ikke tilbage, men sagde: „Nej, Taarnet hæl-  
der ikke, thi godt er det bygget; men der skal  
komme en fra Vesten i en blaa Kappe, og han skal  
faa baade Taarn og Borg til at falde.“ Sagnet for-  
tæller ogsaa, at den Urtegaardsmand, der anlagde  
Haven, for at komme i Ridderens Tjeneste lovede at  
saa to Slags Sæd, som aldrig skulde gaa ud. Disse  
to vare Hvidløg og Kommen, hvoraf der endnu findes  
mange omkring den gamle Borgruin ude i en Eng,  
som kaldes Hestehaven. 1345 kom Niels Bugge i  
fuld Besiddelse af Hald, som han forvandlede til en  
meget stærk Fæstning. Desuden ejede han Herre-  
gaardene Estrup, Spøttrup, Aastrup, Rolstrup paa  
Mors, Lundholm ved Skagen og Støvringgaard samt

meget Strøgods, saa man har beregnet hans aarlige Indtægt til 14,000 Tdr. Byg. Med saadanne fyrstelige Indtægter er det ikke underligt, at man kaldte ham „Kong Bugge“. Ridderens senere Levned vedkommer nærmest hans Borg Hald, hvor han sad som Fører for den jyske Adel, og hvorfra han endog turde byde Kongen Trods. Ved Slutningen af Aaret 1358 drog Niels Bugge og to andre mægtige Adelsmænd under givet Lejde til Slagelse, for at slutte Forlig med Kongen, som dog stillede saa haarde Vilkaar, at de forbitrede forlode Mødet to Dage før Jul. Paa Hjemvejen bleve de myrdede i Middelfart, og Folk mente, at Kongen ikke var uskyldig i Drabet, skønt han siden ved Mededsmænd fralagde sig al Deltagelse deri. I Folkevisen staar:

„Herre Christ give de Medelfarer Skam,  
De vog Hr. Bugge, den velbyrdige Mand“.

Niels Bugge var to Gange gift. Hans første Hustru menes at have været en Datter af Palle Jonsen Juel til Støvringgaard. I dette Ægteskab havde han to Sønner, der begge døde ugifte, og to Døtre Kirsten og Ellen, der ægtede Hr. Niels og Hr. Christen Vendelbo. Med sin anden Hustru Ingeborg, en Datter af Drost Peder Vendelbo, havde Niels Bugge en Søn Knud, hvis Efterkommere i forrige Aarhundrede levede som Bønder i Rindsherred og Vendsyssel, og en Datter Lisbeth, gift med Hr. Gotskalk Skarpenberg, der senere boede paa Hald. Niels Bugges Enke overlevede i flere Aar sin Mand og 1388 holdt hun Samfrændeskifte\*). Vosborg gik i Arv til Datteren Kirsten og hendes Husbond Niels

\*) Jyske Slgr., I, R., 9, B., S. 10.

Vendelbo, og efter dem tilhørte Gaarden den anden Datter Ellen, gift med Christen Vendelbo, der ogsaa fik Støvringgaard og Lundholm. Christen Vendelbo døde 1399 og efterlod sig tre Børn, hvoraf Datteren Ingeborg, der var gift med Prebjørn Podebusk, arvede Vosborg. Gaarden Lundholm solgte Christen Vendelboes Enke 1401 til Dronning Margrethe\*), og samme Aar overgav hun og hendes Svigersønner Hans Podebusk, Prebjørn Podebusk, Axel Jakobsen Thott til Kronen Gaarden Karthorp, det nuværende Tidemandsholm, som de tillige med Aalborg havde i Pant af Kong Valdemar\*\*).

I det mindste fra 1407 var Prebjørn Podebusk Ejer af Vosborg, hvilket ses af et Brev fra en tysk Skipper Hermann Stuchow, som var strandet ud for Oseborg Slot. Skipperen klagede over, at han dels maatte overlade Herren til Vosborg noget Klæde til Bjergeløn, dels havde maattet sælge ham noget mere Klæde, som han skulde have bragt til Dronning Margrethe som Afdrag paa, hvad Borgemesteren i Danzig skyldte hende. Prebjørn Podebusk var 1417 Medlem af Rigens Raad. Han døde efter Aaret 1421, og hans Enke giftede sig med Evert Moltke til Bavelse, medens Sønnen Klaus Podebusk, der var gift med Jytte Moltke, arvede Vosborg. Denne Ejer nævnes i et Tingsvidne 1444, da han stod som Tinghører paa Sysseletinget ved Holstebro, og ligeledes i følgende Sognevidne:

„Alle Mænd, dette Brev ser eller høre læse, hilse vi Vylum Christernsen, Sognepræst i Ulfborg Sogn,

\*) Slgr. til Jydsk Hist. og Top., 1. R., 5. B., 314.

\*\*\*) Molbech og N. M. Petersen: Danske Diplomer.

Nis Holm og Jes Vinter evindeligt med Gud. Gøre vi alle gode Mænd det vitterligt med dette vort aabne Brev, qvod sub anno domini medl nono proprio die divisionis apostolorum var skikket for os og mange flere gode Mænd, som da nærværende hos vare paa Ulfborg Kirkegaard, Christen Poulsen eskede og fik et Sognevidne paa velbyrdige Mands Vegne Claus Podebusk af Oosborgh 12 Danne-Mænd, som vare Jes Brun, Jes Tusendhiert, Jes Poulsen, Per Ebbesen af Lystbek, Jes Skræder, Sven Nielsen, Knud Nielsen, Jes Nielsen, Mattis af Holm, Las Ebbesen, Svend Persen og Nis Persen, disse forskrevne 12 Danne-mænd vidnede paa deres gode Tro og rette Sanden, at dem fuldt vitterligt var, at Fru Ingeborg af Oosborgh og Clavs Podebusk vorde venlig og vel forligte ved Ulfborg Kirke med Stenfeld om al den Gæld, Bygning eller Regnskab, hvilke dem imellem var, og Stenfeld fik fem Gaardseje til Vederlag af forn. Fru Ingeborg og Clavs Podebusk. Item vidnede de forn. Mænd, at de kunde aldrig høre eller spørge, at Fru Ingeborg og Clavs Podebusk vorde Stenfeld eller hans Børn ydermere pligtig enten til Gæld eller til Laan, end da betalt vorde. In cujus rei testimonium sigella nostra presentibus sunt appensa. Datum anno die et loco ut supra<sup>\*)</sup>.

Claus Podebusk skødede 1461 Bradbek i Bordhjern Sogn til Niels Eriksen af Timgaard<sup>\*\*)</sup>.

Sønnen Predbjørn Podebusk ejede derefter Vosborg i mange Aar. Han var Ridder 1484, da han skødede en Gaard i Møborg til Malte Juell til Holm-

\*) O. Nielsen: Gl. jydsk Tingsvidner Nr. 22.

\*\*) Harsyssels Dipl. 50.

gaard, og skriver sig 1488 til Kjørup, en Herregaard paa Fyen, som han ogsaa havde i Arv efter Faderen; men desuden samlede han sig ved sine Giftermaal og ved Køb meget mere Gods, saa han blev en af Landets rigeste Godsejere.

Med sin første Hustru Vibeke Rosenkrans, en Datter af Erik Ottesen Rosenkrans til Bjørnsholm havde han mindst 3 Børn:

Ingeborg, gift med Tønne Parsbjerg til Harrestedgaard.

Klaus, gift med Anne Olufsdatter Stigsen (Krogenos) fra Bollerup.

Anna, gift før 1512 med Holger Gregersen Ulf-tand til Skabersø.

Hans anden Hustru Anne Mouridsdatter Gyldenstjerne var 1507 Enke efter Oluf Stigsen Krogenos til Bollerup, og hun blev altsaa baade Stedmoder og Svigermoder til hans ovennævnte Søn Klaus. Med hende fik han Gaardene Aagaard og Bregentved. Prebjørn Podebusk var rastløs med at samle Jordegods, og laa derfor stadigt i Ejendomstrætter. Tæt ved Vosborg laa nogle gode Enge, Munkehaverne, som under Skærumgaard tilhørte Tvis Kloster. Disse Enge kunde Herremanden godt lide at faa Fingre i, vistnok særlig fordi Klosteret der havde sin Laksegaard, og efter en længere Trætte fik han ogsaa 1506 ved et Forlig i Fabjerg Kirke disse Enge og Klosters Rettighed til Laksegaarden, mod at give Klosteret noget Gods i Ikast og Aulum Sogne, som han havde gjort Fordring paa, men som ogsaa Klosterets Abbed havde gjort Lavhævd paa. Dette Forlig blev senere stadfæstet i Ribe Domkirke 1516, hvor Klosterets Abbed, Niels Andersen, ogsaa ifølge Forliget lovede,

at der hvert Aar til evig Tid skulde i Klosteret holdes en Messe for Hr. Predbjørns og Fru Vibekes Børns og Forældres Sjæle\*).

Som Efterkommer af Hr. Niels Bugge gjorde Hr. Predbjørn Fordring paa Hald Slot, som paa den Tid laa under Viborg Bispestol. Biskoppen ønskede Sagen afgjort i Mindelighed, og Hr. Predbjørn gav 1502 Afkald paa sine formentlige Rettigheder til Hald. Predbjørn Podebusk efterlader sig ikke noget godt Minde gennem disse Ejendomstrætter, men ogsaa i andre Retninger viste han sig som en stædig og trodsig Mand. Han var saaledes en af Christian den II.s ivrigste Modstandere, endskønt han under denne Konges hele Regeringstid sad som Lensmand paa Riberhus, et Len han allerede havde faaet 1499 og beholdt til 1536. Da Reformationen ogsaa i Predbjørn Podebusk havde en ivrig Modstander, mistede han af den Grund Riberhus Len, men fik Tranekær Len, hvor han var mere af Vejen og mindre skadelig for Gennemførelsen af den nye Lære. I denne Ejers Tid opfyldtes Bygmesterens Spaadom om Vosborgs Ødelæggelse, der vistnok fandt Sted 1532, da Vandfloden var ualmindelig høj. Borgegaarden flyttedes da op til det Sted, hvor Nørre Vosborg nu ligger, og omgaves af Grave, 32—64 Alen brede, og en dobbelt 10 Alen høj Vold. Paa den ene Side er Graven dobbelt, og udenfor en Vold paa indtil 5 Alens Højde.

Der kunde nok være Trang til et sligt Værn i hin Tid, da Borgerkrigen enten havde taget sin Begyndelse eller var nær ved at udbryde.

I St. Hans Kloster i Odense lod Hr. Predbjørn i

---

\*) Harsyssels Diplomatarium, S. 98 og 104.

sine sidste Loveaar opsætte et prægtigt Gravminde for sig og sine to Hustruer. Paa Gravstenen ses endnu Ridderens og hans Hustruers Billeder. Dog blev han, uvis af hvilken Grund, efter sin Død den 8. December 1541 jordet i Aarhus Domkirke, hvor en Sten dækker over hans, Datteren Jyttes og Svigersønnen Knud Henriksen Gyldenstjernes jordiske Levninger.

I sit sidste Ægteskab havde Predbjørn Pødebusk en Datter Jytte, der ved Aaret 1529 ægtede Niels Brok til Gl. Estrup. Han faldt ved Aalborg 1534 i Slaget mod Bønderne, der førtes af Skipper Clement. Senere ægtede Fru Jytte sin Fætter Knud Henriksen Gyldenstjerne, der ved Reformationen var bleven afsat fra Fyens Bispestol.

Vosborg gik i Arv til denne Knud Gyldenstjerne og førnævnte Holger Ulftand. Hr. Holger døde 1550, hvorpaa Sønnen Gregers Ulftand arvede hans Del af Vosborg. De to Frænder endes i Aaret 1551 om at dele Gaard og Gods mellem sig, medens Engene, Fædriften og Laksefiskeriet skulde være fælles Ejendom. Ude i Engene, hvor den gamle Borg havde staaet, byggede Gregers Ulftand sig nu en Hovedgaard, der fik Navnet Sønder Vosborg, hvorimod den gamle Hovedgaard, som Knud Gyldenstjerne beholdt, fik Navnet Nørre Vosborg.

Disse to Ejere havde ogsaa Trætte om noget Jord tæt ved Vosborg, hvilket Oluf Munk, Lensmanden paa Tvis Kloster, mente hørte til Skærumgaard. Derfor udstedtes 1546 et Kongebrev til Peder Ebbesen, Niels Juel til Astrup, Peder Iversen i Staby, Niels Glambæk i Svendsholm, Christoffer Maltesen til Brunbjerg, Jakob Vognsen til Stenumgaard og Jens Spend

til Rammegaard, at de sammen med Herredsfogden Oluf Simonsen og Herredsfogden i Skodborg Herred skulde jævne den opstaaede Trætte og granske, hvor samme Jord hørte til med Rette\*). 1550 købte Knud Gyldenstjerne alt Klosterets Gods i Ulfborg Sogn, og dermed kom disse Ejendomstrætter ud af Verden.

Knud Henriksen Gyldenstjerne var Søn af Henrik Gyldenstjerne til Ivernæs og Fru Karine Bilde og havde ført et meget bevæget Liv, inden han kom til at bo paa Vosborg. I sin Ungdom blev han uddannet til den gejstlige Stand, tog Magistergraden og blev derefter Sekretær i Christian II.s Kancelli. Senere blev han Domprovst i Viborg, og da Opstanden brød ud mod Kongen, stod han som Mægler mellem ham og Stormændene. Først da Kongens Sager stode meget slet, opsigede han ham sin Tjeneste, hvorpaa han var med til at undertegne Frederik I.s Haandfæstning 26. Marts 1523 og blev optagen i Rigsraadet. 1529 blev han Biskop i Odense, i hvilken Stilling han stod som Mægler mellem den gamle og den nye Tid, saa han i mange Henseender optraadte mere som Ven af den lutherske Lære end som Forsvarer af den gamle, hvorfor ogsaa Katolikerne brugte slemme Skældsord mod ham, medens Protestanterne roste „den ærlige og fromme Biskop“, der kunde tjene de andre til Forbillede. 1532 blev Knud Gyldenstjerne sendt til Norge som Formand for den Kommission, der ved Hjælp af en dansk-lybsk Flaade skulde undersøgte det af Christian II. belejrede Akerhus, og ved Underhandlinger eller Vaabenmagt bringe Norge til Lydighed. Efter lange Underhandlinger gik Chr. II.

---

\*) Dansk Magazin, 4. R., 1 B. 167.



ind paa under „fri, ærlig, sikker, trofast, ubrødelig og kristelig Lejde“ at drage ned til sin Farbroder Fr. I.; men nu skete det, at inden Seglene bleve hængte for Lejdebrevet, kom der Bud fra Danmark med en kgl. Skrivelse, der maatte kuldkaste Lejdet. Knud Gyldenstjerne fandt sig ikke foranlediget til at opgive den vundne Stilling, men undertegnede Lejdebrevet uden at give Chr. II. Oplysning om det modtagne Budskab. Kong Frederiks Segl blev dog ikke sat under Lejdebrevet, ligesom to Medlemmer af Kommissionen, Peder Skram og Vilken Steding, nægtede at sætte Segl derunder. Det er ikke sandsynlig, at Knud Gyldenstjerne virkelig havde i Sinde at narre den ulykkelige Konge i en Fælde, men da han efter sin Hjemkomst til København blev dadlet fra alle Sider for sin Færd, stod han ikke med tilstrækkelig Kraft fast paa, at Lejdet skulde holdes. Frederik I. og Adelen vilde have Christian II. fængslet, og Knud Gyldenstjerne maatte siden tilsyneladende paatage sig Skylden. Under Grevens Fejde mistede han sit Bispeembede, som han dog efter Fejden tiltraadte og styrede indtil han samtidig med de andre Biskopper 1536 blev greben, ligesom han i fuld Bispeskrud traadte ud af St. Albani Kirke. Efter et Aars Fængsel blev han frigiven mod at forpligte sig til at være Regeringen og den nye Lære tro.

Ved sit Giftermaal og ved Arv blev han en meget rig Mand. Han var Lensmand paa Ørum Slot og siden paa Vestervig Kloster, og her døde han den 8. December 1568 omtrent 80 Aar gammel. Hans Enke Fru Jytte døde 1573.

Sønnen Predbjørn Gyldenstjerne, der var født 26. Oktober 1548 paa Gl. Estrup, arvede N. Vosborg.

Allerede 1563 fik han sammen med sine to Søstre Hønherrød som Pantelen, og 1573 fik han derfor Vestervig Kloster. Senere fik han Bøvling Len, som han vistnok ønskede paa Grund af dets nære Beliggenhed ved N. Vosborg, og dette Len beholdt han til sin Død. 1596 blev han Medlem af Rigens Raad, og under Kongens Englandsrejse 1606, var han en af de Rigsraader, der førte Regeringen her hjemme. Han var trofast og dygtig i sin Konges Tjeneste, og i Ligtalen over ham omtales han som en hæderlig og gudfrygtig Mand i al sin Færd, hvorfor han blev skattet af sin Konge og elsket af sine Bønder og sit Tyende. Han døde paa Vosborg 23. Juli 1616 og blev bisat i Ulfborg Kirke, hvor et prægtigt Gravmonument endnu minder om ham og hans tvende Hustruer. 28. August 1580 ægtede han Birgitte Rosensparre, der allerede 2. April 1583 berøvedes ham ved Døden. Sin anden Hustru Mette Hardenberg, en Datter af Erik H. til Matstrup, ægtede han 1589. Hun blev i Aaret 1597 angreben af en alvorlig Sindssygdom, under hvilken hun og hendes Omgivelser troede hende besat af en ond Aand, som „slog og drog hende, saa hendes Krop sad udi et blodigt Kød“. En Nat kom det hende for, at hun skulde staa op og gaa til Vallø, hvor hun skulde blive frelst. Paa Vejen fulgte den onde Aand hende paa den ene Side, men en Engel gik paa den anden Side. I et Taarnkammer paa Vallø disputerede hun med den onde Aand, som hun taledede mod af Skriften, og der hjalp Gud hende, saa hun to Dage efter drog derfra og blev smuk, sund og tilpas. „Men den Kæp, hun havde i sin Haand, da hun gik til Vallø, lagde hun

i Kammeret og lod den der liggendes blive<sup>\*)</sup>). Efter sin Mands Død forlod Mette Hardenberg Nørre Vosborg og drog til sin fædrene Gaard Skovsbo, hvor hun i 13 Aar overlevede sin Mand.

Sønnen Knud Gyldenstjerne fik N. Vosborg og Skovsbo. Han var født 27. Juni 1591 og ægtede Herman Juels Datter Christence fra Aabjerg, som da indgik sit tredje Ægteskab, idet hun først havde været gift med Kjeld Juel til Stubergaard, 1604—1606, og siden med den lærde Kjeld Krabbe til Brusgaard, 1611—12. I sine to første Ægteskaber havde hun ingen levende Børn; men i hendes sidste Ægteskab fødtes 2 Sønner og 4 Døtre. Knud Gyldenstjerne kom snart i saa stor Gæld, at han nødtes til at sælge begge sine fædrene Gaarde. Vosborg med tilliggende Mølle og Gods skødede han 18. Juli 1626 til sin Svoger Jens Juel, der den Gang var Statholder i Norge<sup>\*\*</sup>), og da han døde tidlig, var det en Lykke for Fru Christence, at hun efter sin første Mand havde Stubergaard paa Livstid.

Jens Juel til Kjeldgaard, Søn af Herman Juel paa Aabjerg, var født 8. Novbr. 1580 og ægtede 1610 Ide Lange, Hans Langes Datter af Brejninggaard<sup>\*\*\*</sup>). Han var fra 1616 Medlem af Rigens Raad, og fra 1631 til sin Død, der indtraf 26. Marts 1634, var han Lensmand paa Bøvling. 1637 vilde Ide Lange holde Skifte mellem Børnene, hvorfor der udgik kongelig Befaling til Hans Krabbe og Mogens Juel, at de skulde værdsætte Hovedgaardene Kjeldgaard, Vosborg,

---

\*) Nye danske Magz., II. B. 318.

\*\*\*) Viborg Landstings Skøde- og Panteprotokoller 1626, S. 77.

\*\*\*) Se min Hing Herreds Historie, Side 95 ff.

Aabjerg og Brusgaard. Samtidig fik Niels Krag, Knud Gyldenstjerne og Erik Juell Paalæg om at „lodde og skifte Godset mellem Børnene, saa alting tilbørligen og forsvarligen tilgaar“\*). Ide Lange henlevede sine sidste Aar paa Vosborg. Hendes Død indtraf den 13. Juni 1649 som Følge af et ulykkeligt Fald paa en Stentrappe, der førte op til Karnappet i Fruerstuen. I Faldet stødte hun sit højre Ben, saa det blev blaat og Huden afreven; da tilmed en Rørelse kort efter slog sig til, blev der sendt Bud til Familien, for at den kunde sige hende det sidste Farvel. I Ligtalen over hende siges der: „Denne salig Frue kan ingen med Rette andet paasige, end at hun jo haver skikket sig mod alle ærligen og oprigtigen i Ord og Gerninger. Hun var ynksom over fattige Folk, mild og god i sin Omgængelse baade mod sine Folk og Tjenere, saa og med hver Mand. Hun var redelig i Ord og Løfte, sagde og sin Mening bestandeligen ud uden Persons Anseelse\*\*).

Jens Juell og Fru Ide Lange havde haft 11 Børn, af hvilke 6 døde før Moderen. En af deres Døtre, Maren, var gift med Lensmanden paa Bergenshus Ove Bjelke til Østeraat i Norge; deres Datter Ide Sofie Bjelke boede paa Vosborg 1651, da Bedstemoderens Ligprædiken udkom i Trykken, og hun skulde vel have haft Gaarden, hvortil ogsaa hendes Mand Knud Gedde 1667 skrev sig. Knud Gedde styrede Nørre Vosborg 1670 og vistnok de følgende Aar, til Svigerfaderen Ove Bjelke døde 1674. Da blev Joakim Frederik Vind til Gundestrup Ejer af Nørre Vosborg.

---

\*) Jydske Tegnelser 16. Maj 1637.

\*\*\*) Ide Langes Ligprædiken af Frans Rosenberg, trykt 1651.

Denne Mand, der var gift med Maren Bjelke, en Søster til ovennævnte Ide Sofie Bjelke, boede ikke paa N. Vosborg, som var bortforpagtet til Peder Andersen. Samme Forpagter laa stadig i Strid med Sdr. Vosborgs Ejer, Schwanewede. Peder Andersen vilde have Laksefiskeriet i Storaæn alene for sig vistnok med Urette, thi Laksegaarden laa, saa vidt man kan skønuue, i Skellet mellem de to Gaarde, og Knud Gyldenstjerne og Gregers Ulftand vare i deres Tid blevne enige om i Fællesskab at vedligeholde den Dæmning, der skulde forebygge Oversvømmelse af Aæn paa det Sted, hvor den drejede sig mod Syd og Sydvest. Denne Vold lod Peder Andersen aldeles forfalde paa den ene Side, skønt han flere Gange modtog Advarsel om at opfylde den gamle Overenskomst, og Følgen blev da, at Aæn i Vinteren eller Vaaren 1685 brød igennem Dæmningen, som det kan ses af det Syn, der blev optaget i April samme Aar over den skete Skade. Ved Gennembrudet var en stor Engstrækning bleven ødelagt, og Laksegaarden var derefter uden Værdi, fordi Strømmen gik den forbi. Peder Andersen opførte derfor en Laksegaard længere oppe ved Aæn tæt ved Skærumbro. Derved følte Schwanewede sig brøstholden, som rimeligt var, og i Nørre Vosborgs Arkiv findes endnu en Masse Tingsvidner og Domme om den paafølgende Retstrætte, som Peder Andersen tabte baade ved Hjemting og Landsting.

Sagen blev forfulgt med stor Hidsighed fra begge Sider, og den ene af Modstanderne gav ikke noget efter for den anden med Hensyn til Grovheder. Peder Andersen lod Stævningmændene, der skulde kalde ham til Ting, afprygge foran Vindebroen, og i Retten lod han falde Ukvæmsord imod Dommerne. Schwane-

wede søgte at ødelægge den af Peder Andersen nybyggede Laksegaard ved Skærum, idet han lod Grinderne (Spolerne) ved Steenmøværket borttage og slaa i Stykker; en anden Gang lod han Spolerne borttage og brænde.

Nørre Vosborgs Ejer Joakim Fr. Vind, der da var Amtmand over Tronhjem Amt, var ked af al denne Strid, og 1686 lod han Gaarden bortforpagte til selve Sdr. Vosborgs Ejer Schwanewede. Knud Gedde til Vadskærgaard, Vinds Svoger, har underskrevet Forpagtningskontrakten paa Ejerens Vegne; Afgiften var 500 Rdl. i gode ubeskaarne danske Kroner aarlig fra 1. Maj 1687.

Kun godt et Aar varede denne Forpagtning; thi 3. Juni 1688 døde Joakim Fr. Vind i Tronhjem, og samme Aar solgte hans Arvinger N. Vosborg til førnævnte Generalmajor Hermann Frans v. Schwanewede for 10,000 Rdl. En Mr. Simmer solgte Gaarden paa Arvingernes Vegne, og i Købekontrakten staar, at saa snart Købesummen var betalt, „skulde et redeligt Skøde hannem (Schwanewede) derpaa forderligst tilsendes“. Senere skrev Generalmajoren til Fru Marcen Bjelke, at han ønskede deres Mellemværende afgjort til 17. Marts næstkommende; men ved denne Tid gjorde han Vanskeligheder med Udredelsen af Købesummen, idet han paastod, at man havde lovet ham 700 Tdr. Hartkorn, og dem kunde han ikke faa. De 700 Tdr. Hartkorn maa have været efter den gamle Skyldsætning, og 1789 regnede man efter den ny Matrikul. Arvingernes Fuldmægtig, Mr. Simmer, skrev da den 9. Juli 1689 fra Tronhjem et Brev til Schwanewede, hvori det hedder: „Hvis Pengene ikke betales uden Afslag, skal Sagen gaa til Retten; thi anderledes

kan vi ikke redde os for Arvingernes Tiltale i sin Tid; men vi haaber og formoder, at Hr. Generalmajoren fast hellere slaar sig selv tilfreds, anseende Hovedgaardens ringe Pris, som dog er føje over 14 Rdl. for Td. Hartkorn. Det faar nu ankomme paa hans egen Resolution, hvorefter vor Fuldmægtig skal tage sine Messures“.

Da Schwanewede blev ved sin Paastand, blev Sagen afgjort ad Rettens Vej, og ifølge en Højesteretsdom af 1690 blev der gjort Indførsel hos ham for Pengene, og da de vare udbetalte, fik han Skøde paa N. Vosborg.

Det var daarlige Tider i disse Aar, og mange Herremænd maatte gaa fra deres Godser af Armod. Schwanewede havde grumme ondt ved at udrede sine Udgifter, og flere Gange havde han Restancer for kgl. Skatter. I Aarene 1696—97 havde han intet faaet betalt, hvorfor han paa Hjerm-Ginding Herreds Ting blev dømt derfor.

Hermann Frans v. Schwanewede var af en gammel bremisk Slægt. Ved den skaanske Krigs Begyndelse var han Øverste i Rytteriet. Paa et Tog mod Lund 1676 erobrede han 14 Kanoner, plyndrede Staden og vandt et stort Bytte. Fra Kong Karls Lejr bortsnappede han en Gang 100 med Levnedsmidler ladede Vogne og gjorde mange Fangter. Som Generalmajor kæmpede han paa højre Fløj under Kongen selv i Slaget ved Landskrona. En anden Gang kæmpede han som Chef for 1ste jydsk Rytterregiment mod en dobbelt saa stor svensk Styrke. Det er maaske om denne Kamp, der findes følgende Sagn: En Gang gik Generalmajoren med sit Rytteri ud paa Æventyr, og paa den tredie Dags Aften stod

han foran en større svensk Hær. Da hans Folk og Heste vare udmattede, bød han, at Folkene skulde stige af Hestene og selv sørge for Mad og Hvile saa vel som for Foder til Hestene. Hans Officerer gik da til ham og bade ham vel overveje, hvad han gjorde; Fjenden kunde jo falde over dem om Natten og nedhugge dem alle. Men han svarede: „Gaa I kun til Hvile, som jeg har budet, jeg skal nok selv vaage“. Om Natten fremkoglede han da en Mængde danske Soldater, og gik med dem fra den modsatte Kant ind paa den svenske Hær, der kom i Røre og drog ud til Kamp mod disse Skyggebilleder; i Mellemtiden udhvilede hans virkelige Soldater sig, og næste Dag vandt de en let Sejr over Fjenden.

Sagnet fortæller tillige, at Schwanewede ved andre Lejligheder havde omdannet sine Soldater til Siv og Sivene igen til Soldater, eftersom det passede ham. Ogsaa i Fredstid brugte han ifølge Sagnet en Del Trolddomskunster; han kunde saaledes fremtrylle Høstfolk til Hjælp i den travle Høsttid.

Schwanewede var en barsk, stræng og faatalende Mand, der strengt holdt paa sin Ret og lidt til, saa han var meget mere frygtet end elsket af sine undergivne. Han holdt mere af at bruge de knyttede Næver og skarpe Vaaben end Ord, og naar hans Bønder og Tyende klagede over at være sket Uret af nogen, gav Herremanden gjerne det Raad: „Slaa ham ihjel, den Kæltring“. Selv sendte han sine Ryttere ud paa Baade i Storaen for at affanke dem, der drev ulovligt Fiskeri. Som Ejer af Sdr. Vosborg havde han en Del Bøndergods i Nissum Sogn, hvor ogsaa Præsten i Husby havde sin Anneksgaard og nogle Afbyggersteder. En af Præstens Bønder var gerrig paa Jord



og vilde pløje fra sin Nabo, der var en af Generalens Bønder, og da denne derover klagede til sin Herre, fik han det sædvanlige Raad: „Slaa ham ihjel, den Keltring“. Bonden mente, at dette ikke lod sig gøre ustraffet; men Herremanden satte Mod i ham og sagde: „Jo, det gaar an, naar han pløjer fra Dig; jeg skal nok forsvare det“. Næste Gang, da Manden blev forurettet, gik han med en Vognkæp i Haanden hen til Præstens Bonde og gav ham et Slag i Hovedet med den. Saaledes fortælles Aarsagen at være til en langvarig Strid mellem Schwanewede og Præsten Jakob Andersen i Husby. Hvordan Sagen virkelig har forholdt sig lader sig næppe nu opklare. Præsten havde først været indstævnet af Herremanden til Rügenstens Birketing, hvor Fogden paa Vosborg, Jens Kjerulf, førte Sagen mod ham. Efter at Fogden havde talt mod Præsten, sagde denne til ham: „Han skulde tie stille, han har ingen Ære at tale med, da han ej har betalt hans Voldsbøder“. Hr. Jakob fremlagde i Retten et Vidne fra sin Kone, hvortil Kjerulf sagde, at ingen saadanne villige Vidner burde modtages, med mindre det var i Voldssag eller Drabssag. Dertil svarede Hr. Jakob, at det var en Voldssag, da Generalmajoren tog med Vold og Magt hans Tjener fra ham. Aaret efter var Hr. Jakob paa Vosborg for at opnaa Forlig med Herremanden, og to andre Præster, Grove i Staby og Raaager i Ulfborg, vare med ham som Mæglere. Hr. Jakob brugte ved denne Lejlighed mange og hidsige Ord, og Forlig blev ikke opnaact; men bagefter, da Sagen gik sin Gang ad Rettens Vej, forlangte Generalmajoren, at de to Præster skulde forklare, hvorledes Hr. Jakob Andersen i Husby sig med usømmelige Ord, Trusler og

Gebærder sig uskikkeligen havde forholdet ved nævnte Sammenkomst. Den 12. Juli 1693 blev der i Raasted Kirke nedsat en Provsteret med Provst Mariager i Vinding som Formand, og Hr. Albert Grove i Staby og Hr. Hans Raaager i Ulfborg som Bisiddere. Hertil var Hr. Jakob stævnet for sin Æreskælden mod Generalmajoren. Han mødte dog ikke, men to Mænd mødte paa hans Vegne med et skriftligt Indlæg i Sagen, og de meddelte, at Hr. Jakob 8 Dage før Stævningens Forkyndelse var rejst til København i en Sag, han havde med Generalmajoren om en Bonde, han havde holdt fra Alterens Sakramente. Vidnerne erklærede, at den paatalte Sag var over Aar og Dag gammel, hvorfor Tingsvidnet henfaldt, og Sagen blev derpaa henvist til verdslig Ret\*). Hvordan det videre gik, har jeg ikke kunnet finde skriftlige Vidnesbyrd om; men Sagnet fortæller, at Generalmajoren tabte baade ved Herredsting og Landsting; men da endelig Højesteret skulde dømme i Trættten, skal Kongen have udtalt: „Stæk mig ikke Svanens Vinger, saa den ej mer kan flyve“. Derfor kom Dommen her til at gaa Præsten imod.

Endskönt Schwanewede paa den Tid var en aldrende Mand, traadte han dog ikke ud af Hæren, hvilket kan ses af, at der i Vosborg Arkiv endnu gemmes Breve til ham paa Tysk om at holde sig færdig til at rykke ud med sit Regiment. En Ordre er udstedt 16. Maj 1693, en anden 15. Maj 1695.

En Dag sad Generalmajoren, fortæller Sagnet, ved et Vindue paa Vosborg og saa ud over Gaarden, da

---

\*) Uddrag af Ulfborg Herreds Provsteretsdomme i Ribe Katedralskoles Arkiv.

der just kom en Svane flyvende med hængende Vinger og dalede ned paa Gaardspladsen. Ved dette Syn udrød han: „Nu er min Søn falden i Krigen, og det vil heller ikke vare længe med mig“. Kort efter modtog han Budskabet om at Sønnen Christian, der havde været gift med Elisabeth Dyre, var falden i Flandern. Foruden denne Søn havde han 4 Døtre:

Edel Lisbeth, født 1670, gift første Gang med Major Hannibal Schwanewede, og anden Gang med Etatsraad Peder Fogh til Ryomgaard.

Alhed Magdalene, gift første Gang 1705 med Niels Benzon til Havnø, der døde 1709, og anden Gang med Etatsraad Niels Sehested.

Charlotte Amalie, født 14. Septbr. 1684, død 30. December 1709.

Katrine Margrethe, gift med Tønne Sehested, død 1757.

Generalmajoren døde paa Nørre Vosborg den 26. Januar 1697, og han var da 60 Aar saa nær som 2 Maaneder gammel. Hans jordiske Levninger ned-sattes i Slægten Gyldenstjernes Kapel ved Ulfborg Kirke, hvor Kisten endnu staar i ret god Stand med Pladen og hans Kaarde paa Kistelaaget.

Enken Christence Dyre, en Datter af Claus Dyre til Sindinggaard og Krogsdal, døde 24. Marts 1705 og fik sit sidste Hvilested ved Mandens Side.

Allerede 4. November 1706 var Nørre Vosborg stillet til Auktion uden at der skete fyldestgørende Bud, men Aaret efter den 6. April udstedtes i Viborg Skøde paa Gaard og Gods til Niels Leth; men om dette Skøde blev der siden ført en langvarig Rets-trætte, der først endte 1726.

Niels Leth havde som Student været Huslærer

hos Christen Linde paa Pallesbjerg, og her forelskede den ældste Datter, Jomfru Maren, der var omtrent 30 Aar gammel, sig i ham. Det er næppe sandsynligt, at dette Forhold har huet den gamle, rige Christen Linde; men han gav dog sit Samtykke til Foreningen, og Brylluppet stod 1701, hvorefter Svigerfaderen overlod dem sin Gaard Lindtorp i Asp Sogn til Brug. Ved Christen Lindes Død 1706 fik Niels Leth først Skøde paa Lindtorp, som han bortforpagtede, efter at han havde købt N. Vosborg, hvor han siden boede. Han blev den 30. Januar 1708 optagen i Adelstanden, men døde allerede 1711. Jordfæstelsen fandt Sted den 8. April.

Hans Enke ejede N. Vosborg i mange Aar. Hun omtales som en god og velvillig Kvinde, der dog i mange Maader lod sig styre for meget af sin Søn til liden Baade for hende selv og for Godsets Bønder. Hun ligesom hendes afdøde Mand boede i Borgegaardens søndre Fløj, hvorimod Sønnen Henrik Johan de Leth, der var gift flere Aar før han fik Gaarden i Eje, havde den nordlige Fløj til Bolig. Fru Maren Linde gik i Armod ved Gaarden, og det meddeles, at hendes Ejendom var i saa bundslet Tilstand, saa hun for længe siden burde være sat fra Gaard og Gods. Ovennævnte Søn, der var gift med Sophie Kirstine Linde, en Datter af Christen Linde og Ellen Marie Obelitz paa Volstrup, fik Skøde paa N. Vosborg den 24. August 1746. Endskønt han vel fik en Del Midler med sin Hustru, er han sikkert kommen til at sidde haardt nok ved Godset, som han styrede med stor Dygtighed og Strengthed. Han omtales som den værste Bondeplager, Godsets Bønder havde kendt. Saaledes lod han ved Hovarbejde større Kær og Hede-

strækninger opdyrke, og ved andre større Arbejder lod han Bønderne trælle meget værre end forhen; derfor lever hans Minde endnu paa Egnen, men ikke for hans Dyds Skyld. Med Sognepræsten Mads Lassen i Ulfborg laa han i stadig Strid, ligesom han ogsaa førte en lang Retssag med sin egen Morbroder Frans Linde paa Pallesbjerg om Retten til Lyngslet i Ulfborg Hede, hvortil Leth vilde nægte ham Adkomst. Her havde Leth aldeles Uret, thi i et Forlig af 2. November 1689 paa Ulfborg Herreds Ting, hvor Niels Christensen Bøvling af Søndergaard i Madum den Dag var Sættedommer, vedgik Vosborgs Ejer, Schwanewede, den Fordring, som Pallesbjergs Fuldmægtig Mads Pedersen paa Brunbjerg havde gjort, at Pallesbjerg Hovedgaard aarlig maatte hente 34 Læs Lyng, Staby Præstegaard 6 Læs og Brunbjerg 10 Læs, paa den Hede sydøst for Knygsand og østen for Tranflod. Henrik Leth tabte derfor ogsaa Sagen. Som Tegn paa denne Mands Dygtighed kan nævnes, at han ved Vosborg lod anlægge et af de første Teglværker paa Vestkysten og drev det med god Fordel.

Han døde 52 Aar gammel og jordfæstedes den 9. April 1754. Hans Moder døde først det følgende Aar og blev jordet 17. Novbr. 1755.

Det er intet Under, at den strænge og haardhærtede Henrik Leth ifølge Almuens Fortælling kom til at gaa igen efter sin Død. Hver Midnat kom han agende i fuld Fart med 4 sorte Heste for Kareten opad Kirkevejen over Vindebroen ind i Borgegaarden. Ved Broen lænede han sig ud af Vognen, greb Lænehunden, som stod paa dette Stød og slyngede den ud over Rækværket, hvor det stakkels Dyr hang den følgende Morgen som Vidnesbyrd om, at Genfærdet

ikke havde glemt en Morskab, han i sit Liv særdeles meget havde yndet. Lænkehunden maatte derfor flyttes ind i Ladegaarden. Nogle fortalte ogsaa, at Henrik Leth om Natten kunde ses til Hest og i Følge med en anden Rytter, i fuldt Firspring ride fra Vosborg til Ulfborg Kirke, og Aarsagen til denne Færd siges at være følgende: Paa Vosborg tjente en fattig Dreng fra Kyttrup, og da der en Gang savnedes en Sølvskje paa Herremandens Bord, blev der Mistanke om, at denne Dreng havde stjaalet Skeeen. Drengen paastod med Rette sin Uskyldighed, og Skeeen blev ogsaa siden funden i Grisetrugget; men den vrede Herremand vilde have ham til at vedgaa sin Brøde, hvorfor han bandt Drengen i et Reb, i hvis ene Ende han selv holdt, medens Ladefogden piskede den mistænkte med en Svøbe. Drengen vedblev at nægte sin Skyld, skønt Ladefogden havde pryglet ham saaledes, at han døde den følgende Nat. Hans Moder døde af Sorg; sin Søn kunde hun ikke faa igen, hvor meget hun end bad den onde Herremand derom. Det hedder, at de to Mordere kastede Liget op paa Loftet over Ulfborg Kirke, hvor man for et Par Menneskealdrer siden paa Hvælvingen over Gyldenstjernes Kapel skal have fundet Skelettet af et halv-voksent Menneske i hvid Vadmelskofter, i hvilken der endnu saas Læderknapper.

Sagnet vil ogsaa vide, at han var ond ved sin Hustru, der ellers mindes med Kærlighed, om end hendes overdrevne Flid er Aarsag til, at man endnu paa Gaarden skal kunne høre hende spinde paa sin Rok. Hun sad i stor Gæld efter Mandens Død, og Jordejendommene vare langt nede i Værdi paa den Tid. 28. August 1757 afstod hun Godset til Sønnen

Christen de Leth for 20,000 Rdl. og Ret til i sin Levetid at bruge den nordre Fløj i Borgegaarden. Der var 17,500 Rdl. Gæld paa Godset, og hun skulde nyde Renten af de 2,500 Rdl. til sin Død, der først indtraf ved Nytaarstid 1788. Hun var da 72 Aar gammel.

Christen de Leth blev i en ung Alder udnævnt til Landsdommer i Viborg, hvilket Embede han havde til sin Død. Godset og Gaarden var kun i maadelig Forfatning, da han overtog dem som Ejendom, og Tilstandene forbedredes ikke i hans Tid, skønt der vistnok var enkelte velstaaende Bønder, de saakaldte Fribønder, som ikke gjorde Hoveri og havde de største Gaarde i Fæste.

I Faderens Tid havde Livet paa Vosborg ikke været godt, og bedre blev det ikke under denne Ejer, hvis Ægteskab med Mette Marie Borreby, en Datter af Præsten Mathias Borreby til Gudom og Fabjerg, ingenlunde var lykkeligt, da hun synes at have været en temmelig daarlig Kvinde. I Henrik Leths Tid havde der paa Vosborg været en Skole for adelige Drengene, og denne vedblev ogsaa i Sønnens Tid, skønt man maa undre sig over, at Folk vilde lade deres Børn nyde Opdragelse i saadanne Hjem, hvor Drengene baade havde de ældres daarlige Liv for Øje og desuden i mange Maader fik en raa og slet Behandling med smal Kost og megen Prygl, selv for den mindste Forseelse.

Gaardens Hovedgaardstakst var 66 Tdr. 3 Skpr. og det underliggende Bøndergods havde 213 Tdr. Hartkorn, desuden var Nørre Vosborgs Del i Laksefiskeriet sat til 4 Tdr. Hartkorn. I denne Ejers Tid var Laksefiskeriet bortforpagtet til 4 af Godsets Bøn-

der, som derfor svarede 30 Rdl. aarlig til hver af Hovedgaardenes Ejere. Forpagterne solgte en Del Laks i fersk Tilstand for 6 Skilling pr. Stk., en Del blev speget og sendt til Varde, hvorfra de udskibedes til fremmede Steder, og derved opnaaedes en Pris af 12 Skilling pr. Stk.

Godsets Indtægter kunde ikke forslaa til Herremandsfamiliens store Fornødenheder, da Gæstebud og Drikkegilder næsten hørte til Dagens Orden. Christen de Leth, der paa den Tid var Justitsraad, søgte da Embedet som By- og Herredsfoged i Holstebro. Han blev ogsaa udnævnt dertil, men kom ingensinde til at varetage Embedet, thi da han i September Maaned 1778 red hjem fra Landstinget, bedede han saa godt i Holstebro, at han en Mils Vej vesten for Byen faldt af Hesten og slog sig ihjel.

Boct, der nu skulde sælges for Gæld, blev taget under Skiftebehandling, og Nørre Vosborg med tilliggende Gods og Kirker stilledes til offentligt Salg den 19. Maj 1779. Højstbydende blev Christen Linde de Friedenreich med 40,000 Rdl., hvortil kom 1,500 Rdl. i Omkostninger.

Før dette Køb var Friedenreich Ejer af 7 vesterjydske Godser, hvoraf de fleste rigtignok var i maadelig Forfatning og kun gav smaa Indtægter. Ved Købet af Nørre Vosborg blev han Ejer af omtrent alt Jordegods fra Vesterhavet til hen ad Holstebrokanten i en Mils Bredde. Kun faa Aar fik han Glæde af sine store Ejendomme, thi i Februar Maaned 1786 døde han, hvorefter de enkelte Herregaarde bleve solgte hver for sig ved Højbud.

Baade Nørre og Sdr. Vosborg købtes af to Brødre, Købmand Peder Tang fra Ringkøbing og Kancelliraad



Søren Tang til Tinggaard. Køberne vare Bønder-sønner, fødte i N. Vosborgs Fæstegaard Nørre Tang af Forældrene Laurids Christensen og Maren Peders-datter. Dette Ægtepars Børn havde et sjældent Held med sig, saa tre Brødre i mange Aar kom til at sidde som Godsejere her paa Egnen.

Peder Tang, den ældste af Brødrene, blev Ejer af N. Vosborg. Han var født 1737. Sin Barndom tilbragte han i Hjemmet som enhver Fæstebondes Søn paa den Tid, saa da han blev stor nok dertil vogtede han Faderens Kreaturer om Sommeren; men om Vinteren gik han i Sognets Skole, som den Gang nylig var bleven oprettet. I Skolen og Hjemmet lærte han saa meget, at han 12 Aar gammel kunde tjene som Skriverdreng paa Hinsels paa Thyholm, og senere kom han i Købmandslære hos Christen No i Ringkøbing; men før dette kunde ske maatte han løses af Stavnsbaandet ved et Fribrev fra Godsejeren Henrik Leth. Laurids Christensen gik da op til Herregaarden og havde i Lommen de 100 Rdl., som et Fribrev den Gang plejede at koste; men da Herremanden havde hørt Bondens Ønske, sagde han: „De 100 Rdl. ere gode nok; men jeg vil dog tillige have det Stykke Eng, som ligger ved Øgelstrup Vad midt ind i Vosborgs Jorder“. Bonden sagde, at han ikke godt kunde undvære det nævnte Engstykke; men hverken Ord eller Bønner hjalp, skønt Afstaaelsen faldt ham saa tung, at han paa Hjemvejen græd derover. Peder Tang kom altsaa i Købmandslære. Ved Flid og god Opførsel vandt han sin Husbonds Yndest, saa at denne, da han 1761 flyttede til København som Gros-serer og Brygger, overlod sin Handel i Ringkøbing til Peder Tang, der snart blev en holden Mand.

1766 ægtede han i Ringkøbing Mette Bagger Kiaer, der var 24 Aar gammel og en Datter af Borgemester Niels Kiaer og Susanne Eilertz. Efter 10 Maaneders Ægteskab døde den unge Hustru, efterladende sig en nyfødt Søn. Peder Tang glemte aldrig denne Sorg og vilde ikke senere indlade sig i Ægteskab. Da han 1786 blev Ejer af N. Vosborg, var Gaard og og Gods i maadelig Forfatning. Bønderne vare for største Delen meget forarmede, og da der indtraadte Misvækst to Aar efter hinanden, maatte Ejeren baade sørge for Føde og Sædekorn til flere Familier. Dette havde næppe været muligt for ham, hvis ikke Købmandshandelen i Ringkøbing, som han vedblev at drive, havde givet et godt Overskud i disse Aaringer. I Ringkøbing boede han den meste Tid, og her havde han sin Moder hos sig paa hendes gamle Dage; hun var 84 Aar gammel da hun døde, og hun blev jordfæstet den 7. April 1795.

Da Sønnen Niels Kiaer Tang var omtrent 30 Aar gammel og alt en Tid havde studeret Jura ved Københavns Universitet, gav Faderen ham Valget mellem Nørre Vosborg som Ejendom kvit og frit eller en Pengesum, dersom han vilde fortsætte sine Studier og søge Embede. Han valgte det første, og 1797 hjemførte han Marie Katrine Meinert til Vosborg som sin Hustru. Hun var en Datter af Kontorchef i Toldkammeret A. E. Meinert og Datterdatter af førnævnte Grosserer Christen No, Peder Tangs gamle Husbond. Dette Ægtepar havde flere Børn: Peder, født 1798, Mette Kirstine, f. 1799, Christen No, f. 1801, Andreas Evald Meinert, f. 1803 og Susanne Mathilde, f. 1805. Ved det andet Barns Daab, 17. Juni 1799, vare Peder Tang og Christen No Faddere.

Under dette Besøg paa Nørre Vosborg blev den 77-aarige Christen No syg og døde. Han blev jordet paa Ulfborg Kirkegaard den 27. Juni 1799.

Niels Kiaer Tang, der var Kammerraad og Landvæsenkommisær, døde paa N. Vosborg den 19. Juni 1814. Sognepræsten giver ham i Kirkebogen det Vidnesbyrd, at han var en ædel og ejegod Mand. Enken ægtede to Aar senere Stiftsprovst i Ribe Conrad Daniel Koefoed, som fra 1825 til sin Død 1831 var Biskop over Ribe Stift. Han frasolgte Bøndergodset med Undtagelse af 60 Tdr. Hartkorn, og tillige var han i Færd med at udstykke Hovedgaarden, men 29. Marts 1824 overdroges Hovedgaard og Gods til Stedsønnen Andreas Evald Meinert Tang og hans Søkende som deres Fædrearv. A. E. M. Tang, der var uddannet til Landvæsenet, overtog i Maj 1825 paa billige Vilkaar de øvrige Søkendes Part af Godset, og det var deres Ønske, at han skulde samle og holde Haanden over deres Fædrenehjem. Tiderne vare den Gang meget uheldige for Landbostanden, og Køberne af det fra N. Vosborg solgte Bøndergods kunde ikke svare Renterne af Købesummen, hvorfor Tang igen overtog største Parten af det frasolgte Gods, hvortil han særlig fik Midler ved en Arvepart efter Bedstefaderen Peder Tang, der døde i Ringkøbing 1826. Denne Ejer var en dygtig og virksom Mand, der med Omhu og Kærlighed fredede om den gamle Borg, saa den har undgaaet den Skæbne at blive ødelagt, som har rønt de fleste andre Herresæder i denne Egn. Han var en dannet og kundskabsrig Mand; særlig var han godt hjemme i Egnens Forhistorie og til Godsets Historie havde han gode Samlinger. Tang var Medlem af Viborg Stænderfor-

samling, af den grundlovgivende Rigsdag og siden af Rigsdagens Landsting. Han var vel yndet af Frederik den Syvende, som i Dagene fra 5—10 Juli 1861 aflagde et Besøg paa N. Vosborg, hvor han befandt sig særdeles godt og levede meget frit, som han syntes bedst om. Digteren H. C. Andersen var ogsaa en Tid Gæst paa N. Vosborg, i hvis Have han den 10. Juli 1859 skrev følgende Vers:

•Her under det blomstrende Hylde træ  
vi sidde mod Vinden i dejligt Læ  
og se over Buske og Træers Top  
smukt Nørre Vosborg løfter sig op  
med Taarn og med Gavl som i gamle Dage.  
mens gennem vor Tanke Minderne drage  
fra Bugge til Pødebusk og Peder Tang;  
sært Tankerne svulme og blive til Sang.◀

Man kan ikke beskæftige sig med Egnens Historie i Tidsrummet fra 1830—68 uden hyppigt at træffe paa Tangs Navn; thi han var med i alt, hvad godt Tiden bragte frem, og ofte stod han som dygtig Fører med Forstaelse af Tidens Krav i Amdsraadet, i Landboforeningen, ved Dyrskuer osv. I 1866 afslog han at modtage Valg til Rigsdagen, da han led af en Hjærtesygdom, som i August 1868 gjorde Ende paa hans virksomme Liv. Hans Enke Marie Fenger ejede saa N. Vosborg til Maj 1878, da hun afstod Godset til sin Svigersøn Bryggeriejer i Aalborg Henrik Stampe Valeur, som besad Gaarden til sin Død i August 1880. I disse to Aar satte han sig et smukt Minde i den 20 Tdr. Land store Plantning, han lod anlægge nordøst for Gaarden og ned imod Storaacn. Siden den Tid har Enkefru C. Valeur, Etatsraad Tangs Datter, ejet N. Vosborg, og med megen Pietet har

hun værnet om alt, hvad der paa dette Sted minder om svundne Tider.

### Sønder Vosborg.

Som forhen omtalt blev S. Vosborg afdelt fra N. Vosborg i Aaret 1551, da de to Frænder Knud Gyldestjerne og Gregers Holgersen Ulftand enedes om at dele det gamle Vosborg, som de to Familier alt i nogle Aar havde ejet i Fællesskab. Engene, Fædriften og Laksefiskeriet vedblev at være fælles Ejendom. Gregers Holgersen byggede sig nu en Hovedgaard paa det Sted, hvor den gamle af Vandfloden ødelagte Borgegaard havde staaet. Han var en Søn af Holger Gregers Ulftand, der 1520 havde ægtet Anne Prebjørnsdatter Podebusk. Ved Skiftet efter sin Morfader Prebjørn Podebusk 1548 arvede han Halvdelen af Vosborg, og samme Aar, hvori Sdr. Vosborg blev bygget, ægtede han Anne Lange Eriksdatter fra Engelsholm; hun var Enke efter Melchior Glob til Vellumgaard, det senere Kærgaardsholm i Haasum Sogn, hvilken Ejendom hun medbragte sin anden Ægtemand.

Gregers Holgersen Ulftand havde været Hofsinde i Aarene fra 1546—49, men da han var bleven Jordrot, tog han sig med Iver af begge sine Gaarde, som han opbyggede og satte i god Stil.

1565 førte han en Sag ved Herredstinget her om Fiskeriet ved Torsminde, som dreves til Forfang for ham og andre Lodsejere. Det har sagtens særlig drejet sig om Laksefiskeriet, som jo ikke kunde blive til noget ved Vosborg, naar Fiskerne satte Garn ved Indløbet til Fjorden. Om Rettigheden til dette Fiskeri fik han Brev af Oluf Munk, Erik Krabbe, Erik Skram,

Malthe Jensen, Jens Spend og Niels Krag, og 22. Decbr. 1565 fik han kgl. Stadfastelse derpaa\*).

Det følgende Aar var Gregers Holgersen udbudt til Krigstjeneste til Søs. Fra 1572 blev han Lensmand paa Skivehus, som han det følgende Aar indløste fra Magdalene Banner, Iver Krabbes Enke, og 1577 fik han kgl. Brev paa at have, nyde, bruge og beholde Skivehus Slot og Len med al sin Rente og Ret som frit brugeligt Pant, uafløst i hans Livstid, og efter ham af hans Arvinger, saa længe Pantet blev dem afløst af Kronen. For denne Rettighed skulde Gregers Holgersen eftergive Halvparten af de Penge, hvorfor Slot og Len var pantsat til ham\*\*).

Han døde 1583, og Sdr. Vosborg gik i Arv til Sønnen Holger Ulftand. Denne var født paa Vosborg 1553 og gik som Dreng i Ribe Skole, hvorefter han nød Opdragelse hos sin Morfader Erik Lange. 1588 ægtede han Anne Gyldenstjerne Henriksdatter fra Fugltofte, som døde 10 Aar senere. I Aaret 1593 før Jul skete her paa Egnen to Gange stor Skade ved Oversvømmelse af Vesterhavet, og Præsten ved Budolfi Kirke i Aalborg meddeler i en Aar bog, at ærlig og Velbyrdig Mand Holger Ulftands Gaard i Harsys-sel blev slet fordærvet\*\*\*). Derved blev det nødvendigt at flytte Gaarden til sin nuværende Plads, hvor man endnu ser Spor af Fiskeparkerne og de Grave, hvormed Hovedbygningen omsluttedes. Disse Grave have en Bredde af omtrent 15 Alen og de danne en Firkant omtrent 100 Alen paa hvert Led. Indkørselen

---

\*) Cancelliets Brevbøger 22. Decbr. 1565.

\*\*\*) Jydske Reg. 15. Septbr. 1577.

\*\*\*) Jydske Slgr., V. B., S. 75.

til Hovedbygningen var mod Syd, hvor de udstrakte Ladebygninger laa udenfor Gravene. Holger Ulftand blev anden Gang gift den 5. Septbr. 1600 med Karen Lunge, Datter af Ove Lunge til Eskjær og Ane Maltedatter Sehested. Han døde 31. Marts 1617, og i hans Ligprædiken omtales han som en dygtig, hæderlig og gudfrygtig Mand, der paa en venlig Maade omgikkes sine Bønder og Tyende. Da han ingen Børn havde, sad Enken til sin Død 1626 inde med deres store Jordegods, der havde 941 Tdr. Hartkorn. Derefter gik Sdr. Vosborg i Arv til Holger Ulftands Brodersøn Axel Ulftand og hans to Søstre. Han var den sidste Mand af Slægten, saa ved hans Død 1634 blev Ulftandslægtens Vaaben nedlagt. Sdr. Vosborg var dog allerede før dette Aar ude af Slægtens Eje; thi 1629 skødede Axel Ulftand paa egne og Jomfru Else Ulftands Vegne, samt Palle Urne paa sin Frue Thale Ulftands Vegne Gaard og Gods til Svogeren Mogens Juel. Af det tilliggende Gods kan nævnes Pagedal, Bukbjerg, 5 Gaarde i Kyttrup, Smedegaard, Skougaard, 3 Gaarde i Sønderkær, 3 Boel i Dystrup, Lystlund, 3 Gaarde i Øster Vem, 7 Boel i Idom Sogn og en Del Gods i Hjerm Herred\*).

Mogens Juel, der var gift med Margrethe Ulftand, var ifølge Hofmanns Stamtavle en Søn af Jens Juel til Juellingsholm og Anne Grubbe. Dette Ægtepar har sikkert nok haft et godt Omdømme, thi 1640 kom den siden saa navnkundige Jens Juel, der da var 9 Aar gammel, hertil Sdr. Vosborg for at nyde Opdragelse hos det barnløse Ægtepar. Mogens Juel døde 1645 og havde siddet i smaa Kaar, saa Enken maatte

---

\*) Viborg Landst. Skøde- og Panteprotokoller, 1629, Fol. 117.

frasige sig Arv og Gæld. Imidlertid maa hun dog have faaet Sagerne ordnede nogenlunde; thi hun blev boende paa Gaarden de følgende Aar. 1646 fik hun af Niels Trolle Skøde paa Gaarden Glistrup i Nissum Sogn, og 1647 var hun til Stede paa Søgaard ved Hans Krabbes Dødsleje. 13. Marts 1648 skødede hun Sdr. Vosborg med tilliggende Gods til Erik Juell paa Hundsbæk\*).

Denne Mand var en Søn af Peder Juell til Alsted og Margrethe Ulftand, Gregers Holgersens Datter af Vosborg. Han var paa nærværende Tid Landsdommer i Nørre Jylland og Lensmand paa Lundenæs; men senere blev han Medlem af Rigsraadet. Han var gift med Sophie Sehested, som blev Moder til en stor Børneflokk, hvoraf Sønnerne Niels og Jens særlig bleve navnkundige; men dette opnaaede Faderen ikke at se, thi han døde den 15. Decbr. 1657. Sdr. Vosborg gik da i Arv til Sønnen Claus Juell, der ifølge Modrens Familioptegnelser var født paa Hundsbæk den 6. Marts 1621 og 1652 var indgaaet i Ægteskab med Jomfru Sofie Gyldenstjerne Henriksdatter. Claus Juell døde i November 1673, og 20. December samme Aar var der Skifte efter ham, hvorved hans Broder, Søhelten Niels Juell, var udnævnt til Værge for Børnene\*\*).

Det lader til, at Claus Juell havde siddet smaat i det, thi han havde laant Penge baade med Pant i Godset og mod Forløfte. Gaarden Holm var pantsat til Biskop Ankersen i Aalborg; Laurids Jensen paa Søndervang havde 1669 forstrakt ham med et Laan paa 300 Rdl., som der næppe var Sandsynlighed for

\*) Viborg Landstings Skøde- og Panteprotokoller.

\*\*\*) Jydske Tegnelser: December 1673.



at faa, hvorfor Gældsbreve 1675 overlodes til Laurids Hansen i Ulfborg Kærgaard. Morten Skinkel og Christen Sehested vare udnævnte til paa de umyndige Børns Vegne at samles med Kreditorerne; men Boets Sager bleve ikke ordnede i de første to Aar. Ved denne Tid blev Sdr. Vosborg afhændet til Hermann Frans v. Schwanewede, der, som forhen er omtalt, boede her i de følgende Aar, indtil han 1688 købte N. Vosborg, hvor han senere boede indtil sin Død den 26. Januar 1697.

Enken Christence Dyre ejede derefter Godset til sin Død 24. Marts 1705, hvorefter Arvingerne havde S. Vosborg i Fællesskab et Aars Tid. 1706 den 7. April skødede Niels Benzons til Havnø den Trediedel af Sdr. Vosborg, som hans Hustru Alhed Magdalene Schwanewede havde arvet, til Svigerinden Edel Lisbeth; men senere solgte hun sine to Parter af Gaard og Gods til Svogeren Tønne Sehested, der var gift med Katrine Margrethe, en tredje af Generalmajorens Døtre.

Tønne Sehested, en Søn af Axel Sehested til Timgaard og Nørager, ejede nu Godset en Del Aar, indtil han 12. April 1718 skødede det til Peder Thøgersen Lassen til Rødslet. Denne Ejer var født 17. Novbr. 1667 paa Rødslet, hvor hans Fader Thøger Lassen boede; 14. Juli 1698 ægtede han Ane Lassen, der var Enke efter Mads Rosenlund til Dybvad\*). Han var en af sin Tids største Godsejere, idet han foruden Rødslet og Sdr. Vosborg tillige ejede Gudumlund, Herningsholm, Dybvad og Ruballegaard, og han blev Kancelliraad, senere Justitsraad og til sidst

---

\*) Jydske Slgr., 4. B., S. 90.

optagen i Adelstanden. Før 1742 afhændede han Sdr. Vosborg til Sønnen Mads Lassen, som var gift med Birgitte Rosenkrans, Datter af Axel Rosenkrans til Spøttrup og Karen Rids. 1746 købtes Sdr. Vosborg af Frans Linde til Pallesbjerg, der 1757 afstod Gaard og Gods til Svigersønnen Christian Daniel Friedenreich, og dennes Søn Christen Linde Friedenreich overtog dette og Faderens øvrige Godser i Ulfborg Herred 1771. Sdr. Vosborgs Hovedgaardstakst var da 39 Tdr. Hartkorn, og det underliggende Bøndergods havde omtrent 232 Tdr. Hartkorn. Junker Christen, som denne Ejer i daglig Tale kaldtes, boede mest paa Sdr. Vosborg, skont de daværende Bygninger vare tarvelige Bindingsværkshuse. Her havde han sit Godskontor, og sin Ridefoged, den snedige Nikolaj Vissing, der bar sig ad med Ejendommene, som han fandt for godt. Christen Linde Friedenreich døde i Februar 1787 i sin Alders 44. Aar. Han gik frisk i Seng om Aftenen, men Morgenen derpaa blev han funden død i Sengen. Han havde i nogle Aar lidt af Podagra og Gigt; men den pludselige Død kom dog uventet for hans Omgivelser.

Nu blev alle hans Godser stillede til offentligt Salg. De derved indkomne store Summer svandt som Dug for Solen, saa de Legater, han havde stiftet for enkelte af sine Tyende eller for andre, han havde Yndest for, maatte formindskes eller undertiden helt bortfalde.

Købmand Peder Tang i Ringkøbing og Søren Tang til Timgaard købte i Fællesskab Sønder Vosborg ved Auktion; men 2 Aar senere solgte de igen Godset til Schack Halchus de Hoffmann for 39,300 Rigsdaler. Denne Ejer blev kun 32 Aar gammel;

han døde 1798 og jordedes den 10. April i Ulfborg Kirke. Enken Ingeborg Hoffmann, solgte 25. Juni 1799 Sdr. Vosborg til Købmand Niels Jakobsen paa Fanø, Byfoged Tranberg i Holstebro, Prokurator Hansen og Forvalter Sørensen paa Knudøsgaard. Gaarden havde da  $35\frac{1}{8}$  Td. frit Hartkorn og  $178\frac{3}{8}$  Td. Hartkorn Bøndergods og solgtes for 50,200 Rdl. Det tilliggende Bøndergods frasolgte for største Delen samme Aar, og Hovedgaarden blev udstykket og dens Jorder frasolgte. Hovedlodden afhændedes til Forpagter paa N. Vosborg Christen Stenum, der var gift med Sofie Hansdatter Sø. Denne Ejer, der siges at stamme fra Lille Stenum i Raasted Sogn, døde paa Sdr. Vosborg 6. April 1823 i en Alder af 69 Aar, og hans Hustru døde det følgende Aar. Sønnen Hans Christian Stenum, født 1803, gift 1826 med Antomine Madsdatter af Nørmarksgaard, ejede dernæst Sdr. Vosborg til sin Død 1864; medens Broderen Peder Stenum, født 1806, gift 1834 med Karen Lauridsdatter Bak, boede i Meldgaard, og dennes Søn Christen Stenum blev 1865 Ejer af Sdr. Vosborg, da Farbroderen døde barnløs. Gaarden er opbygget smukt og godt 1882 lidt nord for det Sted, hvor den gamle Hovedbygning havde staaet.

### Ulfborg Kirke.

Midt i Sognet ligger Kirken, der ligesom Egnens øvrige er bygget i Rundbuestil af Granit. Taarnet er ogsaa her senere tilbygget, og har' den nederste Del af Muren opført af de Kampestenskvadre, der oprindeligt har siddet i Vestgavlen. Skib og Kor er opført paa en tilhuggen Granitsokkel med Skraakant.

Den oprindelige Indgang for Kvinder mod Nord er fornylig tilmuret og lidt vest for den sydlige Indgang er tilbygget et Vaabenhus, formodentlig det, som 1617 omtales i Bøvling Lensregnskaber. I dette Geværskib skulde det unge Bøndermandskab her i Lenet gemme deres Musketter og Geværer i Fredstid, naar der ikke var Øvelse. Af de oprindelige rundbuede Vinduesindfatninger ere kun 3 tilbage. Af Skibets og Korets oprindelige Mur mod Syd er kun lidt tilbage; thi her er tilbygget en Korskirke, der oprindelig har været hvælvet, men Hvalvingerne ere nedtagne paa Grund af Skrøbelighed og et Bjelkelofter er indlagt vistnok 1763, da den sydlige Gavl delvis er bleven istandsat og forsynet med Christian Daniel Friedenreichs Navnetræk. Øst for Korskirken er tilbygget et Gravkapel af Prebjørn Gyldenstjerne til Vosborg. Til dette Kapels Vedligeholdelse gav Arvingerne en Eng, der havde ligget til Gaarden Holm og aarlig gav  $\frac{1}{2}$  Td. Smør, hvis Værdi 1635 var sat til 12 Sletdaler. Sognepræsten skulde oppebære disse Penge og føre Tilsyn med Kapellet. For denne Ulejlighed skulde han aarlig have 2 Rdl. Naar der var samlet 30 Rdl., skulde de sættes paa Rente, og indtil de blev brugt til Kapellets Vedligeholdelse, skulde Indtægten af Engen hvert Aars Mikkelødag uddelles til de 6 elendigste Stakler, som fandtes i Sognet. „Dersom Sognepræsten ikke samme Penge rettelig uddeler, skal han sine to Daler miste og staa til Rette efter Biskoppens og Provstens Sigelse“, hedder det i Fundatsen.

Den nuværende Hovedindgang til Kirken er gennem Taarnet. Her ligger en Gravsten, der oprindelig har ligget mellem de nederste Kirkestole over Klaus Nielsen, der havde været Rideløged paa Vosborg i

40 Aar. I Kirken ere ogsaa flere Præster jordede, og i Korskirken findes en Tavle forsynet med Navnene paa de Præster, der have virket her i Sognet siden Reformationen; her findes ogsaa et Epitafium over Præsten Jakob Schou og Hustru samt deres Sønnekone Anna Øllgaard. I Korskirken gemmes ogsaa nu en smuk ornamenteret Gravplade af Træ med følgende Indskrift: „Her liger begraaffuen erlig welbørdig Ane Wognsdatter, som buode i Kiargord oc døde then 12. Marti Anno 1578. Gud giffue hende met alle tro christne en gledelig opstandelse.“ Derunder findes Slægten Vognsens Vaaben, et Vognhjul oven paa en Murtinde, til venstre og Stjerne-Julernes Vaaben til højre.

Tvørs over Kirken mellem Skib og Kor gaar et Pulpitur, hvorpaa Prædikestolen findes midt over Gangen. Nederst i Kirken findes et andet Pulpitur, det saakaldte Karleloft, der er smykket med Billeder af Jakobs 12 Sønner.

Altertavlen bærer Aarstallet 1586. Det har et Midtparti, hvorpaa Korsfæstelsen er fremstillet, og to Sidefløje til at lukke sammen, hvorpaa findes Fremstillinger af Rejsen til Ægypten, Barnemordet i Betlehem, Jesu Daab og Johannes Døberen. Altertavlens Maling blev 1740 fornyet af Kirkens Ejer Mads Lassen og siden af Schack Halchus de Hoffmann, som 1793 har ladet sit og sin Hustrues Navn sætte under Tavlen.

Døbefonten er af Granit og Kirkens oprindelige. Under Koret var der forhen en Gravhvelving, hvori flere Medlemmer af Slægten Ulftand vare jordede. Kisterne vare henraadnede allerede 1766. I Korets sydlige Mur sad forhen en Gravsten af en mørkagtig

Stenart. Den bar følgende Indskrift: „Herunder ligger begrafuen Erlig oc Welbyrdig Mand Holger Ulftand til Vosborg, som saligen hedensouf udi Herren paa sin Gaard Wosborg, der mand skreff 1617 den 31. Marti, udi hans Alders 64 Aar. Och saa hans Kiere Husstru Erlig och Welbyrdig Fru Karen Lung til Æskier, som och saligen hedensouff udi Herren 16 . . den . . . wdi hindes Alders . . . Aar. Denne EPITAFIUM Lod Fru Karin Lungge bekoste och opsette Ano 1625, Hindes kiere hosbond och sig til err och ammindelse. Gud giffue dennem med alle tro christne enn Gledellig och errefuld Opstandelse paa den yderste domme dagh.“

I Nationalmusæets Arkiv findes en Tegning af denne Sten udført af Maleren Abildgaard 1771. Paa Stenens Hjørner have de 4 Evangelisters Billeder været udhuggede og ned langs med Siderne stod Holger Ulftands og Frues fædrene og mødrene Vaabenmærker indtil tredie Led.

Da Bønderne i Førstningen af dette Aarhundrede bleve Ejere af Kirken, borttog de efter eget Tykke denne Gravsten.

Fra Koret er Indgang til Gravkapellet. I de hvælvede Kældere under neden staa Ligene af Prebjørn Gyldenstjerne, hans to Hustruer, Sønnen Knud Gyldenstjerne og H. F. Schwanewede og Hustru. I selve Gravkapellet findes det særdeles smukke Epitafium af Sandsten med en Mindetavle af sort Marmor i Midten, og ved Siden af denne findes to jonske Søjler af spraglet Marmor med udsnykket Sokkel. En bred Ramme foroven og ved Siderne er dækket med Familiernes Vaabenmærker. Paa den store Midtplade staar:

Under dene Stien och Grauffschrift  
 Preben Gyldenstiern mon Hvile,  
 Huis liff och død leffindtz Bedriff  
 Vi Kortelig Beschriffue.  
 Estrup Vaar Hans fødseltzstedh,  
 Octobris den Thiuffuinde och sette,  
 Femften Hundert Aar stode det ved,  
 Otte och fyrritiffue Vy ey forgiette.  
 Wnder Disciplin Udi guds fryct  
 I Ungdomen Bleff fremdragit  
 Thill at faa it Mandelig Naffn og røgt  
 Sig at Forsøge det Hannom behagit,  
 Udi Konngens Gaard med Gunst oh ynde  
 Sin HERRE en tid lang tientte.  
 Sig saa at forandre sich i Sinde  
 Aff de Beste med Thro Hand mientte.  
 Først Rosenspær en Stalbroder goød,  
 Gaff Hannom arffuinger thuinde,  
 Fru Melte dernest aff Hardenbierig Rod  
 Ænn Gudfryctig dydelige Quinde,  
 Gaff Hannom Søner oc døtter femb,  
 Som Endnu er I Liffue.  
 Hindis høbund Kier Hun aldrig forglem  
 Denne Grauffschrift Lod Hun Beschriffe.  
 For thienneste tro oc Mandige mod  
 Udi fredtz och fejde Tide  
 Afflagde Hannom sin Herre goed  
 Med Tronens lehen och ære dislige  
 Thog Hannom med sig udi Raad  
 Rigenns Bestilling at Bctiene  
 Udi Landet oc uden met Raad oc daad  
 Hand Riget Trolig monne miene.  
 Thusind sex Hunder sex til Thi  
 Aff Julio stod Otte tilbage,  
 Daa bucket den HERRE oc helt saa sin  
 Hanns Siel Vy Gud befalle.

Under Mindetavlen findes fire ved fremspringende  
 Sokkelor adskilte Felter. I Feltet til venstre staar:

„Rosensper aff Stame gode  
 Gaff hannem Døttre tuinde  
 Jytte oc Anne, den Sidste i Joerd,  
 Den Første Er endnu i lifue.“

I Feltet til højre staar:

„Hans Siste Ecteschab Velsignet Gud  
 Hannem fødte W. F. Mette  
 Eiler, Hendrich, Den elste Knud  
 Birethe oc Anne Wi Iche forgete.“

I Midtfelterne staar følgende latinske Indskrift:

„Textus concionis Funebri habita Wiburgi Cimbrorum 6. Augusti Ano Jesu Christi 1616 destinatus fuit ante obitum ab ipso defuncto. Psalm. 84: Qvam dilecta Tabernacula tua, Domine Zebaoth! Concupiscit et deficit Anima mea in Atria Domini, cor meum et caro mea exultaverunt in deo vivo.“

Det er i Oversættelse: Teksten ved Ligbegængelsen, der blev holdt i Viborg den 6. Aug. 1616, var af selve den afdøde før hans Hedengang fastsat til Salme 84: Hvor elskelige ere dine Boliger, Herre Zebaoth! Min Sjæl begærer, ja længes efter Herrens Forgaard; mit Hjærte og mit Kød raabe med Fryd til den levende Gud.

Ved Siderne af Epitafiet staa to i Sandsten udførte Figurer, Troen og Haabet, næsten i Legemsstørrelse.

Paa Kirkegaardens sydøstlige Del findes en grønklædt Høj, hvorunder er en hvælvet Kælder, der tjener til Gravsted for den Slægt, som nu ejer Nørre Vosborg. Til Vedligeholdelse af dette Gravsted og til Understøttelse af værdige Trængende i Ulfborg Sogn have Etatsraad Tang og Hustru stiftet et Legat paa 2000 Kr., samt Fæsteafgiften af Gaarden Kors-



gaard, der nu ligger under Vester Rævsgaard. Ved den vestlige Udgang af Kirkegaarden findes en Sten, hvori en Ulv er udbugget. Denne Sten har sikkert nok fra først af siddet i Kirkemuren, maaske ved den sydlige Indgang. De gamle Stenhuggere har paa den, ligesom paa en anden Sten, der paa Kirkens nordøstlige Hjørne bærer et Mandehoved, villet prøve deres Kunstfærdighed, der ved at danne en Ulveskikkelse naturligvis ogsaa have taget Hensyn til Sognets Navn.

### Præsterne efter Reformationen.

Hr. KNUD LAURIDSEN.

Hr. PEDER ANDERSEN var Herredsprovst.

Hr. KJELD PEDERSEN.

Hr. NIELS PEDERSEN var født i Vandborg og sikkert en Søn af Præsten Peder Christensen, der havde 4 Sønner, „alle smukke Mænd og Præster“. Hr. Niels var Præst her, da han i April 1617 beredede Holger Gregersen Ulftand paa Sdr. Vosborg til Døden og siden holdt over ham en Ligtale, der er trykt i København 1620.

Hr. KJELD NIELSEN fik 1620 kongelig Tilladelse til at blive Faderens Kapellan og Efterfølger<sup>\*)</sup>. Han var født 1594, ægtede 1621 Anne Andersdatter, der blev Moder til 11 Døtre og 1 Søn. 1623 blev han Herredsprovst. Ligesaa rig som han var paa Børn, ligesaa fattig var han paa jordisk Gods. Han døde 14. Febr. 1646 og ligger jordet ved Siden af sin Hustru, der døde 9. Marts 1675, mellem de øverste Kirke-

---

\*) Jydske Reg., 22. Juli 1620.

stole lige neden for Kordøren, hvor der forhen fandtes en Ligsten paa deres Grav.

Hr. LAURIDS CHRISTENSEN BORDING var Søn af Dr. Christen Bording i Ribe og Hustru Ingeborg Klyn. 1637 blev han Student fra sin Fødebyes Skole, og 1646 den 15. April indviedes han til Præst for Ulfborg og Raasted Sogne. Laurids Bording gav sig af med at skrive Vers og var Broder til den i sin Tid højt ansete Digter Anders Bording, der levede nogle Aar her i Præstegaarden, hvor de øvede sig i at skrive baade danske og latinske Vers. Ved sin Embedstiltrædelse ægtede han Formandens Datter Maren, der i mange Aar overlevede sin Mand, der døde 20. Marts 1675 efter at have været Præst 29 Aar og Provst 22 Aar. Hans Grav er i Kirkens Hovedgang.

Hr. CHRISTEN LAURIDSEN BORDING, Formandens Søn, blev indviet til Embedet her 29. Juni 1675. Han levede vistnok ugift, og det lader til, at hans Moder styrede Huset for ham i de faa Aar, han sad i Embedet. 1681 blev han sigtet for ublu Omgang med Forpagter Peder Andersens Kone paa N. Vosborg. Forpagteren, der i det foregaaende er nævnt som en raa og brutal Person, klagede til Kongen, som 19. Juli 1681 udstedte følgende Ordre til Grev Schak: Eftersom Peder Andersen, Forpagter paa Nørre Vosborg, for os allerunderdanigst har ladet andrage, hvorledes hans Hustru Anne Jensdatter skal have gjort Bekendelse paa Hr. Christen Bording, Sognepræst til Ulfborg og Raasted Sogne i Riber Stift, at han hende i hendes Mands Fraværelse skammeligen skal have forført og bedraget til at bedrive Letfærdighed med sig, saa at hun skal være bleven frugtsommelig ved ham. Da efter slig Beskaffenhed

er vores allern. Vilje og Befaling, at Du straks tilholder og foreligger forn.te Hr. Christen Bording indtil Sagens Uddrag enten nøjagtig Borgen for sig at stille eller selv Borgen at blive\*).

Ved Underretten blev Bording dømt til at rømme Kongens Riger og Lande inden 6 Ugers Forløb, eller hvis han derudi træffes efter den Tid at lide paa sin Hals. For den paa Processen anvendte Bekostning bør Peder Andersen af Christen Bordings Bo nyde 500 Rdl. Det øvrige af samme Bo bør, efter bevislig Gælds Afbetaling, være konfiskeret\*\*).

Overrettens Dom er sikkert gaaet i samme Retning, da Præsten ikke har kunnet rense sig for den slemme Beskyldning.

Hr. JOHANNES ANDERSEN DAM, der under Laurids Bording en Tid havde været Kapellan her i Sognet, blev 1682 kaldet hertil som Sognepræst. I Maj samme Aar klagede han over, at Formanden Christen Bordings Gods indstod i Præstegaarden under Forsegling, saa han intet Værelse kunde faa\*\*\*). Laurids Bordings Enke klagede samme Efteraar over, at hendes Søns Eftermand ej har villet give hende det mindste at leve af, hvorfor Kongen gav Paalæg om, at hun skulde hjælpes til Rette med Livsophold†). Johannes Dam, der var gift med Anne Marie Mavors, virkede her til sin Død i Juni 1689. I nogle Aar var han tillige Herredsprovst.

Hr. HANS HANSEN ROAGER, der kaldedes hertil 23.

\*) Jydske Tegnelser, 19. Juli 1681.

\*\*) Domsakter fra Ullborg Herred i Viborg Arkiv.

\*\*\*) Jydske Tegnelser, 12. Maj 1682.

†) Indlæg til Jydske Tegnelser, 21. Oktober 1682.

Juli 1689, ægtede Formandsenken, som i begge sine Ægteskaber blev Moder til flere Børn. Han døde 1. Januar 1707, og hans Enke døde paa Vinderupgaard 1716.

Hr. BJØRN CHRISTIAN DRACHART kaldedes hertil 29. Januar 1707 af Fru Elisabeth Schwanewede paa Sdr. Vosborg. Hr. Bjørn, som han sædvanlig kaldtes, var en dygtig Landmand, og Præstegaarden lod han ogsaa flytte og opbygge paa sin nuværende Plads. Hans Hustru Margrethe Kop, med hvem han havde 1 Søn og 3 Døtre, døde i Marts 1721 i en Alder af 35 Aar. Selv døde han 1742 og blev jordet i Ulfborg Korskirke; han var da 61 Aar saa nær som 35 Dage gammel.

Hr. HANS LASSEN, født 1709, var Præstesøn fra Ikast og blev kaldet hertil af sit Søskendebarn Mads Lassen til Sdr. Vosborg. Hans Fader Laurits Lassen var en Broder til Kancelliraad P. Thøgersen Lassen. Paa den Ligsten, der forhen laa paa Hans Lassens Grav uden for Korskirken, omtales han som en sandhedskærlig og mild Mand og Husfader; men Sagnet melder, at han var haard og stræng. Med Henrik Leth paa N. Vosborg laa han i en langvarig og meget bitter Strid. Her, som saa mange Steder, skulde Herregaardsejeren svare Præsten en aarlig Ydelse af 3 Tdr. Rug, som oftest var Godtgørelse for ufrit Jord, der var lagt under Herregaarden. Da Henrik Leth dømtes til at betale den omtalte Ydelse, blev han meget forbitret, og ved et Gilde 22. Marts 1744 hos „Junker“ Mads Lassen paa Sdr. Vosborg, hvor de to vare samlede, udskældte han Præsten og paastod, at han ved en „løgnagtig Erklæring“ havde faaet de 3 Tdr. Rug. Præsten tog skarpt til Genmæle og skal

til sidst have kastet sin Præstekjole og sagt: „Der ligger Præsten, her staar Manden!“ I Nørre Vosborgs Arkiv findes flere Akter om denne Trætte, der nok maa være jævnet inden Herremandens Død; thi Aaret derefter lod Hans Lassen, der 1748 var bleven Herredsprovst, en Søn opkalde med den afdøde Herremands Navn, og Enken Sofie Linde holdt Barnet over Daaben. Provst Lassens Hustru hed Anne Kirstine Friis. Hun var Præstedatter fra Spentrup og blev Moder til 8 Sønner og 2 Døtre. Hans Lassen døde 10. Oktbr. 1757, 48 Aar gammel.

Hr. JAKOB SCHOU, født 1706 i Fousing ved Randers, hvor Faderen var Præst, tog Embedscksamen 1726 og kaldedes til Sognepræst i Gjellerup 1729. Samme Aar ægtede han Marie de Leth, født 5. Septbr. 1707 paa N. Vosborg; hun blev Moder til 5 Sønner og 4 Døtre; men kun en Søn og 2 Døtre overlevede Forældrene. 28. Oktober 1757 kaldedes Schou her til Embedet af Chr. Dan. Friedenreich til Sdr. Vosborg. Han døde her i Ulfborg Præstegaard den 18. Juli 1770 efter 41 Aars præstelig og retsindig Virksomhed. Aaret efter fulgte hans Enke ham i Graven.

Hr. JANUS KARL SCHOU, forriges Søn, var født i Gellerup Præstegaard 4. Juli 1742. 22 Aar gl. tog han Embedscksamen, hvorefter han var sin Fader til Hjælp i Embedet, indtil han 1767 fik Kaldsbrev som Faderens Medhjælper og Efterfølger i Embedet. Straks efter Faderens Død 1770 afbrændte Præstegaarden, som Janus Schou derpaa opbyggede helt og godt. 1776 ægtede han Anna Cathrine Ølgaard, Datter af By- og Raadstueskriver i Varde Rasmus Ølgaard, som tillige ejede Herregaardene Bramminge og Sneumgaard. Hun var født i Varde den 1. August 1740 og

døde efter lidt over to Aars Ægteskab. 1786 ægtede Schou Ingeborg Margrethe Andrup, der var fra Løngvig og en Søsterdatter af hans første Hustru. Hun blev Moder til flere Børn, af hvilke en Søn senere drev en stor Grossererforretning i København. Janus Schou mindedes i mange Aar som en dygtig og nidkær Præst, der indførte god Orden i Sognet og havde flittigt Kirkebesøg. Embedsbøgerne fra hans Tid vidne om hans Ordenssans. Tillige var han en kyndig Landmand, der ved Magelæg og paa andre Maader forbedrede Embedets Jorder. Han døde 20. Marts 1799 som Følge af et Slag, han havde faaet ved en Søndag i Snevejr at blive væltet paa Vejen til Raasted Kirke.

Hr. KLAUS BERTELSEN var barnefødt paa Lolland i Januar 1763, og 26 Aar gammel tog han Embeds-eksamen. I kort Tid var han Præst ved Hæren, var derefter i 10 Aar residerende Kapellan i Holstebro, hvor han vandt særdeles Yndest paa Grund af sine dygtige Talegaver og sit livlige Væsen, der gjorde ham skattet som Selskabsmand. Det Selskab, der paa den Tid ejede Sdr. Vosborg, kunde udøve Kaldsretten til Præsteembedet, for saa vidt et enkelt Medlem var Rangsperson. Herredsfoged Tranberg fik da en forhenværende Regimentskvartermester Grøn i Holstebro til at lægge Navn til, da han ønskede at give den yndede Kapellan Embedet. Ved Kaldelsen maatte Klaus Bertelsen dog aflægge Løfte om at aflægge en Skrøbelighed, der havde begyndt at tage Overhaand hos ham. I nogle Aar holdt han sig ogsaa godt og blev meget afholdt af sin Menighed, men senere tog hans sørgelige Lyst til stærke Drikke igen Overhaand over ham, saa han forkortede sine Dage

derved og døde i sin kraftige Alder 8. Maj 1807. Enken Alhed Ingeborg Friborg kom ved Mandens Død til at sidde i smaa Kaar med en talrig Børneflokk.

Hr. ERNST PHILIP HEINREICH STEGMANN var født 1771 vistnok i Altona. 1796 blev han sendt som Missionær til Trankebar, hvor han var nogle Aar. Senere boede han en Tid lang i København, indtil han 13. April 1808 kaldedes til Præst her. Han var en temmelig upaalidelig Person og saare indbildsk, saa han aldrig kom til at føle sig hjemme under sin Virksomhed her. En værdig Præst var han ikke, men derimod var han en dygtig Landmand, der indførte flere ny Forbedringer i Præstegaardens Drift. Menigheden gjorde flere Forsøg paa at faa en anden Sjælesørger, og endelig blev han 1824 flyttet til Hesselager paa Fyen.

Hr. ERHARD CHRISTIAN ASSENS, Præstesøn fra Aarslev ved Aarhus, var født 1783. Han blev Student fra Aarhus Skole og tog Embedseksamen 1806. I nogle Aar var han Kapellan i Viborg, derefter Præst til Ørslevkloster og Ørum indtil han 1. Oktober 1824 kaldedes hertil. Han virkede her i 13 Aar; i de sidste var han Provst, og mindes som en hæderlig og dygtig Mand. Han forflyttedes 1837 til Nørre Aaby.

Hr. OVE THOMAS NIKOLAJ KRARUP, Præstesøn fra Aale, var født 1799. Han tog Embedseksamen 1823 og blev to Aar senere Præst i Naur og Sir, indtil han 26. Septbr. 1837 kaldedes hertil. Han var en virksom og nidkær Præst og en dygtig Landmand. I nogle Aar var han Provst, før han 1852 kaldedes til Flodstrup paa Fyen.

Hr. LAURIDS KASTBERG BERGENHAMMER var Sognepræst i Ullits og Føvling, da han 7. Maj 1852 ud-

nævntes til Præst i Ulfborg og Raasted. Han var en meget svagelig Mand og maatte en Tid lang have sin Broder Mads Peder Bergenhammer, der senere blev Præst i Nørre Omme, til sin Medhjælper. Han døde paa en Rejse 1855.

Hr. JAKOB FREDERIK INGERSLEV, født 4. Maj 1819, var Adjunkt i Sorø, da han 14. Septbr. 1855 fik Embedet her. Hans Hustru Georgine Amalie Krebs var født 25. Oktbr. 1820. Han flyttedes 1863 til Vestervig og døde 1897 som Præst i Kundby ved Holbæk.

Hr. LAURITS TRAP GJERLØFF var Kapellan paa Samsø, da han 25. Septbr. 1863 kaldedes hertil. Han var gift første Gang med Anne Sophie Vandborg, der døde 1867, og anden Gang 1. Oktbr. 1867 med Vilhelmine Marie Bruhn, en Datter af Proprietær Thomas Bruhn paa Rydbjerg. Han kaldedes 1877 herfra til Randlev.

Hr. THØGER SØRENSEN, Husmandssøn fra Bjerre, født 20. Maj 1835, var i flere Aar Seminarislærer og Missionær i Grønland, før han kaldedes hertil 23. Juni 1877. 1872 udgav han en grønlandsk Salmebog. Han blev gift 1866 med Sophie Frederikke Charlotte Nielsen. Forflyttet 1883 til Vrejlev.

Hr. CHRISTIAN FREDERIK BALSLEV, Præstesøn fra Hammer, tog Embedseksamen 1870, ægtede 1876 Sophie Kirstine Hoffmeyer fra Hjørring. Virkede her til 1895.

Hr. GEORG ANDREAS OLSEN, født 1. Decbr. 1855, Kand. 1881 med laud., kaldet til Sognepræst i Staby 1888, til Provst for Ulfborg med flere Herreder 1893 og til Sognepræst for Ulfborg og Raasted 1895.



### Skolevæsenet og Lærerne.

Ved kongelig Forordning af 23. Januar 1739 om Landsbyskoler fastsattes det, at fattige Børn skulde undervises uden ringeste Betaling; men af de ikke helt fattige skulde der gives lidt for at lære Regning og Skrivning. Skolegangen blev en tvungen Sag. Naar den pietistiske Retning paa den Tid viste en saa stor Iver for almindelig Skolegang blandt Almuen, saa var denne særlig grundet med Hensyn paa Religionsundervisningen, som ogsaa var det eneste Hovedfag i de da oprettede Skoler, og Regning og Skrivning vare som Bifag ikke tvungne, men skulde kun læres, hvis Forældrene forlangte det. Naar undtages ABC brugtes almindelig ikke andre Bøger i Skolen end Katekismus og Forklaring dertil, Davids Salmer, Ny Testamente og Salmehogen.

Regeringen gav det følgende Aar Proprietæerne afgørende Stemme ved, hvilke Skoler der skulde indrettes, og de fik Ret til at kalde Læreren, der dog skulde have Vidnesbyrd af vedkommende Sognepræst for god Vandel og Duellighed.

I Følge nævnte Forordning lod Mads Lassen paa Sdr. Vosborg bygge et Skolehus vest for Ulfborg Kirke. Skolehuset var paa 8 Fag og saaledes indrettet, at han, som han selv skriver i Fundatsen af 30. Oktbr. 1742, „kunde være det bekendt for Gud og vores christne Øvrighed“. Skoleholderen skulde nyde en Løn af 22 Rdl. 1 Mark, fordelt paa Hartkornet, og Kirkens Lysepenge 3 Rdl. 2 Mark. Deraf skulde Degnen nyde 8 Rdl. om Aaret for Skoleholderens Kost. Skoleholderen skulde paa Grund af Sognets Størrelse holde en omløbende Lærer, som han skulde lønne, men Bønderne skulde give ham

Kosten paa de Steder, han opholdt sig. Bønderne skulde levere det fornødne Ildebrændsel til Skolestuens Opvarmning. Der skulde holdes Skole fra Allehelgens Dag til Februar Maanedes Udgang for de større Børn, men for de smaa Aaret omkring. Degnen blev først nogle Aar senere tillige Skoleholder.

Af Degne nævnes:

CHRISTEN MADSEN, som var gift med Præsten Laurids Bordings Datter og døde 1708, begravedes 20. Oktober.

MATHIAS CHRISTENSEN, forriges Søn, var gift med Inger Marie Andersdatter Staby, Præstedatter fra Staby, og døde 1730 43 Aar gammel.

JOHAN SCHJØNNING døde 23. Decbr. 1760. Han var gift med Bodil Marie Nielsdatter.

JENS DEGN døde 1763. Enken Maren Gravesdatter døde i Marts 1793, 76 Aar gammel.

JENS STENDORPH, født paa St. Jørgensbjerg 1735, Cand. theol. 1753 med non, var Degn her fra 1763 til 1776, da han blev Præst i Gørding, Vemb og Bur. Gift første Gang med Augusta Maria Skov og anden Gang med Birgitte Aspern. Han døde 1801.

PEDER SMITH virkede her til sin Død 1785. Præsten skrev om ham i Kirkebogen: „Jeg haver i Dag (2. Juni) begravet min i Livet hæderlige, ærlige, fredclige og retsindige Degn Peder Christensen Smith. Mon Kirken og Skolen kan faa hans Lige igen. Han var 44 Aar 2 Mdr. 3 Uger og 2 Dage gl.“ Enken Johanne Kathrine Thomasdatter Kast blev gift med Eftermanden

FREDERIK BENDIKSEN, som virkede her til 1822. Hans Hustru døde 21. August 1814, 71 Aar gammel, og han døde 18. Decbr. 1822. Præsten skriver ved

hans Død i Kirkebogen: „Han var en god, brav og i sin Tid duelig og flittig Embedsmand, en retskaffen Ægtefælle, en øm Fader baade for Stedbarn og eget Barn. Fred være med Dig“.

PEDER CHRISTENSEN DALGAARD, født 1789, dimit. fra Borris 1809 med 1. Karakter. Han var en dygtig og afholdt Lærer og døde ved Aar 1868. Hans Enke Maren Kastberg døde i Ringkøbing 1877.

S. K. K. SAND, født 21. Juni 1830, dimit. fra Rarum 1851 med 1. Karakter. Lærer i Gellerup indtil han kaldedes hertil. Han søgte sin Afsked 1888 og døde 13. Oktober 1890.

JENS AHLER JENSEN, fødtes i Snebjerg 1860 og døde her den 28. Oktober 1890.

PEDER BOYSEN, født 5. Aug. 1864, dimit. 85 fra Gedved med 1. Karakter, har siden Januar 1891 været Lærer og Kirkesanger i Ulfborg.

## Raasted Sogn

er Anneks til Ulfborg Sogn og omgives af dette samt Idom og Vind Sogne mod Vest, Syd og Øst. Mod Nord adskilles det ved Storaæn fra Vemb og Bur Sogne i Hjerm Herred.

Sognet har 6356 Tdr. Land med  $112\frac{5}{8}$  Td. Hartkorn og  $12\frac{1}{2}$  Td. Mølleskyld fordelt paa 29 Gaarde og 22 Huse. Indbyggerantallet var 1801: 192, 1830: 246, 1860: 287 og 1890: 275.

Sognet er opfyldt af Hedestrækninger, som ere bakkede, og flere Steder ere i ældre Tid hærgede af Sandflugt, som sikkert nok her har voldt ikke lille

Ødelæggelse. Disse Sandflugtsstrækninger ere Snerpsande paa 103 Tdr. Land og Hælsig Sande paa 151 Tdr. Ld. Over mod Ulfborg Sogns Hede ligge enkelte højere Punkter: Vanghøj er 131 Fod, og en Bakke sydvest for Nymølle er 144 Fod høj. Sognets højeste Punkt ligger lidt sydøst for Gaasdal og er 188 Fod høj. Store Stykker af Heden egner sig slet ikke til Opdyrkning og burde tilplantes med Naaletræer. En god Begyndelse er der gjort flere Steder: Femhøj Plantage paa 35 Tdr. Land hører under Gl. Mølle, Stenumgaard's Plantage er paa omtrent 50 Tdr. Land og forøges til mere, Møgelbjerg Plantage er paa c. 25 Tdr. Land, og Plantagen „Raasted Sande“ (Hælsig), der er Sognets Ejendom, er paa c. 100 Tdr. Land og forøges hvert Aar, indtil hele Sandflugtsstrækningen er indtagen.

Paa Sletten ved Storaacen findes Sognets bedste Jorder, der enkelte Steder have Lerunderlag, og her ligge Stenumgaard, Lille Stenum, de to Knudsigaarde og Gammel Stenum. Lilleaaen gennemskærer Sognet og løber i nordvestlig Retning ud i Storaacen. Paa Skraaningerne ned mod Lilleaaen ligger Gaardene Øgelstrup, Huldal, Femhøje, Mosgaard, Gl. Mølle, Snerp, Gl. Raasted og Ny Mølle. Lidt mod Øst fra Gl. Raasted ligger Arnsbjerg og Blæsbjerg, og ved Sognets Østgrænse ligger Ormstrup.

Sognets Navn skreves ved Aaret 1340 Roostedt, og det har muligvis sin Oprindelse af Mandnavnet Ro i Forbindelse med Sted. En anden Forklaring kunde ogsaa tænkes, da Raa i Oldtidens Sprog var en Krog eller Hjørne, og Sognet her netop ligger for største Delen i en saadan Krog dannet ved Sammenløbet af Lilleaa og Stora.

Sognepræsten meddeler 1766: „Kornavlén her i Sognet er kun ringe; her fabrikeres til Udgifter Hør- og Blaargarns samt uldent Tøj; her opfødes Stude og Svin, men Faarene er for Tiden af ringe Betydning, da de ofte af Skab og Smitte omkommer“.

Bønderne her i Sognet blev senere Selvejere, end i de fleste omliggende Sogne; maaske Grunden dertil har været, at Fattigdommen har været større og Selvfølelsen mindre end i de mere frugtbare Egne her i Herrederne, hvor Folkekarakteren har sit særlige vestjydske Præg, hvor Selvfølelsen er styrket ved jevn Velstand, og hvor forrige Tiders Tryk ikke har kunnet bøje Almuen saa meget, som andre Steder i Landet.

### Stenumgaard

har fra gammel Tid været en adelig Sædegaard, som 1662 var sat til 24 Tdr. Hartkorn Hovedgaardstakst og 85 Tdr. Hartkorn Bøndergods. 1766 var Hovedgaardens Skyld 20 Tdr. 3 $\frac{1}{2}$  Skp., og da laa her under 205 Tdr. Hartkorn Bøndergods, saa Gaarden var en komplet Adelsgaard. Dette Bøndergods laa saaledes: 83 Tdr. 3 $\frac{1}{2}$  Skp. i Raasted, 12 Tdr. 7 $\frac{1}{2}$  Skp. i Idum, Gl. og Nymølle skyldsats for 14 Tdr. 4 $\frac{1}{2}$  Skp., og det øvrige var Strøgods. Samtidig meddeles det, at Stenumgaards Bygning var uanseelig, og at Hovedgaarden var bortforpagtet til en Bonde for 80 Rdl. aarlig. Forpagteren havde sin meste Indtægt ved Studeopdræt. Nu har Gaarden 17 $\frac{1}{2}$  Td. Hartkorn og et Tilliggende af 233 Tdr. Land Ager, 63 Tdr. Land Eng, 37 Tdr. Land Mose, 1 $\frac{1}{2}$  Td. Land Krat og omtrent 650 Tdr. Land Hede.

I den første Del af 16. Aarhundrede var Stenum-

gaard maaske ved Arv kommen i fleres Eje. Saaledes skødede Niels Lauridsen Skadelund 1512 en Trediedel af Gaarden samt Knudsig og Gl. Stenum til den kgl. Lensmand Niels Clemmensen\*). 1537 boede Jakob Vognsen paa Stenumgaard, da han stævnedede Mattis Pallesen for Østergaard i Lille Stenum.

Om Slægten Vognsen, der i sit Vaaben havde et halvt Vognhjul og en trappevis opsat Murstenshob, vides ikke meget; den har været fattig og lidet fremtrædende. Jakob Vognsen nævnes til Stenumgaard endnu i Aarene 1545—46. Den Ane Vognsdatter, der døde i Ulfborg Kærgaard 1578, er sikkert hans Datter, ligesom han vistnok ogsaa er Fader til den i min Hing Herreds Historie omtalte Erik Vognsen til Søndervang og til Jens Vognsen, der arvede Stenumgaard efter ham. Hans Hustru har hørt til Stjerne-Julernes Slægt.

Jens Vognsen var vistnok gift to Gange, først med Maren (Blik?) som nævnes til Stenumgaard 1568, da hun ejede Gods i Thy\*\*), og med hende har han nok arvet den lille Herregaard Nørbeg i Viborg Stift. Sidst var han gift med Anne Mikkelsdatter Hvass før 1579. Med hende arvede han Gods, som han bortmageskiftede for Kongensgaard i N. Nissum og et Par andre Gaarde. 8. Marts 1573 fik Jens Vognsen Brev paa Kronens Del af Ulfborg Tiender, dog skulde han aarlig svare deraf til Kronen 5 Tdr. Korn, Halvdelen Rug og Halvdelen Byg, at levere i Ringkøbing til Stiftslensmanden. To Aar senere fik han Brev

---

\*) Ellen Gøyes Jordebog, S. 368.

\*\*) Wulffs statistiske Bidr. til Vendelbo Stifts Hist., S. 217.

paa at nyde samme Tiende uden Vederlag\*). 1581 var han og Broderen Erik Vognsen paa Søndervang tilsagt paa Ulfborg Herredsting den Løverdags næst før St. Jørgensdag ved Sandemændstog at gøre Markskel mellem Bur og Navr Sogne, og samme Aar fik han Kronens Gaarde Lille Stenum og Sternborg i Tjørring Sogn i Len\*\*). Han døde før 1601, da Sønnen Jakob Vognsen, der havde arvet Kongensgaard, med Moderens Samtykke solgte noget Jordegods\*\*\*). Sønnen Mikkel Vognsen arvede Stenumgaard, som han nævnes til Aar 1600. 1606 bortskiftede han Ejstrup i Idom til Kronen og fik derfor et Boel i Knudsig og Kronens Rettighed til Østergaard i Lille Stenum med Ret til at købe Ejendomsretten†). Han var gift med Mette Rosenkrans Bendiksdatter af Gribsgaard og efterlod sig ved sin Død, der indtraf ved Aaret 1620, to Døtre, Margrethe og Anne. Farbroderen Jakob Vognsen til Kongensgaard var Værge for disse to Piger til 1623, da han afstod Værgemaalet til Iver Lange til Bramminge. I Aaret 1630 søgte de kongelig Tilladelse til, at deres Værge Iver Lange maatte sælge Stenumgaard, som deres Farbroder, mens han var deres Værge, havde pantsat til Fru Karen Lange paa Sdr. Vosborg for 2500 Rdl. Blev noget tilovers fra Salget, skulde det sættes paa Rente. Omtrent samtidig skænkede deres Morbroder Otto Rosenkrans dem et Gavebrev paa 800 Rdl. til Indløsning af Stenumgaard, men Gælden maa have

---

\*) Jydske Registre 8. Marts 1573 og 14. Juni 1575.

\*\*\*) Jydske Registre 14. November 1581.

\*\*\*) F. Hvass: Familien Hvass, IV., S. 139—40.

†) Kronens Skøder, S. 353.

været for stor, saa Gaarden ikke blev indløst\*). De to Piger fik Myndighedsbevilling 1633; de levede ugifte og flyttede 1645 til en Bondegaard i Karise (Faxe Herred), hvor de levede i flere Aar i tarvelige Omstændigheder. Anne Vognsen døde 1650, men Margrethe levede 1656, da hun var til Stede ved Jomfru Elisabeth Thotts Dødsleje.

Fru Karen Lunge gav sit Pantebrev paa Stenumgaard til sin Broder Jørgen Lunges og Fru Sophie Brahes Børn; men Sophie Brahe overlod Pantebrevet til Jens Juel til Kjeldgaard og N. Vosborg 1630\*\*). Efter ham arvedes Pantebrevet af Datteren Margrethe Juel paa Aabjerg, og ved hendes Død 9. Septbr. 1651 gik det i Arv til Søsteren Elsebe Juel, der boede paa Brusgaard og var Enke efter Ove Frandsen Juel. Hun indgav 1662 sin Jordebog over Stenumgaard og Gods til Rentekammeret, og 1669 pantsatte hun Gaard og Gods til Borger og Handelsmand i Holstebro Christen Linde for 4050 gode kurante Daler. Det følgende Aars 8. April solgte hun det pantsatte Gods til ham for en Pris af 45 Rdl. for Tønden af Hovedgaardens Hartkorn og 40 Rdl. for Tønden af Bøndergodset. Ved denne Handel kom der af Laanet til at restere 346 Rdl., som hun maatte udbetale ham\*\*\*). Stenumgaard var den første Gaard, Christen Linde blev Ejer af, og hertil købte han siden en Del mere Gods i Raasted Sogn, sagtens fordi han derved kunde udnytte Hoveriet til Gaardens Drift. 1677

---

\*) Breve til d. Cancelli 10. Aug. 1630.

\*\*\*) Viborg Landst. Skøde- og Panteprotokoller 6. Oktbr. 1630.

\*\*\*) Viborg Landstings Skøde- og Panteprotokoller 26. Septbr. 1669 og 8. April 1670.



holdtes der paa Stenumgaard 5 Heste og 60 Øksne. Ved Christen Lindes Død 1706, blev Sønnen Frans Rantzau Linde Ejer af Stenumgaard, som denne sammen med sit øvrige Jordegods afstod 1757 til Svigersønnen C. D. Friedenreich. Dennes Søn Chr. Linde Friedenreich ejede dernæst Gaarden fra 1771 til sin Død 1786, da den solgtes ved Højbud til Niels Christensen Vad paa Øgelstrup for 31,200 Rdl. Denne Mand frasolgte en Del af det tilliggende Bøndergods udenfor Raasted. Han døde 1797 og Stenumgaard gik i Arv til Sønnen Christen Vad, der i Pengekrisens Tid gik i Armod, saa Statsgældsdirektionen stillede Stenumgaard og to underliggende Bøndergaarde til Højbud 1822 og 1823. Køberen var Niels Jensen Vejrup, der 1824 flyttede til Stenumgaard fra Nørre Vosborg, hvor han havde været Forpagter. Han døde paa Stenumgaard 12. Marts 1849, 75 Aar gammel, og Sønnen Christen Hansen Nielsen, der var født i Hemmeth 11. Maj 1812 ejede dernæst Gaarden i mange Aar og døde her den 16. Januar 1883. Sønnen Niels Christensen fik 1879 Skøde paa Stenumgaard, som han 1889 afhændede til Entreprenør Gregers Kirk.

Lille Stenum solgtes 1503 af Mariane Jensdatter til kgl. Lensmand Niels Clemensen. En af Gaardene havde da en aarlig Skyld af 4 Ørte Rug, 2 Ørte Byg, 1 Pund Smør, 1 Mark Gæsteri, 1 Skovvogn og 1 Skovsvin. Samme Mand købte 1512 Knudsig og Gl. Stenum\*); men 1662 laa disse Ejendomme under Stenumgaard.

Øgelstrup var i ældgammel Tid en stor Ejendom, og den havde endnu 1661 23 Tdr. Hartkorn,

---

\*) Ellen Gøyes Jordebog, S. 368.

der dog ved den nogle Aar senere fastsatte Matrikul nedsattes til  $10\frac{3}{4}$  Td. Det er sandsynligt, at den her paa Egnen i senere Tid saa udbredte Juelslægt her har haft sin første Ejendom. Palle Juel til Øgelstrup var 1360 Medlem af Danmarks Riges Raad, og sammen med sine Søkende ejede han meget Gods i Raasted og Idum Sogne. En af hans Efterkommere, Iver Juel til Stubergaard og Rybjerg, meddeler paa Reformationstiden i nogle Familieoptegnelser, at i Palle Juels Tid kom der Pestilente, som kaldtes den store Mandekvæl eller Mandedød, fra Vendsyssel til Raasted Sogn. Aarsagen til denne skrækkelige Sygdom meddeler han paa følgende Vis: „Udi England var en Kvinde ung og dejlig; hun havde en gammel Mand og et Bolkab. Hun skaffede det saa med en Kælling at omkomme hendes egen Ægtemand og fik saa at vide, at hun skulde tage et Stykke af en død Mands Mave og hakke udi hans Mad. Straks blev samme Mand syg, og hendes Bolkab, som kom og vilde husvæle hende, fik og ondt og døde. Men samme Sot gik over Egn og By. Siden løb en Hob engelske ud til et Skib, og de bleve ogsaa døde, og Skibet kom ind under Vendsyssel. Da Folk der kom ud og vilde bese Skibet, bleve de straks bollet (fik Bylder), og siden alle der omkom. Da kom en vejfarende Mand til Øgelstrup to Dage før Jul og bad om Husly; men Palle Juel udspurgte ham om hans Hjemstavn, og da han fik at vide, at det var en Vendelbo, der havde forladt sit Hjem for Pestens Skyld, vilde han ej give ham Husly, men viste ham til Præstegaarden.

Juleaften kom der ingen Præst til Kirken, og Morgenen efter lod Palle Juel en af sine Svende ride til Præstegaarden for at erfare Grunden; men der

vare alle Døre lukkede. Da Svenden endelig fik lukket op, raabte en gammel dødssyg Kvinde til ham: „O Vok og Ve! hvilken Gæst Palle Jucl dog sendte os. Her ligge alle døde, og jeg er den sidste, som er tilbage“. Herremanden lod nu Pæle slaa for Døren, for at ingen skulde komme ind, men Farsoten hjem-søgte ligefuldt Sognet“.

Palle Juels Søn var Jens Juel, der var Medlem af Rigens Raad og Befalingsmand paa Skanderborg og gift med Karen Christensdatter Fastic fra Vennergaard. Han blev jordet i Viborg Korsbrødrekirke efter Aaret 1428\*).

Sønnen IVER JUEL til Astrup og Øgelstrup nævnes 1421. Han var Befalingsmand paa Ørlevkloster og var to Gange gift, første Gang med Mette Lauridsdatter Hvass fra Ormstrup og anden Gang med Karen Vestenie. Han døde 1468 og blev jordet i Viborg Domkirke ved sine to Hustruer. 100 Aar senere lod Landsdommer Palle Juel til Pallesbjerg lægge en Sten paa Oldefaderens Grav. Paa denne Sten, der var stor og hvid, var udhugget en Mands og to Kvindefigurer og følgende Indskrift:

»Ther mand skreff 1468 Aare  
Langdes lffuer Juells Liig paa Baare,  
Og under denne Sten hviler sine Ben  
Med sine tvende Hustruer kiære,  
Som med ham ligger begrafne here.  
Theres Vaaben og Contrafeyer her staar,  
Saa mand kan viide af hvad Stamme de afføde vaar.«

Ved Siden af samme Grav vilde Landsdommeren og hans Hustru Anne Lykke have deres sidste Hvilested, og derfor lod han paa Stenen tilføje følgende:

---

\*) Harsyssels Diplomatarium, S. 26.

•Kom Løich medh Salleichhied. Palli Juell.  
 Ther mand skreff 1568 Aare  
 Thug hans Frende Palli Juell sig fore  
 Og lod udhugge thenne Steen  
 Og agter herunder at hvile sine Been  
 Med Frue Anne Lykkesdatter sin Hustru kiere,  
 Som agter med honnom at lade sig begræue here.  
 Theres Vaaben og Contrafeyer her ofven staar,  
 Saa mand kan vide, hvad Stamme og Slægt de afføde vaar. •

Iver Juels Søn, Palle Juel til Øgelstrup og Udstrup var gift med Ellen Spend Mogensdatter fra Rammegaard og levede 1508. Siden den Tid boede Øgelstrups Ejere paa Udstrup, der var en mere værdifuld Ejendom; men endnu 1661 laa Gaarden under Udstrup og var bortfæstet til en Bonde, der aarlig svarede 6 Tdr. Rug, 6 Tdr. Byg, 10 Tdr. Arre (Havre) og  $\frac{1}{2}$  Td. Smør. 1666 ejedes Øgelstrup, Røgelhede og en nu nedlagt Gaard, Gravstrup, af Thomas Andersen Wendtzel. 1678 var Gaardens Besætning: 16 Øksne over og 24 under 4 Aar, 6 Heste, 9 Køer og 6 Ungnød. Da Matrikulen udkom 1688, var Christen Linde bleven Ejer af Øgelstrup, som siden laa under Stenumgaard en Tid lang. 1754 døde Christen Vad paa Øgelstrup 65 Aar gammel; han var vistnok Fæster af Gaarden. Sønnen Niels Christensen Vad døde paa samme Gaard 1797, og han havde ejet baade Øgelstrup og Stenumgaard.

Laurids Vad vilde 1824 sælge Øgelstrup, som han havde opbyggt af Grundmur for 20 Aar siden, til en Familie uden for Bondestanden, og samme Aar afhændede han Gaarden til Otto August la Cour, der igen 1827 solgte den til sin Svoger Lars Jepsen. Denne Mand var barnefødt i Sædding og var 1812—13 Ladefoged paa Pallesbjerg, hvor han 23. April

1813 ægtede Maren Strandbygaard, en Datter af Pallesbjergs Ejer.

Gaardens nuværende Ejer er Chr. Lauridsen.

Hvoldal havde 1662 to Beboere, der vare Fæstere til Stenumgaard og svarede aarlig 7 Tdr. Rug, 3 Pd. Smør og 1 Svin.

Femhøje laa før Reformationstiden under Tvis Kloster, og Oluf Munk solgte 1550 Gaarden til Knud Gyldenstjerne paa Vosborg. 1688 var Christen Linde Gaardens Ejer.

Mosgaard var Annekspræstegaard; men Præsten nød kun Bondeskylden, der 1766 var 10 Rdl. Herlighedsretten tilhørte Kronen 1609, senere tilhørte den Baron Christen Juul, som 1682 solgte den til Christen Linde.

Gl. Mølle laa 1662 under Stenumgaard og havde forhen svaret 26 Tdr. Mel aarlig, „mens nu giffuer han icke uden 22 Tdr.“, skriver Ejerinden Elsebe Juel, „formedelst møllen aff saand ehr forderffuit“. Af den Grund blev Møllens Skyld senere nedsat til 13 Tdr. Christen Linde ejede Gl. Mølle under Stenumgaard og senere blev han ogsaa Ejer af Ny Mølle, hvis Skyld var 7 Tdr. Rug. Den ene Halvdel af den sidste købte han 1679 af Iver Høg til Bjørns-holm. Møllerne i Tim, Vedersø, Skærum, Gl. og Ny Mølle indgik 1782 med hverandre paa, at de vilde tolde 5 Kæpper af hver Td. Rug og Byg. Hvo af dem, der tog mindre, skulde bøde 10 Rdl. til Sognets fattige første Gang, og hver Gang senere 10 Rdl. mere. Ved Gl. Mølle var for en Del Aar siden et Brændevinsbrænderi, som en Tid tilvirkede 45,000 Potter om Aaret.

Gammel Raasted og et Møllested øst derfor

nævnes i et Tingsvidne 1424 blandt det Gods, som havde tilhørt Bo Høg. 1679 købte Christen Linde denne Gaard, der aarlig skyldte 1 Pund Smør, 3 Tdr. Rug, 1 Ørte Byg og 3 Mark Gæsteri, af Iver Høg til Bjørnsholm.

Blæsbjerg. L. Blæsberg skyldte i gammel Tid 4 Ørte Rug, 2 Pund Smør, 1 Mark Gæsteri, 1 Skovvogn og 1 Skovsvin. St. Blæsbjerg tilhørte 1688 Christen Linde.

Gaasdal havde i ældre Tid en aarlig Skyld af 2 Tdr. Rug, 1 Pund Smør, 1 Mark Gæsteri, 1 Skovvogn og 1 Skovsvin. 1680 købte Christen Linde Gaarden af Anders Sandbergs Enke Ingeborg Krabbe.

Ormstrup tilhørte Kronen før 1579, da Hans Johansen Lindenow fik Gaarden i Mageskifte. 1662 laa Ejendommen under Volbjerg og skyldte aarlig  $2\frac{1}{4}$  Td. Rug, 1 Pund Smør, 1 Skovvogn, 1 Svin og 1 Fødenød.

### Raasted Kirke,

der ligger omtrent midt i Sognet, er opført til forskellige Tider, først Skib og Kor af Granit i Rundbuestil før Midten af 12. Aarhundrede og Taarnet tilbygget 3—400 Aar senere af brændte Sten ligesom Vaabehuset, der vel endnu senere er bygget til Skibets Sydside udenfor Mændenes Indgang.

Skib og Kor er opført paa en Sokkel med simpel Skraakant. Den nordlige Mur har næppe nogen Sinde været ombygget, da Kvindernes Indgang, skønt den er tilmuret, endnu tydelig kan ses. Af de oprindelige Vinduesindfatninger med rundbuget Overligger findes endnu to paa Nordsiden og et i Koret, hvorimod der er indsat større Vinduer mod Syd.

Indvendig er Skib og Kor sat i Forbindelse ved en Bueaabning. Buen er den oprindelige; den er af Granit med Kragsten uden Udsmykning. Kirken har Fyrretræsloft, der hviler paa Bjælker af Egetræ, som ifølge Sagnet skal være bugget i en Skov, som for- dum laa øst for Kirken. Skib og Kor have Blytag, men Taarn og Vaabenhus Tegltag. Taarnets 5 nederste Skifter ere Granitkvadre, som oprindeligt har siddet i Skibets Vøstgavl, og dets Højde er 60 Fod, Længde 22 Fod og Bredde 20 Fod; dets nederste Rum er hvælvet. I den nordlige Murs Lydhul hænger en mindre Klokke, som er støbt i det 18. Aarhundrede.

Kirken er tarvelig udstyret med Prydelser. Altertavlen, der hviler paa det oprindelige og vel bevarede Stenalter, er meget tarvelig; den har en paa Træ malet Fremstilling af Korsfæstelsen. Alterstagerne ere gamle og ret smukke; de bære Aarstallet 1603 og Navnet Conradus Huusmann over et Vaabenskjold, hvori en Sparre og tre Roser. Det meddeles 1766, at samme Mand skulde have været Kirkens Ejer og laa jordet i Kirken. Alterkalken har en sekskantet Prydelse midt paa Søjlen. Paa Foden staar Stjerne- Julernes Vaaben under Bogstaverne M. J. og et andet Vaaben, vistnok Slægten Schwanewedes, over Bogstaverne E. S., samt Aarstallet 1574. Paa Fodens modsatte Side er et Krucifiks paaloddet. Prædike- stolen er simpel og uden Kunstværdi. Døbefonten er sikkert Kirkens oprindelige og af ret smuk Form.

### Skolevæsenet og Lærerne.

Ifølge Skolefundatsen, der er omtrent samtidig med Hovedsognets, skulde Sognets Ungdom under-

vises af 3 omløbende Skoleholdere, som skulde lejes hvert Aar og hver nyde 5 Rdl. i Løn samt Kosten hos Bønderne. De skulde antages med Præstens Samtykke og skulde holde Skole fra Allehelgens Dag til Februar Maanedes Udgang. 1751 legerede Frans Linde paa Pallesbjerg 10 Bdl. aarlig til de fattige og til Skolevæsenet, og Skoleholderne skulde nyde  $3\frac{1}{3}$  Rdl. Saaledes vedvarede Undervisningen til ved Aaret 1814. Omtrent ved dette Aar blev en fast Lærer indsat, som skulde undervise i to Biskoler. Skolen og Lærerboligen, hvortil hører 17 Tdr. Land med 6 Skpr. Hartkorn, ligger lidt nordøst for Kirken. 1840 var Læreren Løn 6 Tdr. Rug, 24 Tdr. Byg samt Kirkesangerløn og Legatpenge. Siden er Kornlønnen forøget med 13 Tdr. Byg, og Offer og Akeidentser lagte til Lønnen.

M. K. LINDVIG var Sognets første faste Lærer. Han forflyttedes til Ølgod.

ANDREAS CHRISTIAN DALGAARD, født 1800, forestod dernæst Embedet til Efteraaret 1856, da han søgte og fik sin Afsked med Efterløn. Han var i Embedet 1829, da han ægtede Mette Marie Nielsdatter af Hvol-dal. I hans Embedstid blev Jordlodden lagt til Embedet.

KNUD PEDER LIND, Søn af Møller Lind i Tim Mølle, født 24. Januar 1829, blev Hjælpelærer her 1850 og kaldet til Embedet 5. Januar 1857. Han var gift med Formandens Datter og døde 21. November 1872.

ENEVOLD ENEVOLDSEN, født i Røjklit paa Holmsland 30. August 1842, Seminarist fra Jelling med 1. Karakter, kaldedes hertil 20. Februar 1873.



## Idum Sogn,

der ligger øst for Raasted, grænser mod Syd og Øst til Vind og Nørre Felding Sogne og mod Nord skilles det ved Storaæn fra Hjerm Herred. To Vandløb, Idumaa og Grydeaa gennemstrømme Sognet fra Syd og falde ud i Storaæn. Hovedlandevejen mellem Ringkøbing og Holstebro gennemskærer Sognet. Jorderne ere sandede; men enkelte Steder findes lerblandet Underlag som ved Idumlund, hvor der sikkert nok i ældre Tider har været frodig Skovvækst. Omtrent  $\frac{3}{5}$  af Sognet dækkes af Hede, hvori der findes en Sandflugtsstrækning paa 57 Tdr. Land.

Sognet har 8134 Tdr. Land med 152 $\frac{1}{2}$  Td. Hartkorn fordelt paa 45 Gaarde og omtrent lige saa mange Huse.

1830 var her 385, 1860: 378, 1890: 508 Mennesker i Sognet. Mens Idum i forrige Aarhundrede hørte til Ulfborg Herred og endnu efter Matrikulen henregnes hertil, blev dette Sogn ved Omordningen af Herredsfogedembederne, der for største Delen fandt Sted efter kongelig Forordning af 6. Januar 1832 og 25. Januar 1843, lagt under Hjerm-Ginding Herreds Jurisdiktion. Sognet danner en Kommune, Amtets 63. Lægd, og hører til Holstebro Amtstue og Lægedistrikt.

Ude paa Sognets Sydgrænse ved Vind Sogneskel findes ved Trehøje Sognets højeste Punkt 170 Fod over Havet. Flere Kæmpehøje ligge spredte i Heden som Minder om Oldtidsfolket her. Ved Fladmose Teglværk har man fra hin gamle Tid fundet raat til-dannede Ravperler, Flintkiler og Potteskaar. Ved Idumlund er funden en Guldring, som indsendtes til Nationalmuseet.

Ved Idumaa ligger Kirken, Præstegaarden og Skolen. Vest derfor ligger Burlund, Keldal, Borris, Røgelhede, Sønderbæk og Idum Kro ved Landevejen. Øst for Aaen ligger Estrup, Stroustrup, Nørgaard, Idumlund, Øje, Nibsbjerg, Fladmose, Revning, Nagstrup, Sig, Møllebæk, Tammestrup, Simmestrup, Høgsbjerg, Hestbjerg og Ormstrup.

Burlund havde Skovskyld 1682, da Christen Linde købte Gaarden af Baron Christian Juul.

Keldal var Selvejergaard 1683, da Christen Linde købte den af Rasmus Andersen til Søgaard. Af den skulde aarlig svares 8 Skilling Vognpenge, 6½ Sk. Leding, 1 Pd. Smør, 1 Svin og 6 Hestes Gæsteri. Senere laa begge Keldalgaarde og to Huse under N. Vosborg.

Røgelhede var 1661 syv smaa Steder, som laa under Udstrup ligesom Gaarden Sønderbæk.

Ejstrup: En Gaard i denne By fik Kronen 1606 i Mageskifte af Mikkell Vognsen til Stenumgaard. Samme Gaards aarlige Skyld var 3 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg, 2 Tdr. Havre, 1 Pd. Smør, 1 Svin og 1 Skovvogn. 1622 afhændede Kronen en Gaard i Ejstrup, samt Stroustrup og Nørgaard; men 1656 havde Kronen igen 1 Gaard i Ejstrup, 1 Gaard i Idumlund og 1 Boel kaldet Tammestrup. Senere købte Christen Linde 2 Gaarde i Ejstrup af Joakim Vind til N. Vosborg.

Stroustrup var i Aarene 1643—48 beboet af Adelsfolk, idet den fattige Adelsmand Niels Krag, som ifølge Stamtavlen hos Hoffmann var en Søn af Henrik Krag til Trinnerup og Fru Kirsten Munk, her havde sit Tilhold. Hans første Hustru hed Johanne Kaas, med hvem han havde 3 Døtre: Anna, Sidsel og Ellen.

1643 ægtede han her Jomfru Maren Mund. Han nævnes hyppigt i Kirkebogen som Fadder til Bøndernes Børn, saa han sikkert trods sine smaa Kaar har været en agtet Mand. 1662 laa Gaarden under Volbjerg; men i Slutningen af forrige Aarhundrede indtil 1794 hørte denne Ejendom samt Ormstrup til Grevskabet Rosenvold.

Christen Linde købte 1673 Nørgaard, hvis Skyld var 2 Tdr. Rug, 2<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Td. Byg, 1 Pd. Smør, 1 Svin, 1 Skovvogn, 1 Lam og 1 Gaas. For Ægt og Arbejde havde Bonden aarlig givet 1 Ørte Rug, og 1 Ørte Byg.

Idumlund: Erik Voksen til Søndervang havde af Kronen paa Livstid 1 Gaard i Idumlund samt Keldal og Tammestrup, og efter hans Død laa dette Gods under Bøvling Sløt. Christen Linde købte 1683 en Gaard i Idumlund af Rasmus Andersen til Søgaard, og omtrent samtidig fik han en anden Gaard i samme By i Pant for 500 Rdl. af Erik Blik til Holmgaard.

Gaarden Høgsbjerg hørte 1662 under Pallesbjerg. Poul Munk til Krogsdal købte Gaarden 1587 af Kronen.

Hestbjerg tilhørte Henrik Lange til Vennergaard 1683, da han solgte Gaarden til Christen Linde.

### **Idum Kirke.**

Idum Kirkes Skib og Kor er som paa de øvrige Kirker i Herredet opført af Granit i Rundbuestil; men kun i Korets Nordside og Østgavl finder man de oprindelige rundbuede Vinduessten. Den oprinde-Mandfolkeindgang mod Syd er tilmuret, og ud for Indgangen mod Nord er tilbygget et Vaabenhus, der

er blytækt ligesom Kirken. Taarnet, hvis 8 nederste Stenskitter ere Granitkvadre af Skibets oprindelige Vestgavl, har i Nordsiden en Vindeltrappe op til det øverste Taarnrum. Det nederste Taarnrum er hvælvet. Klokkeren er uden Indskrift.

Kirken er indvendig godt vedligeholdt og hyggelig. Imellem Skib og Kor findes den oprindelige smukke Granitbue, hvis Kragsten ere uden Prydelser. Døbefontens Kummer er af sjældnere Form.

Det gamle Stenalder findes under et Trædække. Den gamle Altertavle, der var lavet paa Kirkens Bekostning 1624, afbrændte ved Uforsigtighed 1786 tilligemed Præste- og Degnestolen. Den nuværende Altertavles Billedskærerarbejde er udført af Sognets daværende Degn Nødkou paa en særdeles dygtig Maade. I Rammen er skaaret Chr. VII.s Navnetræk og Aarstallet 1787. Midtfeltet har et godt Billede af Korsfæstelsen.

Alterets Messingstager ere gamle og af ret smuk Form. Alterkalk og Disk ere fornyede og bære Indstiftelsesordene paaskrevet. 1766 fandtes her i Kirken en Alterkalk skænket 1687 af Pastor Oluf Jegind. Paa Søjlen var 6 Knapper, der havde følgende Indskrift: HIELP IHS. og paa Foden fandtes Niels Glambæks og hans Hustru Marens Vaabenmærker.

Prædikestolen er gammel, men i senere Tid overmalet med Egetræsfarve.

I Vaabehusets Gulv ligge tvende Gravsten; den ene har ligget i Kirken over Præsten Niels Ringkjøbings Hustru Anne Esqisdatter, den anden, en stor, ejendommelig Gravsten, er fra den katolske Tid og bærer i Relief et Kors og en Bispestav over et dobbelt græsk Kors. 1766 fandtes to andre Ligsten,

der da vare i Stykker, men efter Folks Sigende laa over adelige Folk, som havde boet i Burlund.

### Præsterne efter Reformationen.

Hr. CLAUS BERTELSEN var Præst her 1545, da han under Kongens Ophold i Holstebro fik kongelig Benaadning til i den Aa, som løber mellem Kirken og Præstegaarden, at opbygge en Mølle, og samme Mølle skulde senere uhindret forblive ved Præstegaarden, dog skulde Eftermanden 10 Aar efter Hr. Claus's Død aarlig yde hans Børn 10 Tdr. Mel, hvorefter Møllen frit skulde tilhøre Præsterne. 1690 havde samme Mølle i Mand's Minde været øde; man sagde, den var ødelagt i Krigens Tid, men formedelst Præsternes fattige Omstændigheder var den ej igen bleven opbyggt. 1766 vidste man endnu Stedet, hvor samme Mølle havde staaet.

Hr. NIELS JENSEN var Præst her 1566, da han til Kongen klagede over utilstrækkelig Underholdning og begærede, at Vind Sogn, som heller ikke kunde underholde en Præst, maatte henlægges til Idum Sogn, naar Præsten i Vind døde. Aksel Viffert og Magister Poul Matzen skulde undersøge Sagen og tilskrive Kongen fuld Besked derom\*). Endnu 1584 var Hr. Niels Præst her og vist nogle Aar senere; men Vind Sogn fik han ikke lagt under Embedet.

Hr. JØRGEN PEDERSEN VANDBORG var Præst her 1593, da han var kommen til Agters ved en ulykkelig Ildsvaade, som var overgaaet Præstegaarden. Han søgte da Hjælp hos Regeringen, som bevilgede ham

---

\*) Cancelliets Brevbøger, 17. Juni 1566.

Hjerm Sogns Kongetiende kvit og frit i et Aar\*). Han døde 1624. Enken Else Nielsdatter døde 1653.

Hr. NIELS CHRISTENSEN RINGKJØBING havde været Kapellan hos Formanden i over 4 Aar og kaldedes hertil 1624. Han døde 11. Januar 1636 og ligger jordet østen for Vaabenhuset ved Siden af sin Hustru Anne Esgisdatter. Deres Grave dækkedes af tvende udhugne Sten, hvoraf den ene nu ligger i Vaabenhusets Gulv. 1766 fandtes i Kirken et Epitafium forsynet med Billeder af dette Ægtepar.

Hr. NIELS CHRISTENSEN MEJRUP, Præstesøn fra Mejrup, var Præst her 1636—1663. Hans Hustru, Karen Nielsdatter, var Præstedatter fra Lem. Han begyndte Sognets ældste Kirkebog og nød Sognets tre Tiender for Kaldets Ringheds Skyld.

Hr. OLUF CHRISTENSEN JEGIND aflagde sin Præsteed 4. Juni 1663. Han var den sidste Præst, som her i Sognet kaldedes af Menigheden. Han ægtede Formandens Enke, der døde 1702 uden Børn. Døde 1688.

Hr. KNUD NIELSEN HOLSTEBRO kaldedes hertil 1688 af Chr. V. Før han kom hertil havde han i 20 Aar været Hører ved Latinskolen i Holstebro. Han skænkede 100 Rdl. til Kirken. Døde 19. Maj 1705 uden Børn.

Hr. MATHIAS HØYER var født i Kærgaard i Ulfborg 1662, og gift med Bodil Jensdatter, en Præstedatter fra Stadil. I hans Tid solgte Fr. IV. Kirken til Pastor Brasch paa Holmsland, men Præsten her blev for Kaldets Ringheds Skyld tillagt 11½ Td. Rug aarlig. Hr. Mathias Høyer døde 5. Juli 1731 og ligger jordet ved den øste Kirkeport paa den højre

---

\*) Jydske Registre, 19. Juni 1593.

Haand ved Degneboligen, hvilket Hvilested han i levende Live havde udvalgt sig.

Hr. PEDER HALD, født i Hvalsø Præstegaard 4. Oktober 1698, og kaldet hertil af Chr. VI. 7. Marts 1732. Hans Hustru Birgithe Katrine Hylling var Præstedatter fra Ballerup. Hald havde adelige Børn hos sig til Information, og i et Par Aar var han Herredsprovst. Han døde 31. Marts 1749 og blev jordet under Altergulvet lige ud for Degnestolen.

Hr. CHRISTIAN CARL ERIKSEN, født i Assens den 12. April 1714, kaldedes hertil af Fr. V. 1749, efter at han i nogle Aar havde været Informator paa N. Vosborg. Hans Hustru Maren Stephansdatter var Købmandsdatter fra Vejle. Døde 12. Juni 1775.

Hr. JOH. VILH. NIELSEN KANNEWURFF, født i Horsens 1719, gift første Gang med Sindel Abelone Jørgensdatter fra Kerteminde, og anden Gang med Kirstine Nybo, Datter af Købmand Niels Nielsen Nybo og Maren Nielsen Juul i Holstebro. Kapellan i Holstebro 1753—1775. Sognepræst her fra 1775—1799, da han søgte sin Afsked. Han var i nogle Aar Herredsprovst. Døde i Ringkøbing 12. September 1803.

Hr. HANS CHRISTIAN FRIIS, Gaardmandssøn fra Hvirring, født 1766, gift med Præstedatter Mette Helene Krarup af Ølby, virkede her til 1809, da han flyttedes til Sjørring, hvor han døde 1828.

Hr. JENS JENSENIUS GJEDING, Søn af Birkedommer Andreas Gjeding paa Marselisborg, født i Aarhus 1771. Gift 1811 med Engelke Glerup, Datter af Justitsraad, Borgemester Glerup i Aarhus. Søgte sin Afsked 1849 og døde 10. Juni samme Aar.

Hr. CHRISTIAN BRANDT BONNESEN, født 1807 i

Odense, hvor Faderen var Farver, kaldet hertil 5. Juli 1849. Han døde ugift 1875.

Hr. CARL EDVARD PALUDAN var Præst her til 1885, da han kaldedes til Søndbjerg og Odby paa Thyholm.

Hr. HANS JAKOB KORNERUP BANG virkede her, til han 2. Maj 1889 kaldedes til Vildbjerg, hvor han døde 1895.

Hr. HANS PETER NIELSEN virkede her til 1897, da han blev Sognepræst i Hundborg.

Hr. ANDERS RASMUS HANSEN kaldedes hertil 21. December 1897.

### Skolevæsenet og Lærerne.

I Aaret 1741 fik Idum Sogn igen en Sædedegn, efter at Degnetjenesten i lange Tider havde været forrettet af Løbdegne fra Holstebro Latinskole, mens Degnebolet havde været bortfæstet til en Bonde, som svarede Skolen Afgiften. Den sidste Fæster, Lars Pedersen, blev opsagt til at fraflytte Degnebolet til 1. Maj 1741, da der allerede i Slutningen af det foregaaende Aar var kaldet en Mand til Embedet.

SØREN DAVIDSEN HOLST virkede her omtrent 22 Aar og døde 10. November 1761, 62 Aar gammel. Hans Hustru Maren Jensdatter Hillebrand døde 4 Dage senere. De havde ingen Børn.

CHRISTEN NØDSKOU var Snedker og Billedskærer i Holstebro, før han kaldedes hertil. Hans Hustru Maren Sindal døde her i Sognet 1809 og var da 88 Aar gammel; hun havde været Enke i 16 Aar, thi hendes Mand døde 28. Februar 1793.

JENS CHRISTENSEN NØDSKOU, forriges Søn, var ogsaa kendt i sin Tid som en dygtig Billedskærer.



1787 ægtede han Kirsten Christensdatter fra Høgsbjerg. Hun døde 23. November 1793, 40 Aar gl. og han døde 1800, 45 Aar gl.

GEORG FREDERIK KROSP var Student fra sin Fødeby Ribe Skole og kaldedes hertil 15. September 1800. Han blev gift 1801 med Bodil Meldgaard af Ulsborg. I flere Aar var han svagelig og maatte holde Hjælpe-lærer, indtil han 1819 fik sin Afsked med Efterløn. Døde 1824.

J. ØRTS virkede her kun kort Tid, da han byttede Embede med Degnen i Fjaltring.

JENS OVERBY var her i 12 Aar, indtil han flyttede til Tørring ved at bytte Embede med den derværende Lærer.

C. LUSTRUP styrede Embedet her til 1843, da han afskedigedes og idømtes Tugthusstraf for Blodskam. Han døde i usle Omstændigheder i Rind Fattiggaard.

NIKOLAJ STOKHOLM af Aadum Sogn kaldedes hertil 10. April 1844 og flyttedes til Janderup 8. Juli 1851.

ANASTATIUS KATHARIUS CHRISTIAN ISLIN NEES var Cand. fil. og havde en Tid været 3die Lærer ved Varde Borgerskole, da han 22. August 1851 kaldedes hertil. Han døde 27. Januar 1870 og var da lidt over 60 Aar gammel.

IVER HANSEN HØJBJERG, født paa Holmsland 11. Januar 1835, dimit. fra Jelling 1865 med 1. Karakter, havde 3 Aar været Lærer i Maabjerg, da han kaldedes hertil 11. April 1870.

## Nørre Felding Sogn.

Dette Sogn danner et Pastorat sammen med Tvis i Hammerum Herred, og grænser mod Øst til Hammerum Herred, mod Syd til Vinding og Viind Sogne, og mod Vest og Nord til Idum og Holstebro Byjorder.

Paa Sognets Østgrænse løber Veggen Aa, og gennem Sognets sydlige Del løber Grydaa, der paa et Stykke af sit Løb danner Grænsen mellem Felding og Idum, gennem hvilket Sogn den siden fortsætter sit Løb ud i Storaæn.

Sognets Jorder ere bakkede. Paa enkelte Steder findes lerblandet Underlag med jævnt frugtbar Jord; men største Delen af Jorderne er skarpsandede, og omtrent Halvdelen af Sognet er Hede. Flademaalet er 5,738 Tdr. Land med 125 $\frac{3}{4}$  Td. Hartkorn, fordelt paa 30 Gaarde og 57 Huse. Indbyggerantallet var 1830: 250, 1860: 353, 1870: 439, 1880: 485 og 1890: 470.

Sognet hørte i ældre Tid under Ulfborg Herred, men hører nu under Hjerm-Ginding Herreds Jurisdiktion. Det danner en Kommune sammen med Annekssognet Tvis.

Nordligst i Sognet ligger Veggen Vandmølle, Hammerskel Huse, Urenfeld Huse, Tveskel og Hovedgaarden Krogsdal, der nu har c. 17. Tdr. Hartkorn. Vest for Kirken ligger Harrestrup, Dyrmosé og Sognstrup. Ved Kirken ligger Præstegaarden og lidt mod Øst derfor ligger Avlsgaarden Feldingholm. Sydlig i Sognet ligger Skindbjerg, Flodgaard, der er Fattiggaard, Hedegaard, Tolstrup, Pølsbjerg, Trug, Ølgryde og Bugtrup.

Som Minder fra Oldtiden findes ikke faa Kæmpe-

høje i Sognet sikkert mest fra Broncealderstiden. Nationalmuseet ejer et Guldarmbaand, som er fundet i en Urne, nedsat i en Høj ved Tveskel, og skønnedes at være fra Slutningen af den hedenske Tid. Sognets Navn skreves ved Aaret 1340 som Fillingh. Forstavelsen Fel betyder et Vadested, og Endelsen ing findes hyppigst i Navne paa Steder, der ligge ved et Dalstrøg, og betyder maaske Eng eller Vang. Hvor man skal søge det Vadested, der har givet Sognet Navn, kan ikke nu afgøres; men det maa sandsynligvis være ved Storaæn, hvortil Sognet sikkert nok har strakt sig, før Byen Holstebro fremstod. Da Prins Buris 1163 oprettede Tvis Kloster, var Felding Sogn et af de fire Birker, han henlagde dertil. Efter Reformationen da Klostrene inddroges under Kronen, blev den sidste katolske Biskop i Ribe Oluf Munk Lensmand over Tvis Kloster med tilliggende Gods, og 1547 købte han Godset\*).

Blandt Klosterets Ejendomme her var Gaarden Krogsdal, der ogsaa paa den Tid var Sognets største Ejendom og skattede 6 Ørte Rug, 1 Pund Smør og 1 Svin, og kort efter blev gjort til en adelig Sædegaard, hvorunder det øvrige Bøndergods i Sognet blev lagt som Fæstegods.

Vegen Mølle var den Gang en af de værdifuldeste Ejendomme, idet den 1547 svarede 24 Tdr. Mel i aarlig Skyld og 1661 svarede den 32 Tdr. Mel, 2 Ørte Rug og 1 Svin.

Sidstnævnte Aar laa endnu 2 Gaarde i Tolstrup, Ølgryde, Bugtrup, Sognstrup, 2 Gaarde i Harrestrup,

---

\*) Erslev og Møllerup: Danske Cancelliregistranter 3. Januar 1547.

4 byggede og en øde Gaard i Skindbjerg, Dyrmosse og Trug under Krogsdal; men 1688 var allerede en Del af Bøndergodset frasolgt.

Gaarden Feldingholm hed forhen Staushede og hørte under Krogsdal, hvorfra den omkring ved Aaret 1600 var fraskilt. Paa denne Gaard boede i Begyndelsen af 17. Aarhundrede Peder Nielsen Skriver og Hustru Maren Nielsdatter, der ere jordede i Felding Kirke, hvor deres Gravstene endnu findes, den ene under Korbuen, den anden som Trappesten udenfor Kirkedøren. 1629 skænkede samme Mand, der vistnok var Skriver ved Tvis Klosters Birketing, 50 Rdl. til Latinskolen i Holstebro. 1801 blev Staushede, skattende 8<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Td. Hartkorn, solgt fra Krogsdal ved Auktion, og Stedets Sognepræst P. Randrup ejede derefter Gaarden til sin Død 1829.

### Hovedgaarden Krogsdal,

der 1661 med de paa Hovedgaardens Marker liggende Gaarde og Huse havde 44 Tdr. Hartkorn, deraf selve Hovedgaarden kun 24 Tdr., skal i ældre Tid have været en smuk og velbygget Adelsgaard, men den var vistnok i Krigens Tid bleven haardt medtagen, thi 1712 meddeles det, at Gaarden i 60 Aar havde været omtrent øde og uden Bygning, og Ejeren holdt kun en Karl og en Pige til at drive Gaardens Avling. 1766 meddeler ogsaa Sognepræsten: „Krogsdals Bygning er ganske ringe og næppe suffisant for en ringe Forpagter at beboe; men Gaarden har i forrige Tider haft store Bygninger, hvilket kan ses af de gamle Kældere, som for nærværende Tid ligge øde“. Ligesom Hovedgaardens Tilstand i hine Tider var slet,

saaledes var ogsaa det tilliggende Bøndergods forarmet. Jørgen Kruse, der 1661 indgav sin Jordebog over Godset skriver, at 30 Tdr. Hartkorn var ved Magt, 98 Tdr. forarmet og 7 Tdr. øde. 1766 var Hovedgaardens Skyld 18 Tdr.  $7\frac{3}{4}$  Skp., Bøndergodset var nu atter kompletteret og skattede af 258 Tdr.  $\frac{1}{4}$  Skp., desuden havde Ejeren Tiender til 17 Tdr. og Mølleskyld til 5 Tdr.  $6\frac{3}{4}$  Skp. Hartkorn.

I Aaret 1800 og det følgende Aar blev Bøndergodset frasolgt, og selve Hovedgaarden udparcelleret; men senere købtes største Delen af Krogsdals bortsolgte Jorder igen tilbage, saa Gaarden nu har omtrent 17 Tdr. Hartkorn. Omtrent paa denne Tid opførtes Gaardens nuværende smukke Bygninger, der ligge smukt omgivne af Have og Naaletræsplantninger, der ere meget forstørrede af den nuværende Ejerinde.

Oluf Munk, der ved Købet af Tvis Kloster 1547 blev den første adelige Ejers af Krogsdal, var en Søn af den bekendte Landsdommer Mogens Munk til Volstrup, og havde 1535 faaet Chr. III.s Stadfæstelse paa ved sin Farbroder Iver Munks Død at blive Biskop i Ribe. 1536 blev han fangen i København, og efter at han havde været Fange i 9 Maaneder, fik han sin Frihed, da han forpligtede sig til at være Kongehuset tro, at anerkende den nye Lære og at gifte sig inden Aar og Dag. Ved sit Giftermaal med en holstensk Adelsdame Drude Rantzau blev han en rig Mand, og denne Rigdom forøgede han senere meget, men ikke altid paa en smuk Maade. Han døde 1569 og blev jordet i Hjerm Kirke, hvor der endnu findes et pragtfuldt Mindesmærke over ham\*). Først 1573 bleve

---

\*) Biografisk Lexikon, 11. B. 536.

Arvingerne enige om Godsernes Deling, hvorved Tvis Kloster og Krogsdal skulde tilhøre Sønnen Poul Munk, der var gift med Elsebe Juel, Datter af Jens Juel til Alsted og Fru Anna Skram. Poul Munk døde 1601, og Sønnen Iver Munk skriver sig i de følgende Aar til Krogsdal, mens Datteren Anna, født 2. Juni 1580, 1597 havde ægtet Børge Trolle, som 1602 fik Skøde paa Tvis Kloster. Iver Munk boede paa Krogsdal 1603, da han for Kongens Retterting indstævnedes Farbroderen Ludvig Munks Enke, fordi hun havde solgt noget til ham pantsat Gods, og 1606 indstævnedes han for samme Ret Karine Maltedatter til Rydhave, for at blive udløst af sit Forløfte for hende\*). Han var forlovet med Mette Krabbe, Datter af Iver Krabbe til Krabbesholm; men hun døde før Bryllupet, og han døde kort efter ugift\*\*). Fra 1606—1610 skrives hans Moder Elsebe Juel flere Gange til Krogsdal. Saaledes tiltalte hun 1606 Thomas Maltesen til Tanderup for, at han paa Landstinget skulde have talt Ukvemsord mod hende; men han blev dog frikendt for hendes Klage. Hun ægtede Hans Christoffersen Lindenow til Ørslevkloster og levede endnu 1626, da hun skænkede Sønnensønnen Jens Lindenow et Par Gaarde.

Stedsønnen Hans Lindenow fik Krogsdal, men han var en vidtløftig Person og kom i stor Gæld, hvorfor han hyppigt stævnedes til Tinge, hvor han for det meste udeblev. Under Kalmarkrigen fik han Tilladelse til at drive Fribytteri mod Svenskerne; men da Freden var sluttet, vedblev han med dette lystige, ubundne Liv, hvorfor han blev fængslet og 1615 dømt til evigt

---

\*) Secher: Kgl. Rettertingsdomme 1603—1606.

\*\*\*) Begtrups Stamtavle over Fam. Munk i gen. biogr. Arkiv.

Fængsel. Denne Evighed varede dog kun 3 Aar, thi 1618 fik han Tilladelse til at tjene i den danske Hær i Ostindien, hvor han døde 1620\*). Med sin Hustru Elsebe Thott, en Datter af Anders Thott til Næs og Fru Lisbeth Rosenkrans, havde han 3 Sønner. Enken ægtede senere kgl. Søkapitain Korfits Ulfeld, som var Søn af Rigsraad Mogens Jakobsen Ulfeld til Selsø og Fru Anna Munk\*\*). Endskønt hun efter sin første Mand sad i stor Gæld, beholdt dog Korfits Ulfeld hendes Gaarde Krogsdal og Skovgaard til sin Død 1644. Han blev skudt i Slaget ved Femern, hvor han havde holdt sig meget tapper og mandelig. Det følgende Aar forlangte Enken, at Kongen skulde udvælge Mænd til at værdsætte hendes Gods, som hun vilde overgive til Kreditorerne\*\*\*). Allerede før den Tid havde Kongen tilsagt Christoffer Bilde og Verner Parsbjerg, at de snarest skulde begive sig til Fru Else Thott, afg. Corfits Ulfelds til Krogsdal, og registrere hendes to Sædegaarde Skougaard og Krogsdal; hvis en af de to nævnte Mænd havde Forfald, skulde han sende en anden god Mand i sit Sted†).

Faa Aar senere ejedes Krogsdal af Jørgen Kruse til Hjermeslevgaard. Samme Mand var tillige Ejer af Ryomgaard og Kappel, fra hvilke Godser han 1661 indleverede sine Jordebøger, ialt over 253 Tdr. Hartkorn frit Jordegods og 1455 Tdr. Hartkorn Bøndergods. Det var vanskelige Tider for Godsejerne efter den ødelæggende Krig, og Jørgen Kruse undgik ikke

---

\*) Biografisk Lexikon, 10. B. 317.

\*\*\*) Se min Hing Herreds Historie, S. 190.

\*\*\*) Viborg Landstings Justitsprotokol Novbr. 1645.

†) Jydske Tegnelser, 14. Juni 1645.

den almindelige Skæbne, men døde som en fattig Mand i Foraaret 1668. Han havde maattet gøre Opbud, og Godserne bleve adsplittede\*).

Ved Aaret 1680 ejedes Krogsdal af Klaus Dyre til Sindinggaard, og han havde arvet en Del af Godset og tilhandlet sig Resten i Søskendskifte. Denne Ejer, der ogsaa sad i smaa Omstændigheder, solgte en Del af Bøndergodset. 1690 fik han Eftergivelse for to personlige Skatter, og 3 Aar senere døde han i en Alder af 83 Aar. Datteren Elsebe Dyre arvede Krogsdal, som hun ejede til 1704, da hun skødede Gaarden med tillørende Tiender og Kaldsret til Præsteembedet for 1,700 Rdl. udi gode danske Kroner til Peder Vium, som forhen havde været Forpagter paa Tvis Kloster\*\*). 15. April samme Aar afstod Peder Vium Gaarden til Christen Linde til Volstrup og Pallesbjerg, og efter dennes Død 1706 gik Gaarden i Arv til Svigersønnen Janus Friedenreich til Palstrup. Denne Ejer drev i de første Aar selv Ejendommen, men senere bortforpagtede han den til en Borger i Holstebro, Villum Nybo, fra c. 1710--1730 og derefter til Jakob Bork, der var gift med Ellen Langclund. Janus Friedenreich døde 1755, og Krogsdal gik da i Arv til Sønnen Christian Daniel Friedenreich, der igen 1771 overlod Gaarden til sin Søn Chr. Linde Friedenreich, som ogsaa ejede Sdr. og N. Vosborg. Ved denne Ejers Død 1786 kom Ridefogden Nikolaj Vissing til at styre Boets Sager, og eftersom der fortælles, mælde han ved dette Hverv sin egen Kage saa godt, at han fik Penge nok til at kunne

---

\*) Slgr. til jyske Hist. og Top., 9. B. 286.

\*\*\*) Viborg Landstings Skøde og Pantebøger 1704, fol. 380.



købe Krogsdal Gaard og Gods for. Vissing var født i Ringkøbing 1738, og til sin Fødebyes danske Skole skænkede han, mens han boede paa Krogsdal, 2000 Rdl. med den Vedtægt, at den aarlige Rente skulde udbetales Læreren for at give de unge, der havde Lyst til Søværnen, Undervisning i Navigation. Hans Datter Ellen Marie, der var født 4. Juni 1768, ægtede 28. Maj 1790 Herredsfogden i Hammerum Herred Casper Møller til Højris og døde 8. December 1797 fra 4 smaa Børn. Hun blev jordet i Felding Kirkes aabne Gravsted, hvor ogsaa Nikolaj Vissing blev hensat efter sin dødelige Afgang, der indtraf 16. November 1793. Skifteretten tog Boet under Forvaltning, og 28. Maj 1800 sattes Krogsdal med Teglværk, Tiender og 217 Tdr. Hartkorn Bøndergods til Auktion og solgtes til Byfoged J. Tranberg i Holstebro og Præsten i Felding P. Randrup. Disse to Mænd lode Bøndergodset bortsælge, og selve Hovedgaarden købtes af Postmester Grøn i Holstebro. Grøn havde været Postmester i Holstebro ligesom hans Fader før ham, desuden drev han Lægepraksis og handlede med Apotekervarer\*). Han døde ugift sidst paa Aaret 1801, og Arvingerne lode nu Krogsdal bortsælge ved Auktion 22. Februar 1802, efter at de først ved kgl. Tilladelse af 12. Januar havde faaet Gaarden udparcelleret, saa Hovedparcellen kun fik godt 7 Tdr. Hartkorn, der købtes af Christen Jakobsen Holst. Denne solgte 28. Januar 1803 Hovedparcellen med paa-staaende Bygninger og et tilhørende Teglværk for 7,400 Rdl. til Peder Gedsted, der før i flere Aar havde ejet Tvis Kloster, som han havde faaet 1780

---

\*) Frølund: Holstebro, S. 88 og 92.

ved sit Ægteskab med Fredrik Vestrups Enke Karen Kirstine Qvistgaard. Han døde paa Krogsdal 3. Maj 1806, 64 Aar gammel, og paa Felding Kirkegaard findes hans og Hustrues Gravsted under en stor udhuggen Sten nord for Kirken. Krogsdal tilhørte derefter Kammerjunker Jens de Jermiin til Avsumgaard, og efter hans Død 1810 boede hans Enke Helle Sofie Lüttichau her. Efter hendes Død købtes Gaarden ved Auktion af Landoverretsadvokat Troels Smith, som i mange Aar boede her og drev Ejendommen med stor Dygtighed, saa han omtales som en af Egnens dygtigste Landmænd\*).

Han lod en stor Del Hedejord opbryde og mergle og indførte Sommerstaldfodring, ligesom han ogsaa faa Aar efter Ejendommens Køb drev stor Faareavl, hvortil han havde erhvervet sig 3—400 Faar af spansk Race, der gav god Indtægt og var et af de bedste Faarehold i Amtet. Samtidig udvidele og forskønnede han Gaardens Have og tilplantede 5 Tdr. Land med Naaletræer. Omkostningerne til disse Forbedringer vare anvendte med saadan Klogskab og Driftighed, at de efter kort Tids Forløb lønnede sig meget godt.

Troels Smith var først gift med Sofie Dorteia Krarup, der døde 9. Februar 1834 i Barselseng efter sit 6. Barn og var da 34 Aar gammel. Med sin anden Hustru Sidsel Poulsen, som han ægtede efter omtrent et Aars Enkestand, havde han flere Børn. Da Smith senere blev Birkedommer paa Fanø, solgte han 1847 Krogsdal med en Del af Besætningen og Indboet for 25,000 Rdl. til Forpagter Duncan paa Aagaard.

---

\*) Hald: Økonomisk Beskrivelse af Ringkjøbing Amt, S. 238.

Senere ejedes Gaarden, der da havde 18 Tdr. Hartkorn, af W. Friese, som 13. Decbr. 1865 skødede den til J. F. A. Hinsch. Denne Ejer solgte 1874 Krogsdal til Enkebaronesse Elisabeth Wedel-Wedelsborg, født Scavenius.

### Felding Kirke

er bygget af hugne Granitkvadre i Rundbucstil. Murene hvile paa en Sokkel med simpel Skraakant foroven. De gamle rundbuede Vinduesindfatninger findes endnu i Skibets og Korets Nordside, hvorimod de ere fjernede paa Sydsiden for at give Plads til større Vinduer, hvis Murstensindfatning mispryder Kirken. Kirken har intet Taarn; men mod Syd er tilbygget et Vaabenhus, i hvis Gavl hænger en mindre Klokke, hvorpaa findes Aarstallet 1755. Kirken har Blytag og Skibet har Bjelkeloft, hvorimod Koret, der ved en rundbuet Aabning forbindes med Skibet, dækkes af en spidsbuet Hvælving.

I det nordvestlige Hjørne af Skibet fandtes indtil for faa Aar siden et aabent Gravsted, der nu er fjernet og Kisterne nedsænkede paa Kirkegaarden. Dette Hvilested var fra først af indrettet af Hr. Pastor Grøn, og de to følgende Præster med Familie hvilede her ogsaa, indtil Krogsdals Ejer Nikolaj Vissing i Slutningen af forrige Aarhundrede lod de deri værende 17 Kister udflytte paa Kirkegaarden, for at han kunde faa Plads til sig selv og Familie der.

Af Kirkestolene har de to øverste været brugt af Krogsdals Ejere. Paa Mandsstolen er udvendig indskaaret: Anno 1686 die 6. Octobris. Mihi deus adsit semper. (d. e. Gud har altid hjulpet mig).

Indtil for faa Aar siden havde Kirken ikke anden

Døbefont end en opmuret Stenhob, hvorpaa stod et gammelt Messingfad; men nu er en Granitfont købt til Kirken. Kirkens gamle Altertavle var skænket 1592 af Poul Munk og Fru Elsebe Juel til Krogsdal og siden delvis fornyet og istandsat 1695 af Jomfru Else Dyre, der lod sine fædrene og mødrene Vaabenmærker sætte derpaa. Alterbilledet paa denne Tavle hænger nu paa Kirkens nordre Væg, og fremstiller set fra venstre Side Maria Bebudelse og fra højre Side Marie med Jesusbarnet. Den nuværende Altertavle, der er særdeles smukt skaaren 1797 af Degnen Nødkou i Idum, er oprindeligt bestemt til at være et Epitafium for Nikolaj Vissing paa Krogsdal, og det omtales i Kirkebogen, at dette prægtige Minde inden hans Død var henstillet i Koret, men efter hans Vilje efter Jordfæstelsen ophængt paa Kirkens nordre Mur. Da den gamle Tavle ikke længere var til Pryd for Kirken, savede man Sidefløjene af Epitafiet og indsatte et Christusbillede, malet af Professor Schleisner, i Midtfeltet, saa det nu danner en meget smuk Altertavle, der er en stor Prydelse for Kirken. Nogle af de udskaarne Figurer paa den gamle Altertavle sidde nu paa Prædikestolen.

De gamle Alterstager ere uden Indskrift. Kalk og Disk af forgyldt Sølv ere skænkede til Kirken 1587 af Poul Munk og Fru Elsebe Juel. Begges Navne stod med et lille Krucifiks imellem paa Foden af Kalken, der 1831 er delvis fornyet. Æsken til Alterbrødet er skænket til Kirken af Claus Ulrich Mormand og Fru Elsebeth v. Buchvald, hvis Navne, Vaabenmærker og Aarstallet 1671 ere indgravede i Laaget.

Da Oluf Munk 1517 købte Tvis Kloster af Kongen,

gjorde han siden Krav paa Kirkerne i Aulum, Tvis Felding og Mejrup, som formodentlig før Reformationen havde ligget til Klosteret. Rigsraadet fandt, at Oluf Munk ingen Ret havde i sin Fordring, men af synderlig Gunst undte Kongen ham Tvis og Felding Kirker paa det Vilkaar, at han skulde holde dem ved god Hævd og Bygning eller lade bygge en Kirke der i Birket, hvor det kunde være bedst belejlig, som begge Sognes Folk kunde tilsøge, og dertil skulde han lægge en god Præstegaard og skaffe en godt lært Mand til Sognepræst og lade ham have  $\frac{1}{3}$  af Tienden, ligesom Kirken skulde beholde sin Tiende. Dog maatte han ikke kalde nogen til Embedet, før han var tagen god af Superintendenten\*). Man har sagtens frygtet for, at Oluf Munk, der som udvalgt Biskop i Ribe ved Kirkerensningen var afsat fra sit Embede og tvungen til at godkende den ny Tilstand, muligvis endnu i Hjærtet var Papismens Tilhænger. Felding Kirke lod han dog staa paa sin gamle Plads, og til Sognefolkene i Tvis indrettedes en Kirke i en af Klosterets Sidebygninger.

### **Præsterne i Felding siden Reformationen.**

Hr. JAKOB JENSEN BØLLING var Præst her 1584.

IIr. DANIEL ANDERSEN.

Hr. HANS CHRISTENSEN RIBER.

Hr. PEDER PEDERSEN SOMMER, 1638.

Hr. MADS CHRISTENSEN BRUUN eller ØRRET kaldedes hertil af Tvis Klosters Ejer Claus Ulrich Mormand og aflagde sin Præstøed den 31. Marts 1650.

---

\*) Grønlunds Afskrifter, S. 591.

Han var gift med Karen Hansdatter, der blev jordet 26. Marts 1683, og han døde 1676.

Hr. LAURITS PEDERSEN GRØN aflagde sin Præsteed her til Embedet den 3. April 1676. Han døde 20. Juni 1700. Enken Anna Ibsdatter, Præstedatter fra Nøvling, ægtede Eftermanden og døde i September 1714.

Hr. FRANS HVASS var næstældste Søn af Kapitel-skriver i Aarhus Jens Hvass og Hustru Karen Fransdatter. Den 22. Juli 1700 blev han af Gabriel Grubbes Enke Anne Dyre til Tvis Kloster og Jomfru Elsebe Dyre til Krogsdal kaldet til Embedet her i en Alder af 32 Aar. Da hans første Hustru, Formands-enken, var død 1714, ægtede han det følgende Aar Anna Strømberg fra Vinderslevgaard. Hun medbragte ham nogen Velstand der forøgedes ved Sviger-faderens Død, saa han blandt andet havde 4,700 Rdl. staaende paa 2. Prioritet i Tvis Kloster, der ejedes af Købmand i Holstebro Niels Ibsen. Hvass døde i September 1726.

Hr. FREDERIK HANSEN RICHARDT, født 16. September 1692, Foged paa Tinggaard 1721—26, kaldedes hertil 13. September 1726 af Niels Ibsen paa Tvis Kloster og Janus Friedenreich til Krogsdal og Palstrup. Han ægtede Formandsenken. Da Niels Ibsen det følgende Aar maatte gøre Opbud, købte han Tvis Kloster for at redde de deri staaende Penge. Han døde i Juni 1729, og hans Enke døde paa Tvis Kloster 1761.

Hr. NIELS SOMMER kaldedes hertil af Kongen 1729. Han var gift med Sophia Elisabeth Fogh, der var Præstedatter fra Hvidding. Han døde 23. April 1749 og Enken døde i København 1768.

Hr. DAMIANUS CHRISTENSEN KNUDSEN, født i Roskilde 1717, kaldedes hertil 10. Juli 1749 af Janus Friedenreich til Krogsdal og Palstrup. Han var gift med Ellen Møller, født paa Kjølskegaard i Vendsyssel 1717 og død i Holstebro 6. September 1789. Han døde 26. December 1776 og blev jordet ved den søndre Side i Felding Kirkes Altergulv tæt op til Degnestolen ved den søndre Side af Formanden.

Hr. PEDER RAMDRUP, født i Vestervig 1748, gift 1777 med Karen Bertelsen og død 24. Februar 1829. Han var en Tid Medejjer af Krogsdal og ejede til sin Død Gaarden Feldingholm, der da hed Stavshede og havde 8½ Td. Hartkorn. Han og Hustru hvile nord for Kirken under en stor udhuggen Sten.

Hr. CARL HASSAGER virkede her fra 1830—41, da han forflyttedes til Laastrup og Skals. Han og Hustru D. H. Horning efterlode sig ved deres Død en stor Formue, hvoraf en Del skulde bruges til Oprettelsen af et Kollegium for studerende, medens visse Portioner skulde være for de fattige i de Sogne, hvori han havde virket. Saaledes blev der den 27. Maj 1898 godkendt en Fundats paa 5000 Kr., hvoraf værdige trængende i Felding og Tvis skulde nyde Renten.

Hr. CHRISTOPHER SØLLING HØXBROE, født 1803, Præstesøn fra Rødning, var Broder til nuværende Formand for Rigsdagens Folketing Sophus Høxbroe. 1842 ægtede han Ane Henriette Kathrine Poulsen, Datter af Christen Poulsen og Hustru Maren Schou i Vegen Mølle. Han døde her 18. November 1852 og ligger jordet nord for Kirken, hvor en Marmorplade dækker hans Grav.

Hr. NIS HANSEN, født i Højst ved Tønder 1808, cand. 1841, Adjunkt i Aarhus 1842, Medejjer og senere

Enecjer af Hastrup, hvor han oprettede og fra 1845 til 48 styrede et Landvæsensinstitut, Lærer ved Odense Realskole og Redaktør af Fyens Avis 1848 til 49 og virkede her fra 1852 til 59, da han forflyttedes til Sattrup i Sønderjylland, hvor han ved Siden af sin Præstegerning virkede for Danskhedens Sag. Han ægtede 1842 Elsebe Kathrine Metzch fra Haderslev og døde 1866.

Hr. HENRIK GEORG MARIUS HANSEN, Præstesøn fra Vadum, født 17. Juli 1824, Cand. 1847, virkede her fra 14. Maj 1859 til 28. Juli 1873.

Hr. PETER AMMUNDSEN, 1873—78, forflyttet til Pjedsted.

Hr. JENS PETER MØLLER, 1878—83, forflyttet til Sejling.

Hr. NIELS CHRISTIAN ARMOSE POULSEN, 1883—85, forflyttet til Harboøre.

Hr. L. CHR. PETERSEN, 1885—1887, forflyttet til Bredstrup.

Hr. V. C. M. NORUP, 1887—92, forflyttet til Dejbjerg-Hanning.

Hr. P. F. BOESEN, 1892—94, døde her i Embedet.

Hr. M. J. A. J. JENSEN, 1894—99, forflyttet til Vistofte.

Hr. J. SØRENSEN kaldet hertil 31. Juli 1899.

### Skolevæsenet og Lærerne i Felding.

Indtil ved Aaret 1740 blev Kirkesangertjenesten og Skoleundervisningen forrettet af Løbedegne fra Holstebro Latinskole, og de fik en aarlig Ydelse derfor af 6 Snese Æg og 2 Tdr. Rug, ligesom Latinskolen sagtens nød Indtægten af det gamle Degneboel.



Da Latinskolen ved ovennævnte Aar blev nedlagt, fik Sognet ved Fundats af 1. Juli 1745 en Sædedegn, der skulde holde Skole fra Mortensdag til 1. Marts for den ringe Løn af 2 Rdl. og Brugsret af Degnebolet samt Brændsel ydet af Beboerne. Ved Skoleloven af 1814 lagdes noget til Lønnen, og ved den approberede Skoleplan af 21. Maj 1833, blev Lønnen i det væsentlige som den nu er.

NIELS OLUFSEN QVAM blev 1745 Sognets første Sædedegn. Han var gift med Karen Olufsdatter og døde 4. Maj 1762 63 Aar gammel.

MØLLER, 1762 til c. 68.

NIELS SØREN BALLUM, begravet 29. Maj 1779, 85 Aar gammel.

JENS HAURITZ, Søn af Frants Hauritz i Tvis, var først omgaaende Skoleholder i Tvis Sogn i 20 Aar og siden Sogndegn i Felding i 32 Aar. Hans Hustru hed Jette Pedersdatter. Han døde i September 1811 74 Aar gammel.

PEDER JENSEN HAURITZ, forriges Søn, fulgte Faderen i Embedet og virkede her til 1819, da han byttede Embedet med Degnen i Thorsted, hvor han 1831 blev afskediget paa Grund af Uduelighed. Hans Hustru hed Christine Marie Christensdatter Lund.

MORTEN LAURIDSEN STORM havde været Lærer i Thorsted fra 1808 og virkede her til 1836. Var ligesom de forrige Kirkesanger i Tvis.

ANDERS CHRISTIAN FUGL, født 1801, dimit. fra Borris 1825 med 1. Karakter, kaldedes hertil 1836 og var Lærer i 31 Aar.

KRISTEN KRISTENSEN OVERGAARD, født 15. Oktober 1845, dimit. 1864 med 1. Kar., kaldedes hertil 1867.

## Vinding Sogn

omgives af Annekssognet Vind mod Vest, Nørre Onne og Timring Sogne mod Syd, Vildbjerg og Aulum Sogne mod Øst og N. Felding mod Nord. Sognets Størrelse er 10772 Tdr. Land med  $160\frac{3}{8}$  Td. Hartkorn fordelt paa 50 Gaarde og 87 Huse. Folketallet har været saaledes: 1830: 442, 1860: 464 og 1890: 770 Indbyggere.

Sognets Navn lader sig i Overensstemmelse med Beliggenheden simplest forklare af det oldnordiske vindr — Vind, der blot skal betegne, at Stedet ligger aabent og udsat for Vinden. Endelsen „ing“ findes altid i Navne paa Steder, der gennemskæres af en Kløft eller Sænkning, og har vistnok i de fleste Tilfælde Betydningen Eng eller Vang. Afdøde Dr. O. Nielsen har udledt dette Sognavn af det oldnordiske „Vin“, der betyder Græsgang. 1340 skreves Navnet „Wenningh“.

I Sognet, der er stærkt bakket, findes store Hede-strækninger, hvoraf en Del nu ere indtagne til Naale-træsplantning. Her findes mange Kæmpehøje baade fra Sten- og Bronzealderstiden, og der findes i Nationalmuseet en Del Oldsager her fra Sognet, hvoriblandt et Guldarmbaand af vredet Arbejde fundet ved Spaabæk, flere Bronzeegenstande fundet paa Koldkær Mark, en Stenhammer og en Landsespids af Flint fra Ranskov.

Sognets højeste Punkter ere Præstbjerg 304 Fod høj, Tinghøjen 275 Fod, Møgelbjerg 0: det store Bjerg, ligger østlig i Sognet og er kun 183 Fod høj. Mange smaa Vandløb gennemkrydse Sognet, saa hver Mand næsten har Bækløb over sin Ejendom. Disse Bække samle sig i Vegen Aa, der løber i Storaen

ved Holstebro. Ved Gaarden Pogager begynder Rødingaa, længere mod Vest løber Terkelsbæk ud i Fuglkær Aa, og Spaabæk, der løber i Grydaa, siges at have sit Navn af, at vore hedenske Forfædre heraf søgte Spaadomme.

Over Fuglkæraa findes Præstbjergbro paa Holstebro-Skjern Landevejen, der gennemløber Sognet paa Vestgrænsen mod Vind Sogn. Her fandtes i ældre Tid kun et Vadested, der ligesom det derved liggende Præstbjerg maaske har faaet Navn af følgende Tildragelse: „En Præst i Handbjerg, der var Biskoppens Official\*) for Hjerm Herred, kom en Aften ridende til Hr. Ib, Sognepræsten i Vinding, og bad om, at en kunde vise ham paa ret Vej til Ribe. Straks tog Hr. Ib en Degen (Kaarde) ved Siden, satte sig til Hest og fulgte ham sydpaa; men da de kom til en Høj øst for Landevejen hørtes der en forskrækkelig Røst i Luften, saa Handbjergpræstens Hest forfærdet for til Side og slog ham af. Som han laa paa Jorden, raabte han til Hr. Ib, at han skulde gøre sit Bedste for at fange Hesten, da den bar Bispens Peuge, hvorfor han red efter den til Præstbjergvad, hvor den var standset for at drikke. Her vilde han for at fange den kaste sit Kaardehæfte i Bidselet; men Kaarden greb fat i Manken og blev siddende der, da Hesten løb sin Vej, og Hr. Ib beholdt kun Balgen i Haanden. Han vedblev dog at følge Hesten til Askov i Omme, hvor han fik fat paa den og førte den tilbage igen; men da han kom til Stedet, hvor Præsten var bleven slaaet af, fandt han ham død. Til Minde derom blev en stor Stendyssel efterhaanden samlet paa dette Sted,

---

\*) d. e. Vicar for den katolske Biskops verdslige Sager.

og man kan skønne, at de forbirejsende gennem lange Tider har følt det som en Pligt at kaste en Sten paa Præstedyssen. Men dette Tilfælde med den Handbjerg Præst menes at have været Aarsag til, at Hr. Ib kom i Ugunst hos Biskoppen og mistede Vind Sogn<sup>\*)</sup>

Byer og Gaarde i Sognet ere:

Præstegaarden og Skolen ved Kirken, Tusholt, Ramskovgaard, Spaabæk, Røjkjær, Svendstrup Gaarde, Horslund, Blindkilde, Hale, Vejvad, Hvirrel, Haskær, Tovstrup, Mosgaard, Stræde, Lægsgaard, Pogager, Kolkær, Vognstrup, Klejnstrup, Agerfeld, Fonager, Reving, Tegager, Tjagvad, Sønder og Nørre Lund, Resdal, Søervad og Tyregaarde.

Tusholt (d. e. Tues Skov) nævnes 1634, da Albert Skel, der paa den Tid ejede Lergrav i Aulum, fik Skøde paa Kronens to Enge i „Thudsholt“ Mark, der brugtes til en Selvejergaard i Lund.

Ramskov var 1661 to Fæstegaarde under Krogsdal; de skattede 2 Ørte Rug, 2 Ørte Byg, 2 Ørte Havre, 2 Skovvogne, 2 Langægter og 1 Fødenød. „Ram“ betyder fuglig Eng, der har omgivet Skoven, som forhen har været her.

Spaabæk var 1661 Krongods, der var pantsat til Jørgen Kruse paa Krogsdal.

Svendstrup. En af Gaardene her hørte under Tvis Kloster 1547, en anden Gaard var Selveje 1636.

Horslund hørte under Tvis Kloster 1547.

Blindkilde var 1636 Selvejergaard og har sit Navn af en Kilde, der flyder ud af Bakken. Ved samme Kilde søgte blinde Folk og de, som havde Mangel paa Øjnene, deres Førlighed. Pastor Maria-

\*) Slgr. til jydsk Hist. og Top., 7. B., S. 165.

ger skriver 1683 derom: „Ingen, som nu lever, ved, at nogen har søgt eller er bleven hjulpet ved den siden Reformationen; men Vandet derudi er sødere og lifligere end i andre Vældkilder, som Vinding Sogn ellers er fuld af.“

Hale skødedes i Kong Hans's Tid til Kronen af Anders Lassen, Borger i Viborg. Gaarden havde forhen tilhørt Jes Blaabjerg, der var Borgemester i Holstebro, og senere hans Enke Maren. Siden solgte Lensmand Niels Clemensen paa Kronens Vegne Gaarden til Tvis Kloster; men mod denne Handel nedlagde Kong Fr. I.s Rentemester Christiern Hvid Indsigelse og berettede, at hans Oldefader Jes Blaabjergs Gods var lagt i fem Søsterdele, hvoraf de tre tilhørte ham og kun de to Kronen. Kongen undte og gav ham da, hvad Ret Kronen var tilfalden i fornævnte Gaard, og han maatte nyde det som frit Bondegods til evig Tid mod saadan Afgift, som gjordes og gik deraf i Jes Blaabjergs Tid\*). 1547 laa Gaarden under Tvis Kloster.

Vejvad har Navn af sin Beliggenhed ved et Vadested, hvor Vejen gaar over et Bækløb, nu kaldet Vejvad Bæk. Gaarden var Selveje 1636. Præsten Hr. Christen Pedersen Stadel har i Kirkebogen indført følgende Træk fra Svenskekrigens Tid: „Peder Vejvads Søn Jens, som 27. December 1646 blev døbt her i Kirken, tog General Qvasts Regiment af Brandenborg bort paa deres Marche her igennem Sognet 3. Pinsedag 1659. Gud lad ham dog se sine Forældre igen, at de kunne glæde sig over hans Vel-

---

\*) De ældste danske Arkivregistraturer, 4. B., S. 410--13 og Fr. I.s Reg., S. 247.

stand.“ Eftermanden Hr. Anders Hegelund skrev senere i Kirkebogen en Fortælling om, hvordan det gik den lille Jens, og viser da, at Formandens Ønske og Bøn ikke gik i Opfyldelse. Han skrev saaledes: „Den lille Jens var en vakker og yndig Dreng i sit 13. Aar. Han vogtede sine Forældres Kvæg paa Vejvad Mark, og der toge Rytterne ham og to Plage og droge til Møltrup i Timring Sogn. Derpaa tog hans ældste Broder Peder efter dem og lod, ligesom han vilde tage med dem til Brandenburg; men om Natten tog han hemmelig baade Drengen og Plagene fra Fjenden, hvorpaa Drengen løb til Felborg og blev der Natten over. Dagen efter vilde han med Hyrderne i Marken og derfra gaa hjemad; men det forbød Konen i Huset, for at han ikke skulde blive fanget igen. Da hun samme Dag vilde ud til Hyrderne paa Marken, gænte hun først den lille Jens i Lyngstakken. Dette saa to fjendtlige Ryttere, som i det samme kom ridende, og de forføjede sig til Lyngstakken i Haab om at finde en Skat. De fandt nu Drengen og førte ham med sig til deres Afdeling. Den første Dag bandt de ham til Halen af Hesten, indtil de kom bort fra Eggen; men siden lode de ham gaa løs hos dem. Hans ældste Broder var fulgt efter til Gullestrup i Herning Sogn, hvor han saa sin Broder, uden at kunne frelse ham; men siden hørte man ikke fra ham i 26 Aar. Undervejs solgte de, som først havde taget ham bort, ham for en lumpen Rigsdaler. Snart blev han solgt, snart givet bort, ligesom han var et umælende Kreatur. Endelig blev han i Brandenburg givet til en Bonde, hos hvem han var i tre Aar og lærte Bønderarbejde. Derefter blev han foræret til en Præst nemlig Hr. Anders Grav,

hos hvem han ved Guds Forsyn fik til Hustru en Pige, som der i Gaarden tjente med ham. Dog blev han ved at tjene Præsten i nogle Aar, og Konen sad imidlertid til Huse. Dernæst behagede det Kurfyrsten at sætte ham til en Gaard i sit Land, hvor han boede og blev velsignet med to Sønner, den ældste hed Andreas, den yngste Jochum. Men som hans Fædreland randt ham stedse i Tanker, og han havde Lyst til at vide, om hans Forældre og Søsken endnu levede hjemme, aftalte han med sin Kone, at han vilde rejse hjem at besøge dem og erfare hvers Tilstand. Dog af Frygt, for at han ikke skulde komme igen, turde Konen ikke lade ham rejse bort paa andre Maader, end at hendes Broder skulde følges med ham, hvilket ogsaa skete. Det første Sted, de her i Nærheden kom til, var Aulum Præstegaard, hvor han uventet traf sin Broder Mikkell, der tjente hos Præsten Sl. Hr. Mads Buch. Da de to fremmede kom ind i Præstegaarden, fortalte de Præsten i Kort-hed hvem de var, og Jens spurgte om hans Forældre og Søsken levede, da han saa med sin Kones Broder vilde besøge dem. Præsten siger ham da straks, at hans yngste Broder Mikkell var i hans Tjeneste, kalder derpaa Karlen ind og spørger ham, om han kendte nogen af disse to fremmede rejsende Personer. Mikkell svarede Nej hertil, hvorpaa den ene af de fremmede med Taarer i Øjet tiltalte ham, tog ham kærlig ved Haanden og sagde paa Tysk, at han var den Broder, som for 26 Aar siden blev borttagen. Præsten forklarede den fremmedes Ord og bad den hos sig tjenende Broder at følge med til deres Fødeggaard.

Da de kom til Aulum Høje vilde Mikkell prøve, om den fremmede var hans Broder eller ikke, og gik

derfor med Vejen ad Horslund. Men hans Broder Jens gik den nærmeste Vej hjemad idet han sagde: „Bruder, du wolst mir beluschen“.

Han kom dog for sildig hjem; thi begge hans Forældre vare døde, og finge de paa ingen af Siderne den Fornøjelse at se hinanden her i dette timelige; men alle hans syv Brødre fandt han i Live og ved god Velstand, hvor han kom til dem, og han forblev hos dem i 7 Uger.

Disse kære Brødre vilde overtale ham til at forlade Brandenburg og flytte hjem til dem, hvilket han ogsaa lovede, saafremt det kunde ske med Kurfyrstens Tilladelse og hans Hustrues Minde. Da han nu kom til Brandenburg og søgte om sin Dimission, havde han ikke opnaaet den, hvis ikke Kurfyrstens Svigermoder havde bedet ham løs, thi hun havde selv en Broder, der var bleven borte i Fjendetiden, og man spurgte aldrig til ham siden. Derfor blev han løsgiven paa det Vilkaar, at han skulde skaffe en anden Karl til Gaarden. Efter 14 Dages Forløb fik han en Karl til Gaarden mod at give ham 100 Rdl., og nu holdt han Auktion over sit Gods, og samme Karl førte ham paa Rejsen 4 Mil derfra til en Købstad ved Navn Ratenau. Derfra sejlede han til Hamborg, derfra til Hjerding, hvorfra han gik hjem. Her laante hans Brødre ham Heste og Vogn for dermed at hente hans Hustru, Børn og Gods. Efter at være hjemkommen købte han for 100 Rdl. Fjerdeparten af Reving, som den Gang var Ryttergods; men siden, da Ryttergodset blev solgt til Niels Ibsen paa Tvis Kloster, forsømte han at gøre Ansøgning om de 100 Rdl., han havde givet for sin Part af Gaarden, hvorfor han kom under Husbondssold.“ Han døde i



Reving 1722 og var da 75 Aar og 1 Maaned gammel. 1703 døde hans brandenborgske Hustru Anna Christina Ertmannsdatter Schøt i en Alder af 55 Aar. Den ældste Søn Andreas fik Gaarden efter Faderen, og dennes Søn igen boede i Vognstrup og var Fæstebonde under Tvis Kloster. Den yngste Søn Jochem Jensen boede i Gammelvind, og dennes Søn Jørgen fæstede Annekspræstegaarden Skovgaard. General Qvasts Regiment borttog ogsaa fra Hjemmet i Krigens Tid Jakob Agerfelds Søn Henrik, der var født 16. April 1648; men til dette Barn hørte man aldrig siden“.

Toustrup var Selvejergaard 1636.

Vognstrup: (sammensat af Mandsnavnet Vogn og Torp). En Gaard i Vognstrup og et øde Bøel tilhørte Jes Blaabjerg, der 1480 var Borgemeester i Holstebro, og senere købtes dette Gods af Mogens Gøje\*). 1548 fik Christen Jensen i Kærgaard Skøde paa Vognstrupgaard og Mølle samt frit Bondegods, undtagen Byggestedet Skahussted med en Eng, der tidligere laa til Kronens Gaard Hvirrel; dog skulde der svares sædvanlig Afgift deraf til Riberhus. Samme Gaard var Selveje 1625; men Møllen var da øde. 1648 var Møllen genopbygget, og den gav en aarlig Skyld af 8 Rdl. 1766 meddeler Sognepræsten: „Vognstrup har 3 Beboere, men forhen 5, hvoraf mindst de 2 hørte til Baron Juel paa Rösensten. 2 Steder hører under Tvis Kloster. Ved Byen har været en Mølle, besværlig at holde vedlige og svarede aleneste 8 Rdl. i Skyld.“

Kleinstrup. Om denne Gaard findes følgende

---

\*) Ellen Gøjes Jordebog, S. 333.

Tingsvidne af Ulfborg Herredsting\*). Det lyder paa Nutids Sprog saaledes: „Alle Mænd, dette se eller høre læse, hilse vi Jes Nielsen, Herredsfoged i Ulfborg Herred, Palli Juel i Udstrup, Jens Spend, Væbner, Jep Lassen i Ejstrup, Jep Mogensen, Foged paa Vosborg, Jens Oloffsen, Gravers Lassen og Mikkel Fleve evindeligt med vor Herre. Vi kundgøre alle nærværende og komme skulle, at Anno 1496 Sabato proxima post festum accensionis dni\*\*) var skikket for os og flere Dannemænd, som den Dag Ting søgte, beskeden Svend P. Jensen, Foged paa Tim, som esked og fik et uvilligt Tingsvidne af 8 Dannemænd, som var Jes Oloffsen, Las Matissen i Brombjerg, Chresten Pedersen ibd., Jes Jyde i Vester Tang, Las Jensen i Ejstrup, Jep Jensen ibd., og Nis Christensen i Hestbjerg, hvilke fornævnte Dannemænd vidnede paa deres gode Tro og Sannen, at de hørte og saa paa Kleynstrup Mark den Mandag næst før vor Herres Opfarelsesdag, at P. Jensen gjorde sin Laughævd med gille Mænd og gæve Riddersmændsmænd og gode jordegne Bønder paa P. Nielsen hans Børns Vegne, hvis Sjæl Gud naade, og indværgede Rodteng, (Rødding?) Grymmytt Ager og al den Del, som laa til Kleynstrup i Hr. Niels Eriksens Tid og i P. Nielsens Tid, og som hans Børn nu i Haand og Hold have, og bad han sig saa Gud hjælpe, at denne Jord er P. Nielsens Børns rette Arv og Eje og kende dem ingen Mand nogen Lod og Del deri at have. Og var denne fornævnte Laughævd lovlige tilbuden og tilfunden af Fogden og gode Mænd paa fornævnte Ting,

---

\*) Pergament i Rigsarkivet, Ulfborg Herred Nr. 34.

\*\*) d. e. næste Lørdag efter Kristi Himmelfartsdag.

og vorde (blev) hans Laughævd meldt ved Magt, og ita vidimus et audivimus sigillus nostris presentibus inferius appensis testamur. Datum Anno, die et loco ut supra<sup>\*)</sup>.

Agerfeld var Selvejergaard i Slutningen af forrige Aarhundrede, og ejedes 1784 og senere af Jeppe Christensen Tang fra Ulfborg Sogn.

Fonager afhændedes 1549 til Kronen af Palle Juel til Udstrup, og endnu 1636 laa Gaarden under Bøvling Len.

Reving: Navnets ældste Skrivemaade er Reffwindt, senere Reving; men Endestavelsen er sikkert nok den samme som i Sognavnene Vind og Vinding. Gaardens Ejere havde under Grevefejden forspildt deres Ejendomsret, men Kongen benaadede dem, hvilket følgende Brev udviser: „Vi Christian med Guds Naade osv. gøre alle vitterligt, at efterdi disse Brevvisere Anders Pedersen i „Reffwindt“ og Else Jørgenskone ibid. have en lille Gaard med os som deres og deres Medarvingers Bondegaard, som er fornævnte „Reffwindt“, de selv udi boer, liggende i Vinding Sogn i Ulfborgherred i vort Land Nørrejylland, og have derfor været i vor Minde. Da have vi af vor sønderlig Gunst og Naade undt og tilladt og nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, at fornævnte Anders Pedersen og Else Jørgenskone og deres Medarvinge herefter maa og skulle have, nyde, bruge og beholde forn. Reffwindt deres Bondegaard med hendes rette Ejendom og Tilliggelse øde

---

\*) d. e. saaledes have vi set og hørt, det bevidne vi med vore Segl under nærværende Skrivelse. Givet Aar, Dag og Sted som ovenfor nævnt.

og bygget saa fri og for saadan Landgilde, Tynge og Afgift, som deraf gjordes og gaves, førend nu sidsforleden Fejde her udi Riget begyndtes, og da os elskelige Hr. Johan Rantzau, Ridder, havde vort Slot Riberhus. Dog saa, at de og deres Medarvinge skulle være os og vore Arvinge efterkommende Konger i Danmark huld og tro og aarlig med „gode og rede“ af forn. Gaard og Gods gøre og give til os og Kronen saadan Landgilde, Tynge og Afgift, som plejer og bør at gøres og gaves, førend Fejden begyndtes udi os elskelige Hr. Johan Rantzau Ridders Tid, da han havde forn. vort Slot Riberhus. Thi forbyde vi alle, ihvo de helst er eller være kunne, særdeles vore Fogder, Embedsmænd og alle andre forn. Anders Pedersen, Elsc Jørgenskone og deres Medarvinge herimod om forn. Gaard og Gods eftersom forskrevet staar at hindre, hindre lade, eller i nogen Maade Forfang at gøre. Under vor Hyldest og Naade givet i vor Købstad Holstebro Fredagen næst efter Søndagen Miseracordia Anno dni 1543\*).

Lund var 1625 beboet af Selvejrbønderne Laurids Poulsen og Jens Pedersen; den sidste var Sandemand og skulde som saadan sammen med 7 andre Mænd i Herredet paakende Markskelstrætter og tvivlsomme Drabssager. Sandemændene vare fritagne for Ægt og Arbejde af deres Gaarde. Paa Lund kunde den Gang saaes 2 Tdr. Rug, 2 Tdr. Byg og Havre og der kunde avles 5 Læs Hø, og dens Afgift til den kgl. Lensmand paa Bøvling var 1 Pund Smør, 2 Stobe Honning, 1 Svin og 4 Skilling i Leding og Setgård.

Ved Lund har der forhen været en Runddyssse

---

\*) Pergament i Rigsarkivet, Ulfborg Herred, Nr. 1.

fra Stenalderstiden og ovenpaa fandtes den her paa Egnen saa sjældne Stensætning. Derom meddeler Præsten Hr. Hans Mariager 1683 følgende: „En stor rund Sten findes ogsaa sønden i Vinding paa en Bakke ved et Krat, kaldet Sønderlund, som er opstøttet paa andre Stene som paa tre Fødder eller Piller og menes at have været et hedensk Alter eller Offersted“. Om andre Høje i Sognet meddeler han videre: „Røjhøj, liggende imellem Vinding og Vind Sogne vesten for Landevejen fra Holstebro til Ribe tværs imod et Bjerg, som kaldes Kronbjerg, er nedsunken oveni til saa stort et Hul, at 32 Personer har en Gang siddet deri med en Ild imellem sig, og det i min salig Formands Tid, som det selv saa. Paa denne Høj kan man se 18 Kirker, naar det er klart Vejrligt. Paa den søndre Side er en Indgang; muligt Skovrøvere have i gamle Dage haft deres Røverkule der, den Tid Sognet var overgroet med Skov af adskillige Slags Træer, som en Del af forbeholdte Gaardes Navne ogsaa giver til Kende, foruden Stubber, Rødder, Vindfælder og Hasselnødder, som ere fundne paa adskillige Steder, efter at Vandfloder har skyllet Jorden derfra. Tre andre Høje, navnlig Tegagerhøj, Kraghøj og Klosterhøj ere nylig kastede udi, hvor nogle Gryder med Aske ere fundne, og i den ene var en stor Grav som en Bagerovn, omsat og hvalt med Kampestene, ingen større end man kan tage med en Haand, og derudi var nogle tørre Ben<sup>\*)</sup>).

Søervad ejedes i Begyndelsen af det 16. Aarhundrede af en Mand ved Navn Poul Christensen, der nævnes i et Par Breve udstedte af Fr. I. Denne

---

\*) Slgr. til Jydsk Historie og Topografi, 7. B., S. 167.

paalagde Adelsmændene Mogens Munk, Jens Hvass, Peder Ebbesen, Mogens Juel, Enevold Juel og Per Iversen i Staby at granske og dømme i en Trætte mellem Poul Christensen og Mester Iver Juel. Sidstnævnte Mand, der da var Provst i Hardsyssel og senere Ejer af Stubergaard og Rydbjerg, havde forfulgt Poul Christensen og hans Folk for Jord og Eng liggende i hans Mark, som kaldes Sandager eller Sønderager. Bonden og hans Folk undte Kongen Frihed for Mester Ivers Tiltale, indtil Sagen blev paadømt. Adelsmændenes Kendelse har imidlertid ikke endt Trætten; thi 1532 stævnedes Laurits Jensen i Toustrup, Per Haze i Vognstrup og Poul Christensen i Sørvad paa den ene Side og Mester Iver Juel paa den anden Side for Kongens Retterting i København, hvor de skulde møde med deres Ejendomsbreve og Vinding Kirkebog. Da Kirkebogen skulde fremlægges i Retten, maa Mester Iver vel have ført Sagen paa Vinding Kirkes Vegne. De tre Mænd stævnedes for samme Ret imod Abbed Anders i Tvis Kloster for en Trætte om Hundkjær og Bassumgaard\*). Hvordan Rettertingsdommen lød, vides ikke, men det er dog ret interessant at se, at jævne Bøndermænd fra Vestjylland paa den Tid selv kunde føre en Sag frem for Højesteret i København. Faa Aar efter kom Grevefejden, og ifølge den gamle Kirkebogs Meddelelse har Poul Christensen til Straf for sin Deltagelse deri mistet sin Ejendomsret til Gaarden, der i forrige Aarhundrede tilhørte Ejerne af Udstrup i Nissum Sogn, medens „Herligheden“ eller Kongens Skatteret i Gaarden tilhørte Aulum Præsteembede

---

\*) Fr. Ls Danske Registr., S. 411—412.

vistnok fra Reformationstiden. Poul Christensen døde 10. Maj 1558. Aaret før var hans Søn Jens Poulsen bleven Præst i Vinding.

### Vinding Kirke

er næst efter Staby Kirke den smukkeste her i Herredet. Den er bygget i Rundbuestil af Granit paa en smuk Dobbeltsokkel, hvoraf det nederste Skifte har almindelig Skraakant, men det øverste Skifte er, som Hr. Hans Mariager 1683 skriver, „paa den øverste Kant udentil ligesom med en Snedkers Stafhøvl listvis udhuggen“.

Kirken har oprindelig kun bestaaet af Skibet og det mod Øst lige afsluttede Kor. Disse to Bygningsdele staar i Forbindelse med hinanden ved en Triumfbue, der er Kirkens oprindelige og har smuk Granitindfatning, hvis Kragsten ligesom Sokkelen har en smuk attisk Profil. Skib og Kor har Bjælkeloft og har oprindelig modtaget Lys gennem smaa rundbuede Vinduer, hvoraf de i Skibets Sydside og Korgavlen ere tilmurede, mens de i Skibets Nordside ere fjærnede og ligesom i Sydsiden afløste af større Vinduer. Af Skibets oprindelige tvende Døre, der havde retvinklede Karmsnit og lange Granitoverligger, ses den nordre endnu tilmuret, mens et Vaabenhus er tilbygget udenfor Mændenes Indgang.

Taarnet er tilbygget vistnok i den senere papistiske Tid, og de ni Skifter Granitkvadre, der danne Murens nederste Del, have oprindelig siddet i Skibets Vestgavl. Taarnets nederste Del dækkes af en Krydshvælving og staar ved en rundbuget Døraabning i Forbindelse med Skibet. Taarnets øverste Del blæste

ned den næste Torsdag før Alle Helgens Dag 1638 og blev kort efter opbygget til en Højde af omtrent 30 Alen. Kirken bar i den papistiske Tid Navnet St. Mauritii Kirke, og det gamle Stenalter, der nu vistnok er fjærnet, er sagtens bygget over en Levning af denne Helgen. Altertavlen er gammel men uden Kunstværk, og den er grumme daarligt malet 1845 af Clemen Toft paa Sognets Bekostning. I Midtfeltet fremstilles Nadverens Indstiftelse, i Yderfelterne symbolske Fremstillinger af Troen og Haabet, og over Midtfeltet ses en svævende Due. Ved Tavlens Sider ses i udskaarne og malede Træplader Billeder af Evangelisterne.

I gammel Tid ejede Kirken Kalk og Disk af Sølv ganske forgyldt, der vare skænkede af Dronning Margrethe med hendes Naades Navn paa, og hvis Forgyldning holdt sig altid saa skøn, som den nylig havde været gjort. Disse Kostbarheder ejedes af Kirken indtil 1644, da de røvedes af de svenske Krigsfolk. Hr. Hans Mariager skænkede 1682 Kalk og Disk til Kirken; men de ødelægdes det følgende Aar ved Præstegaardens Brand, hvorfor han atter lod Kirken forsyne med et lignende Sæt, der fik følgende Indskrift:

„Den Kalk og Disk tilforn af os som var foræret 1682  
Blev med vort Hus og Gods af Ilden snart fortæret 1683.  
Igen vi denne nu til Vinding Kirke give  
Af Hjærtet ønskende, Gud lad dem derved blive.  
Hans Mariager 1689 Birgilhe Studt“.

En lille Sølvvæske til Alterbrødet skænkedes til Kirken af dens Ejerinde Madame Richards paa Tvis Kloster; den bar Indskriften: „Anne Hansdatter Strømborg 1729“.



Døbefonten af Granit er sikkert Kirkens oprindelige og ret smuk tildannet. Prædikestolen bar forhen følgende Indskrift: „Anno 1627 lod Hr. Christen Peder- sen i Vinding denne Prædikestol gøre. Immanuel.“ Den skal være skaaren af Jens Jensen Søervad, Præsten Jens Poulsen Søervads Søn, der var Billed- skærer og boede som Bonde i Mosgaard. Med ud- skaarne Bogstaver staar paa Randen forneden: „Det er en troværdig Tale og værd aldeles at annamme, at Christus Jesus kom til Verden at gøre vi Syndere salig. 1. Tim. I Evangelium er Guds Kraft.“

En Lysekrone, der hænger i Skibet, er skænket af Hr. Terkel Dorschæus og bærer følgende Indskrift:

„Til Vinding og til Vind min Fader her i Live  
var fordem Sognepræst Aar fem og fyrgetyve.  
Gud ved sit Forsyn mig indsatte i hans Sted  
til Hyrde for hans Hjord og for sin Menighed.  
Den Lysekrone jeg derfor har foræret  
til Vinding Kirke, da vi begge to har været  
Præster til Vinding-Vind. Gud lad den blive der  
og flyt den ikke bort! mit Hjertes Ønske er!“  
Terkel Dorschæus 1766 Anna Margrethe Müller.

Paa Kirkens nordlige Mur hænger en Tavle, hvor- paa kan læses følgende:

„Stat Læser, se, en Sten her nedenfor du finder.  
Om tvende Venners Grav derunder den dig minder.  
De to, der var som en i Glæde og Fortrød  
Et ret oprigtig Par i ægte Kærlighed:  
Hr. Hans Chr. Mariager, Præst til Vinding og Vind, Provst i  
Ulfborg Herred, død 1704 Ætat. 63, Minist. 25, Præpos. 15.  
Birgithe Richardsdatter Studt, hans kære Hustru, død A. 17.  
Saa samler Døden dem, som samlet var i Live,  
I kærlig Enighed, der vil de sammen blive,  
I fælles Rolighed, til Gud vil samle dem  
Med alle salige fra Jord til Himlen hjem.

Studt Tavlen oprettet, som Sorgen tidt mætted for kære Mands  
 Død 1704  
 Hun Stenen lod lægge, som skjuler dem begge i Moderens Skød.“

Den omtalte Sten ligger nu imellem de øverste Kirkestole, den er itubruddt og Indskriften tildels udslidt af Gangen derpaa. Ved Enden af samme Sten ligger en anden Gravsten af Granit, hvorpaa følgende Bogstaver: M. I. D. og Aarstallet 1582, og den dækker sikkert nok de jordiske Levninger af Hr. Jens Poulsen Søervads første Hustru Mette Jensdatter, der døde ved nævnte Aar.

### Præster i Vinding og Vind.

Hr. IB JENSEN kaldedes til Vinding Præsteembede 1513 i December Maaned, og han døde 1563 den 12. Maj i sit 84. Aar. I hans Tid var Vind Kirke i Begyndelsen øde; men da skete det, at Hr. Ib under en heftig Sygdom hørte en Englerøst, saaledes beretter hans Eftermand, til hvem han selv har fortalt det, og Røsten lød saaledes: „Hr. Ib, hvis Du vil genopbygge St. Gertruds Kirke, skal Du blive rask igen.“ Den jævne Mand troede Ordet, der havde lydt til ham, og da han var kommen sig af Sygdommen, samlede han Penge ved Tiggergang, saa han i Løbet af faa Aar havde Kirken færdig, og heri samlede han nu atter Vind Sognefolk, der havde været adspredt i forskellige Sogne. Han var nu Sjælesørger for begge Sogne indtil 1529, da han som forhen er meddelt, kom i Unaade hos Biskoppen, der tog Vind Sogn fra ham og kaldede dertil Hr. Anders Christensen, som var Sognepræst der i 47 Aar indtil sin Død, der indtraf 1577 paa tredie Pinsedag, som var den 28. Maj.

Hr. JENS POVLSEN SØERVAD fødtes ved Juledagstid 1528 i Gaarden Søervad. Det fortælles om ham, at han i sit 17. Aar, ligesom Morten Borup, løb fra Plov og Bondehors af Frygt for at blive Soldat og kom til Ribe Skole, hvor daværende Rektor, som mærkede hans Lærvillighed og Lyst til Studier, optog ham i Skolen og anbefalede ham til Godtfolk i Byen, saa de baade fødte og klædte ham under Skolegangen og hjalp ham siden til Universitetet. Da han var bleven færdig derfra, sendte han sin Koffert med en Skipper til Aarhus og gik hjem, da han ikke havde Penge nok til selv at tage med Skibet. Saaledes kom han hjem til Søervad en Lørdag Aften sent og bad om Nattely; men Faderen kendte ham ikke og nægtede at opfylde hans Bøn. Sønnen brast da i Taarer og spurgte sin Fader, om han ikke kunde kende sin egen Søn, der forhen løb bort. Den gamle Poul Christensen vilde endnu ikke tro Sønnens Udsagn og sagde, at han nok havde haft en Søn, der var løben bort af Frygt for Soldaterstanden, men han troede sikkert, han var omkommen, da han ikke havde hørt fra ham i de mange Aar, hvorfor han lod den fremmede føre til Præstegaarden.

Her blev han vel modtagen, og Præsten beholdt ham hos sig, tog ham til Medhjælper i Embedet og hjalp ham siden til Embedet her. Faderen glædede sig siden hjærteligt over sin Søns Lykke og takkede Gud for denne Glæde. Hr. Jens blev kaldet hertil 7. April 1557, og 1560 blev han trolovet med den 13-aarige Mette Jensdatter fra Aulum, hvor hendes Fader var Præst. 1563 holdt de Bryllup i hendes Alders 16. Aar. Da han havde været Præst her i 20 Aar, døde Hr. Anders i Vind, og dette Sogn blev nu

igen lagt under Vinding Kald. Hr. Jens blev Enke-  
mand 1582, men to Aar senere ægtede han Anne  
Nielsdatter af Lystbæk i Torsted. Hun døde 18. Maj  
1602, og selv døde han 1610 den næste Onsdag efter  
Pinsedag, da han var næsten 82 Aar gammel og  
havde været Præst i 53 Aar.

Hr. NIELS PEDERSEN VILBJERG blev Medhjælper  
hos Hr. Jens 1683, og samme Aar 13. Februar ægtede  
han hans Datter Else, der døde 1602. Han døde 11.  
Oktober 1644 og var da 91 Aar gammel. Hans Søn  
Peder blev Præst i Ølstrup og Hover.

Hr. CHRISTEN PEDERSEN STADIL var født i Stadil  
Præstegaard Paaskemorgen den 15. April 1593. Han  
blev kaldet til Medhjælper for Formanden, hvis Datter  
Else han fik til Ægte. Hun var en god og gudfrygtig  
Kvinde, skriver Eftermanden om hende i Kirkebogen,  
og hun var saa godt hjemme i Bibelen, at hun ofte  
disputerede med lærde Mænd de Articulis fidei (d. e.  
om Troens Artikler). Hr. Christen udøvede ogsaa  
Lægckunsten ved Siden af sin Præstegerning, og det  
fortælles om ham, at han var felix in praxi medica,  
saa han hjalp mange Mennesker for adskillige Syg-  
domme, besynderlig for „popelsi og falden soot“,  
(Apoplexi). Han døde 19. August 1659 Aaret efter  
sin Hustru. Hans Søn Jens blev Præst i Aulum,  
Christen blev Præst i Rind, en tredie Søn blev Degn  
i Tise i Salling og en Datter Else ægtede Eftermanden.  
I hans Embedstid led Sognene meget af de svenske  
og af fremmede Hjælpetropper, og han har i Kirke-  
bogen indført adskillige ret interessante Træk om  
disse og andre Ulykker: „1652 den 19. August blev  
Jens Jensen i Mosgaard begravet. Hans Fader var  
Jens Poulsen i Vinding, den første lutherske Præst.

Summa paa de døde dette Aar af begge Sogne var 48, som meste Parten døde af Blodstot, hvortil gav Aarsag den dyre Tid, saa vel som den meget hidsig og tørre Sommer. Dette Aar skete den store Hede-brynde fra Vorgod og indtil Terkels Bæk i Vinding, som brændte i samfulde 10 Uger og kom af Lynild. Deus misereatur nostri“.

1652 i December: „En Komet lod sig se ved disse Tider hel dunkel. Den Krig som paa femte Aar efterfulgte indviklede mange Potentater“.

„Anno 1654 Lørdagen den 2. August var den største Formørkelse i Solen, som er enten set eller hørt i vor Tid, og blev det saa mørkt, at man kunde se Stjernerne paa Himlen“.

„1657 den 2. November kom det oberbechske Regiment til Holstebro i Kvarter. Den 23. Juni 1658 kom Vinding og Vind Sogne fra dette til det taubiske Regiment og contribuerede til Kapitain Kanne, som logerede paa Tanderup. 1. Søndag efter Paaske kom det secherske Regiment til Kvarter i Hammerum Herred og contribuerede disse Sogne tilsammen i 15 Uger, indtil de den 4. August kom under det darenstatiske Regiment i 7 Uger, og havde vi da den strængeste Indkvartering under de svenske. Til Michaelis (Mikkelsdag) droge de til Fyen. Gud lade dem aldrig se Danmark mere! Amen!“

Den 4. Februar 1659 kom det kejserske Regiment, som kaldtes det alte Czarniske til Kvarter i Ulfborg Herred, og Vinding fik i Kvarter et Kompagni paa 124 Heste stærk under Baron Peter Alberti de la Soste. Vind Sogn fik et Kompagni paa 105 Heste stærk ført af en reformert Oberstløjtenant med Tilnavn Smit. Deraf blev Vind Sogn saa forarmet, at

det aldrig mere synes at komme paa Fode. Den 5. Maj bortmarscherede det alte czarniske Regiment og paa 3. Pinsedag angik den store Marschering rundt om os. Gud bevarede os dog uden stor Skade, alligevel vi vare hart deran. Hvor megen Fare og Bedrøvelse vi haver udstanden dette Aar, kan vi aldrig fortælle Efterkommerne“. I Kirkebogens Rand ved en Barnedaabs Indførelse staar følgende: „For disse smaas Skyld haver Gud visseligen sparet os saa meget Brød, at vi ere opholdte uden Hungersnød imod al menneskelig Tanke og Forhaabning. Røven og Plyndren paastod denne Sommer i 11 Uger; mit bedste Kvæg gik med i Løbet, 7 Heste og Hopper har jeg tilsat i denne Krig til dette Aars Ende.“

Hr. ANDERS JAKOBSEN HEGELUND var en Søn af Præsten Jakob Hegelund i Gudom, hvor han blev født 13. Juni 1619. Han var i 7 Aar Formandens Medhjælper og var gift med dennes Datter Else, saa det er tredie Gang, at Præstens Medhjælper her i Embedet har faaet en Præstedatter af dette Navn, og ved dette Gilftermaal, efter den Tids Tankegang, faaet en særlig Ret til at arve Embedet. Efter hendes Død ægtede han 1661 Præstedatteren Bodil Iversdatter Hemmet fra Skjern. Hun døde 17. Juni 1675 og hans Død indtraf 19. Marts 1679 i hans Alders 60. Aar. En Del af de forhen nævnte Kirkebogs-optegnelser ere gjorde af ham, og her kan følgende for Manden og Tiden ret betegnende Træk fra samme Kilde fremsættes: „1664 i Adventsliden lod en Komet sig se, og stod han i Ventre Hydræ; derefter indtog Tyrken Candia, som han havde belejret 20 samfulde Aar.

Julcaften lod en anden Komet sig se, derpaa

fulgte Krig til Vands mellem England og Holland. 1665 i Dinnmelugen lod den tredie Komet sig se i Nordost, rød som Ild, med sine Straaler krumme som en Sabel; han stod i Pegaso. Derpaa fulgte Krig af Tartar og Tyrker paa Polen. Plures forte restant“.

Hr. HANS CHRISTENSEN MARIAGER kaldedes af Kongen her til Embedet 6. Maj 1679 og han blev ordineret 11. Juni samme Aar. Paa den forhen nævnte Tavle og Ligsten i Kirken ses det, at han tillige var Herredsprovst fra 1689 til sin Død 1704. Hans Enke Birgithe Richardsdatter Studt døde paa Tvis Kloster 22. December 1718. I hans Tid afbrændte Præstegaarden 1683; Præstefolkene kom om Natten i sidste Øjeblik ud af den brændende Bygning og fik intet reddet.

Hr. Mag. MICHAEL DORSCHÆUS kaldedes hertil af Kongen 10. Oktober 1704. Han var født 11. November 1672 i Fredericia, hvor hans Fader var Præst. Fra sin Fødebyes Skole blev han 1690 Student med Udmærkelse, og i August 1693 tog han Embedseksamen. Derefter var han Lærer ved Kolding Latin-skole i 2 Aar, hvorpaa han rejste til Udlandet med Prins Christian, der døde i Schwaben. Fra 1696—97 var han paa Lindbjerggaard Informator for Henrik Juuls Børn, hvorpaa han blev Rektor ved Lemvig Skole. Her ægtede han Antonette Augusta Riis, Datter af Kommissarius Jakob Riis fra Christianssand. I Maj 1700 tog han Magistergraden. Hans første Hustru døde 31. December 1709, og 15. April 1712 ægtede han Elisabeth Magdalene Horsens, Præstedatter fra Balle. Hun døde 16. Juli 1753. 1740 blev han Provst over Ulfborg Herred, hvilket Embede han fritoges for 11. September 1747. Han døde 26.

Maj 1749, 77 Aar gammel. Hans Søn Peder blev Byfoged i Skive, Johannes blev Degn i Borbjerg, og Terkel blev hans Eftermand her i Embedet.

Hr. TERKEL DORSCHÆUS, født 9. Januar 1718, blev Student fra Viborg Skole 1738. Efter at have taget Embedseksamen blev han 12. Maj 1747 kaldet til Kapellan pro persona for Faderen, efter hvis Død han kaldedes til Sognepræst her i August 1749. Den 10. Juni 1750 ægtede han i Middelfart Anna Margrethe Møller, der døde 1784. Han døde i Skovgaard 1786. I over 20 Aar holdt han Kapellan paa Grund af Tunghørighed. Han har skrevet i Kirkebogen: „1764 den 24. Juni begravede jeg Lars Madsen Ramskou, som Prædikestolen paa 3. Pinsedag straks efter Prædikens Anfang faldt ned paa og saaledes knusede hans Hoved, at han døde paa 7. Dagen derefter. Ved Guds særdeles og ubeskrivelige Naade blev Hr. Bagmann, som prædikede, bevaret uskadt og kom dog derfra med hele Lemmer.“

Hr. JOACHIM FREDERIK JOHANSEN KÜHLMANN var født paa Ærø 1750 og kaldedes hertil 1782. Han var gift med Mariane Elsc Christine Stahl. Døde 1789.

Hr. CHRISTIAN JOHAN DAVIDSEN FOG er født i Bredstrup 1762 og tog Embedseksamen 1785. Han var gift med Johanne Thomsen, en Datter af Borgemester Thomas Thomsen i Fredericia. Døde 22. Maj 1792.

Hr. JENS FENGER blev 25. Juni 1772 Kapellan hos sin Fader, der var residerende Kapellan i Fredericia, og 1777—92 var han Præst i Malt og Folding, indtil han blev kaldet hertil. Med sin Hustru Sofie Marie Londemann havde han 3 Sønner og 3 Døtre. Døde 1812.



Hr. JOHAN HENRIK STABELL, født 27. Januar i Viborg, hvor Faderen var Landstingsadvokat, virkede her fra 1813—19, da han forflyttedes til Hinge. Hans Hustru Maren Sørensdatter Kjærse, der var født i Christianssand 1790, var som fattigt Barn kommen her til Landet at tjene og blev siden Husjomfru hos Konferentsraad Jespersen i Viborg.

Hr. HANS SØREN SØRENSEN kaldedes hertil 1819, blev gift med Øllegaard Sofie Leschly og flyttede 1831 til Søby-Hallenslev, hvor han døde 1836.

Hr. HENRIK RUDOLF BUCHHAVE, født paa Asnæs 1802, gift 1832 med Petrea Charlotte Schmidt, Præstedatter fra Mesinge, og kaldet 1844 herfra til Sal-Ejsing, hvor han døde 1865.

Hr. NIELS HENRIK SCHNEGELSBURG, født 1810 i Nykøbing paa Falster, gift 1844 med Elisabeth Petrea Christiane Neergaard, Datter af Assessor P. S. Neergaard til Vedbygaard, og flyttet 1853 til Ørum, Viskum og Vejrum.

Hr. PETER DANIEL BLICHER, født 14. Marts 1811 i Randers, Søn af daværende Adjunkt, den senere saa navnkundige Digter Steen Steensen Blicher og Hustru Ernestine Juliane Berg. Blicher blev Cand. theol. 1833 og to Aar senere ægtede han Kirstine Brandt. Han kaldedes hertil 1853, og efter 10 Aars Virksomhed fik han sin Afsked. Han døde i Lemvig 1865.

Hr. VICTOR CHRISTIAN JØRGENSEN, Præstesøn fra Hjarup, født 1817, fik Embedseksamen 1850 og kaldedes hertil 23. April 1863. Samme Aar ægtede han Ulrikke Johanne Gøtzsche, der var Præstedatter fra Finderup. Han søgte paa Grund af Svagelighed sin Afsked 1882.

Hr. OLE CHRISTIAN ENRIQUE WITH, født i København 21. Januar 1856, tog Embedseksamen 1879 og kaldedes hertil 20. August 1883. Forflyttet til Løsning og Korning 1889.

Hr. JENS NYGAARD, født 9. August 1863, blev Kandidat 1889 med Karakteren laud. og kaldedes samme Aar hertil. Forflyttet 1894 til Hemmeth.

Hr. SVEND LAURSEN, født 9. Maj 1857, Kandidat 1894 med Karakteren laud. I., har virket her siden 1894.

### Vinding Skole og Lærere.

Den første lutherske Præst Hr. Ib Jensens Søn var Degn her i Vinding. I denne Degn Jens Ibsens Tid afbrændte Degneboligen, som ikke derefter paa Grund af Sognets Armod blev genopbygget, og efter hans Død blev Degnetjenesten forrettet af en Discipel fra Holstebro Latinskole, der ligesom Landets øvrige Latinskoler ved Kongebrev af 1568 havde faaet Ret til at nyde Indtægterne af de Degneembeder, der laa indtil 2 Mil fra Byen, mod at en af Skolens ældre Elever forrettede Degnegerningen. En Skolediscipel kom i den Tid her til Sognet hver Lørdag Aften og tog sig om Søndagen af Sangen i Kirken og Ungdommens Undervisning, hvorpaa han ifølge Forordningen „uden Ophør skulde vende tilbage til Skolen“. Efter kongelig Forordning af 29. April 1740, blev det følgende Aar her i Sognet opbygget baade Degnebolig og Skole af Kirkens Ejerinde Madame Richards paa Tvis Kloster, og en Sædedegn blev fra samme Tid indsat i Embedet.

HØJBJERG, der var Student, var Sognets første faste Lærer. Hans Hustru Marie Nielsdatter Lund

døde i Januar 1778, 81 Aar gammel, og han selv jordfæstedes her paa Kirkegaarden den 7. Oktober 1790 82 Aar gammel.

JENS LASSEN NYBØE havde, før han kaldedes hertil, været Lærer ved Holstebro Skole. Hans Hustru hed Elisabeth Braad. Han døde 19. Februar 1796 og var da i en Alder af 70 Aar saa nær som 7 Uger.

JØRGEN PEDER TJELLESEN, der 1786 var bleven Student, kaldedes 1795 til Lærer i Vinding og til Degn for begge Sogne i Pastoratet. 22. Januar 1796 trolovedes han med Formandens Datter Mariane Nyboe. Han døde paa Marken ved Sogneskillet mellem Vinding og Vind den 19. Januar 1825 paa Hjemvejen fra Idom, hvor han havde været med Provstetasken. Han var da 58 Aar gammel.

MADS SØRENSEN MØLLER, født i Nustrup ved Haderslev 22. April 1800, fik Eksamen 1820 og kaldedes hertil den 17. Marts 1825. Han blev kaldet til Lærer i Skærbæk Sogn i Sønderjylland den 15. December 1851.

ANDERS MADSEN, født i Maugstrup ved Haderslev 1813, dimitteret fra Vesterborg 1. September 1832, kaldedes til Embedet her den 7. Februar 1851, efter at han først havde virket som Lærer forskellige Steder i Sønderjylland. Han fik sin Afsked den 1. November 1884 og henlevede sine sidste Aar i Holstebro, hvor han døde 15. April 1889. Hans Hustru Aavel Jessen, var født 30. Aug. 1809 og døde 9. Aug. 1887.

K. GRØNBÆK, født 17. Marts 1856 og dimit. fra Blaagaard 1883, kaldedes hertil 29. Oktober 1884.

---

## Vind Sogn,

der er Anneks til Vinding, omgives af dette Sogn

mod Øst, Nørre Felding og Idom Sogne mod Nord, Raasted og Ulfborg mod Vest og af Thorsted og Nørre Omme i Hing Herred mod Syd. Sognets Størrelse er 11,501 Td. Land med  $80\frac{7}{8}$  Td. Hartkorn fordelt paa 33 Gaarde og 61 Huse. Folkemængden har i dette Aarhundrede været i overordentlig Fremvækst og er opgivet saaledes: 1830: 100, 1860: 330 og 1890: c. 500 Indbyggere.

Sognet er for største Delen opfyldt af Lyngheder og meget bakket. De højeste Punkter ere: Guld-knap 217 Fod, Voldsted Bjerge 221 Fod, Stolbjerg 200 Fod, Hulhøj 208 Fod, Lille Stolbjerg 187 Fod og Lukbakke 182 Fod. Sognets sydvestlige Del gennemstrømmes af Fuglkæraa, der senere faar Navn af Lilleaa. Lidt nord for Røjkjær udspringer Idumaa.

Præsten Hr. Christen Pedersen Stadil gav 1638 følgende Indberetning: „Vind er et ganske ringe Sogn med en liden koldet Kirke. Og findes der ikke uden tvende smaa Byer, den ene kaldes Vindby østen, den anden Røjkær norden for Vind Kirke. Fogelkæraa løber sønden for Kirken, og norden for samme Aa ligger et lidet Krat, som sal. velb. Peder Gyldenstjerne til Tim lod indkaste, og kaldes Hardtlund, og noget vester derfra sønden Aaen ligger et lidet Krat kaldet Alfarris, og der vesten for ligger tvende Enstedgaarde mellem nogen Sandbakker og Klitter, den ene kaldes Troldtoft, den anden kaldes Straasø, fordi der ligger en liden Sø ved den der norden for. Ved forskrevne Aa ligger der en Gaard, som kaldes Sandfær for den svare Sandløb der er til af forskrevne Klitter. Nordvest derfor ligger en Gaard kaldes Blaabjerg. Nordligst i Sognet 2 Gaarde, som kaldes Vindgab. Østen

for Kirken ligger en Gaard kaldet Skovgaard og en Gaard, som kaldes Gammelvind“.

Af Gaarde, som ikke her ere nævnte findes: Kirkegaard, Skold, Trækeris, Bær og Blaaekær.

I Vindby boede 1766 kun 5 Mænd, der alle vare i slet Tilstand, skriver Sognepræsten, og samtidig boede i Røjkær 6 fattige Mænd i smaa Hytter; de havde et Par Køer hver, hvormed de pløjede Jorden; og kun to af dem havde Stude til Jordens Drift.

1 Boel i Røjkær laa 1547 under Stuber Kloster, som Iver Juell dette Aar fik Skøde paa, og samtidig laa 1 Gaard og 1 Boel her under Tvis Kloster, der ogsaa havde 4 Gaarde og 1 Boel i Vindby. Det er sikkert nok samme Gaard i Røjkær, der 1682 laa under Pallesbjerg.

Niels Mogensen til Ørnhoved skødede 1627 sin Del i et Boel i Røjkær, hvis aarlige Skyld var 1 Td. Rug, til Jens Juell paa N. Vosborg\*), og denne afhændede 1632 samme Ejendom til Kronen, der to Aar senere ogsaa fik et Boel her af Knud Gyldenstjerne til Tim. Begge disse Ejendomme hørte 1648 til Bøvling Lens Jordegods.

Troldtoft hørte 1661 og mere end 100 Aar derefter under Volbjerg, og dens aarlige Skyld var 1 Td. Rug, 1 Td. Byg, 5 Pund Smør og 1 Svin, der ved Hartkornsberegningen sattes til 9 Tdr., 1 Skp. og 1 Alb. Gaardens Tilstand var 1766 saa slet, at Fæstebonden ikke en Gang kunde avle tilstrækkeligt Fødekorn til sig og sine.

Straasø nævnes flere Gange i gamle Tingsvidner. Enevold Juell til Aabjerg berettede 1535 for Kongen,

---

\*) Viborg Landstings Skøde- og Pantebøger 1627, S. 99.

at der var Trætte mellem ham og Malte Lauridsen i Plejelstrup om et Gaardsted kaldet Straasø, deslige om Markskel mellem Straasø og Troldtoft. Han fik da Kongens Brev og Bud til Adelsmændene Kristoffer Kruse i Vinding, Poul Stigsen til Trinderup, Mogens Juell til Udstrup, Jens Thamsen til Holmgaard. Jens Spend til Rammegaard, Jakob Vognsen til Stenumgaard, Peder Ibsen i Staby og Niels Glambæk til Svendsholm, at de skulde granske og undersøge, om der findes Markskel mellem ovennævnte Gaarde, og derom skulde de afgive en skriftlig Kendelse\*). Det lader til, at deres Kendelse har været til Enevold Juells Fordel; thi 2 Aar senere indstævnede Albert Maltesen fornævnte Enevold Juell for et Byggested kaldet „Strodtze“ og „Strodtzes“ Gaardsted i Vind Sogn og mente, at de laa under Troldtofts Enemærker og var ham tilsvoren inden hans 4 Markskel. Han fremlagde paa Tinge et Brev, der lød paa, at hans Morfader gl. Albert Skel havde indværget Troldtoft, undtagen en Eug, som Erik Juell havde imellem Klosters Eng og Faldseng, og Straasø. Enevold Juell fremlagde et Tingsvidne, der var taget ved Raasted Kirke 1460, lydende, at Niels Juell i „Rosted“ havde haft Straasø i rolig Hævd i 40 Aar og mere. Han fremlagde ogsaa et ligelydende Sognevidne fra Ulfborg Kirke og et Laughævd af 1472, hvorved Erik Juell havde indværget Straasø og en Eng i Fuglkær mellem Klosters Eng og Faldseng. Efter disse Breve og Bevisninger tildømtes Straasø Enevold Juell paa Ulfborg Herredsting. Gaarden var senere ved Arv delt mellem Slægten, og 8. Maj 1632 skødede Mogens

\*) Danske Magz., 3. R., 4. B., S. 202.

Juel til Juellingsholm Tredieparten af Straasø til Jens Juel paa N. Vosborg\*).

Straasø, der nu har omtrent  $2\frac{2}{3}$  Td. Hartkorn, er 1890 købt af Staten, og hertil er indkøbt store Hedearealer, omtrent 2,500 Tdr. Land, til Naaletræsplantning, saa om faa Aar vil Fyr og Gran komme til at dække de gamle Hedebakker her, og Vind Sogn vil ligesom i gammel Tid faa Skove. Om disse forsvundne Skove findes der Vidnesbyrd i mange af Stednavnene og i, at næsten alle Gaardene her for 1688 havde Skovskyld.

Sandfær nævnes flere Gange i ældre Tid\*\*). Her nævnes et 24 Mands Tingsvidne fra Hingherred udvisende, at Sandfær Gaardsted, Møllested og deres rette Tilliggelse er Bønderøje, og af Aaret 1490 nævnes et Brev om, at Sandfærgaard og Mølle har været i Bønderhævd ulastet og ukæret, til nu Herman og Albert Skel taler derpaa. Frendeles nævnes en Rigens Dom paa samme Gaard og Mølle tillige med et Laughævd derpaa. 1526 den 30. November fik Mogens Juel til Udstrup Livsbrev fra Kronen paa Sandfær Gaard og Mølle, som skyldte 30 Ørte Mel aarlig. Han skulde holde Møllen ved Magt og Bønderne ved Lov, og Mølleren skulde give ham Landgilde og anden Rettighed; men han skulde yde Kronen 30 Mark dansk om Aaret\*\*\*). Møllen maa i den nærmest følgende Tid have taget Skade, saa Mogens Juel paany fik kongelig Brev, dateret i Lemvig Langfredag 1537, paa samme Gaards og Mølles rette

\*) Viborg Landstings Skøde- og Pantebøger 1632, S. 200.

\*\*\*) Se Æ. d. Arkivreg., 4. B., S. 55, 413 og 416.

\*\*\*) Fr. I.s Reg., S. 123.

Tilliggelse, dog med saa Skel, at han skulde lade opbygge og færdiggøre samme Mølle og holde Gaarden velbygget og ved sin Hævd og Magt; men hvis det skete, at Møllen og Gaarden forlenedes til en anden, før han fik sin Udgift godtgjort, skulde det oprettes og gives ham igen efter Dannemænds Sigelse\*). Sandfær laa under Bøvling Len 1648.

Skovgaard var forhen Annekspræstegaard; men 1777 søgte Hr. Terkel Dorschæus Tilladelse til at sælge Gaarden, der da havde 2 Tdr. 5<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Skp. Hartkorn. Det højeste Bud blev 210 Rdl., og Halvdelen af denne Sum skulde blive staaende paa Rente i Ejendommen, mens den anden skulde frugtbares for Præsteembedet paa anden Maade\*\*).

Gammel Vind ejedes og paaboedes 1682 af Hans Rostrup, der skrev sig til Juellingsholm. Han pantsatte nævnte Aar Gaarden, hvis Skyld var 2 Ørte Rug, 2 Ørte Byg, 1 Skovvogn, 1 Skovsvin, 1 Fødenød og 1 Lam foruden Egt og 12 Mark i Gæsteri, for 100 Rigsdaler til Christen Linde til Stenumgaard. Da den gamle Skyldsætning 1688 afløstes fik Gaarden 7 Tdr. og 1 Skp. Hartkorn, og var saaledes en af Sognets største Ejendomme; men Præsten skriver dog 1766, at Bonden her var i meget fattige Omstændigheder; thi — tilføjer han — „det er den rene Sandhed, at fra Fjendetiden af synes Sognene ikke mere at komme paa Fode, dog kan man aldrig noksom fuldtakke den allerhøjeste Gud, som saa naadig endnu har bevaret os fra Kvægsygen“.

Denne frygtede Kvægsyge, som Præsten her om-

---

\*) Danske Magz., 4. R., 4. B., S. 201.

\*\*) Hoffmanns Fundatssamling, 11. B., S. 675.



taler, var en af de værste Plager her i Landet i Tiden mellem 1740 og 1770, og den var en af de væsentligste Aarsager til Bondestandens elendige Kaar i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede, idet Kreaturerne i mange Landsbyer aldeles uddøde, og alene i Aarene 1545—47 bortrev Sotøn ikke mindre end 450,000 Stk. Kvæg. Her paa Vestkysten fra Skernaa til Storaæn fik Kvægpesten ikke Indgang af nogen Betydning, og Bondestandens Stilling blev derfor ikke her nær saa fortvivlet som i andre Egne af Landet.

Vindgab: Den ene af Gaardene her laa til 1547 under Stuber Kloster, den anden samtidig under Tvis Kloster. Begge Gaardene, hvis Skyld hver var 1 Pund Smør, 2 Tdr. Rug, 2 Ørte Byg, 1 Skovvogn, 1 Skovsvin, 1 Fødenød og 1 Daler i Gæsteri, hørte 1662 under Pallesbjerg.

Trekeris laa 1547 under Tvis Kloster, og dens aarlige Skyld var 3 Ørte Rug, 1 Lam, 1 Gaas og 2 Høns.

### Vind Kirke

nævnes 1340 i Ribe Kapitels Indtægtsbog „Oldemoder“, men dens Afgift var kun 2 Mark, medens andre Kirker her i Herredet svarede det dobbelte og mere til, saa man kan se, at Kirken og Sognets Folkemængde ogsaa den Gang har været lille. Maaske har Pesten ogsaa fra Raasted Sogn bredt sig herind i Sognet, saa den kan have været Hovedaarsagen til, at Kirken ved Reformationstiden laa øde, indtil Præsten Hr. Ib, som før er fortalt, fik Kirken genopbygget, rigtignok paa en meget tarvelig Maade.

Hvor lang Tid Kirken har været øde lader sig ikke afgøre, men det maa sandsynligvis have været

henimod 200 Aar. Hvis Kirken oprindeligt har været opført af hugne Granitkvadre, ere disse i dette Tidsrum bortførte, rimeligvis til en eller anden Herregaard, og hvad der blev løvnet af den Slags Byggemateriale er ikke meget: der findes Sokkelsten med simpel Skraakant til omtrent 14 Alen Mur, og desuden findes i Kirkens Sydside i Koret og en Del af Skibet 5 Skifter almindelige Granitkvadre. Resten af Murene er opført af utilhugne Kampesten og nogle Mursten. Kirken dækkes af Tegltag og har Bjælkeloft; men Koret bærer Spor af Hvælvinger. Indgangen til Kirken er mod Syd gennem et Vaabenhus, der er opført for godt 20 Aar siden.

Døbefonten er af Granit og maaske Kirkens oprindelige. Kalk og Disk ere skænkede Kirken af Hr. Hans Mariager og bære følgende Indskrift:

Saa godt som Hjærtet er, saa vist bør Løftet være,  
Vi Kalk og Disk derfor til Vind Kirke forære.  
Hr. Hans Christensen Mariager,  
Birgithe Richardsdatter Studt. 1704.

Paa Kalkens Søjle findes 5 Knopper, der hver bærer et Bogstav af Navnet: J E S U S.

Patellen, der ligeledes var skænket af Provst Mariager 1704, er senere fornyet 1783 af Kirkens Ejerinde Marmester Jens Kolls Enke, som 1766 boede i Askov i Omme. Den bærer Indskriften: Jens Christensen Koll — Maren Ibsdatter Overgaard. 1783.

Klokken er uden Indskrift og hænger paa Kirkens Østgavl.

### Vind Sogns Skolevæsen.

Paa Grund af Sognets ringe Størrelse og Befolkningens fattige Kaar blev Skoleloven af 1814 først

gennemført her efter flere Aars Forløb, og man vedblev at holde Omgangslærer om Vinteren.

NIELS HEDE, der var født i Lystbæk i Torsted 29. Marts 1782, blev Omgangslærer her 1821, men hans Kundskaber vare smaa, hvorfor Pastor Sørensen gav ham Undervisning og hjalp ham til Rette paa forskellige Maader. 1825 blev han konstitueret og Lønnen blev saamtidig forhøjet fra 6 Rdl. og Kosten til 4 Tdr. Rug og 6 Tdr. Byg aarlig. 1829 den 27. Juli fik han fast Ansættelse og vistnok saamtidig blev en Skole bygget, og Bolig med Jordlod til 2 Køer og 4 Faar blev skaffet til ham. Fra 1838 kom han til at nyde Offer, Akcidenser og Smaaredsel af Skoledistriktet, og nu blev han tillige Kirkesanger. Han fik sin Afsked 1857.

CHRISTEN GRYGGAARD kaldedes hertil 6. December 1857 og fik sin Afsked 14. December 1874.

CHR. JENSEN, født 4. Januar 1837, dimit. fra Gedved 1869, kaldedes hertil 5. Maj 1875 og forflyttedes 1879 til Timring.

K. K. J. LUDVIGSEN, født 19. April 1854, dimit. 1874, kaldedes hertil 1879.

## Timring Sogn

er Anneks til Vildbjerg Sogn i Hammerum Herred. Sognets Navn skrives ved Aaret 1340 „Timbringh“, og man har villet udlede Forstavelsen af det gammel-danske timber o: Tømmer, hvilket viser hen til tidligere Skovvækst. Efterstavelsen „ing“ tydes af nogle som Eng eller Vang, og den findes næsten altid i

Navne paa Steder, der gennemskæres af Dale med Aaløb. Dette finder ogsaa Sted her, hvor Rølding Aa, der siden i Vorgod faar Navnet Vorgod Aa, gennemstrømmer Sognet.

Her findes i Sognet over 50 Kæmpehøje fra Oldtiden baade fra Sten- og Broncealderen. Mere end to Trediedele af Sognet er dækket med Lyng, og store Strækninger ligge og vente, at Granen og Fyrren skal klæde dem med Skov ligesom i Oldtiden. Hedeselskabet har ogsaa begyndt sin Virksomhed herude paa Skovbjergbakkeøens Aas, hvor der forhen har været Skov, idet der endnu findes Egekrat. Skovbakken, der har givet Bakkeøen sit Navn, ligger vestlig i Timring Sogn og har en Højde af 300 Fod. Nord derfor ligger Tohøje 320 Fod over Havet, og Trehøje, 323 Fod, er Sognets højeste Punkt. Herfra haves en overordentlig vid Udsigt til alle Sider, mod Vest gennem Omme og Torsted ud til de lavere Egne ved Stadil Fjord, mod Øst ind over Timring og Vildbjerg, hvor Øjet møder frugtbare Marker og velbyggede Gaarde.

Et smukt Bakkeparti findes ogsaa østlig i Sognet ved Brikshus, der ligger 211 Fod over Havet. Herfra kan man overse den frugtbareste Del af Bakkeøen ind mod Herning, Ikast og Sinding Sogne. Nord for Brikshus ligger Staldhøj, hvorved der er en langagtig Fordybning, der ifølge Sagnet i Svenskekrigens Tid tjente til Gemmested for Bøndernes Heste. Sydvest for Trøstrupgaardene findes i Heden nogle mærkelige Forhøjninger, som kaldes „æ Skanser“, og her skal under samme Krig have staaet et Slag mellem Svenskerne og Danskerne. Sagnet fortæller, at Føreren for de svenske Tropper boede i Raabjerg, hvor han

blev overlistet og tagen til Fange, hvorefter han blev affivet nedenfor i Aaen, hvor et dybt Sted endnu i Mands Minde har Navnet „Svenskehølet“. Da Fjenden saaledes var uden Fører, overvandt Danskerne dem fuldstændig, og mange af dem faldt i Kampen, hvorefter de jordedes i nogle aflange Forhøjninger, der findes tæt ved Skanserne.

Sognets Flademaal er 11,756 Tdr. Land med 79<sup>5</sup>/<sub>8</sub> Td. Hartkorn fordelt paa 22 Gaarde og 135 Huse. Folketallet var 1830: 261, 1860: 422, 1890: 840.

Her findes Byerne Nejbjerg (6 Gaarde og 15 Huse), Tiphede (3 Gaarde og 6 Huse) og Birkmose (7 Gaarde og 26 Huse). Af enlige Gaarde findes: Herregaarden Møltrup, Bjerggaarde, Felbjerg, Risgaard, Grimstrup med en Mølle, Brikshus, Elkær, Mølsted og Trøstrup. Paa Hovedgaarden Møltrups Mark ligger Kirkegaard, Moesgaard, Mølgaard, Nygaard og Hjortsballe, samt en stor Del Udflyttersteder uden Navn.

Nejbjerg har vistnok Navn af, at den ligger neden for Bjerget eller Aasen, hvorpaa de høje Bakker Tohøje og Trehøje findes.

Tiphede skærer sig som en Tip ind i Heden fra Nejbjerg By. Der gaar Sagn om, at der i gammel Tid ved Tiphede skal have været et Herresæde, men det forholder sig næppe saaledes. Ved Aaret 1500 boede her en Mand ved Navn Christen Sommersøn, som skyldte den kongelige Lensmand Niels Clemensen 10 Mark for Faldsmaal og anden Gæld. Gaarden tilhørte 1575 Herremanden Laurits Grøn paa Tandrup, og 1699 ejedes den af den rige Christen Linde, der selv lod Gaarden drive ved en Karl. 1840 var her 2 Gaarde. Ved Tiphede er der Mølle og Skole, og der arbejdes nu paa at faa en Kirke opført herude.

Af Birkmose By, der i ældre Tid kun havde tre Gaarde: Vestergaard, Melgaard og Østergaard, laa de to førstnævnte i lange Tider som Fæstegods til Møltrup. Melgaard havde 1660 5 Tdr. Hartkorn og Vestergaard 7½ Td. Da Niels Linde senere ejede Møltrup fik han 1704 fra Kaptajn Poul Rosenørn i Aarhus Skøde paa den tredie Gaard i Birkmose; denne Gaard havde to Fæstere, og dens aarlige Skyld var 3 Ørte Rug, 3 Harbopund Smør, 1 Skovsvin, 1 Skovvogn, 1 Fødenød, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns og 4 Hestes Gæsteri. Efter den ny Skyldsætning skattede den 5 Tdr. 4 Skp. 2⅓ Fdk., og Købesummen var 500 Rigsdaler og 1 Rosenobel\*).

Bjerggaard, der 1661 laa under Møltrup og skattede 5 Tdr. Hartkorn, er nu delt i 2 Gaarde og 18 Husmandslodder.

Felbjerg laa 1661 under Møltrup og blev da sat til 4½ Td. Hartkorn. Gaarden ligger ved Sønderbæk, der løber ud i Rødding Aa, og af denne Beliggenhed har Gaarden faaet Navn, idet Fel, som før er nævnt, betyder Vadested.

Risgaard ligger ved Aaen og hed 1661 Risvad. Gaarden hørte til Møltrup, der ejedes af Ove Blik. Efter denne Mands Død sad Enken Anne Dyre i meget ringe Omstændigheder, hvorfor Møltrup og det meste af Fæstegodset blev overdraget til Panthaverne. Risvad var 1670 pantsat til Dr. Niels Bendtsen, residerende Medicus i Aalborg, for 120 Rigsdaler; men Fru Anne Dyre fik dog Lov til at beholde denne lille Gaard, der skattede 5 Tdr. Hartkorn, og her døde hun vistnok 1691. Hvor daarlige hendes Pengeforhold

---

\*) Landstingets Skøde- og Pantebøger 1704, S. 498.

havde været, kan bedst ses af en Ansøgning, hun 1688 indgav til Kongen, hvem hun bad om Eftergivelse af et Aars Skatter af Risgaard og nogle ældre Restancer af Møltrup fra 1683, ialt 29 Rigsdaler 3 Mark 4 Skilling, hvilken Sum hun umuligt kunde betale. Med rørende Ærbødighed meddeler hun Kongen sin Nød, og denne lod ogsaa Naade gaa for Ret, saa Enken blev ved Gaarden til sin Død. 1691 blev de 120 Rigsdaler, Gaarden var pantsat for, indbetalt af Jomfru Elsebe Dyre til Krogsdal, og hun fik 1694 Pant i Risgaard for nævnte Sum af Ove Bliks tre Døtre Elsebe, Inger og Birgitte. Panteforandringen var sikkert nok sket, for at de tre fattige Søstre ikke skulde blive husvilde. Her paa Risgaard levede og døde saa disse tre Søstre, de sidste der bar Navnet Blik, under meget smaa Kaar. Hr. Arkivar Chr. Villads Christensen har i Samlinger til Jydsk Hist. og Topografi, 3. R., 1. B., paa en særdeles dygtig Maade fremstillet denne Adelslægts sidste Dage. Den første af Søstrene døde 1714, den sidste 1726; men allerede 1714 blev Risgaard solgt til den rige Herremand Niels Linde til Tirsbæk, og Gaarden blev nu bortfæstet til en Bonde, der fik hele Stuehuset til Brug med Undtagelse af en lille Kvistlejlighed, der forbeholdtes de to efterlevende Søstre paa Livstid. Niels Linde betalte straks Købesummen paa 100 Sletdaler nær; men først 1716 fik han Skøde paa Gaarden. Kun en fremmed Tjenestepige var til Stede, da den sidste af Navnet Blik, Jomfru Birgitte, den 13. Juni 1726 lukkede sine Øjne sidste Gang paa Kvistkammeret i Risgaard, fattig og ene, glemt af sin Slægt og savnet af ingen.

Grimstrup laa 1661 og senere under Møltrup,

og Gaarden havde da 5 Tdr. Hartkorn. Navnet er sammensat af det gammeldanske Mandsnavn Grim og torp.

Trøstrup nævnes i Ellen Gøyes Jordebog S. 340. Gaardens aarlige Skyld var da „10 Mark pendinge“. Til Trøstrup laa da tre øde Byggesteder: Ovre Trøstrup, Stoybøl og Ellekær samt en Mølle, der endnu ikke var sat i Skyld. Samme Steds nævnes et Tingsvidne af 1509, der udviste, at Sandemænd satte Markskel om Trøstrupgaards Ejendomme. Den omtalte Mølle har sikkert nok ligget nede ved Aaen, hvor nu Gaarden Mølsted ligger. Trøstrup tilhørte 1688 Jakob Ulfelt, der omtrent samtidig boede paa Karstoft i Skarrild, og Gaarden beboddes af Kaptajn v. d. Wege. Siden tilhørte Trøstrup Peder Munk til Estvadgaard, og sammen med denne Herregaard solgtes Trøstrupgaard og Mølle 1614 til Jakob Lykke til Tanderup. Endnu 1840 var her kun 1 Gaard, hvori boede 2 Familier, som hver havde det halve af Gaardens Huse og Jordejendom.

### Herregaarden Møltrup

ligger ved Aaen  $\frac{1}{8}$  Mil øst for Timring Kirke og er en af de smukkeste Herregaarde her paa Egnen. Navnet Møltrup kommer vistnok af det gamle møgel  $\alpha$ : stor, og torp. Hvornaar Møltrup er bleven adelig Sædegaard, kan ikke oplyses; men det er sket længe før Reformationstiden. Gaarden har næppe nogensinde været befæstet med Volde og Grave, thi der findes ikke nu Spor deraf. I det 16. og 17. Aarhundrede laa der heller ikke meget Bøndergods under Hovedgaarden, der næppe i hin Tid har været nogen



værdifuld Ejendom, da den ene fattige Adelslægt her afløste den anden, indtil den rige Familie Linde fik Gaarden i Eje og lod den komplettere ved at tillægge en stor Mængde Jordegods.

Den første Ejer der nævnes er Jørgen Splid, der tillige ejede Herregaarden Mindstrup i Nørvang Herred. Han var gift med Barbara Juell Jensdatter, og maa have ejet Gaarden her ved Aaret 1480. Sønnen Palle Splid til Mindstrup og Møltrup levede endnu i Aarene 1536—43 og var gift med Helvig Krabbe Mogensdatter. Deres Søn Jørgen Splid (Fasti) arvede baade Mindstrup og Møltrup efter Forældrene. Han nævnes 1536 og levede endnu 1577. Han blev efter 1535 gift med Karen Dyre Iversdatter, Datter af Iver Klausen Dyre til Alergaard. Deres Børn var Johanne, der blev gift med Laurids Hansen til Kærgaard (Skern Sogn?), Mette og Helvig, der arvede Møltrup, og Sønnen Palle, der arvede Mindstrup. Mette Splid nævnes til Møltrup 1627, da hun maatte svare en Krigsskat af 6 Skpr. Rug og 6 Skpr. Malt. Hun levede endnu 30. September 1637, men var død 1638, hvorefter Søsteren Helvig ejede Møltrup nogle faa Aar indtil sin Død. Der blev da Trætte om, hvem der skulde arve Gaarden. Om den følgende Ejerinde Susanne Krabbe har faaet Gaarden ved Arv eller Køb, kan jeg ikke afgøre. Hun var 1639 bleven Enke efter Niels Friis til Krastrup og var en Datter af Niels Kjeldsen Krabbe til Vesløsgaard. Hendes Moder Ingeborg Juell var en Datter af Palle Juell til Pallesbjerg. Hun nævnes 1642 som Ejerinde af Møltrup, og 20. Januar 1646 skrev hun herfra til Rigsraad Otto Krag til Volbjerg, om han ikke hos Kongen kunde udvirke, at hun kunde faa Timring Sogns

Kongetiende i Fæste. Samme Tiende — skriver hun — havde aldrig været fra Møltrup før nu, siden den gamle Jomfru er død, og Gaarden havde staaet saa længe og ingen Husbond haft, da de tvistedes om, hvem hendes Arving skulde være. Nu har Sognemændene fæstet Tienden, skønt „Gud ved, Gaarden er ikke uden ringe Avl til, saa jeg har det vel behov, om jeg den lidet kunde forbedre“. Hun fik ogsaa Kongetienden, som hendes Broder Gregers Krabbe fæstede til hende for en aarlig Afgift af 4 Ørte Rug og 4 Ørte Byg til Lensmanden paa Bøvling. Hun var død 1656, da hendes Arvinger solgte Gaard og Gods til Ove Blik til Nør Beg. Skødet blev først tinglæst det følgende Aar\*). Denne Ejer indgav 1661 sin Jordebog til Rentekammeret, og Hovedgaarden var da sat til 24 Tdr. Hartkorn, medens det tilliggende Bøndergods skattede af omtrent 88 Tdr. Hartkorn.

Slægten Blik, der i Vaabenet førte en halv sort Enhjørning i Sølvfelt, havde fra Reformationstiden ejet Nørbækgaard i Sønderlyng Herred. Ove Blik afhændede ved Skøde af 23. Januar 1657 sin Fædrengaard til Erik Grubbe paa Tjele. De paafølgende ulykkelige Krigsaar satte mange af de smaa Herremænd i stor Pungenød, og Ove Blik gik det ogsaa stærkt tilbage for, saa han maatte kæmpe med Pengesorger og trange Kaar. 1667 pantsatte han Møltrup Hovedgaard tillige med 4 Afbyggergaarde for 500 Rigsdaler til Sivert Rathlou, og senere blev Bøndergodset pantsat. Da ogsaa Ejendomspriserne i disse Aar vare i Nedgang, saa kneb det stærkt for ham

---

\*) Viborg Landstings Skøde- og Pantebøger 1657, Fol. 45 og 57.

at blive ved Gaarden, som tillige med største Delen af det underliggende Gods var bleven pantsat til Borgemester Klaus Christensen i Viborg for 1,600 Rigsdaler. Om de smaa Kaar paa Møltrup i hin Tid faar man ogsaa en Forestilling, naar man læser, at Ove Blik 1678 kun havde 2 Karle og 2 Piger i sin Tjeneste, og at Gaardens Kreaturbesætning kun var: 1 Hest, 1 Hoppe, 4 Stude, 4 Køer, 10 Faar og 2 Svin. Faa Aar derefter døde Ove Blik, og Enken Anne Dyrce, en Datter af Iver Dyrce til Sø og Sørup, solgte ved Skøde af 19. April 1684 Møltrup og det meste af Fæstegodset til Klaus Christensens Arvinger for de 1,600 Rigsdaler, som Godset var pantsat for. I Skødet nævnes, at hun og hendes Døtre, Mette, der var Enke efter Maurits Ernst Rønnow, Elsebe, Inger og Birgitte med deres Farbroder Enevold Blik som Lavværge afstaar Møltrup, der da havde 18 Tdr. Hartkorn, Grimstrupgaard og Mølle, Melgaard og Vestergaard i Birkmose By, Bjerregaard, Søndergaard og Nørgaard i Nejbjerg By, Fclbjerg samt Hedegaard og Kolkær i Vinding Sogn til Panthaverne. Disse skødede 17. Marts 1685 dette Gods til Christen Linde til Stenumgaard. Denne Ejers Svigersøn Niels Leth boede paa Møltrup 1701; men Sønnen Niels Linde arvede Gaarden efter Faderens Død 1706. Samtidig arvede han ogsaa Tanderup i Snejbjerg Sogn, og ved sit Giftermaal med Karen Rosenkrans, en Datter af Anders Rosenkrans til Tirsbæk, blev han Ejer af hendes Fødeggaard, hvor han i Almindelighed opholdt sig. Niels Linde var en meget dygtig og human Godsejer, og han gennemførte mange Forbedringer paa sine Godser. Han døde 1746, hvorpaa Møltrup, Tanderup og Tirsbæk gik i Arv til Sønnen

Christen Linde, der tillige arvede Halvdelen og tilkøbte Resten af Herregaardene Landting og Stubergaard. Denne Ejer af Møltrup havde ikke arvet Faderens og Bedstefaderens Dygtighed; han var smaat begavet og var kun til Skam for Slægten, idet han giftede sig med en Skomagerdatter fra Horsens ved Navn Maren Loss, der havde været Malkepige paa Tirsbæk og siden blev Niels Lindes Husholderske og Frille. Christen Lindes Ægteskab med hende var i højeste Maal ulykkeligt, og hun ventede paa, at hans Liv kunde faa Ende. Imidlertid gik det ogsaa tilbage med Christen Lindes Velstand, og 1750 solgte han Møltrup og Tanderup til sin Fætter Rudolph Henrik Linde til Rosborggaard. Denne Ejer var en Søn af Christen Linde til Volstrup og Hanbjerg Hovgaard. og var født 28. Oktober 1722. 1748 ægtede han Christine Dorthea Leth, der var Enke efter en Kaptajn Jespersen. Hun døde i Marts 1772, og 4 Aar senere blev han gift med Augusta Elisabeth Lund. Kort efter sin første Hustrucs Død skødede han, 22. December 1773, Møltrup til sin Brodersøn Christen Linde for 29,300 Rigsdaler. Foruden Hovedgaarden med sine 20 Tdr. Hartkorn var der Bøndergods dertil af 312 Tdr. Hartkorn, desuden ca. 5 Tdr. Hartkorn Mølleskyld og en Del Tiender. Christen Linde var en Søn af Henrik Linde og Fru Helene Christine Hjermin til Hanbjerg Hovgaard, hvor han fødtes 26. April 1734. Han var Kaptajn i Infanteriet, da han købte Godset her, og samme Aar ægtede han Hedevig Sophia Lüttichau. 1777 opbyggede han Hovedgaardens Bygninger paa en særdeles smuk Maade, og Hovedbygningen staar endnu som den Gang. Over Indgangsdøren fra den store Gaardsplads, hvor forhen

et Springvand plaskede, staa endnu paa en Sandstensblok hans og Fruens Vaabenskjolde indhuggede, hvorunder deres Navne og Aarstallet 1777. Efter et barnløst Ægteskab døde Hedevig Sophia Lüttichau 13. November 1779, og hun blev jordfæstet i Snebjerg Kirke. Aaret efter indlod Kaptajn Linde sig igen i Ægteskab med Ytte Dorthca Maria Grib, en Præstedatter fra Rudkøbing, og med hende havde han en talrig Børneflokk, af hvilke Henrik Linde, født 1782 og død 1858, blev Ejer af Hanbjerg Hovgaard, der 1811 tilfaldt Faderen som Arv efter en afdød Broder, Adam Frederik Linde, født 1785 og død 1833, blev Præst i Vilbjerg, og Mogens Christian Linde, født 1792, blev Chef for Bogholderkontoret ved Øresunds Toldkammer.

I Aarene 1792—94 blev en stor Del af det under Møltrup liggende Bøndergods frasolgt.

Kaptajn Christen Linde, der i sine sidste Aar var Oberst, døde 12. Juni 1812. Faa Maaneder før sin Død havde han forsøgt at sælge Møltrup, men Tiderne var den Tid ikke saa heldige, og der gaves ikke noget ordentlig Bud, saa Salg skete ikke den Gang. Det følgende Aar kundgjorde Enken i „Viborg Samler“ at hun vilde sælge Gaarden ved Højbud. Det fremsattes ved denne Lejlighed, at Haven var udmærket smuk og indbringende, Bygningerne grundmurede og Værelserne smukke og vel indrettede. Det lykkedes ogsaa dette Aar at faa Gaarden solgt til Borger og Handelsmand i Ringkjøbing Jens Christian Julsgaard. Han ejede Gaarden til 26. Maj 1825, da han for en Købesum af 1000 Rigsdaler skødede den til Oberst Wenzel v. Haffner. Denne Mand, der 1823 var udnævnt til Chef for Artilleri-

korpset, vilde ikke selv drive Møltrup, som han vistnok kun havde overtaget for at redde sine tilgodehavende Penge, og allerede samme Aar udbød han Gaarden til Salg. Markens Størrelse var da 185 Tdr. Land Ager og 70 Tdr. Land Eng. Foruden Hovedgaarden med sine 16½ Td. Hartkorn laa der to bortfæstede Steder til paa Gaardens Mark samt Timring Kirketiende, der aarlig gav 30 Tdr. Rug, og desuden en aarlig Indtægt af 30 Rigsdaler i Bropenge. Det lykkedes ham at faa Gaarden solgt det følgende Aar til Silke- og Klædekræmmer i København Peder Aaby Waad, som for en Købesum af 4000 Rigsdaler fik Skøde paa Ejendommen 20. April 1826. Tre Aar senere døde denne Ejer, og Arvingerne solgte Møltrup til Christian Ulrik Valentiner, som for en Købesum af 6000 Rigsdaler blev Gaarden tilskødet 8. Juli 1829. Allerede Aaret efter skiftede Gaarden atter Ejer, idet Poul Aagaard købte den for 5000 Rdl.

Faa Aar efter købtes Gaarden af en Mand ved Navn Crone, som solgte den til Brødrene Lassen. Disse afhændede den ved Aaret 1841 til Grev Vincent Lerche til Lerchenborg. Han kostede i flere Aar store Summer paa Gaardens Drift, han opdyrkede Hede og forbedrede den dyrkede Jord saa meget, saa det i mange Aar var en Fornøjelse at se det smukke Avlsbrug og den udmærkede Avl paa Møltrup. Det er næppe sandsynligt, at denne Drift svarede Regning for ham, og efter nogle Aars Forløb blev Gaarden ogsaa bortforpagtet. I faa Aar ejedes Gaarden af en Hr. Lund, men han gik fra Ejendommen, som Greven igen overtog indtil han 1894, ikke længe før sin Død, solgte den for 108,000 Kroner til

den nuværende Ejer Sønderjyden Niels Gram, der i mange Aar havde været Forpagter paa Herningsholm.

### Timring Kirke

ligger paa en temmelig høj Bakke omtrent midt i den Del af Sognet, der i gammel Tid var opdyrket. Paa Kirkegaarden ligger en gammel Kæmpehøj, der for faa Aar siden var noget ødelagt, men da Kirkegaarden i 1896—97 blev jevnet og ordnet, blev ogsaa Gravhøjen istandsat.

Kirken er lille og kullet med Blytag paa Skib og Kor. Murene hvile paa en afbanet Granitsokkel med simpel Skraakant, derpaa er paa Sydsiden 4 Skifter Granitkvadre; men paa Nordsiden gaar Granitmuren et Par Steder helt til Tagskæget. Den øvrige Del af Murene er opført af Teglsten. To smukke rundbuede Sten, der forhen have siddet over Vinduer i Kirkemuren, sidde nu indmurede i Murene paa et Vaabenhus, der er tilbygget ud for Kirkens oprindelige Sydindgang. Paa samme Vaabenhus sidde de oprindelige Kragsten fra Korbuen indmurede som Hjørnesten i Sokkelen. Kirkens Mure ere sikkert nok oprindelig byggede af ene Granit ligesom de øvrige Kirker i Herredet; men ved Tidernes Ugunst, maaske særlig i Pestens Tid, da saa mange Kirker her i Stiftet kom til at ligge øde, er det kostbare oprindelige Byggemateriale forsvundet. Kirken har tidligere haft et Taarn, der dog 1766 var borte. Den nederste Del af Taarnet var forsynet med en Murhvælving, som staar endnu dækket med Tegltag. Denne Hvælving staar i Forbindelse med Skibet ved en muret Bueaabning, og dette Taarnrum indrettedes

1773 til Herregaardsstol, hvis Forside ud mod Kirkeskibet bærer Billeder af Evangelisterne udskaarne i Træ. Korbuen i Kirken er af Mursten. Prædikestolen er gammel og af simpelt Træskærcerarbejde. Døbefonten er sikkert nok Kirkens oprindelige; den bærer Prydelser som Rebsnoninger baade paa Kumme og Fod. Altertavlens Ramme er gammel, vistnok fra Christian den Fjerdes Tid, og den indeslutter et i 1850 af Anker Lund smukt udført Billede af den velsignende Frelser.

Alterstagerne ere ret smukke men uden Prydelser.

Alterkalk og Disk af Sølv indvendig forgyldte ere ret smukke. Kalken har paa Foden følgende Indskrift: S. N. F. oven over Skaktavlfrisernes Vaaben og S. K. ovenover Krabbeslægts Vaaben samt Aars-tallet 1650. S. N. F. betyder Salig Niels Friis og S. K. betyder Susanne Krabbe.

Patellen har paa Randen følgende Indskrift: R. H. Linde. C. D. Leth. 17. Januar 1760. Kirkens Klokke hænger i Vestgavlen og bærer denne Indskrift: Soli Deo Gloria. Christen Linde. De latinske Ord betyde: Gud alene Æren. Kirken solgtes fra Kronen til Laurits Nybo, der 1769 boede paa Tanderup i Snebjerg Sogn. Af ham købtes den af Rudolf Linde, og siden har den tilhørt Møltrup's Ejere. En af disse har ved en Istandsættelse af Kirken 1773 sat sit og sin Hustrues Navnetræk paa Kirkens Østgavl med store Jernbogstaver: C. L. — S. H. v. L., o: Christen Linde, Sophia Hedevig v. Lüttichau.

### Skolevæsenet og Lærerne i Timring.

Medens de fleste Sogne her i Herredet allerede ved Aaret 1740 fik et nogenlunde fast ordnet Skole-



væsen, vedblev Timring Sogns Ungdom at nyde sin ofte tarvelige Skoleuddannelse af Omgangsskoleholdere, mens Degnen i Vildbjerg forrettede Kirkesanger-tjenesten. 1869 sluttede den sidste Omgangslærer Christen Thomsen sin Virksomhed, thi dette Aar blev der bygget en Skole ved Mosgaard lidt syd for Kirken, og en Lærer ved Navn SØREN JENSEN blev indsat her. Omtrent samtidig blev der bygget Biskoler i Grimstrup og Tiphede, hvor Undervisningen i nogle Vinterhalvaar gaves af ueksaminerede Lærere, mens Hovedskolens Lærer underviste der i Sommerhalvaaret. 1879 blev ogsaa Tiphede fast Embede, og til dette kaldedes PETER FR. SVINTII, som virkede her til han 1895 kaldedes til Volsgaard, hvorefter Lærerne KAJ LIND og JENS JENSEN have virket i dette Embede. I Hovedskolen har den nuværende Lærer C. JENSEN, der kaldedes hertil fra Vind Sogn, virket siden 1879.

